

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

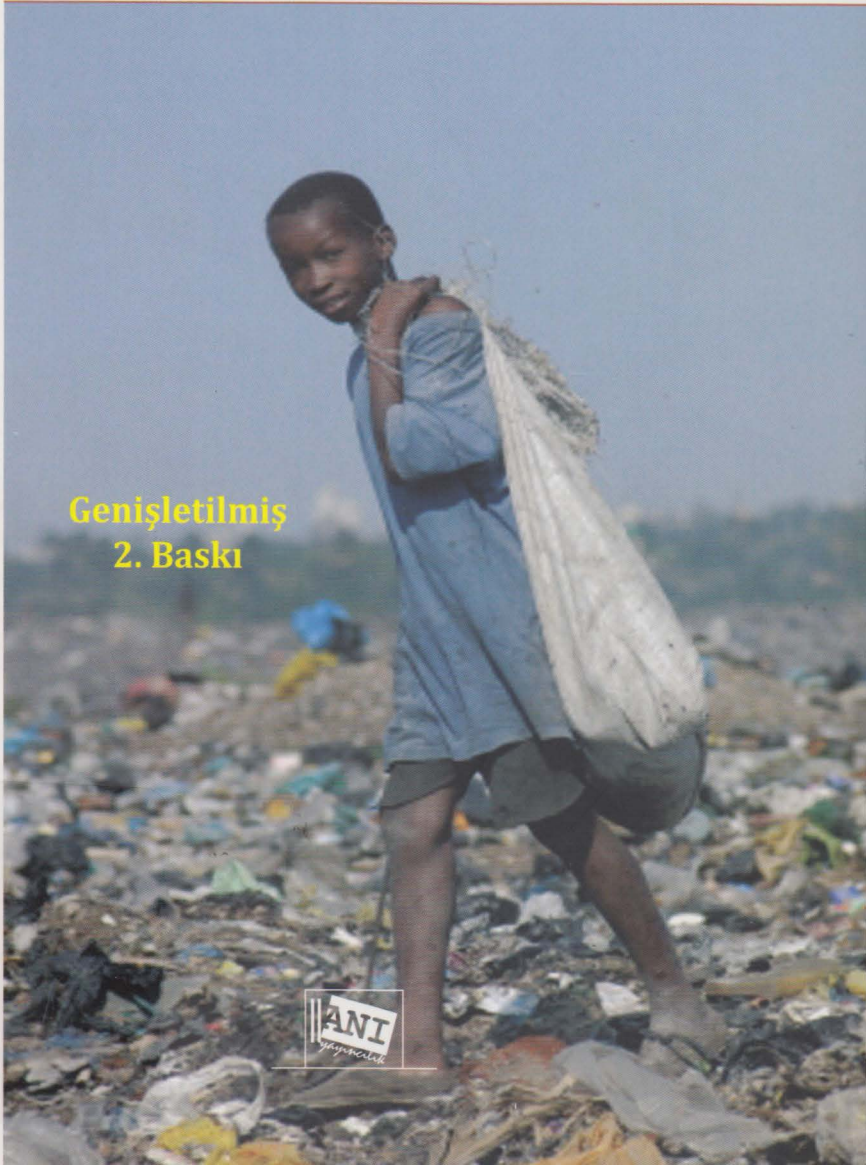
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

BATI BATAKLIĞI

Prof. Dr. Sezgin KIZILÇELİK

Genişletilmiş
2. Baskı

ANI
YAYINLARI

BATI BATAKLIĞI

Prof. Dr. Sezgin KIZILÇELİK

Genişletilmiş 2. Baskı

Ankara

2012

BATI BATAKLIĞI

Prof. Dr. Sezgin KIZILÇELİK

©

Bu kitabın basım, yayın, satış hakları Anı Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Anılan kuruluşun izini alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz.

Yayıncı Sertifika No : 16003

ISBN : 978-605-4434-97-8

Kapak Tasarım : Anı Yayıncılık – Kezban KILIÇOĞLU

Dizgi : Anı Yayıncılık - Kezban KILIÇOĞLU

Kapak Fotoğrafı : Free Digital Photos.net

Baskı : Sözkesen Ofset

Matbaa Sertifika No : 13268

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

KIZILÇELİK, Sezgin

BATI BATAKLIĞI

Anı Yayıncılık, 2.Baskı, Ankara/Türkiye

2012, vi + 218 Sf, 135x210 mm

ISBN 978-605-4434-97-8

Sosyoloji

1.Batı Bataklığının İnşası ve Yayılması, 2. Batı Bataklığının Türkiye'ye Yayılması ve Ondan Kurtuluş Çareleri, 3. Batı Bataklığını Yayan Bir Bilim Olarak Batı Sosyolojisi ve Onu Bertaraf Etmenin Yolları

Anı Yayıncılık

Kızılırmak Sokak 10/A

Bakanlıklar / Ankara

Tel : 0 312 425 81 50 pbx

Fax : 0 312 425 81 11

e-posta : aniyayincilik@aniyayincilik.com.tr

[www.http://.aniyayincilik.com.tr](http://www.aniyayincilik.com.tr)

*İnsanlık, güzellik ve iyilik fakiri olan ve
gittikçe de  irkinle en bu dünyada çok
sevdiğim güzel    insana:*

*E im **Gökçen'e,***

oĐullarım

 zg n

ve

 z m Yetkin'e...

Sezgin KIZILÇELİK İnönü Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde profesör. 1969 Ardahan Gölü doğumlu. 1985 yılında Isparta Gönem Öğretmen Lisesini, 1989 yılında Ege Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü bitirdi. Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden yüksek lisans ve doktora derecesi aldı. Sırasıyla Selçuk Üniversitesi, Mersin Üniversitesi ve Cumhuriyet Üniversitesi Sosyoloji Bölümlerinde akademisyen olarak çalıştı. 28 yaşında Türkiye'nin en genç sosyoloji doçenti, 33 yaşında ise en genç sosyoloji profesörü oldu. 50'den fazla makalesinin yanı sıra yayımlanmış 28 kitabı vardır. Çalışmaları üzerine 23 yazı yazıldı. İlgi alanları, sosyoloji tarihi, sosyoloji teorileri, metodoloji, felsefi sosyoloji, tarihsel sosyoloji ve Türk sosyolojisidir. Yayımlanmış kitapları şunlardır: *Sosyoloji Teorileri 1* (1992, 1994), *Sosyoloji Teorileri 2* (1992, 1994), *Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü* (Y. Erjem ile birlikte, 1992, 1992, 1994, 1996), *Sosyoloji Teorileri 3* (1996), *Pozitivizm ve Eleştircileri: Sosyolojinin Pozitivist Kimliği Üzerine* (1996), *Postmodernizm Dedikleri* (1996), *Türkiye'nin Sağlık Sistemi: Bir Medikal Sosyoloji Denemesi* (1996), *Eğitim Sosyolojisi* (E. Kemerlioğlu ve M. Gündüz ile birlikte, 1996), *Araştırma ve Yazım Teknikleri* (E. Kemerlioğlu ve M. Gündüz ile birlikte, 1997), *Güncel Sosyolojisi 1* (1998), *Sosyoloji Yazıları 1* (1998), *Sosyoloji Yazıları 2* (2000), *Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı* (2000, 2008), *Frankfurt Okulu* (2000, 2008), *Küreselleşme ve Sosyal Bilimler* (2001, 2003, 2012), *Sefaletin Sosyolojisi* (2002, 2008), *Atatürk'ü Doğru Anlamak* (2003, 2004), *Zalimler ve Mazlumlar: Küreselleşmenin İnsan Olmayan Doğası* (2004), *Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırmak* (2004), *Özgünlüğün Sosyolojisi* (2004), *Batı Bataklığı* (2005, 2012), *Batı Barbarlığı 1: Rousseau, Marx ve Nietzsche Üzerine* (2005, 2011), *Sosyoloji Tarihi 1: İbni Haldun, Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau'nun Sosyal Teorileri* (2006, 2011), *Batı Sosyolojisini Yeniden Düşünmek Cilt 1: Marx'ın Sosyolojisi* (2007), *Batı Sosyolojisini Yeniden Düşünmek Cilt 2: Burjuva Sosyolojisi* (2007), *Sosyolojinin Neliği* (2009), *Sosyoloji Tarihi 2: Bacon, Descartes ve Hobbes'un Sosyal Teorileri* (2011), *Özgün ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir* (2012).

İÇİNDEKİLER

1. BASKIYA ÖNSÖZ /1

2. BASKIYA ÖNSÖZ / 8

1. BÖLÜM

BATI BATAKLIĞININ İNŞASI VE YAYILMASI / 21

2. BÖLÜM

**BATI BATAKLIĞININ TÜRKİYE'YE YAYILMASI VE ONDAN
KURTULUŞ ÇARELERİ / 51**

3. BÖLÜM

**BATI BATAKLIĞINI YAYAN BİR BİLİM OLARAK BATI
SOSYOLOJİSİ VE ONU BERTARAF ETMENİN YOLLARI / 107**

SONSÖZ / 167

KAYNAKÇA / 187

1. BASKIYA ÖNSÖZ

“Ben dünyanın hiçbir yerinde Hristiyanların ya da Müslümanların köpeklerinin karnını insan etiyle doyurduklarını duymadım. Kimsenin duyduğunu da sanmıyorum. İspanyollar keşif gezilerine köpeklerini de götürürler. Yüklerini taşıttıkları yerlilere zincir vururlar. Özellikle aç bıraktıkları köpeklerinin karınlarını yerlilerle doyuran İspanyollar, bazen birbirlerine ‘elindeki yerlilerin yarısını ödünç ver, yarın sana iade ederim’ diyebilecek kadar vahşileştiler. İspanyollar, köpeklerini yerlilere saldırtıp parçalatarak yediyorlar. Bu zorbalar yerlilere domuz ya da koyun muamelesi yapıyorlar. İspanyollar, yerlilerin ceset parçalarını kancalara takıp teşhir ettikleri kasap dükkânları bile açtılar. Günün değişik saatlerinde yerli avına çıkan İspanyollar bazen birbirlerine sorarlar: ‘Kaç yerli avladın?’ Öteki cevap verir: ‘Köpeklerim bugün bu aşağılık yaratıklardan on altı, on yedi tane kadar parçaladı.’ Köpeklerine yedirmek üzere birbirlerinden borç yerli aldıkları, bu zorbaların birbirleri aleyhine açtıkları davaların tutanaklarında yer almıştır. Bundan daha korkunç ve daha zalimane bir davranış olabilir mi?” (Bartoloméo de las CASAS, **Yerlilerin Gözyaşları: Yerlilerin Yok Edilişinin Kısa Tarihi**, s. 137).

“Ah! Ah! Bu bey İranlı imiş. Öyle mi? Ne harikulâde şey, Rabbim! Ah! Acaba, insan nasıl olur da İranlı olabilir” (MONTESQUIEU, **İran Mektupları**, s. 120).

“Yukarıda, insanın **mağaraya** döndüğünü, ama mağaraya yabancılaşmış, sinsi bir tarzda döndüğünü söylemiştik. Mağaradaki vahşi -serbestçe kullanabileceği doğal bir öge- kendini sudaki **balıktan** daha yabancı

saymaz ya da o kadar doğal bir durumdadır. Ama yoksul bir insanın oturduğu izbe, düşman bir konuttur, 'ancak alınterini ve kanını ona adadığı oranda kendisine ait olan dışsal, kısıtlayıcı bir güçtür.' -'İşte evimdeyim' diyemez burada, kendini **başka birinin** evinde, her gün onu pusuda bekleyen ve kirayı ödemediği zaman dışarı atan bir **yabancının** evinde bulur" (Karl MARX, 1844 *Felsefe Yazıları*, s. 136).

Dünya tarihinde 19. yüzyılın ayrıcalıklı bir yeri vardır. 19. yüzyılda çeşitli sorunlara ve çelişkilere kaynaklık eden devrimler (Endüstri Devrimi ile Fransız Devrimi), dünyayı derinden sarsmıştır. Ortaya çıkan problemler, öncelikle Batı toplumlarını etkilemiş, Batı kendi içinde ciddi çekişmelere ve çatışmalara sahne olmuştur. Batı'da gerçekleşen ve ciddi açmazlara yol açan devrimler, aynı zamanda Batı'ya büyük avantajlar da sağlamıştır. Söz konusu devrimler, Batı'nın 15. yüzyılın sonunda yaptığı büyük coğrafi keşifler ve inşa ettiği kapitalist üretim tarzıyla gelişen yayılcılığına yeni boyutlar kazandırmış, Doğu-Batı ilişkilerini yeniden biçimlendirmiş, Batı'nın dünya egemenliğini ele geçirmesine neden olmuştur. Bu da aşama aşama dünyanın çöküşüne ve onun Batı bataklığına dönüşmesine yol açmıştır.

Batı kendi başına buyruk olarak yayılcı ilişkilerin gelişmesini esas almış, sömürgecilikten başka bir şey düşünmemiştir. Batı, çıkarları doğrultusunda dünyayı kan gölüne çevirmekte ve onu büyük bir savaş sahası haline getirmekte herhangi bir sakınca görmemiştir. Batı sistemi, kendini savaş üzerine inşa etmiştir. Savaş ana paradigması haline getirmiştir. Vladimir İliç Lenin'in çok doğru olarak sorduğu gibi, "*kapitalizmin bulunduğu yerde, savaştan başka bir araç var mıdır?*"¹

¹ LENİN, Vladimir İliç; **Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması**, Çeviren: Cemal Süreya, Sol Yayınları, Ankara, 1998, s. 111.

Batı, dünyaya yayılmış ve onu kendi menfaatleri açısından istediği gibi biçimlendirmiştir. Dünya, Batı'nın ahlâksız saldırılarının, vahşetlerinin, yayılmacılığının, barbarca soygunculuğunun ve gaspcılığının pratik edildiği bir sahneye dönüşmüştür. Batı, bugün tüm toplumların yapılarına ve ilişkilerine hükmediyor, özellikle de Doğu toplumlarının kaderine yön veriyor. Batı, temelsiz ve haksız gerekçelerle Doğu toplumlarına her türlü kötülüğü yapıyor.

Batı, kötülük makinesidir. Kirlerin ve pisliklerin en muazzam biçimlerini üreten bir fabrikadır. Batı, kirlilik saçan, her şeyi kirleten bir sistemdir. Batı, ürettiği her türlü kötülüğü dünyaya yayararak onu bir bataklığa dönüştürmüştür. Velhasıl insanlık, Batı'yla büyük bir bataklığa batmıştır. Dünyanın çoğu ülkesi, Batı bataklığına sonuna kadar saplanmıştır.

Despotluk, diktatörlük, zalimlik, soygunculuk, bozgunculuk, saldırganlık, haydutluk, yayılmacılık, yağmacılık, talancılık, yamyamlık ve barbarlık, Batı'nın kendisidir. Batı, şiddet, katliam ve öldürme aygıtıdır. Batı, katletmeyle, yok etmeyle ve köleleştirmeyeyle örülmüştür. Faşizm, Batı'nın ruhunu sarmalamıştır.

Batı, ırkçıdır, kafatasçıdır, katliamcıdır, soykırımcıdır, maddecidir, arsızdır, ahlâksızdır, pervasızdır, yozdur, sürüdür, canavardır, vampirdir. "Batı bir kazadır"², enkazdır, hastalıktır, her şeyi yok eden bir virüstür. Batı, ürettiği AIDS virüsünün ta kendisidir. Batı, hastalıklı sistemini (kapitalist emperyalist düzenini) dünyanın her yayına yaymış ve kendi virüslerini oralara bulaştırmıştır.

Dünya coğrafyasının en güzide yerinde bulunan, jeopolitik bakımdan yerkürenin kalbi konumunda olan Türkiye de bu bataklığa bat(ırıl)mıştır. Ülkemizin Batı bataklığına batmasında, Batı'ya tapan, onu mitleştiren ve kutsallaştıran Tanzimatçı kafaların rolü büyüktür. Bilerek ya da bilmeyerek

² GARAUDY, Roger; **Batı Terörü**, Çeviren: Ayşe Meral, Pınar Yayınları, İstanbul, 2007, s. 59.

Batı ajanlığı yapanlar, Türk toplumunun Batı bataklığına batma sürecinde büyük çaba göstermişlerdir.

Türk toplumunda Batı'nın iktisadi kolcuları, kültür zabıtalı, bilim elçileri, düşünce muhafızları, diplomatik temsilcileri, politik ajanları ve baronları, kısaca bekçileri ve işbirlikçileri bolca bulunmaktadır. Bunların başında, zihnen devşirilmiş, beyinleri ve kalpleri Batı'da kalmış, Batı'nın fikir muhafızları olan sosyologlar gelir.

Türkiye'nin Batı bataklığına batmasında, Batıcılışmanın ve onun bilimi olan sosyolojinin etkisi, bariz bir biçimde görülür. Türkiye'deki sosyologların büyük bir kısmı, Türk toplumunu Batı toplumuna dönüştürme görevi olan Batı sosyolojisini esas almışlardır. Batı taklitçiliği her alanda olduğu gibi sosyoloji alanında da sürüyor. Türkiye'nin Batıcılışma yoluyla kurtulacağını sananlar, onun Bat(ıcılaş)tığını hâlâ fark edemeyecek kadar kördürler. Batı karşısında bahtları bağlanmış olan bahtsızlar, kendi çıkarları açısından bahtiyar olabilirler. Ama insanımızın Batı bataklığı içinde debelenip durmasında bu taklitçi sosyoloji zihniyetinin sorumluluğu bulunmaktadır.

Batı'ya temâyül edip kendi gerçekliğine yönelmeyen Batı sosyolojisi tarikatının mensubu sözde sosyologlarımızın Batı'ya bakarken şaşılıkları ve körlükleri devam ediyor. Onların Batı sosyolojisi karşısında elleri ayakları birbirine dolaşıyor, dilleri tutuluyor ve konuşma yetileri kayboluyor. Ahras ve ebleh olarak karşımıza çıkıyorlar.

Türkiye'de Batı sosyolojisinin taşeronluğunu yapanlar, sorunlarımıza kendi çıkarlarımız yerine Batı'nın çıkarları açısından çözüm üretenler, Batı bataklığında kaybolmaya mahkûmdurlar. Bizi Batı bataklığına sokmayan ve ondan uzak durmamıza kaynaklık eden hakikî sosyologlarımız ise ekolleşerek varlık alanlarını daha da genişleteceklerdir. Ancak, kendine özgü yapısı olan Türk toplumunu, Batı gerçeğinin ürünü olan, Batı dünya egemenliğini meşrulaştıran ve Batı'nın menfaatini gözetten Batılı sosyolojik sözcüklere, kuramlara,

yaklaşımlara, söylemlere, şemalara, kalıplara ve ideolojilere dayalı olarak anlamaya, açıklamaya ve değiştirmeye çabalayanlar, yani havanda su dövenler, kendilerini akıntıya kaptıranlar, akıntıyla birlikte yok olacaklar, ortalıktan toz olacaklar, buharlaşacaklar ve Türk sosyoloji dünyasında/tarihinde kalıcı bir iz bırakmadan kaybolup gideceklerdir.

Türk toplumu, Doğu toplumlarının bir mensubudur. Türk toplumu, Batı toplumlarından farklı bir yerdedir. Türk toplumu ile Batı toplumlarının dünyası ve gezegeni dahi birbirinden farklıdır. Güneş ikisinde ayrı zamanlarda yüzünü gösterir. Işık farklı yerlerden doğar. Türk toplumunda ve Batı toplumlarında yıldızların hareketi ve akışı farklıdır. Ay kendini bir değişik gösterir, oralarda. Kısaca, Türk toplumu ile Batı toplumlarının dünyası, çok ayırdır. Onların yıldızları barışmaz.

Türk toplumu, kendine özgüdür. Ayrı bir tarihi ve sosyal gerçeği vardır. Ruhu, bedeni ve yapısı, başka bir topluma benzemez. Farklı bir karaktere sahiptir. Batı'dan ayrı bir gelişme çizgisi izler. Onu tahlil etmek için Batılı hazır model ve reçeteler, bir çözüm değildir. Batı bilimi olan ve Batı'nın çıkarlarını koruyan Batı sosyolojisi, bizi açıklayamadığı gibi çıkarlarımıza da terstir. Batı sosyolojisi, bugün dünyayı yönlendiren Batı'nın etkinlik sahasını genişletmiş ve hareket kabiliyetini artırmıştır. Zygmunt Bauman'ın pek güzel ifade ettiği gibi, "sosyoloji zaten ipleri elinde tutanların denetim güçlerine güç katar; zaten elleri güçlü olanların şansını daha da artırır."³

19. yüzyılda Batı'nın büyük devrimlerle karşı karşıya kaldığı içsel bunalımlarının ve çelişkilerinin anlaşılmasını sağlayan Batı sosyolojisine karşı geliştirmeye çalıştığım özgün ve yetkin bir Türk sosyolojisi mücadelesine hepinizi bekliyorum. Görevimiz, öncelikle Batı sosyolojisinin eleştirisini yapmak, daha sonra Türk toplumuyla ve insanıyla temasımızı artıracak,

³ BAUMAN, Zygmunt; **Sosyolojik Düşünmek**, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,

Kemal Tahir-Baykan Sezer sosyoloji geleneğiyle ilişkimizi daha da güçlendirecek yerli bakışlı bir sosyolojinin etkinlik alanını genişletmektir. Özgün ve yetkin bir Türk sosyolojisinin gelişmesi için gerekli olan her şey bizde fazlasıyla mevcuttur, gerisi lâfı güzâf. Mevlâna Celaleddin-i Rumi'nin 32. numaralı rubaisinde dediği gibi, "senin canında bir can vardır, sen o canı ara. Senin teninin dağında çok kıymetli bir inci bulunmaktadır. Sen o incinin mâdenini ara. ... Eğer arıya biliyorsan, onu, sen, kendinde ara, kendinden dışarıda arama."⁴ Kısaca, Mevlâna'nın belirttiği gibi, her ne arayacaksak kendimizde/bizde aramalıyız, başkasında değil.

O halde, sosyal bilimler ailesi içinde en sorunlu bir üye olan sosyolojiye (Batı sosyolojisine) mesafeli olalım. Şu gerçeği unutmayalım: "Sosyoloji, diğer akademik disiplinlerden çok daha fazla tepki çekmesine yol açan bir özelliğe sahiptir."⁵ Batı bataklığı ve onun bilimi olan Batı sosyolojisinden uzak duralım, Batılı sosyologların havâriliğini bırakalım, kendi havâlimize doğru yol alalım, yuvamıza dönelim, kendi semalarımızda uçalım. Kemal Tahir-Baykan Sezer çizgisinde ilerleyip, Türkiye'nin sosyal dünyası üzerine odaklanan özgün ve yetkin bir sosyoloji anlayışını geliştirmeye çalışalım. Sosyolojide yerleşme eğilimlerine ve yerlilik paradigmasına gereken hassasiyeti gösterelim. Yerli tezler geliştirmeyi sürdürelim. Gelin hep birlikte, zengin düşünce dünyamızda, tarih hazinemizde gezintiye çıkalım. Batı sosyolojisinin hegemonyasına meydan okuyalım. Sosyolojimizi özgürleştirelim. Dünyayı büyük bir çamur yığını haline getiren, yerküreyi bataklığa çeviren Batı'nın ve onun bataklığını meşrulaştıran Batı sosyolojisinin bataklığında/çukurunda boğulmayalım. Kendi düzlüklerimizde hızlıca yol alalım. Bizim denizimiz burada. Denizlerimizin derinliğine dalalım, onları

⁴ MEVLÂNÂ CELALEDDİN-İ RUMÎ; Hz. Mevlânâ'nın Rubailerî, Yayına Hazırlayan: Şefik Can, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001 (Kitapta sayfa numaraları belirtilmemiş).

⁵ GIDDENS, Anthony; *Sosyolojinin Savunusu: Makaleler, Yorumlar ve Yanıtlar*, Çeviren: İbrahim Kaya, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s. 11.

keşfedelim ve açık denizlerimize yelkenlerimizi açalım. Batı sosyolojisine tapınma kompleksinden uzaklaşmış, yerli olan, yerli olduğu için de bizi açıklayan Türk sosyolojisinin varolduğunu bilelim ve onu bilenlerle ilişkimizi sürdürüelim. Batı sosyolojisinin mantığını kavramamış olanlar, Türk sosyolojisinin gücünü ve imkânını bilemezler. Yunus Emre'nin dediği gibi, "bilmeyen ne bilsün bizi bilenlere selâm olsun."⁶ Bir selâm da bizi bilen, Batı sosyolojisi ve Türk sosyolojisi sahalarında gözlerimi açan ve ufkumu genişleten Kemal Tahir ile Baykan Sezer'e...

Sezgin KIZILÇELİK

15 Ağustos 2005, Sivas.

⁶ TATÇI, Mustafa; **Yunus Emre Divânı II Tenkitli Metin**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 244.

2. BASKIYA ÖNSÖZ

Yaklaşık iki yüzyıldır, Batı uygarlığı kendini, ilerleyen bir uygarlık diye tanımlamaktadır. Aynı ideali benimsemiş olan diğer uygarlıklar, Batı uygarlığını örnek almak zorunda olduklarına inanmışlardır. Bilim ve tekniğin hiç durmamacasına ilerleyeceğine ve insanları daha güçlü ve mutlu kılacağına dair; XVIII. yüzyılda Fransa'da ve ABD'de ortaya çıkan siyasi kurumların, toplumsal örgütlenme biçimlerinin ve bunları esinleyen felsefenin, toplumun her üyesine, kişisel hayatlarında daha fazla özgürlük, kamusal işlerin yönetiminde de daha fazla sorumluluk kazandıracağına dair ortak bir inanç beslemişlerdir. Değer yargılarının, estetik duyarlılığın, kısacası doğruya, iyiye ve güzele duyulan sevginin, karşı konulması imkânsız bir atılımla çoğalıp yayılacağına ve meskûn dünyayı baştan başa ele geçireceğine inanmışlardır. Yaşadığımız çağda dünyada sahnelenen olaylar, bu iyimser görüşlere ters düşmüştür. Totaliter ideolojiler yaygınlaşmış, dünyanın pek çok bölgesinde yaygınlaşmaya da devam etmektedir. Milyonlarca insan katledilmiş, korkunç soykırımlara maruz kalmıştır" (Claude LÉVI-STRAUSS, **Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji**, s. 13-14),

"Katliamların efendisi olan modern çağ kuşkusuz katliamlarla doludur" (Julia KRISTEVA, **Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Deneme**, s. 206).

Ben, bu eserimle, Batı'nın vahşetini ve onun yol açtığı bataklık tahlil ettim. Batı'nın niçin uygar değil, barbar

olduğunu, onun neden ve nasıl bataklığın merkezi haline geldiğini sorguladım. Temel amacım, Batı'nın makyajlı yüzünün ne denli çirkin olduğunu gözler önüne sermekti. Batı'nın çirkinliğini onun güzel olduğunu düşünenlere göstermekti. Batı'nın suratına kat kat sürülmüş boyayı ve cilayı kazıdım. Batı'nın çirkinliğini ortaya çıkarmak için büyük bir arkeolojik kazı başlattım. Bu hedefim doğrultusunda ilk baskısı 2005 yılında yapılmış olan yapıtımın 2. baskısında oldukça fazla değişiklik yaptım. Niyetim, Batı bataklığına ilişkin ileri sürdüğüm tezleri geliştirmekti. Bunu da yaptığımı düşünüyorum. Batı uygarlığının barbarlığına dair arkeolojik kazımın sonuçlarını merak ediyor musunuz?

Batı konusunda büyük bir yanılsama içindeyiz. Onun gerçek yüzünü görmemek için yoğun bir uğraş veriyoruz. Avrupa ve "Batı Avrupa'nın bir çocuğu olan Amerika Birleşik Devletleri"⁷ ya da Avrupa ve tinsel anlamda Avrupa'ya ait olan Birleşik Devletleri'ni ⁸ içeren Batı, medeniyetle bir tutuluyor, medeniyetin tek temsilcisi olarak gösteriliyor. Batı, barbarlıkla ve bataklıkla değil, uygarlıkla ve bayındırlıkla özdeşleştiriliyor. Doğu ise, vahşilikle, ıskellikle ve geri kalmışlıkla anılıyor. Doğu, bir uygarlık olarak görülüyor, "Doğu medeniyeti diye bir şey yoktur", deniliyor. Doğu, olabildiğince belirsizleştiriliyor, sonuçta yok sayılıyor. Nihat Genç'in *Amerikan Köpekleri* isimli metnindeki şu saptaması, Batı ve Doğu nedir? sualine verilen tokat gibi bir yanıtıdır: "Mısır'da bir grup aydınla Doğu neresidir diye tartışıyorduk. Coğrafik sınırlar, tarihi sınırlar, teolojik sınırlar, Truva'dan mı başlar Kudüs'ten mi, yoksa sınırlar aydınlanma çağıyla mı belirlendi, sanayi toplumunun dışında kalanlar mıdır yoksa.? Tartışma herkesin kafasını karıştırdı ve gülüşmelerle galiba Doğu diye bir şey yoktur denilmeye başlandı. Söz isteyip ayağa kalktım: Batı'nın bombaları nereye düşüyorsa Doğu orasıdır deyip yerime oturdum, benden sonra

⁷ TOYNBEE, Arnold J.; *Uygarlık Yargılanıyor*, Çeviren: Kasım Yargıcı ve Mehmet Ali Yalman, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 88.

⁸ HUSSERL, Edmund; *Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe*, Çeviren: Ayşe Sabuncuoğlu ve Önay Sözer, Afa Yayınları, İstanbul, 1994, s. 36.

söz alanlar evet galiba Doğu diye bir yer var deyip lafa girdiler. Evet, ne tarih ne coğrafya, ne din, ne sanayileşme. Doğu'nun yerini bize gösteren ve öğreten Batı'nın bitmeyen saldırıları ve bombalarıdır.”⁹

Batı uygarlığı, bir bomba uygarlığıdır. İnsanlara bomba yediren, insanları bombalarla öldüren, kitlesel kıyımları bombayla gerçekleştiren bir uygarlıktır. Batı medeniyeti, insanlığa bombayı hediye etmiştir. Raimondo Luraghi'ye kulak verelim: “Uygarlığımız bize buzdolabı, televizyon ve uzaya atılan füzeleri vermekle birlikte, hidrojen bombasını ve gaz odalarını da sağlıyordu.”¹⁰ Batı yanlıları, Batı'nın bu bomba uygarlığını görmezlikten geliyor. Batı'yı, uygarlık ve gelişmişlik sahası olarak niteliyor. “Avrupa: Özgürlük, güvenlik ve adalet alanı”¹¹ gibi aldatmacalara kanıyor. “AB, sınırlarının hem içinde hem de dışında barış, dayanışma, adalet ve özgürlük gibi değerlerden güç alan özel bir ruhu, bir anlayışı yaşatmayı başarmıştır”¹², biçimindeki görüşlere bodoslamasına dalıyor. Oysa, ben, Avrupa'nın birleşmesi olarak Avrupa Birliği'nin (AB, ABi, ABe) adalet, özgürlük, dayanışma, barış gibi söylemleri yok ettiğini, bu değerlere hiçbir zaman sahip olmadığını, dolayısıyla onları yaşatmadığını biliyorum. ABi'nin dününde ve bugününde bu değerlere rastlamadım. Bunun için sizi, Batı'nın barbar olduğunu sıkça dile getiren Jean-Jacques Rousseau, Karl Marx ya da Friedrich Nietzsche¹³ gibi muhalif isimlere değil, George Wilhelm Friedrich Hegel gibi daha çok Batı yanlısı isimlere götüreyim: “Hegel, *The Philosophy of Right*'ta burjuva toplumunun iç çelişkilerinin neler olduğuna işaret etmektedir.

⁹ GENÇ, Nihat; **Amerikan Köpekleri**, Cade Yayınları, İstanbul, 2008, s. 6.

¹⁰ LURAGHI, Raimondo; **Sömürgecilik Tarihi**, Çeviren: Halim İnal, E Yayınları, İstanbul, 2000, s. 18.

¹¹ MATHIEU, Jean-Luc; **Avrupa Birliği**, Çeviren: İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006, s. 107.

¹² SEMPRUN, Jorge ve VILLEPIN, Dominique de; **Avrupa İnsanı**, Çeviren: Aydın Cıngı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006, s. 139.

¹³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu eserime bakılabilir: KIZILÇELİK, Sezgin; **Batı Barbarlığı 1: Rousseau, Marx ve Nietzsche Üzerine**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011.

Buna göre, bir uçta aşırı zenginlik birikimi, diğer uçta da yoksul ayak takımı bulunmaktadır. Çözüm yolu ise, dış ticaret ile sömürgeci/emperyal uygulamalardan geçmektedir.”¹⁴ Sizi, Avrupa’nın özgürlükten ziyade eşitsizliğe dayalı bir politik gövdeye sahip olduğuna ikna etmek için, sosyalizmin ve komünizmin mimarı Marx’a ya da ruh ikizi Friedrich Engels’e değil, kapitalizmin ve liberalizmin fikir babası Adam Smith’e göndereyim. Adam Smith, Avrupa siyasetinin doğurduğu eşitsizliklere açıklık getirirken ana eseri *Milletlerin Zenginliği*’ne şunları yazmıştır: “Avrupa siyaseti işleri tam bir özgürlük içinde bırakmayarak, çok daha önemli eşitsizliklere yol açar.”¹⁵

Barbarca olan her şeyin altından Batı çıkar. Nerede bir eşitsizlik, adaletsizlik ya da katliam varsa orada Batı vardır. Dolayısıyla insanlığın değerler ve erdemler bağlamında elde ettiği kazanımları, Batı uygarlığına ait görmemek gerekir. “İnsanlığın bütün erdemleri Batı uygarlığının tekeline değildir.”¹⁶ Batı ile hürriyeti, eşitliği, adaleti aynı kefeye koyma alışkanlığından vazgeçmenin zamanı çoktan geldi.

Bugün, Batı, “yeni türden bir barbarlık” olarak kendisini gösteriyor. “Uygar barbarlık”tan¹⁷ söz ediliyor. Uygarlığın huzursuzluğu¹⁸ gündeme getiriliyor. Batı düzeniyle birlikte “barbarlık çağına girdiğimiz”¹⁹ söyleniyor. “Avrupa’nın

¹⁴ HARVEY, David; **Yeni Emperyalizm**, Çeviren: Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul, 2008, s. 104.

¹⁵ SMITH, Adam; **Milletlerin Zenginliği**, Çeviren: Haldun Derin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 131.

¹⁶ CARPENTER, Edward; **Batı Uygarlığının Krizi**, Çeviren: Orhan Düz, Külliyyat Yayınları, İstanbul, 2008, s. 182.

¹⁷ MESTROVIĆ, Stjepan G.; **Uygar Barbarlık: Bir Postmodern Eleştiri Teorisi**, Çeviren: Mehmet Özey, Açılım Kitap, İstanbul, 2004.

¹⁸ Örneğin bkz. FREUD, Sigmund; **Uygarlığın Huzursuzluğu**, Çeviren: Haluk Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul, 1999; BAUMAN, Zygmunt; **Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları**, Çeviren: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.

¹⁹ HENRY, Michel; **Barbarlık**, Çeviren: Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996, s. 11.

damarlarına damla damla bir zehir akıtılmaktadır, kıta, ağır ağır ama kesin olarak barbarlığa doğru ilerlemektedir”²⁰, deniliyor. O halde, “insanlığın gerçekten insani bir düzeye çıkmak yerine niçin yeni türden bir barbarlığa düştüğünü anlamak”²¹ önemlidir.

Batı demek, barbarlık ve bataklık demektir. Ben, en azından böyle anlıyorum. Çünkü Batı’ya yaklaşan battığını, ona elini verenin kolunu geri alamadığını biliyorum. Batı’nın insanlığı kurtarmadığını, büyük felaketlerin içine attığını kalburüstü düşünürlerden okuyorum. Batı, kendini ya da kimi kurtarmış da bizi kurtarsın? Batı, düzlüğe çıkarmış olsaydı, bizim AB’ye üyeliğimizi engelleyen²² Yunanistan’ı düzlüğe çıkarırdı. AB üyesi Yunanistan, bugün batmış durumda. AB bataklığının tam da ortasında çaresiz dolaşıp duruyor. Uğruna mücadeleler verdiği (özellikle Türkiye’ye karşı) adalarını bugün satmak için çaba gösteriyor. AB’yle bütünleşen ufaklık (Yunanistan), “satılık ülke” konumunda. Bizdeki AB’cilerin gözü, bunu hiç mi

²⁰ CÉSAIRE, Aimé; **Barbar Batı: Sömürgecilik Üzerine Söylev**, Derleyen ve Çeviren: Güneş Ayas, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007, s. 67.

²¹ HORKHEIMER, Max ve ADORNO, Theodor W.; **Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar I**, Çeviren: Oğuz Özgül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 11.

²² 11 yıl evvel, “Yine 19. yüzyılda olduğu gibi ‘Avrupa’nın şımarık çocuğu’ Yunanistan’ın AB politikasını Türkiye’ye karşı yönlendirme girişimleri ve bunda başarılı olması bizleri düşündürmektedir. ... AB, Yunanistan çizgisinde hareket ederek bir imkânsız önümüze koymakta, böylece Türkiye’nin AB’ye katılmak suretiyle Yunanistan’a karşı tam bir güvenceye sahip olmasını istememektedir. Başka deyimle AB, Türkiye’ye karşı tamamiyle bir üyesinin, Yunanistan’ın siyasetini benimsemiş bulunmaktadır” [İNALCIK, Halil; “Avrupa Devletler Sistemi, Fransa ve Osmanlı: Avrupa’da ‘Geleneksel Dostumuz’ Fransa Tarihine Ait Bir Olay”, **Doğu-Batı** (iç.), Sayı: 14, Şubat-Mart-Nisan 2001, s. 142], diyen ve AB’ne üyeliğimizi Yunanistan’ın engellediğini iddia eden büyük tarihçimize soralım: Yunanistan ekonomik olarak iflas ettiğine, AB içindeki siyasi gücünü kaybettiğine, AB’nin başına bela olduğuna, dolayısıyla AB üyeliği için Türkiye’nin önünde bir engel olamayacağına göre, o halde Türkiye ne zaman AB’ye girer? Büyük tarihçimizden bir tarih bekliyoruz.

görmüyor? A7²³ gözlüklerimizi çıkarmanın zamanı gelmedi mi? ABİ'nin peşine takılmayı hâlâ niçin sürdürüyoruz? Hedefimizi ve yönümüzü niçin ABi belirlemeye devam ediyor? ABİ'yle bütünleşmek, niçin milli hedefimiz oluyor? Ulusal Program'larımızda (örneğin, 2008 yılına ait 3. Ulusal Program'da), "Türkiye'nin, hedeflerine ulaşmasını sağlayacak en önemli projesi AB'ye tam üyeliktir"²⁴, ibaresi neden yer alıyor? ABi, Avrupa'da ve Amerika'da dahi önemsenmiyorken, bizde niçin uygarlığın beşiği ve kalesi olarak gösteriliyor. AB=Medeniyet olarak neden tasavvur ediliyor? Soruları çoğaltmak mümkün. Oysa AB, barbar ve aç gözlü. Bugünlerde biraz düşkün durumda. En önemli fertlerinden birini (düşman komşumuz Yunanistan'ı) dahi koruyamıyor. AB, ekonomik kriz ve çöküntü içinde. Çoğu üyesi (Yunanistan, Portekiz, İspanya gibi) iflasın eşiğinde. Biz, bu açgözlü ve ekonomik depresyondaki AB'den ne bekliyoruz? Rahmetli annemden öğrendiğim bir söz var: "Pay umuyorum bacımdan bacım ölüyor acından."

Batı sistemi, daha çok ama yalnızca kendisi için kazanmayı hedefler. Batı'nın ekonomik olarak zenginliği ve gelişmişliği sömürüye dayalıdır. Batı insanı sömürgecilğe yatkındır. Bu hususta referans olarak Marx'ın *Kapital*'ini vermeyeceğim. *Kapital*'in karşı kutbunda yer alan *Milletlerin Zenginliği*'ne gönderme yapacağım: "Kimsesiz bir ülkeye ya da yerlilerin yeni yurt edinenlere kolay yer verdiği seyrek nüfuslu bir ülkeye el koyan uygar bir milletin sömürgecileri, zenginliğe ve yücelmeye doğru, herhangi bir başka insan topluluğundan daha tez yol alırlar."²⁵

Batılılar, aç gözlüdür. Her şey kendilerinin olsun isterler. Kendilerinin dışındakileri düşünmezler. Düşünmüş olsalar,

²³ ABİ'nin önceki adının Avrupa Topluluğu (AT) olduğunu unutmayalım.

²⁴ Aktaran; ÖZENÇ, Köksal; **AB İlerleme Raporları'nda Türkiye: Bir Türk'ün AB ile Güreşi**, SAGE Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Şti., Ankara, 2012, s. 959.

²⁵ SMITH, *Milletlerin Zenginliği*, s. 616.

açlıktan ve aşırı bomba yemekten ölen Iraklı, Somalili ya da Afganistanlı çocuklar için bir şeyler yaparlardı. Dünyanın çeşitli coğrafyalarında açlıktan çocuklar ölüyor. Bunun sorumlusu aç gözlü sömürgeci Batı insanıdır. Bu yazdıklarım size inandırıcı gelmediyse, 1928-1932 arası ABD başkanı olan Herbert Hoover'a kulak verin: "Kapitalizmin sorunu içinde çok fazla kapitalist olması. Çok aç gözlüler."²⁶

Sömürgeci, yayılmacı ve bencil Batı'nın dünya egemenliğiyle birlikte insanlar ve toplumlar arasında düşmanlıklar artmıştır. İnsanın insanı düşman olarak gördüğü bir dünya oluşmuştur. Bugün insanın insandan nefret ettiği bir çağda yaşıyoruz. İnsanın kendisi gibi olmayanı yok ettiği bir dünyada hayatımızı sürdürüyoruz. "Gezegeğin üzerinde bir hayalet geziniyor: Yabancı düşmanlığı."²⁷ İnsanlar, birbirlerini katlediyor, herkes bir diğerine şiddet uyguluyor. Bütün bunların müsebbibi, Batı'dır. Çünkü Batı, farklı olanı yok eden, katleden bir sisteme dayanır. Batı uygarlığı, ırkçılığı öne çıkarmıştır. Batı'nın övülen modernliği tam da ırkçılık üzerine oturmuştur. "Modernlik, ırkçılığı olanaklı kılar. Ayrıca ırkçılık için bir talep de yaratır; başarının yalnızca insansal değerlerle ölçülebileceğini ilan etmiş bir çağ, sınırları aşmanın daha önce hiç olmadığı kadar kolaylaştığı yeni koşullarda, sınır çizmenin ve sınırları korumanın kefareti ödenecek bir yakıştırma teorisine gereksinim duyar. Kısacası ırkçılık, modernleşmemiş, ya da en azından öncelikle modern olmayan savaşımelerde kullanılan, tümüyle modern bir silahtır."²⁸ Modernlik, öfkeye, önyargıya, otoriteryen kişiliğe²⁹, hoşlanılmayan ötekiye, kovmaya ve yok

²⁶ Aktaran; GEORGE, Susan; **Başka Bir Dünya Mümkün, Eğer...**, Çeviren: Ali Tonak, Metis Yayınları, İstanbul, 2005, s. 185.

²⁷ BAUMAN, Zygmunt; **Akışkan Aşk: İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair**, Çeviren: Işık Ergüden, Versus Kitap, İstanbul, 2009, s. 155.

²⁸ BAUMAN, Zygmunt; **Modernite ve Holocaust**, Çeviren: Süha Sertabiboğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 90.

²⁹ Bkz. ADORNO, Theodor W. ve Diğerleri; **Authoritarian Personality**, Harper, New York, 1950; ADORNO, Theodor W.; **Otoriteryen Kişilik Üstüne: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri**, Çeviren: Doğan Şahiner, Om Yayınevi, İstanbul, 2003.

etmeye dayalı ırkçılığı beraberinde getirmiştir. Modernlik, “heterofobiye (öteki/farklılık korkusuna)”³⁰ dayalıdır.

Batı sistemi, demokratik değil, totaliterdir. “20. yüzyılın totaliter rejimler deneyimi ve Holokost- Nasyonal Sosyalist rejimin fethettiği ülkeleri de bulaştırdığı, Avrupalı Yahudilerin takibi ve yok edilme süreci- bugünkü Avrupa’ya damgasını vurmuştur.”³¹ Nazi canavarını Doğu medeniyeti üretmedi. Bu canavar, Batı uygarlığı içinde yetişti. Onun bir sonucu. “Nazi barbarlığı da ilerlemiş bir ‘Batı uygarlığı’nın en gözde unsurlarından biri tarafından üretilmişti.”³² Modern uygarlığın *Holokosta* yol açtığını, isterseniz detaylı bir biçimde Zygmunt Bauman’ın *Modernite ve Holocoust* metninden okuyabilirsiniz. Bir alıntı ben aktarayım. Belki ilginizi çeker. Bauman, modernliği *Holocaustla* ilişkilendirmiştir: “Holocaust bizim modern akılcı toplumumuzda, uygarlığımızın yüksek sahnesinde ve insanoğlunun kültürel zaferinin zirvesinde doğmuş ve uygulanmıştır ve bu nedenle toplumun, uygarlığın ve kültürün bir sorunudur.”³³

Farklı olanı yok eden soykırımcı Batı, demokratik olmadığı için başka ülkelerdeki anti-demokratik uygulamaları da destekliyor. Başka bir deyişle, Batı’nın demokratik olmadığının en somut unsurlarından birisi, çıkarları doğrultusunda dünyanın diğer ülkelerindeki anti-demokratik uygulamaları (örneğin, darbeleri) desteklemesidir. Kanıt mı istiyorsunuz. Uzağa gitmeye gerek yok. Türkiye’deki askeri darbelerde, özellikle de 1980 darbesinde Batı’nın (bizzat Amerika’nın) parmağı yok muydu? “ABD Güvenlik Konseyi Danışmanı Paul Henze, 12 Eylül 1980 darbesini, zamanın Devlet Başkanı Jimmy

³⁰ BAUMAN, *Modernite ve Holocaust*, s. 93.

³¹ HABERMAS, Jürgen; *Bölünmüş Batı*, Çeviren: Dilman Muradoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 49.

³² ACHCAR, Gilbert; *Barbarlıklar Çatışması*, Çeviren: Ateş Uslu, İthaki Yayınları, İstanbul, 2012, s. 110.

³³ BAUMAN, *Modernite ve Holocaust*, s. 11.

Carter'a şöyle duyurmuştu: 'Our boys did it!' Yani: 'Bizim oğlanlar yaptı!'"³⁴

Batı, dünyaya savaşı, şiddeti ve terörü yayan bir merkezdir. Batı, savaşla, terörle ve şiddetle iç içe geçmiştir. Batı'nın bu yüzünü, Martin Luther, 1530 yılında şu sözleriyle gözler önüne sermiştir: "Dünyanın vahşileşmemesi, barışın yok olmaması, ticaretin ve ortak çıkarların alt üst olmaması için bu dünyada katı, sert bir yönetimin varolması kaçınılmazdır... Hiç kimse, bu dünyanın kansız yönetilebileceğini düşünmeye kalkışmasın. Sivil dünya, kanlı ve kanla dolu bir dünya olacaktır ve olmak zorundadır."³⁵ Sahi, Martin Luther, yaşıyor mu? Bana bir an ölmemiş gibi geldi de. Doğru, 16. yüzyıldaki bir insandan söz ediyoruz(!). Ama o bugün de yaşıyor. Çünkü tam da Martin Luther'in dediği gibi, Batı, bu dünyayı kanla boyamıştır. Gezegenin tüm renklerini kırmızı hale getirmiştir. Bunun için 20. yüzyılın genel manzarasına bakmak yeter. 20. yüzyılın en büyük tarihçilerinden biri kabul edilen Eric Hobsbawm, bakalım, bu manzarayı nasıl tasvir etmiş: "20. yüzyıl, yazılı tarihin en caniyane yüzyılıydı. 20. yüzyılda savaşlar yüzünden ya da savaşlarla ilintili olarak meydana gelen insan ölümlerinin toplam sayısı 187 milyon olarak hesaplanmıştır (bu sayı, 1913'teki dünya nüfusunun yüzde 10'undan daha fazlasına karşılık gelmektedir). Başlangıç tarihi 1914 olarak alınacak olursa, 20. yüzyıl (herhangi bir yerde düzenli silahlı çatışmanın görülmediği çok az ve kısa dönemler dışında) neredeyse kesintisiz bir savaş yüzyılı olmuştur."³⁶

Sizi, bomba uygarlığında iki farklı tarihe götüreyim. Biri, 1945, diğeri 2000'li yıllar. "6 Ağustos 1945'de Başkan Truman, 2500 tonluk klasik patlayıcıya eşit güçteki bir atom bombasını Hiroşima'nın üzerine bırakılmasını emretti. Bomba düştüğü

³⁴ Aktaran; DİKBAŞ, Yılmaz; **Avrupa Birliği: Tabuta Çakılan Son Çivi**, Asya Şafak Yayınları, İstanbul, 2007, s. 664.

³⁵ Martin Luther'den aktaran; FRANKL, George; **Batı Uygarlığı: Ütopya ve Trajedi**, Çeviren: Yusuf Kaplan, Açılım Kitap, İstanbul, 2003, s. 146.

³⁶ HOBBSAWM, Eric J.; **Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm**, Çeviren: Osman Akinhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s. 1.

anda 80.000 ölü ve 100.000 yaralı vardı. ... 9 Ağustos 1945'de aynı türden bir bomba Nagazaki'ye atılmış ve toplam ölü sayısı 200.000'i bulmuştu."³⁷ İlki 1991'de ve ikincisi 2003 yılında gerçekleşen Irak'ta Amerikan işgalinin bilançosu çok daha ağır: 1 milyondan fazla insanın öldüğünden, bir o kadar hatta daha fazla yaralıdan söz ediliyor.

Batı, savaşı sürekli hale getirmiş, şiddeti normalleştirmiştir. Şiddet, Batı'nın ruhuna ve yapısına sızmıştır. Şiddet, gündelik hayatın merkezine yerleşmiştir. İnsanlar, her gün şiddet eylemine tanıklık ediyor, izlediği bir filmde, evde ya da sokakta sürekli olarak şiddetle yüz yüze geliyor. "Amerikan Psikoloji Derneği'nin bir raporuna göre, evinde ortalama üç saat televizyon seyreden bir çocuk, ilkokulu bitirinceye kadar 8.000 (sekiz bin) cinayete, en az 100.000 (yüz bin) şiddet eylemine tanık oluyormuş."³⁸ Şiddet, Batı'nın ayrılmaz bir parçası. Terry Eagleton, *Tatlı Şiddet: Trajik Kavramı* eserinde bu durumu ne de güzel dile getirmiş: "Uygarlaştıkça, kendimizi suç ve öz saldırganlıkla daha fazla kırıp geçiririz."³⁹

Batı, "terörizm kültürü" ⁴⁰ inşa etmiştir. Bugün "globalleş(tir)me terörü"nün ⁴¹ etkin olduğu bir dönemde bulunuyoruz. Bunun temelinde, zenginliklere el koyma, bütün kaynakları ele geçirme hevesi vardır. Batı, şiddete dayanır. Sermayeye sahip olmak arzusu, şiddeti zorunlu hale getirmiştir. Kısacası, Batı'da şiddet ve para her şeyin temeline yerleşmiştir. Ne kadar inceltilmiş, ne kadar yüceltilmiş olursa

³⁷ GARAUDY, *Batı Terörü*, s. 13-14.

³⁸ İLHAN, Attilâ; *Hangi Küreselleşme*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997, s. 54-55.

³⁹ EAGLETON, Terry; *Tatlı Şiddet: Trajik Kavramı*, Çeviren: Kutlu Tunca, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012, s. 275.

⁴⁰ Örneğin bkz. CHOMSKY, Noam; *A.B.D. Terörü: Terörizm Kültürü*, Çeviren: Taha Cevdet, Pınar Yayınları, İstanbul, 1991.

⁴¹ CANGIZBAY, Kadir; *Globalleş(tir)me Terörü*, Odak Yayın Evi, Ankara, 2003.

olsun, Batı'da, insanları bu iki gücün (para ve şiddet) yönlendirdiğini görmek mümkündür.⁴²

Günümüzde Batı uygarlığı eleştiriye tabi tutuluyor, sürekli olarak yargılanıyor, onun negatifliğinden ve krizinden söz ediliyor.⁴³ "Günümüzde, *uygarlık* diye adlandırdığımız bir ölçüde tuhaf bir toplum durumunun içinde bulunuyoruz."⁴⁴ Batı toplumu, "risk toplumu" ("*felaket toplumu*")⁴⁵ olarak tanımlanıyor. Ulrich Beck'in dile getirdiği gibi, "sınıflı toplumun itici gücü şöyle özetlenebilir: *Açım! Öte yandan, risk toplumunun harekete geçirdiği devinim ise şöyle ifade edilir: *Korkuyorum!*"⁴⁶ Batı bataklığı yüzünden bugünkü dünyayı korku kaplamıştır. İnsanlar korku içinde hayatlarını sürdürmeye çalışıyor. İsterseniz, Max Horkheimer'la devam edelim: "...birey, günümüzdeki dönemde zorunlu olarak korku ve güvensizlik içindedir."⁴⁷*

İnsanların aşağılandığı, esaret altına alındığı, sömürüldüğü ve yok edildiği bir *uygar dünyada(!)* yaşıyoruz. Nietzsche, bu durumu bize çok önceden haber vermişti: "*Modern çağın genel işareti. İnsan kendi gözünde inanılmayacak derecede haysiyetini yitirdi.*"⁴⁸ Bugün Batı uygarlığı, insanlık sorunlarına çözüm üretmekten acizdir. Sorunlara çözüm getiremediği gibi onları daha da çoğaltıyor. Bu da, onun çöküşü anlamına gelir. Sömürgeciliğin manifestosunu kaleme alan Aimé Césaire, *Barbar Batı: Sömürgecilik Üzerine Söylev*'de, "kendi yarattığı

⁴² İLHAN, *Hangi Küreselleşme*, s. 53.

⁴³ Örneğin bkz. CARPENTER, *Batı Uygarlığının Krizi*; TOYNBEE, *Uygarlık Yargılanıyor*; KIZILÇELİK, *Batı Barbarlığı 1: Rousseau, Marx ve Nietzsche Üzerine*; KIZILÇELİK, Sezgin; Frankfurt Okulu, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.

⁴⁴ CARPENTER, *Batı Uygarlığının Krizi*, s. 9.

⁴⁵ BECK, Ulrich; *Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*, Çeviren: Kâzım Özdoğan ve Bülent Doğan, İthaki Yayınları, İstanbul, 2011, s. 119.

⁴⁶ A.g.e., s. 71.

⁴⁷ HORKHEIMER, Max; *Geleneksel ve Eleştirel Kuram*, Çeviren: Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 205.

⁴⁸ NIETZSCHE, Friedrich; *Güç İstenci: Bütün Değerleri Değiştiriş Denemesi*, Çeviren: Sedat Umran, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 30.

problemleri çözmekten aciz olduğunu ispat etmiş bir medeniyet, çökmüş bir medeniyettir. En hayati sorunlarına göz yummayı seçmiş bir medeniyet hasta bir medeniyettir. Kendi ilkelerini düzenbazlık ve yalancılık uğruna kullanan bir medeniyet, ölüm döşeğindeki bir medeniyettir"⁴⁹, diyor.

Haydi, hep birlikte, *AT* gözlüklerimizi çıkaralım. *ABİ*'yi takip etmekten vazgeçelim. Kendimiz gibi olalım. Şu Batı bataklığından kurtulalım. İnsanların Batılı barbarlardan kurtulduğu ve bir daha asla bataklığa saplanmayacakları bir dünya kuralım. Sözü, Frantz Fanon arkadaşa bırakalım: "Haydi arkadaşlar, değişim için şimdiden karar vermeliyiz. İçine düştüğümüz büyük karanlığı sarsmalı ve ondan çıkmalıyız. Doğmakta olan yeni gün bizi kararlı, sıkı ve azimli bulmalı. Yeni günü yaşamaya başlamadan önce düşlerimizi terk etmeliyiz, eski inançlarımızı ve dostluklarımızı bir yana bırakmalıyız. Kısır yalvarmalar ve kokuşmuş çabalarla zaman yitirmeyelim. İnsanlıktan söz etmeyi sürdürerek, rastladığı her yerde, kendi sokaklarının her köşesinde, dünyanın her tarafında insanları katleden bu Avrupa'yı terk edelim. İşte, yüzyıllardır Avrupa diğer insanların ilerlemesini durdurdu ve onları kendi amaçları ve kendi zaferi için kullandı; yüzyıllardan beri, sözde bir ruhsal deneyim uğruna, neredeyse insanlığın tümünü boğdu. Bakın, bugün maddi ve tinsel çöküş içinde. ... Avrupa dünyanın yönetimini hayasızca, şiddet ve zorbalıkla ele geçirdi. Bakın anıtlarının gölgesi nasıl da yayılıyor ve büyüyor. Avrupa'nın her hareketi uzayın ve zamanın sınırlarını çatırdatıyor. Avrupa tüm alçakgönüllülük ve tevazuyu reddetti, fakat aynı zamanda sevecenlikle ve yumuşaklıkla karşılaşma olanağını da yitirdi. İnsana karşı hep cimri, bayağı ve can alıcı oldu. O halde, kardeşlerim, bu Avrupa'yı izlemekten başka yapacağımız daha iyi şeylerin bulunduğunu nasıl anlayamazsınız? İnsanlıktan söz etmeyi hiçbir zaman bırakmamış olan bu Avrupa'nın, insanlık için kaygılandığını ifade etmeyi hep sürdürmüş olan bu Avrupa'nın zihniyetinin zaferi için insanlığın ne eziyetlere

⁴⁹ CÉSAIRE, *Barbar Batı: Sömürgecilik Üzerine Söylev*, s. 63.

maruz kalmış olduğunu biliyoruz. O halde arkadaşlar, Avrupa oyunu kesin olarak sona erdi, başka şey bulmak gerekiyor. Bugün Avrupa'yı taklit etmemek koşuluyla, Avrupa'nın düzeyine ulaşmak saplantısına takılmamak koşuluyla, her şeyi yapabiliriz. Avrupa bugün öylesine çılgınca ve düzensiz bir hıza ulaşmıştır ki, her türlü kontrolden ve ussallıktan kaçmaktadır ve korkunç bir şaşkınlık içinde uçuruma doğru gitmektedir. Bu nedenle, yapılacak en iyi şey çabucak ondan uzaklaşmak olacaktır. ... Avrupa'nın yaptıkları, Avrupa'nın tekniği, Avrupa'nın stili, artık bizi etkilememeli, dengemizi bozmamalıdır. Avrupa'nın tekniğinde ve stilinde insanlığı aradığımda yalnızca insanın sürekli bir yadsınmasını ve çığ gibi cinayetleri görüyorum. ... Avrupa'yı taklit etmemeye karar verelim ve beynimizi ve kaslarımızı yeni bir yönde birleştirelim.”⁵⁰ Peki, söyleyecek bir şey kaldı mı? Ben bu konuşmanın üzerine size isterseniz, Batı bataklığında yetişmiş doğal meyveler ikram edeyim: Savaş, şiddet, kavga, baskı, faşizm, terörizm, totalitarizm, hegemonya, tahakküm, katliam, öldürme, yok etme, ırkçılık, etnik temizlik, soykırım, barbarlık, toplama kampı, sömürü, yayılma, sömürgeleştirme, hilecilik, entrika, yabancılaştırma, yalnızlaştırma, sürü, yığın, kitle... Mideniz alıyorsa, hazmedebiliyorsanız, afiyet olsun(!). İsteyene daha taze meyvelerimiz de var... Meselâ, eşitsizlik, kölelik, yoksulluk, sefalet, nefret, yozlaşma, çürüme, gözetleme, dinleme, hapsetme, nefret, hınç, korku, gözyaşı... Arzu eder misiniz?

Sezgin KIZILÇELİK

24 Temmuz 2012, Malatya.

⁵⁰ FANON, Frantz; **Yeryüzünün Lanetlileri**, Çeviren: Lütü Fevzi Topaçoğlu, Avesta Yayınları, İstanbul, 2001, s. 295-297.

1. BÖLÜM

BATI BATAKLIĞININ İNŞASI VE YAYILMASI*

“Batı, tarihi boyunca kendi kaynaklarının yetersizliğini kendi dışındaki uygarlıkların zenginliklerine el koyarak (bu el koyuşa ticaret ve soygunculuk, eş önemde, dahildir) kapatmaktadır. Dış kaynakların Batı uygarlığının varlığında ne denli önemli bir rol oynadığı, bu kaynakların kesilmesi durumunda Batı’nın içine düştüğü durumlardan bellidir. Vandalların Batı tarihinde yol açtığı yıkım ve Orta Çağ, Batı’nın dış ilişkilere olan bağımlılığını bize açıklayabilecek olaylardır. ... Orta Çağ, Batı’nın dünya egemenliğini yitirdiği dönemdir. Ve aynı zamanda Batı’nın dünya kaynaklarından koptuğu dönemdir. Doğu kaynakları ile Batı’nın ilişkisi sezilenebileceği gibi yalnızca egemenlik üzerine kurulu olmaktadır. Bu da ...Doğu ile Batı arasındaki ilişkilerde Batı soygununun payını bize göstermektedir” (Baykan SEZER, **Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi**, s. 74).

19. yüzyılda yayılcılığın en korkunç örneklerini sergileyen Batı, kendi içinde çeşitli açmazlarla karşı karşıya kalmış, burjuvazi-proletarya, burjuvazi-aristokrasi çekişmesi gibi ilişkiler yaşamış ve dünyayı değiştiren devrimler gerçekleştirmiştir. Bunların sonucunda Batı, yeryüzündeki ilişkileri belir-

* **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması**, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 419-439’da yayımlanmış “19. Yüzyılda Batı Yayılcılığı, Devrimler ve Batı İç Çekişmeler” başlıklı makalemin oldukça fazla eklemeye yapılarak gözden geçirilmiş ve bu kitaba uyarlanmış şeklidir.

leyen bir pozisyona sahip olmuş, Doğu-Batı ilişkilerine Batı dünya egemenliğine uygun bir yön vermiştir. Batı, dünyadaki emperyalizmi (genişlemeyi, yayılmayı ve istilâyı), sömürü ilişkilerini, sermaye hareketlerini, yağmalama mekanizmalarını ve soygunculuğu düzenlemeye başlamış, kısaca dünya egemenliğini ele geçirmiştir. Batı kendi içindeki çelişkilerden kaynaklı olarak, Doğu toplumlarına yönelmiş, bir anlamda, kendi iç sıkıntılarını, bunalımlarını ve sorunlarını, Doğu-Batı eksenine oturtarak aşmaya çalışmış, yani kendisini Doğu-Batı ilişkileri ve Doğu-Batı çatışması içinde var kılmıştır. O halde, Batı'nın yayılmacılığına, devrimlere ve Batı içi çekişmelere, Doğu-Batı ilişkileri ve Doğu-Batı çatışması ekseninde/bağlamında bir açıklama getirmemiz yerinde ve yararlı olur.

Batı yayılmacılığı¹, bugün bütün toplumları ilgilendiriyor. Günümüzde Batı ve özellikle de Batı dışı dünyadaki çoğu sorunun açıklığa kavuşması, Batı yayılmacılığını doğru tahlil etmekle olanaklıdır. "Batı egemenliği veya Batı yayılmacılığı ve varlığı Batı dışı ülkeler açısından önemli temel meselelerdir. Bunları açıklamadan başka olayları açıklamak mümkün değildir."²

Batı, durmaksızın yeryüzüne yayılma hareketi içindedir. Batı, bugün dünyayı, 19. yüzyılda adına kapitalizm/emperyalizm denen küreselleşme/Amerikanlaşma³ yoluyla ele geçirmiş durumdadır. Batı yayılmacılığı, küreselleşme olarak karşımıza çıkıyor. Eş deyişle, çağımızda adına küreselleşme denen problemlili süreç⁴, Batı yayılmacılığından başka bir şey değildir. Yeni

¹ Batı yayılmacılığıyla, hem Avrupa'nın hem de Amerika'nın yayılmacılığını kastediyorum.

² SEZER, Baykan ve Diğerleri; "Batı Yayılmacılığı", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 3**, Prof. Dr. Nihat Nirun İçin: Batı Yayılmacılığı (iç.), Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Basımevi, Erzurum, 1998, s. 57.

³ GALTUNG, Johan; "Americanization Versus Globalization", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 277.

⁴ Küreselleşmenin neliği ve problemleri hususunda şu eserlerim okunabilir: KIZILÇELİK, Sezgin; **Zalimler ve Mazlumlar: Küreselleşmenin İnsani**

dünya düzeni, Amerikanlaşma, tarihin sonu, geç kapitalizm, postmodernizm, yerelleşme ve neo-liberalizm gibi söylemlerle zaman zaman kendisini gizleyen küreselleşme⁵, son tahlilde Batı yayılcılığının günümüzde geldiği son noktadır.

Son dönemlerde Batı yayılcılığı, tarihte eşi benzeri görülmemiş bir boyuta erişmiştir. İnsanlık, bugün, Batı'nın pervasız yayılcılığına, barbarca soygunculuğuna ve dünyayı gasp edişine tanıklık ediyor. Batı, tüm kıtaların ilişkilerini belirliyor, var olan toplumların, özellikle de Doğu toplumlarının (Batı-dışı mazlum toplumların) kaderlerine yön veriyor. Batı, temelsiz, haksız ve ahlâksız bir takım gerekçelerle Doğu toplumları üzerinde barbarca ve diktatörce kurmuş olduğu denetimini sürdürüyor. Meselâ, Batı'nın sömürgeci, yayılcı, talancı, soyguncu, vurguncu, yağmacı, saldırgan, katil, gangster ve haydut kovboy-ları, Asya'nın en sağlam kalelerinden/kapılarından biri olan Afganistan'ı işgal etmek ve orada *Batı toplumunun maddi temellerini atmak*⁶ için 11 Eylül 2001'de kendi "ikiz kulesini" yerle bir etmiştir. Aynı haydutlar, kendi çıkarları açısından dünyayı ve bu arada dünyanın en önemli jeopolitik merkezi olan Ortadoğu'yu yeniden biçimlendirmek üzere ortaya attıkları *Büyük Ortadoğu Projesi* çerçevesinde *işbirlikçileri*⁷ Saddam Hüseyin

Olmayan Doğası, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004; KIZILÇELİK, Sezgin; **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2012.

⁵ Küreselleşmenin söz konusu söylemlerle olan derin bağları konusunda **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler** adlı kitabıma bakılabilir.

⁶ Batı'nın yayılcı ve Doğu toplumlarını yok edici tavrı, yüzyıllardan beri devam etmektedir. Sözgelimi, bugünlerde Amerika'nın Afganistan ve Irak'ı yok etme ve oralarda Batı toplumlarının maddi temellerini atma girişimi, 19. yüzyılda İngiltere'nin Hindistan'da yapıp ettikleriyle paralellik göstermektedir: "İngiltere'nin Hindistan'da yerine getirmesi gereken ikili bir görevi vardır: biri yıkıcı, öteki yenileyici- eski asyatik toplumun ortadan kaldırılması ve Asya'da batı toplumunun maddi temellerinin atılması" [MARX, Karl; "Hindistan'da İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları", Karl Marx ve Friedrich Engels, **Sömürgecilik Üzerine** (iç.), Çeviren: Muzafer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 87].

⁷ Emperyalist Batı'yla işbirliği yapanların sonu hep hüsrân olmuştur. Örneğin, Saddam Hüseyin, 1980'li yıllarda Amerika'nın kışkırtmasıyla

rejiminin kimyasal silahlara sahip olduğunu bahane edip “beyaz adamın sorumluluğu”⁸ bağlamında ve özgürlük operasyonu⁹

İran’la savaşmış ve ülkesinin gücünü zayıflatmıştır. Bu savaş, Ortadoğu’nun ekonomik yönden güçlü ülkelerinin başında gelen Irak ile İran’ı çökertmek için Amerika’nın ve Avrupa ülkelerinin bir oyunuydu. Saddam Hüseyin, Batı’nın bu oyununu fark edememiştir. Saddam Hüseyin, 1991’de, yine Batı’nın tuzağına düşmüş ve Kuveyt’i işgal etmiştir. Bunun üzerine dünyanın jandarması olan Amerika, Irak’a müdahale etmiştir. İzleyen yıllarda, Amerika’nın Irak’a müdahaleleri artmıştır. Amerika, 2003 yılında Irak’ı fiilen işgal etmiş ve ardından Saddam Hüseyin’i de boğdurtmuştur. Yine, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin yıkılmasında Mihail Gorbaçov kadar büyük bir rolü olan ve daha sonra Gürcistan’ın Cumhurbaşkanı’na getirilen Eduard Şevardnadze, Amerikan emperyalizminin yaman işbirlikçilerindendi. Ancak, Amerika’nın *Büyük Ortadoğu Projesi* açısından Gürcistan çok önemli bir konuma gelince, Amerika, 2004’te George Soros Vakfı’nın dağıttığı paralarla Gürcistan halkını Eduard Şevardnadze’ye karşı kıskırtıp onu cumhurbaşkanlığı mevkiinden tekme tokat indirip, yerine gerçek (!) *Amerikalı* olan Mikheil Saakaşvili’yi getirmiştir. Batı’nın Batı-dışı dünyadaki işbirlikçilerine karşı tavrı, önce onları semirtmek, sonra ise yok etmektir. Batı’nın işbirlikçilere dönük bu tavrı, hiç değişmemiştir. İnsanlık tarihinin en büyük emperyalist ülkesi olan İngiltere de Hindistan’ı sömürgeleştirirken aynı yolu izlemiştir: “İngiliz işgalciler bir kez Hindistan’a ayak bastıktan ve onu ellerinde tutmaya karar verdikten sonra, yerli prenslerin gücünü zorla ya da entrikayla kırmaktan başka seçenek kalmamıştı. Onların karşısındaki durumları, eski Romalıların müttefikleri karşısındaki durumlarına benzer koşullarda olduğu için, Roma politikasının yollarını izlemiştir. ‘Bu’, diyor bir İngiliz yazar, ‘öküzleri kesime hazır bir duruma gelene kadar semirtmemize benzer bir semirtme sistemiydi’” [MARX, Karl; “Doğu Hindistan Sorunu”, Karl Marx ve Friedrich Engels, *Sömürgecilik Üzerine* (iç.), Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 74].

⁸ Aslında, “beyaz adamın sorumsuzluğu” demek daha doğru olur. Batılı yazarlar, Batı’nın Doğu’yu yağmalamasını, çoğu kez “beyaz adamın sorumluluğu” ekseninde tartışır. Günümüzde, Amerika’nın en büyük ideologlarından olan ve bizim Batı sevdalısı entelektüellerimizce adeta kutlanan Samuel P. Huntington, *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması* (Çeviren: Mehmet Turan ve Cem Soydemir, Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2002) kitabında, “beyaz adamın sorumluluğu” aldatmacasını, 19. yüzyıldan dolaşarak şöyle savunmuştur: “Ondokuzuncu yüzyılda ‘beyaz adamın sorumluluğu’ fikri, Batı’nın siyasal ve ekonomik egemenliğinin Batılı olmayan toplumlara götürülmesini hak-

kılıfı altında Irak'ı işgal etmiştir. Bugün de (2012 yılında) Suriye ve İran abluka altına alınmış durumda. Güya amaçları, diktatörler tarafından yönetilen ve demokrasiye susamış söz konusu ülkelere barış, özgürlük ve demokrasi getirip, oraları kalkındırmakmış... Anlatılan hikâye en azından bu. Biz gerçeğe dönelim. Gerçek şu: Batı'nın tarihte ve günümüzde özgürleştirdiği, geliştirdiği ve kalkındırdığı hiçbir ülke yoktur. Batı'nın Batı-dışı dünyadaki toplumları aşağılamadan ve onları sefaletе düşürmeden bir iyilik yaptığı söylenebilir mi? Sorunun yanıtını, başka bir soruyla Karl Marx, şöyle vermiştir: "Burjuvazinin herhangi bir ilerlemeyi, bireyleri ve halkları kan ve çirkef içinde, sefalet ve aşağılanma içinde süründürmeden gerçekleştirdiği ne zaman görüldü?"¹⁰

Batı'nın, Doğu toplumlarını değil de, kendi zalimliğini, barbarlığını ve uygarlık karşıtlığını sorgulaması ve kendisi üzerine düşünmesi gerekir. Batı, despotluklar, diktatörlükler, faşizmler, zalimlikler, katliamlar, her türlü insanlık dışı eylemler, yağmalamalar ve sömürmeler üzerine kuruludur. Batı, soyguncudur, bozguncudur, saldırgandır, ezicidir, hayduttur, yağmacıdır, talancıdır, yamyamdır, barbardır ve yok edicidir. Ancak, bu kötü Batı'nın insanlıktan nasibini almamış haydut şövalyeleri ya da sözde demokrasi savunucuları, Doğu toplumlarındaki iktidar elitlerinin despot ve sömürgeci tavırlarından dolayı oralara

lı çıkarmakta yardımcı olmuştur" (s. 86). Benzer bir biçimde, Paul Kennedy, "Batılı adamın etkisinden" sitâyişle söz etmiştir: "Bir zamanlar hayal edildiği gibi, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika halklarının batılı insanın etkisinden önce mutlu, ideal bir hayat sürmeleri gibi bir şey yoktu. Temel bir gerçek olarak vurgulanması gereken nokta şudur ki, herhangi bir ülkenin sanayi devrimini ve çağdaşlaşmayı yaşamadan önceki tipik özelliği yoksulluktur" (KENNEDY, Paul; **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askerî Çatışmalar**, Çeviren: Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1990, s. 174).

⁹ *Özgürlük ve operasyon*, yan yana gelmeyecek iki sözcüktür. Özgürlük, operasyonlarla sağlanamaz. Operasyonların olduğu yerde özgürlükler kök salmaz ve ondan hiç kimse söz edemez.

¹⁰ MARX, "Hindistan'da İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları", s. 91.

müdahale ettiklerini iddia ediyorlar. Bu, kesinlikle büyük bir yalandır, hiçbir doğruluğu ve geçerliliği yoktur. “Batılının yeryüzünde çok defa sömürgeci anlamına geldiğini unutmamak gerek.”¹¹ Batı, sömürüyle yaşar. Sömürü karşıtı değildir. Kendisinden başkasının sömürü yapmasına da asla izin vermez. “Batı uygarlığı (sömürüyü engellemek için değil), sömürü üzerine kuruludur.”¹² Batılının sömürgeci anlayışını, Cecil Rhodes, bakan ne güzel dile getirmiş: “Elimde olsa gezegenleri ilhak ederdim.”¹³ O halde, Batı’nın barbar, despotik, sömürgeci, yağmacı ve yayılmacı olan gerçek yüzünü görmenin zamanı geldi. Sömürünün yaygınlaştığı ve evrenselleştiği bir dünyada yaşıyoruz. “Çağımız, sömürünün çeşitli şekillerde yeryüzüne yayılmasına şahit olmuştur.”¹⁴

Her ne kadar bugün yayılmacılıkta Amerika öne çıkmışsa da, asıl yayılmacı Avrupa’dır. Kemal Tahir’in, “genellikle batıdan göçmüş liberal burjuvalar -bunların yanı sıra ipten kazıktan kurtulmuş yağmacı takımı- tarafından kurulmuş bir burjuva toplumu”¹⁵ olarak nitelendirdiği Amerika, sadece Avrupa’nın taşeronudur. Amerikalılar yayılmacılığı, Avrupalılardan öğrenmiştir. Marc Ferro’nun, *Sömürgecilik Tarihi* isimli kapsamlı çalışmasında 19. yüzyıl İngiliz yayılmacılığı zihniyetine dair şu vurguları görüşümü destekler mahiyettedir: “Sömürge imparatorluğu inşa edenler arasında en devasa tasarıyı gerçekleştiren Cecil Rhodes’tu. ‘Tüm savaşlara son vermek için dünyanın olabildiğince en büyük bölümünü kendi yasalarımız altına almalıyız’, diyordu, yani Britanya’nın yasaları altına. İlk elde,

¹¹ İLHAN, Attilâ; **Hangi Batı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001, s. 25.

¹² EĞRİBEL, Ertan; “Amerikan Kimliği”, **500. Yılında Amerika** (iç.), Yayına Hazırlayan: Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 153.

¹³ Aktaran; ARENDT, Hannah; **Totalitarizmin Kaynakları-2: Emperyalizm**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 7.

¹⁴ ŞERİATİ, Ali; **Medeniyet Tarihi II**, Çeviren: İbrahim Keskin, Fecr Yayınevi, Ankara, 1998, s. 13.

¹⁵ KEMAL TAHİR, **Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 86.

Afrika'nın Anglosakson uygarlığına tabi kılınması gerekiyordu, sonra Güney Amerika, Kutsal Topraklar vb. işgal edilmeliydi, derken Birleşik Devletler Britanya İmparatorluğu'na yeniden tümünden bağlanarak İmparatorluk Parlamentosu'nda temsil edilme hakkı almalıydı.”¹⁶

Kısaca, Batı kendisini yayılcılıkla eş tutmuştur. Batı'nın yayılcı anlayışını, Napeléon açıkça dile getirmiştir: “Benim gücüm şanımdan, şanım ise kazandığım zaferlerden gelir. Gücüm, yeni şan ve zaferlerle beslemediğim takdirde, zayıflayacaktır. Beni ben yapan fetihlerimdir ve ancak fetih yaparak durumumu koruyabilirim.”¹⁷

Batı'nın yayılcı yönü ve dünyayı yağmalaması, yeni bir olay değildir. Batı, tarihin her döneminde yayılcı olmuştur. Batı, 16. yüzyıldan itibaren kapitalist gelişmeye koşut olarak yayılcılığı vazgeçilmez paradigma haline getirmiştir. Fakat Batı yayılcılığının en parlak dönemlerinin başında 19. yüzyıl gelmektedir. Çünkü 19. yüzyılda, Batı yayılcılığı, Batı dünya egemenliğine kaynaklık etmiştir. “Batı'nın dünyanın öteki ülkeleri karşısında sahip olduğu, ta Eski Rejim çağından beri süregelen üstünlüğü, on dokuzuncu yüzyıl içinde öylesine arttı ki, 1850 dolaylarından sonra, bu ülkelerin Batı'nın sızmasını önlemek yolunda diktikleri tüm geleneksel engeller yıkıldı. Batılılar, bu yeni kazandıkları güçle, yeryüzünün yaşanabilir bütün bölümlerine yayılma olanağı buldular.”¹⁸

Batı'nın dünyaya yayılması, dünyayı sömürgeleştirmesi ve yağmalaması, 19. yüzyılda doruğa çıkmıştır. Batı'nın bu konumu, 15. yüzyılın sonundaki büyük keşiflerle bağlantılıdır. Büyük keşifler/buluşlar/işgaller, Batı'nın dünyaya yayılması, onu

¹⁶ FERRO, Marc; **Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl**, Çeviren: Muna Cedden, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011, s. 145.

¹⁷ Aktaran; KENNEDY, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askeri Çatışmalar**, s. 157.

¹⁸ McNEILL, William H.; **Dünya Tarihi**, Çeviren: Alâeddin Şenel, Verso-İmge, Ankara, 1989, s. 372.

sömürgeleştirmesi, yağmalaması ve bataklık haline getirmesinden başka bir şey değildir.

1487'de Diaz'ın Ümit Burnu'nu dönmüş olması, 1492'de Christophe Colombus'un Amerika'yı keşfetmesi ve 1498'de Vasco de Gama'nın Afrika'yı dolaşarak Hindistan'a ulaşması gibi büyük keşiflerle, Batı'da devasa bir zenginlik avı, ticaret ve yağma başlamıştır.¹⁹ Bu bağlamda Adam Smith, Colombus ile başlayan yağma faaliyetine dair *Milletlerin Zenginliği* éserine şunları yazmıştır: "Hayvanlarında da, bitkilerinde de, yeni keşfedilen ülkeleri ballandıra ballandıra anlatmayı haklı gösterecek bir şeye rastlayamayınca, Columbus, oralaradaki (Amerika'daki) madenlere göz attı. ... yerlilerdeki olanca altın bir kez ellerinden alındı mı, St. Domingo ve Columbus'un keşfettiği bütün öbür ülkeler, 6 ya da 8 yıl içinde soyulup soğana çevrilmiş, daha fazlasını bulmak için madenler kazarak aramak gerekmişti. ... Kıymetçe altından aşağı hiçbir şey, onlara, üstünde durulmaya değmez gibi geliyordu. İspanyalılar'ın yeni dünyada Columbus'tan sonra giriştikleri bütün teşebbüsleri, öyle görüyor ki, aynı etken kıskırtmıştır. Oieda'yı, Nicuessa'yı ve Vasco

¹⁹ BEAUD, Michel; **Kapitalizmin Tarihi**, Çeviren: Fikret Başkaya, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003, s. 19. Ancak, hemen belirtelim ki, Batı'daki büyük keşifler ya da *dünya suyollarının fethi*, 15. yüzyılın sonlarından çok önceleri olmuştur. Bu bağlamda, 20. yüzyılın hakikî sosyal bilimcilerinden Fernand Braudel'in görüşleri ilgi çekicidir: "Fenikeliler Vasco de Gama'dan 2000 yıl önce, Firavunun isteği üzerine Afrika çevresini dolaşma işini başarmışlardı. İrlandalı denizciler Colombus'tan yüzyıllarca önce, 690'a doğru Feroe adalarını keşfetmişlerdi ve İrlandalı keşifler 795'e doğru İzlanda'da karaya çıkmışlardır ki, Vikingler burayı 860'a doğru yeniden keşfedeceklerdir. Kızıl Erik 981 veya 982'de Grönland'a ulaşacak ve burada bir Norman varlığı XV. ve XVI. yüzyıllara kadar tutunacaktır. 1440'larda, Grönland'ın ötesinde ('Vinland'), Amerikan kıyılarını işaret eden şaşırtıcı bir harita bulunmuştur. Vivaldi kardeşler, 1291'de iki kadirgayla Cebelitarık'ı geçerek Hind yolunu tutmuşlar, sonra Juby burnunun ötesinde kaybolmuşlardır. Eğer Afrika'nın çevresini dolaşmayı başarsalardı, iki yüzyıl öncesinden büyük keşifler sürecini başlatmış olurlardı" (BRAUDEL, Fernand; **Maddi Uygurlık, Ekonomi ve Kapitalizm-XV-XVIII. Yüzyıllar**, Cilt I: **Gündelik Hayatın Yapıları**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1993, s. 357).

Nugnes de Balboa'yı Darien Berzahi'na; Cortez'i Meksika'ya; Almagro ile Pizarro'yu Şili'ye ve Peru'ya götüren, altına karşı besledikleri bu kutsal özlem idi. Bu serüvenciler, neresi olduğu bilinmeyen bir kıyıya vardılar mı, ilk önce hep, oralarda altın bulunup bulunmadığını soruyorlar; bu konuda elde ettikleri bilgiye göre, o ülkeden ayrılmaya ya da orada yerleşmeye karar veriyorlardı.²⁰ Nitekim Colombus da Amerika kıtasının altın için işgal edildiğini açıkça yazmıştır: "Yazılarında ilk seyahatinin en önemli amacının altın ya da altın araması olduğunu belirtir. 15 Ekim 1492 tarihinde günlüğüne şöyle yazar: 'Durmak istemiyorum. Daha fazla adayı gezip altın bulmalıyım.'"²¹

Açgözlü Batılılar, tıpkı Colombus gibi, daha fazla zenginlik elde etmek için dünyanın dört bir köşesine saldırmışlardır. Meselâ, "Vasco de Gama geldi, gördü ve Julius Cesar'dan çok daha fazlasını çok daha hızlı bir biçimde fethetti."²² Bu büyük keşifler, dönemin Doğu-Batı ilişkilerini denetleyen, Doğu'nun savunucusu ve sözcüsü olan Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyanın merkezindeki yerinin sarsılmasına yol açmış ve Doğu-Batı ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Amerika'nın keşfi/işgali olan "1492'ye gelindiğinde Avrupa gemileri artık geniş Osmanlı İmparatorluğu'nu durdurabiliyor ve Hint Okyanusu'nda Müslümanlara ait ticaret alanına giriyordu. 1498'de Vasco da Gama, Portekiz'den Hindistan'a ulaşmıştı. Portekizli, ardından İspanyol, sonra da Felemenkli tüccarlar ve denizciler Avrupa dışındaki denizlerde hâkimiyet kurmaya başladılar. 1500-01'de Pedrálvarez Cabral'ın filosu, doğuda Hindistan'a yönelmeden önce Brezilya'yı gördü ve ardından Portekiz'e döndü. 1519 ile 1522 arasında Fernando Macellan'ın (Fernão de Magalhães) filosu yeryüzünün çevresini dolaştı, ama Macellan'ın cesedini Fi-

²⁰ SMITH, *Milletlerin Zenginliği*, s. 611-613.

²¹ FERRO, *Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl*, s. 27.

²² WALLERSTEIN, Immanuel; *Modern Dünya-Sistemi: Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyılda Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri*, 1. Cilt, Çeviren: Latif Boyacı, Bakış Yayınları, İstanbul, 2004, s. 338.

lipinler’de bıraktıktan sonra yolculuk tamamlanabildi.”²³ Böylece, 16. yüzyılda, adeta “şaha kalkmış bir ata benzeyen”²⁴ Avrupa/Batı, dünyanın hâkimi olmaya doğru önemli adımlar atmaya, yayılmacı, yağmacı, soyguncu ve talancı gerçek yüzünü tüm dünyaya göstermeye başlamıştır.

Batı’nın yerküreye yayılması, onu yağmalaması, sömürgeleştirmesi ve bataklık haline getirmesi süreci, 16. yüzyılda hız kazanmış, yani Ortaçağ sonunda yeşermeye başlamıştır. Dünya çapındaki ekonomik işbölümü olan ve Batı’nın yararına çalışan sömürgecilik, yeşerme gücünü baruttan (topun kullanılmaya başlamasından), matbaanın icadından ve burjuvazinin doğmasından almıştır.²⁵

Büyük keşifler, sömürgecilik ve burjuvazi iç içedir. Burjuvazinin şiarı, sömürgeciliktir. Sömürgecilik ise, büyük keşiflerle yaygınlaşmıştır. Bu çerçevede Marx ve Engels’in şu tespiti önemlidir: “Amerika’nın keşfi, Ümit Burnunun dolaşılması, yükselen burjuvazi için yeni bir alan açmıştır.”²⁶ Söz konusu keşifler sonucu, Doğu Hindistan’da ve Çin’de sömürgeleştirme girişimleri hızlanmıştır.²⁷ Bütün bunlarla birlikte, Avrupa merkezli yeni bir dünya sistemi ortaya çıkmıştır. Immanuel Wallerstein’in “modern dünya-sistemi” olarak adlandırdığı bu

²³ TILLY, Charles; **Avrupa’da Devrimler: 1492-1992**, Çeviren: Özden Arıkan, Medya Ofset, İstanbul, Tarihsiz, s. 46.

²⁴ WALLERSTEIN, **Modern Dünya-Sistemi: Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyılda Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri**, 1. Cilt, s. 368.

²⁵ KEMAL TAHİR, **Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek**, s. 80-82.

²⁶ MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Komünist Parti Manifestosu**, Çeviren: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, Ankara, 1998, s. 10.

²⁷ Marx, sömürgecilik konusuna eğilirken Hindistan’a özel bir önem vermiş ve oradaki sömürgecilik üzerine çeşitli yazılar yazmıştır. Marx, Hindistan’daki sömürgeciliğin yanı sıra Çin’deki İngiliz sömürgeciliğini radikal şekilde eleştiren yazılar da kaleme almıştır (MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Sömürgecilik Üzerine**, Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997; ÖLÇEN, Ali Nejat; **Karl Marx ve İngiliz Emperyalizmi: XIX. Yüzyıl Çin’de ve Osmanlıda İngiliz Emperyalizminin İki Yüzü**, Ekin Yayınları, Ankara, 1992).

sistem, dünyanın daha önce tanık olmadığı ve yalnızca Avrupa'da konumlanan bir sosyal sistemdir.²⁸

16. yüzyılda başlayan ve 19. yüzyılın ikinci yarısında hız kazanan Batı yayılcılığında yeni bir aşama ortaya çıkmıştır. Batı yayılcılığı, Doğu-Batı ilişkilerine yeni bir biçim kazandırmıştır. Türk tarihini ve Batı dünyasını çok yakından ilgilendiren *Küçük Kaynarca Antlaşması*'yla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na rağmen dünya egemenliğinin kurulabileceği inancı Batı'da yaygınlaşmıştır.²⁹ Böylece, Batılılar için Doğu toplumlarını ele geçirme, dünyaya yayılma ve egemen olma daha da kolaylaşmıştır. Zaten "Küçük Kaynarca Antlaşması Osmanlılara, askeri olarak artık yardımsız kendilerini savunamayacakları acı gerçeğini dayattığında, kendilerini Avrupa devletlerarası sisteminin 'karmaşık mekanizmasıyla' bütünleştirmeleri gerektiği açık sonucunu çıkardılar."³⁰ Osmanlı İmparatorluğu'nun bu durumu, Batılıların işini oldukça kolaylaştırmış, onların istedikleri bölgeye ve coğrafyaya rahatça yayılmalarına imkân tanımıştır.

Bu bağlamda, Batı yayılcılığının etkisini hissettirdiği ülkelerin başında Hindistan gelmektedir. Hindistan, 19. yüzyılda Batı yayılcılığının en korkunç yüzünü gösterdiği ülkelerden biridir. Hindistan'ın Batı tarafından kuşatılmasının ana sebebi, oradaki pamuğa sahip olmaktır. 19. yüzyılın başında Batı kapitalizminin en fazla gereksinim duyduğu hammaddelerin başında pamuk gelir. Nasıl ki, bugün petrol Batı yamyamlarının sanayisi ve teknolojisi için önemliyse, pamuk da o dönem itiba-

²⁸ WALLERSTEIN, *Modern Dünya-Sistemi: Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyılda Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri*, 1. Cilt, s. 31; WALLERSTEIN, Immanuel; *Dünya-Sistemleri Analizi: Bir Giriş*, Çeviren: Ender Abadoğlu ve Nuri Ersoy, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 45.

²⁹ SEZER, Baykan ve Diğerleri; "XIX. Yüzyıl", *Sosyoloji Yıllığı-Kitap 8: XIX. Yüzyıl-Türkiye Sosyolojisi 2* (iç.), Kardeşler Matbaası, İstanbul, 2001, s. 117.

³⁰ WALLERSTEIN, Immanuel; *Modern Dünya-Sistemi: Kapitalist Dünya-Ekonomisinin Büyük Yayılımının İkinci Evresi, 1730-1840*, 3. Cilt, Çeviren: Latif Boyacı, Yarı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 191-192.

riyle Batı barbarları için mühim bir hammaddeydi.³¹ Başka bir deyişle, bugün Irak'ı petrol için işgal eden Amerikan emperyalizminin mantığıyla 19. yüzyılda Hindistan'ı pamuk için ele geçiren İngiliz emperyalizminin mantığı aynıdır.

İngiliz emperyalizmi Hindistan'a girince, oranın yapısını bozmuş, pamuğa el koymuş ve büyük katliamlara imza atmıştır. "Hint eltezgahını parçalayan ve çıkırgını yok eden, davetsiz gelen İngiliz olmuştur. İngiltere, Hint pamuklu kumaşlarını Avrupa pazarlarından yoksun bırakmakla başlamıştır işe; ardından Hindistan'a ipliği sokmuş ve sonunda da pamuklu kumaşın anavatanını pamuklu kumaşa boğmuştur. 1818'den 1836'ya kadar İngiltere'den Hindistan'a yapılan iplik ihracatı, 1'e 5.200 oranında artmıştır. 1824'te Hindistan'a yapılan İngiliz muslinleri ihracatı 1.000.000 yarı bulmazken, 1837'de 64.000.000 yarı aşmıştır. Ama aynı zamanda, Dakka'nın nüfusu, 150.000 kişiden 20.000'e düşmüştür."³² Hindistan örneğinin de gösterdiği gibi, Batı yayılmacılığını, sömürgeciliğini, onlara kaynaklık eden devrimleri ve Batı içi çekişmeleri, kısaca Batı bataklığını anlamamız açısından 19. yüzyıl önemlidir.

Dünya tarihinde, 19. yüzyıl, yukarıda bahsedilen konular açısından bir dönüm noktasıdır. 19. yüzyıl, bilhassa Batı tarihinde ayrıcalıklı bir konuma sahiptir.³³ Batı'nın başarısı da bunalımı da bu yüzyılda zirve yapmıştır. 19. yüzyıl, Batı'nın ele geçirmiş olduğu dünya egemenliğinin tarihte eşi görülmemiş bir boyuta ulaşması ve Batı'nın kendi iç problem ve çelişkileri sebebiyle çoğu kez çöküş sınırına geldiğini düşünmesi baki-

³¹ Endüstri Devrimi, pamuklu sanayiye dayalıdır. W. W. Rostow'un "ilk kalkışta sürükleyici sektör" olarak tanımladığı, J. A. Schumpeter'in "İngiliz sanayi tarihi (1787-1842) hemen hemen tek bir sanayinin tarihine indirgenebilir" derken kastettiği sanayi, pamuklu sanayidir (DEANE, Phyllis; **İlk Sanayi İnkılâbı**, Çeviren: Tefik Güran, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994, s. 76).

³² MARX, Karl; "Hindistan'da İngiliz Egemenliği", Karl Marx ve Friedrich Engels, **Sömürgecilik Üzerine** (iç.), Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 37.

³³ SEZER ve Diğerleri, "XIX. Yüzyıl", s. 78.

mından büyük bir öneme sahiptir.³⁴ "Ondokuzuncu yüzyıl hangi açıdan bakılırsa bakılsın Avrupa'nın en uzun yüzyılıdır."³⁵ 19. yüzyılın Batı dünyasına ve sistemine çok büyük etkileri olmuştur. 19. yüzyıl, soygunların, yağmaların, sömürülerin, talanların, sıkıntıların, trajedilerin, çilelerin, dramların, travmaların, krizlerin, yoksullukların, yoksunlukların, karmaşaların, çalkantıların, bunalımların, tartışmaların, keskinleşmelerin, kışkırtmaların, gerginliklerin, nefretlerin, hesaplaşmaların, çekişmelerin, boğuşmaların, protestoların, kavgaların, ihtilafların, kutuplaşmaların, gerilimlerin, başkaldırmaların, mücadelelerin, isyanların, ayaklanmaların, devrimci ve karşıdevrimci hareketlerin, iç ve dış savaşların, yıkıcılıkların, direnişlerin, baskıların, düşmansı ilişkilerin, çatışmaların, derin bölünmelerin, çöküşlerin, değişmelerin, dönüşümlerin ve yeni örgütlenmelerin olduğu bir yüzyıldır. Netice itibarıyla, 19. yüzyıl, Batı tarihinde kaotik durumların ve değişmelerin en fazla yaşandığı zaman kesiti olma özelliğine haizdir.

Batı'da 19. yüzyılda ortaya çıkan bu sorunlu durumlara ve değişmelere kaynaklık eden faktörlerin başında devrimler gelir. Devrimler, dünya tarihini biçimlendiren, toplumları dönüştüren ve değiştiren olaylardır. Devrimler, insanlığa etki eden ve insanlığın yönünü tayin eden olaylardır. Tarihin akışı devrimlerle belirlenir. Marx'a göre, "devrimler, tarihin lokomotifleridir."³⁶ Tarihi devrimler hareket ettirir. "Toplumsal devrimler, bir toplumun devlet ve sınıf yapısının hızlı, temelden dönüşümüdür ve toplumsal devrimler tabandan gelen, sınıf temelli ayaklanmalar aracılığıyla başarılı ya da bir ölçüde onlarca taşınır. Toplumsal devrimler, diğer çatışma ve dönüşüm süreçlerinden, her şeyden önce toplumsal yapısal değişimin sınıf ayaklanmaları ile çakışması ve de siyasal olanın toplumsal dönü-

³⁴ SEZER, Baykan; **Sosyolojinin Ana Başlıkları**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985, s. 15.

³⁵ BOZTEMUR, Recep; "Avrupa'nın Uzun Ondokuzuncu Yüzyılı", **Doğu-Batı** (iç.), Sayı: 14, Şubat-Mart-Nisan 2001, s. 53.

³⁶ MARX, Karl; **Fransa'da Sınıf Savaşları 1848-1850**, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1998, s. 124.

şümle çakışması olarak birlikte gerçekleşen iki çakışmayla ayrılırlar.”³⁷ Bu bağlamda, insanlık tarihinde etkili olan devrimlerin başında burjuva devrimleri olarak bilinen Endüstri Devrimi ile Fransız Devrimi gelmektedir. Meselâ, “Marx özel mülkiyete geçiş veya uygarlığın başlangıcı olarak Yunan uygarlığına bütün övgüsüne (ortak mülkiyetten özel mülkiyete yönelmesi açısından insanlığın ilk kez kendi göbek bağıny Yunanlılık ile kestiği) rağmen, XIX. yüzyıl modern Batı toplumunun temelini oluşturan endüstri devrimine ayrı bir önem vermektedir. Fransız Devrimini Avrupa’yı öne çıkaran bir gelişme ve geçmişten bir kopuş olarak coşku ile karşılamıştır.”³⁸

Marx’ın dahi coşkuyla karşıladığı Endüstri Devrimi ile Fransız Devrimi, 19. yüzyılı hem biçimlendiren hem de betimleyen ana olaylardır. Fakat söz konusu devrimlerle, Batı kapitalizmi ve yayılcılığı dünyada daha etkili olmuş, dünya Batı’nın bataklığına dönüşmeye başlamıştır. Böylece, zikredilen devrimler, Batı’nın dünyadaki kaynaklara ve zenginliklere el koyarak dünya egemenliğini elde etmesinde mühim bir rol oynamışlardır.

Batı’nın zenginliğinin kaynağı, her zaman için başka ülkelerdir. Batı kendi üretimiyle ve çabasıyla değil, sömürdüğü ülkelerden akan büyük kaynaklarla zenginleşmiştir.³⁹ Batı’nın dışa açılmasının ve yayılmasının nedeni, kendisinde var olmayan zenginliktir. Batı için önemli olan o zenginliğin Batı’ya aktarılmasıdır.⁴⁰ Bu bağlamda, “Batı’da endüstri devrimi, Batı’nın

³⁷ SKOCPOL, Theda; **Devletler ve Toplumsal Devrimler: Fransa, Rusya ve Çin’in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi**, Çeviren: S. Erdem Türközü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004, s. 25.

³⁸ EĞRİBEL, Ertan; “Yeni Dünya Düzeninde Avrupa Kimliği: Avrupa-Merkezciliğin Reddi ve Rönesansın Yeniden Yorumlanması”, **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılirma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 399.

³⁹ SEZER, Baykan; “Amerika’nın Bulunuşu ve Endüstri Devrimi”, **500. Yılında Amerika** (iç.), Yayına Hazırlayan: Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 137.

⁴⁰ SEZER ve Diğerleri, “Batı Yayılcılığı”, s. 41.

kendi iç ilişkilerinin ürünü değil, toplumlar arası ilişkilerin ürünü olmuştur.”⁴¹

“Çifte devrim”⁴² olarak nitelenen Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi, Batı’nın (İngiltere ve Fransa’nın⁴³) bütün yerküreyi fethetmesine ve sömürmesine yol açmıştır. Söz konusu devrimler, zamanla Batı’nın dünyaya yayılması ve dünyayı fethetmesi biçimini almıştır. Özellikle, “Sanayi Devrimi, Avrupalı güçlere Hindistan’da Mughal, Çin’de Qing ve üç koridor bölgesinde yer alan Osmanlı İmparatorluğu gibi dünya sistemindeki çağdaş imparatorlukları ortadan kaldırmak veya onları bağımlı kılmak için gereken askeri erki kazandırmıştır.”⁴⁴ Bu süreçte, İngiltere, en büyük sömürgeci güç haline gelmiştir. F. Bastiat’ın 1846 yılındaki şu değerlendirmesi, İngiltere’nin en büyük sömürgeci olduğu gerçeğini teyit ediyor: “İngiltere tüm kapılarını açıyor; onu başka uluslardan ayıran tüm engelleri yıktı; eskiden elli sömürgesi vardı bugünse bir tane kaldı: Dünyanın kendisi.”⁴⁵

Bu *çifte devrimin* dünya tarihi açısından mühim niteliği, Batılı birkaç rejim, bilhassa da İngiltere tarafından yerkürenin egemenlik altına alınmış olmasıdır. Dünya imparatorlukları, Batı’nın tüccarları, buharlı makineleri, gemileri ve silahları karşısında teslim olmuş ve çökmüşlerdir. Hindistan, İngiltere’nin genel valileri tarafından yönetilen bir eyalet haline gelmiştir.

⁴¹ SEZER, “Amerika’nın Bulunuşu ve Endüstri Devrimi”, s. 137.

⁴² HOBBSBAWM, Eric J.; **Devrim Çağı 1789-1848**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998, s. 7.

⁴³ 19. yüzyılın en büyük emperyalisti İngiltere, sürekli olarak savaştığı bir başka büyük emperyalist güç olan Fransa’yı, Napeléon’a rağmen etkisi altına almıştı. “İngilizler Napolyon’un (Napeléon) askerlerinden bazılarının Britanya kumaşından yapılmış üniforma giymelerine ve Birmingham’da yapılmış nişanlar takmalarına için için gülüyorlardı” (HEATON, Herbert; **Avrupa İktisat Tarihi, Cilt: II**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğuş, Teori Yayınları, Ankara, 1985, s. 172).

⁴⁴ GILLS, Barry K. ve FRANK, Andre Gunder; “Kümülatif Birikim”, **Dünya Sistemi: Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?** (iç.), Derleyen: Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills, Çeviren: Esin Soğancılar, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003, s. 193.

⁴⁵ F. Bastiat’tan aktaran; BEAUD, **Kapitalizmin Tarihi**, s. 123.

İslam devletleri, büyük bir bunalımın pençesine düşmüştür. Afrika, doğrudan fethe açılmıştır. Hatta Çin İmparatorluğu, 1839-1842'de önemli kalelerini Batı'nın sömürsüne açmak zorunda kalmıştır. 1848'e gelindiğinde ise, Batılı yönetimlerin çıkarlarına uygun olan istedikleri ülkeyi işgal etmelerinin önünde hiçbir engel kalmamıştır.⁴⁶ Dünyanın her yeri, Batı'nın sömürgesi haline gelmiştir. Meselâ, "Ondokuzuncu yüzyılın ortasında, Amerika kıtasının topraklarının yarısından fazlası, hukuksal açıdan, Avrupalı devletlerin; başlıca Büyük Britanya, Fransa, İspanya ve Portekiz'in sömürgelerinden oluşuyordu."⁴⁷

Sömürgeci Batı'nın gözüne kestirdiği esas ülke, Osmanlı İmparatorluğu idi. Endüstriyel devrimi gerçekleştirmiş Batı sistemi, bunu başaracak potansiyele sahipti. "Batı'daki endüstriyel gelişmenin Doğu'da yol açtığı başlıca etki geleneksel Doğu düzeninin yıkılmasıdır."⁴⁸ Böylece, Batılı emperyalist güç odaklarının iştahını kabartan imparatorlukların başında yer alan ve geleneksel Doğu düzenini koruyan Osmanlı İmparatorluğu da, 1840'lardan itibaren Batı'nın sömürgesi haline gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu, özellikle 1838 yılında imzaladığı *Osmanlı-Fransız Ticaret Antlaşması* ve *Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi* nedeniyle, emperyalist Batı'ya bağımlı hale gelmiş ve onun sömürgesi olmuştur.⁴⁹ Meselâ, Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi ile Osmanlı ekonomisi çökmüştür. Söz konusu antlaşmaya ilişkin İngiliz Edward Michelson'ın 1853 yılında söyledikleri, her şeyi gayet güzel özetlemiştir: "Türkiye'de yetişen ve yabancı ülkelerde büyük ünü olan Osmanlı Endüstrisinin birçok kolları, şimdi tamamen yok olmuştur! Bunlar arasında pamuklu endüstrisi başta gelir ki, bugün tamamıyla İngiliz En-

⁴⁶ HOBBSAWM, *Devrim Çağı 1789-1848*, s. 12.

⁴⁷ WALLERSTEIN, *Modern Dünya-Sistemi: Kapitalist Dünya-Ekonomisinin Büyük Yayılımının İkinci Evresi, 1730-1840*, 3. Cilt, s. 209.

⁴⁸ ÖZCAN, Ufuk; "Endüstri Devriminin Doğu Toplumlari Üzerindeki Etkileri", *Sosyoloji Yıllığı-Kitap 8: XIX. Yüzyıl-Türkiye Sosyolojisi 2* (iç.), Kardeşler Matbaası, İstanbul, 2001, s. 183.

⁴⁹ KIZILÇELİK, Sezgin; *Atatürk'ü Doğru Anlamak*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 313-342.

düstrisi tarafından sağlanmaktadır. Şam'ın çelik bıçakları, Kıbrıs'ın şeker endüstrisi, İzmit'in çini endüstrisi, Teselya'nın Türk kızılı ipek boya endüstrisi hep yok olmuştur. Bütün bu endüstri kollarının bugün Türk topraklarında artık izi bile kalmamıştır."⁵⁰

Batı, yayılma, kendi dışındaki toplumları yağmalama ve soyma yoluyla Endüstri Devrimi'ni gerçekleştirmiştir. Bu süreç, ticaret kapitalizminin endüstri kapitalizminden önce geldiğini ortaya koymakla açıklanabilir. Batı'nın zenginliğinin temeli, endüstri değil, ticarettir. Yani, Batı'nın kendi dışındaki toplumlarla kurmuş olduğu ilişkilerdir. Batı'daki sermaye birikiminin kaynağı, başka toplumlardan yağma ve soygun yoluyla aktarılan zenginliklerdir. Batı yayılcılığını açıklarken ileri sürülen *endüstri üretimi pazara ihtiyaç duyduğu için dışa açılmak zorunda kaldı* biçimindeki iddialar, doğru değildir. Tersine, Batı dışa açıldığı ve dış soyguna başladığı için Endüstri Devrimi'ni yapmıştır. O halde, önce endüstrileşip sonra dünya pazarlarında yer edinmek mümkün değildir. Dünya pazarlarında söz sahibi olabilmek için soyguncu olmak gerekir. Dünya soygunundan veya dış pazarlardan pay alındığı ölçüde endüstrileşmek olanaklıdır.⁵¹ "XIX. yüzyılın başlarından bu yana Avrupa'da kapitalizmin yerleşmesi ile endüstri, birçok iktisadî ve toplumsal devrimlerle birlikte yeni bir aşama çizgisine ulaşmıştır. XVI. yüzyıldan bu yana uygulanan merkantilist sistemin de yardımıyla yeni ticaret yollarının getirdiği zenginlikler, Avrupa'nın belli merkezlerinde sermayeye dönüşmeye hazır bir biçimde birikmeye başlamıştır. Yeni ticaret yollarını işletmeye açmanın getirdiği üstünlüklerin kârının giderek azalması karşısında bu üstünlüklerin kalıcı bir biçim kazanması zorunluluğu, Avrupa içinde elverişli koşullarla da karşılaşınca günümüzde de süregelen endüstri devrimi başlamış oldu."⁵²

⁵⁰ GERGER, M. Emin; *Tanzimat'tan Avrupa Topluluğu'na Türkiye: Konuşmalar*, İnkılâb Yayınları, İstanbul, 1989, s. 162.

⁵¹ SEZER ve Diğerleri, "XIX. Yüzyıl", s. 59.

⁵² SEZER, Baykan; *Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997, s. 27.

Türk sosyolojisinin büyük ismi Baykan Sezer'e göre, "endüstri olayı, Batı'nın dünya egemenliğini sağlayan ilişkilerin biçimlendiği bir olaydır."⁵³ Batı, Endüstri Devrimi'yle dünya üzerinde bir üstünlük kazanmış, yeni bir görünüş, yapı ve kimlik edinmiştir.⁵⁴ Batı, 19. yüzyılda savaflara, katliamlara ve çatışmalara kaynaklık ederek dünyada egemenlik kurmuş, yayılmacı ve sömürgeci kimliğini iyice pekiştirmiştir. Bu süreçte Batı'da mücadeleler kitlesel ölçekte gerçekleşmiş, iktidarlar el değiştirmiş ve Batı içi bölünmeler ortaya çıkmıştır.

19. yüzyılda, Batı içi çekişmeler ve çatışmalar oldukça yoğundur. Marx'ın belirttiği gibi, "her gün yalnızca egemen güçler ile onun uyrukları arasında, devlet ile toplum arasında, farklı sınıflar arasında daha tehdit edici çatışmaların belirtilerini değil, ama ayrıca varolan güçler arasında, aşamalı olarak kılıçların çekileceği ve prenslerin son sözü söylemelerine başvurulacağı çatışmalara tanık olduğumuz doğrudur."⁵⁵ Batı, 19. yüzyılda ciddi bir biçimde kabuk değiştirmiştir. Bunun temel nedeni, 19. yüzyılın ilk yarısında Batı'da büyük dönüşümlerin olmasıdır. 19. yüzyılın ilk yarısında (1815-1848) Batı'da üç ana devrim dalgası olmuştur:⁵⁶

1) Batı'da 1820-1824 yılları arasında kendisini gösteren devrimler. Batı'da ilk devrim dalgası, merkez üssü İspanya (1820), Napoli (1820) ve Yunanistan (1821) olmak üzere Akdeniz bölgesiyle sınırlı kalmıştır. Yunanistan dışında tüm yerlerdeki başkaldırıları bastırılmıştır. İspanyol Devrimi ise, Napelón'un 1808'de İspanya'yı fethinin yol açtığı ilk hareket-

⁵³ A.g.e., s. 51.

⁵⁴ A.g.e., s. 55 ve 83.

⁵⁵ MARX, Karl; "Çin'de ve Avrupa'da Devrim", Karl Marx ve Friedrich Engels, *Sömürgecilik Üzerine* (iç.), Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 23-24.

⁵⁶ HOBBSAWM, *Devrim Çağı 1789-1848*, s. 123-126. Ancak, Yves-Marie Bercé'nin *Modern Avrupa'da Ayaklanmalar ve Devrimler, XVI.-XVIII. Yüzyıllar* (Çeviren: Muna Cedden, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003) yapıtında bildirdiği gibi, 19. yüzyıl öncesinde de Batı sürekli olarak ayaklanmalara ve devrimlere sahne olmuştur.

lenmenin ardından yenilgiye uğramış ve etkisi azalmış olan Latin Amerika'daki kurtuluş hareketini yeniden canlandırmıştır.

2) Batı'da devrimin ikinci dalgası, 1829-1834 yılları arasında ortaya çıkan ve aristokrasinin burjuvazinin gücü karşısında kesin yenilgisine işaret eden dalgadır. Bu devrim dalgası, Rusya'nın batısındaki bütün Avrupa'yı ve Kuzey Amerika kıtasını etkisi altına almıştır. Belçika, 1830'da Hollanda'dan bağımsızlığını kazanmış, Polonya ayaklanması (1830-1831) ise, büyük askeri operasyonlardan sonra bastırılmıştır. Bu arada, Almanya'nın ve İtalya'nın çeşitli bölgeleri kaynamaya başlamış, İspanya'da ve Portekiz'de liberallerle din adamları arasında bir iç savaş yaşanmış, İsviçre'de liberalizm egemen olmuştur.

3) Batı'da devrimin üçüncü ve en büyük dalgası ise, 1848 devrimidir. 1848 devrimi, Batı'nın en büyük bunalımlarından birisidir. Devrim, Fransa'da, İtalya'nın bütününde, Alman devletlerinde, Habsburg İmparatorluğu ile İsviçre'de patlak vermiştir. Daha sancısız bir şekilde olsa da, söz konusu kargaşa, İspanya, Danimarka, Romanya, Yunanistan, İrlanda ve İngiltere'de de etkili olmuştur.

Batı tarihinde, 19. yüzyıl, savaşların, çatışmaların ve mücadelelerin yüzyılıdır. Nitekim Batı, özellikle 1815, 1830, 1848, 1851, 1870 ve 1877 yıllarında savaşlarla ve çatışmalarla boğuşmuştur. Bu bağlamda, Marx'ın, dönemin en etkili emperyalist ülkelerinden olan Fransa'daki sınıf savaşımı ve iç savaş üzerinde durması, rastlantısal değildir.⁵⁷

⁵⁷ Meselâ, Marx, 25 Şubat 1848'deki burjuva devriminin "Fransa'ya cumhuriyeti getirdiğini" ileri sürmüştür (MARX, **Fransa'da Sınıf Savaşimleri 1848-1850**, s. 61). Marx, 1850'lerde Fransa'da Yasama Meclisi'ni fesheden Bonapartist darbenin/diktatörlüğün değerlendirilmesine odaklaşıp **Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i** yapıtını yazmıştır. Marx, söz konusu yapıtında, "Fransa'da, sınıf savaşımının sıradan ve kaba bir adamın kahraman gibi görülmesini sağlayacak koşulları ve durumu nasıl yarattığını göstermiştir" (MARX, Karl; **Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i**, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1990, s. 8).

19. yüzyılda sürekli olarak savaşlara ve çatışmalara sahne olan Batı'da milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. 19. yüzyılda "on iki yıl içinde Avrupa dört büyük savaştan geçmiştir: Avusturya'ya karşı Fransa, Savoy ve İtalyanlar (1858-9); Danimarka'ya karşı Prusya ve Avusturya (1864); Avusturya'ya karşı Prusya ve İtalya (1866); Fransa'ya karşı Prusya ve Alman devletleri (1870-1)."⁵⁸ Batı, söz konusu yüzyılda büyük çatışmalar, savaşlar, devrimler, bölünmeler, dramatik ve travmatik durumlar yaşamıştır. "Ondokuzuncu yüzyılın üçüncü çeyreğinde dünya, galiplerle kurbanların dünyasıydı. Dram, birincinin değil, esas olarak ikincinin yaşadığı çıkmazdaydı."⁵⁹

19. yüzyılı bu denli kanlı, dramatik ve travmatik hale getiren, Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi'yle iyice kök salan ve yerleşen kapitalizm pislighidir. Dünyada gerilimleri artıran ve endüstriyel dünyanın tutkularını kızıştıran şey, kapitalizmin küresel ölçekte genişleme süreciydi. Bunun önüne geçilememiş, bir mikrop olan kapitalizmin her yeri kaplamasına engel olunamamıştır. Çünkü arsız, ahlâksız ve pervasız olan "kapitalizmi kapı dışarı edin, pencereden girer."⁶⁰ Bütün çatışmalar ve çekişmeler, doğrudan ya da dolaylı olarak kapitalizmin genişleme sürecinden doğmuştur.⁶¹ Marx'ın, "Amerika'da altın ve gümüşün bulunması, yerli halkın kökünün kazınması, köleleştirilmesi ve madenlere gömülmesi, Doğu Hint Adalarının ele geçirilmeye ve yağmalanmaya başlanması, Afrika'nın, kara-deri ticaretinin av alanı haline getirilmesi, kapitalist üretim çağının pembe renkli şafak işaretleriydi. ... Bunu, savaş alanı bütün yeryuvarlağı olan, Avrupalı ulusların ticaret savaşı izler"⁶², şek-

⁵⁸ HOBSEBAWM, Eric; **Sermaye Çağı 1848-1875**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998, s. 92.

⁵⁹ A.g.e., s. 17.

⁶⁰ BRAUDEL, Fernand; **Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm-XV-XVIII. Yüzyıllar, Cilt II: Mübadele Oyunları**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1993, s. 199.

⁶¹ HOBSEBAWM, **Sermaye Çağı 1848-1875**, s. 93.

⁶² MARX, Karl; **Kapital, Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili, Birinci Cilt**, Çeviren: Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, Ankara, 1986, s. 769-770.

lindeki saptaması, kapitalizmin küresel ölçekte genişlemesine, dünyayı kaplamasına ve bataklığa dönüştürmesine bir açıklık getirmekte, onun tüm gerginliklerin, çekişmelerin ve çatışmaların kaynağını oluşturduğunu gözler önüne sermektedir.

19. yüzyılda dünyayı kaplayan, dünya pazarının yaratılmasına dayanan kapitalizm⁶³, aynı zamanda, Batı içi çekişmelere ve çatışmalara neden olmuştur.

Kapitalizmin başat olmasıyla Batı içi çelişmeler çoğalmıştır. Özgün ve yetkin sosyal teorisyenimiz Kemal Tahir, Batı'da üç tür çelişmenin olduğunu bildirmiştir:⁶⁴

1) Sermaye ile iş arasında oluşan çelişme,

2) Farklı sermaye gruplarının kendi aralarında ve bunlarla emperyalist gruplar arasında çelişme ve ayrıca emperyalist grupların kendi aralarındaki çelişme,

3) Azınlık olan sömürgeci (emperyalist) milletlerle çoğunluk olan sömürgeler arasındaki çelişme.

19. yüzyılda, kapitalizmin ördüğü Batı'da, sermaye ile emek arasındaki çatışmalar; kapitalistler ile toprak, işgücü ve diğer üretim araçları üzerinde hakları bulunan diğer kesimler arasındaki çatışmalar ve aynı pazarda -emtia pazarı, işgücü pazarı ve sermaye pazarı- birbirine rakip olanlar arasındaki çatışmalar, sürekli olarak vardı. Söz konusu çatışmalar, grevler ve işçilerin uyanışı, ortak kullanıma yönelik arazilerin çitle çevrilip kapatılmasına karşı verilen mücadeleler, dışarıdan gelenlere karşı şiddet uygulayarak iş tekeli koruma çabaları gibi durumlara kaynaklık etmiştir. Özellikle, işçiler, kapitalistlerin egemenliğindeki devletlere başkaldırdığında, devlete yönelik çatışmalarla sermayeye yönelik çatışmalar üst üste gelmiştir.⁶⁵

⁶³ MARX, Karl; **Kapital, Ekonomi Politikin Eleştirisi, Üçüncü Cilt**, Yayına Hazırlayan: Friedrich Engels, Çeviren: Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, Ankara, 1990, s. 235.

⁶⁴ KEMAL TAHİR, **Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek**, s. 35-36.

⁶⁵ TILLY, **Avrupa'da Devrimler: 1492-1992**, s. 64-65.

Çünkü 19. yüzyılda Batı'da, bilhâssa İngiltere'de, sermaye gruplarıyla savaşım veren bilinçli bir işçi sınıfı vardı.⁶⁶ Edward P. Thompson, *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* metninde bu konuya önemli ölçüde açıklık getirmiştir: "1832'ye gelindiğinde güçlü temellere dayanan ve kendi bilincine sahip işçi sınıfı kurumları -sendikalar, yardımlaşma dernekleri, eğitimsel ve dinsel hareketler, siyasal örgütler, süreli yayınlar-; entelektüel işçi sınıfı gelenekleri, işçi sınıfı davranış kalıpları ve bir işçi sınıfı duygu yapısı vardı."⁶⁷ Kapitalizmin beşiği olan İngiltere'de 1830'larda geniş tabanlı ve bilinçli bir işçi sınıfından söz etmek mümkündür. Bu yıllarda, işçilerin ve halkın entelektüel bakımdan geri kaldığı, sömürü ve baskı karşıtı siyasal bir bilinçten yoksun olduğu söylenemez. Nitekim Thompson, söz konusu yıllardaki halk radikalizmini "entelektüel kültür" olarak tanımlamıştır: "Halkın büyük kısmının örgün eğitiminin okuma, yazma ve aritmetiğin ötesine pek fazla geçmediği 19. yüzyılın ilk yarısı, hiçbir şekilde entelektüel bir körelme dönemi değildi. Kasabalar ve hattâ köyler, kendi kendini yetiştirenlerin enerjisiyle uğulduyordu. Okuma yazmanın başlangıç tekniklerini öğrenen işçiler, zanaatkârlar, dükkân sahipleriyle kâtipler ve öğretmenler, birkaç kişi ya da daha büyük gruplar halinde kendi kendilerini eğitmeyi sürdürüyorlardı. Ve de kitaplar ya da öğretmenler çoğu kez reformcu düşüncenin onayladığı türdendi. Okuma yazmayı Eski Ahit'ten öğrenen bir ayakkabıcı, *Akıl Çağı*'nı çalışıyordu; eğitimi değerli dinsel vaazlardan çok da öteye gitmeyen bir öğretmen Voltaire'i, Gibbon'u, Ricardo'yu okumaya girişiyordu; şurada ya da burada yerel radikal önderler, doku-macılar, kitapçılar, terziler raflar dolusu radikal süreli yayını topluyorlar ve Parlamento Mavi Kitapları'ndan yararlanmayı öğreniyorlardı; okuma yazma bilmeyen emekçi de en azından

⁶⁶ Engels'in "proletarya tüm ilişkileri içinde ve her yönüyle ancak İngiltere'de incelenebilir" (ENGELS, Friedrich; *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*, Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 45), şeklindeki saptamasını bu bağlamda okumak gerekir.

⁶⁷ THOMPSON, E. P.; *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu*, Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 249.

her hafta Cobbett'in başyazılarının sesli olarak okunduğu ve tartışıldığı bir puba gidiyordu.”⁶⁸ Bütün bunlar gösteriyor ki, Marx'ın, “İngiltere’de devrim olacaktır”, iddiası rastlantısal değildir. Çünkü 19. yüzyılda, Batı toplumlarındaki çelişmelerin ve çelişkilerin en fazla yaşandığı yer, İngiltere’dir.

İngiltere’de sosyal çelişkiler, problemler ve memnuniyetsizlikler, hiçbir zaman makinelere karşı girişilen sabotajlara, toplumu parçalamaya yönelik siyasal köktencilığe, sendikacılığın, hatta ütöpik sosyalizmin birbirlerini takip eden hareketlerine tanık olan 1815-1845 yıllarındaki kadar derin ve etkili olmamıştır.⁶⁹ Bu durumu, Engels, şöyle izah etmiştir: “Bu ülkede toplumsal savaş tam hızla ilerliyor; herkes kendini koruyor, her önüne çıkana karşı kendisi için savaşıyor ve düşmanlığını açıkça ilan ettiği tüm öteki insanlara zarar verip vermemesi, kendisi için hangisinin daha yararlı olduğu hususunda sinsi bir hesaba dayanıyor. Artık hiç kimse, insanlarla barış içinde yaşamayı düşünmüyor; tüm karşıtlıklar tehditle, zorbalıkla ya da mahkemede çözülüyor. Kısacası herkes komşusunu, ya ortalıktan temizlenmesi gereken bir düşman ya da en fazlasından kendi yararı için kullanabileceği bir araç gibi görüyor. Ve bu savaş, ... her yıl daha sert, daha hırslı, daha uzlaşmaz biçimde büyüyor. Düşmanlar, adım adım iki büyük kampa bölünüyorlar- bir yanda burjuvazi, öte yanda işçiler.”⁷⁰

19. yüzyılda, kendi içinde çeşitli çelişkiler yaşayan ve çok sayıda sorunla karşı karşıya gelen Batı’nın açmazlarının başında, söz konusu yüzyıla damgasını vuran burjuvazi-proletarya çekişmesi gelmektedir.

19. yüzyılda, sosyo-ekonomik, kültürel ve politik sarsıntılarının, travmalarının ve sorunların çoğaldığı Batı’da, “sistem-karşıtı

⁶⁸ A.g.e., s. 848.

⁶⁹ BRAUDEL, Fernand; **Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm-XV-XVIII. Yüzyıllar, Cilt III: Dünyanın Zamanları**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1993, s. 516.

⁷⁰ ENGELS, **İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu**, s. 194.

hareketler”⁷¹ yaygınlaşmıştır. Fransız Devrimi’nin etkisiyle “inisiyatif sokağa taşmıştır.”⁷² Böylece, geniş halk kitleleri topluma ait gelişmelerde söz sahibi olmaya başlamıştır.

Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi’nin vücut verdiği endüstri toplumuyla birlikte, büyük bir üretim düzeni/olanağı ortaya çıkmış ve çok geniş kitleler bu toplumda yer edinmiştir.⁷³ Endüstri toplumunu açıklayan üç temel olay söz konusudur: Batı’da görülen zenginlik birikimi, biriken zenginliğin sermayeye dönüşmesi ve özgür işçi emeğinin kendisini piyasaya sunması.⁷⁴ Endüstri toplumu, sürekli değişen bir toplumdur. Endüstri toplumu ya da Marx’ın deyişiyle, burjuva toplumu, “kaskatı bir kristal olmayıp, değişebilen ve sürekli olarak değişen bir organizmadır.”⁷⁵ Kitleler halinde kırdan göç eden insanlar sayesinde endüstri merkezleri (kentler) kalabalıklaşmıştır.⁷⁶ Kentleri kalabalıklaştıran kesim, geçimini sağlamak için kırdan gelen, endüstride çalışan, emeği sömürülen, bu yüzden de burjuvaziyle savaşım içinde olan işçilerdir.

Batı 19. yüzyılda, işçi sınıfıyla burjuvazi arasındaki çatışmalarla, yani emek-sermaye çekişmesiyle boğuşup durmuştur. Batı, ezilen işçi sınıfıyla ezen burjuvazinin mücadelelerine ve birbirleriyle karşılıklı debelenmelerine sahne olmuştur.

⁷¹ Immanuel Wallerstein, 19. yüzyıl boyunca ortaya çıkan sistem-karşıtı hareketleri, “toplumsal hareketler” (işçi hareketleri) ve “ulusal hareketler” şeklinde ele almıştır (WALLERSTEIN, Immanuel; **Tarihsel Kapitalizm**, Çeviren: Necmiye Alpay, Metis Yayınları, İstanbul, 1992, s. 57-58; ARRIGHI, Giovanni, HOPKINS, Terence K. ve WALLERSTEIN, Immanuel; **Sistem Karşıtı Hareketler**, Çeviren: C. Kanat ve Diğerleri, Metis Yayınları, İstanbul, 1995, s. 35- 36).

⁷² SEZER ve Diğerleri, “XIX. Yüzyıl”, s. 36.

⁷³ A.g.m., s. 25.

⁷⁴ SEZER, **Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi**, s. 65.

⁷⁵ MARX, **Kapital, Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili, Birinci Cilt**, s. 19.

⁷⁶ 19. yüzyılda endüstri toplumuyla birlikte kentlerde yaşayan insanların sayısında büyük bir artış olmuştur. Bu duruma en iyi örnek İngiltere’dir. 1851’de İngiltere’nin toplam nüfusunun %48’i kırsal alanlarda, %52’si ise kentsel alanlarda yaşıyordu (BEAUD, **Kapitalizmin Tarihi**, s. 112).

19. yüzyılda, Batı içi çekişmelerin, savaşımaların ve çatışmaların somutlaştığı alanların başında gelen işçi ayaklanmaları (emek hareketleri) çok etkili olmuştur. Açlığın ve sefaletin pençesinden kurtulmak isteyen işçiler, hayatta kalabilmek için ölümü, hapishaneyi ve sürgünü göze alarak canlarını ortaya koymuşlardır. Mekanik üretim sonucu yıkıma uğrayıp işsiz kalan işçiler, makineleri kırıp, fabrikaları ateşe vermişlerdir. Sömürünün derinleşmesine paralel olarak gösteriler, yürüyüşler ve sert öfkeler de çoğalmıştır.⁷⁷

Kapitalist sistemin soygunu sonucu elde edilen servetten ve zenginlikten yeterince pay alamayan işçi sınıfı, Batı'da sisteme karşı ayaklanmış ve sistem karşısı cephelelerin başında yer almıştır. Batı'yı kasıp kavuran *1830 Lyon ayaklanması*, *1848 işçi hareketleri*, *1871 Paris Komünü*⁷⁸ gibi işçi ayaklanmaları, işçi sınıfını tarihte ilk defa önemli bir güç odağı haline getirmiştir. Bütün bunlar sonucunda burjuvazi, işçi sınıfına önemli tavizler/haklar vermek zorunda kalmıştır.

İşçi sınıfının, bütün yurttaşlara oy hakkı tanınması, seçim bölgelerinin eşitliği, parlamentoya girecek adaylar için gerekli sayılan vergilerin kaldırılması, yıllık seçim, gizli oy ve parlamento üyelerine tazminat gibi önemli kazanımlar elde etmesinde⁷⁹ Çartizm'in payı büyük olmuştur. Çartizm, İngiliz işçilerinin, 1830'lardan 1855'lere kadar ki döneminde, onların zor

⁷⁷ BEAUD, *Kapitalizmin Tarihi*, s. 130.

⁷⁸ Marx'ın, *Fransa'da İç Savaş ve Paris Komünü Üzerine Belgeler ve Mektuplar* metni *Komün'e verdiği desteğin en önemli göstergelerinden* biridir: "Komün, büyük bir yığının emeğini birkaç kişinin zenginliği durumuna getiren o sınıf mülkiyetini kaldırmak istiyordu. Mülksüzleştiricilerin mülksüzleştirilmesini amaçlıyordu. Üretim araçlarını, bugün özsel olarak emeği köleleştirme ve sömürü araçları olan toprağı ve sermayeyi, özgür ve birleşmiş bir emeğin sıradan aletleri durumuna dönüştürerek, bireysel mülkiyeti bir gerçeklik durumuna getirmek istiyordu" (MARX, Karl; *Fransa'da İç Savaş ve Paris Komünü Üzerine Belgeler ve Mektuplar*, Çeviren: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1991, s. 62).

⁷⁹ BEER, Max; *Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi*, Çeviren: Galip Üstün, May Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s. 501.

ekonomik koşullarından ve politik haklardan yoksunluklarından doğan bir politik harekettir.⁸⁰ Çartizm, önemli ve etkili olmuş bir işçi sınıfı hareketidir. "Çartizm, burjuvaziye karşı çıkışın yoğunlaştırılmış biçimidir."⁸¹ Engels, Çartizm'in ortaya çıkışını şöyle özetlemiştir: "Bu güç, kendini daha 1824'te, işçi birliklerini yasaklayan yasaların iptaline gönülsüz olan parlamento zorlayarak kanıtladı. İşçiler, reform ajitasyonu sırasında, reformist partinin radikal kanadını oluşturdular. 1832 yasası, onları oy kullanma hakkından yoksun bırakınca, isteklerini Halk Bildirisinde (People's Chartes) formüle ettiler ve büyük burjuvazinin Tahıl Yasalarına karşı olan partisinin karşısında bağımsız bir parti, modern çağların ilk işçi partisi olan Çartistleri oluşturdular."⁸²

Ancak, hemen belirtelim ki, Batı içindeki burjuvazi-proletarya çekişmesi, Batı'nın dünya egemenliğiyle elde etmiş olduğu üstünlüklerden/avantajlardan kimin ne kadar yararlanacağı noktasında odaklaşmıştır. Baykan Sezer'in ileri sürdüğü gibi, "Batı'da XIX. yüzyılda görülen çekişme mekanizması, işleyişi herkesçe bilinen ve herkesin ortak olduğu sistemin ayrıcalıklarına el koymak, sistemin önderliğini ele geçirmek çekişmesidir. Bu nedenle de, çekişme açık bir çıkar çatışması niteliğini kazanmıştır. Bir paylaşım, yeni düzenin getirdiği nimetleri paylaşma çekişmesi XIX. yüzyıl Batı toplum tarihinde egemen çizgiyi oluşturmaktadır."⁸³ Batı'da işçi sınıfı, Marx ve Engels'in id-

⁸⁰ 19. yüzyılda, işçi sınıfının elde ettiği bazı kazanımlara karşın, sınıflar arasındaki nefret ve düşmansı ilişkiler azalmamıştır: "Mülkiyetin paylaşımı zenginle fakirin arasındaki mesafeyi azaltmış olmakla birlikte, öyle görünüyor ki, mesafenin azalması karşılıklı nefreti ve kıskançlığı artırmakta ve haset ve şiddet dolu bir iktidar mücadelesine yol açmış bulunmaktadır" (TOQUEVILLE, Alexis de; **Amerika'da Demokrasi**, Çeviren: İhsan Sezal ve Fatoş Dilber, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994, s. 25)

⁸¹ ENGELS, **İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu**, s. 303.

⁸² ENGELS, Friedrich; **Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm**, Çeviren: Kemal Sa-
vaş, Yorum Yayınları, İstanbul, 1993, s. 29-30.

⁸³ SEZER, Baykan; "Doğu-Batı Çatışması ve Marxisme", **Türkiye Günlüğü** (iç.), Sayı: 15, Yaz 1991, s. 13.

dia ettiklerinin tersine⁸⁴, dünyada yeni bir örgütlenme ve düzen için değil, zenginliklerden daha büyük pay almak için mücadeleye etmiştir. Dolayısıyla, işçi sınıfı yeni bir çözüm önerisi sahibi değildir.⁸⁵

19. yüzyılda, Batı içi bir başka çekişme alanı ise, aristokrasi-burjuvazi çekişmesidir. Batı içinde çekişme, sadece ezen-ezilen çekişmesi değil, aynı zamanda ezen-ezen çekişmesidir. Eş deyişle, Batı, hem ezen ile ezilen arasındaki çatışmalara hem de egemenler arasındaki çekişmelere kaynaklık etmiştir. Bu çatışmayı en somut bir biçimde Fransız Devrimi'nde görmek mümkündür: "Fransız Devriminin en önemli özelliklerinden biri de yalnızca aristokrasi ile burjuvazinin değil burjuvazi ile proletaryanın da çatışmasıdır."⁸⁶

19. yüzyılda Batı toplumları, sınıfsallık faktörünün yanı sıra ulusallık ekseninde bölünmüşlük sorunsalıyla da yüz yüze gelmişlerdir. Bu bölünmüşlük durumu, Fransız Devrimi'yle bağlantılıdır. Fransız Devrimi'nin temel yönlerinden birisi, yarattığı bölünmelerin ve çelişkilerin etkisinin sadece Fransa'yla sınırlı olmaması, bütün Batı'ya ve oradan da dünyaya yayılma-

⁸⁴ Marx ve Engels'e göre, "bugün burjuvazi ile karşı karşıya duran bütün sınıflar içerisinde yalnızca proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır" (MARX ve ENGELS, *Komünist Parti Manifestosu*, s. 23).

⁸⁵ Sultan Galiyev'in bildirdiği gibi, Batı proletaryasının Doğu toplumlarına karşı tavrı Batı burjuvazisinden pek farklı değildir. Batı'da proletaryanın burjuvaziyle mücadelesi, kendi çıkar çatışmasının ötesine gitmemiştir. Çoğu kez de söz konusu sınıfların çıkarları uyuşmuş ve aralarında ittifak olmuştur. Bunun en dramatik örneği, 1. Paylaşım Savaşı'nda görülmüştür. İşçi enternasyonalizminden söz edilirken, Fransız ve Alman proletaryaları kendi burjuva sınıflarının peşinde savaşa gitmişlerdir (SEZER ve Diğerleri, "XIX. Yüzyıl", s. 76-77). 1. Paylaşım Savaşı'nda burjuvazi ve proletarya Batı'nın çıkarları için mücadele etmişlerdir. Burjuvazinin ve proletaryanın bu tavırları, bugün de sürüyor. Batı burjuvazisi Doğu toplumlarında akıl almaz katliamlar ve insanlık dışı eylemler gerçekleştirirken Batı proletaryası (*zincirlerinden başka kaybedecek çok şeyi olan, yani televizyonu, arabası, Coca-Coca'lası, cipsi, evi ve işi gibi*) olup bitenleri, ancak televizyondan izlemekle yetiniyor.

⁸⁶ SEZER ve Diğerleri, "XIX. Yüzyıl", s. 33.

sıdır. Böylece, Fransız Devrimi, dünyada karmaşalara ve anarşik durumlara vesile olmuştur. Çünkü "Fransız ihtilâlinin hedefi yalnızca eski bir hükümet biçimini değiştirmek değil ama eski toplum düzenini de yıkmak olduğundan, ihtilâl aynı anda bütün yerleşik erklerle saldırmak, bilinen bütün nüfuzları ortadan kaldırmak, gelenekleri silmek, örf ve âdetleri yenilemek ve bir bakıma o güne kadar saygının ve itaatin temelleri olan bütün fikirleri zihinlerden kazımak zorunda kalmıştır. Tuhaf bir şekilde anarşik olan kimliği buradan kaynaklanmaktadır."⁸⁷ Fransız Devrimi'nin tesiriyle, Batı içindeki bölünmeler ve çelişkiler doğal sayılmış, hatta uygarlık belirtisi olarak görülmüştür.⁸⁸ Fransızlar, özellikle Napeléon hükümeti vasıtasıyla, diğer devletlerin yeniden örgütlenmesi için kendi yeni sistemlerini model olarak kullanmışlardır.⁸⁹ Fakat Napeléon'un Avrupa üzerinde kurduğu sistemin temelinde çelişkiler vardır. Fransız Devrimi'yle özgürlük, eşitlik ve kardeşlik söylemlerini getiren Fransa, Fransız olmayan halkları yenilgiye uğratmış, onların toprakları üzerine askerler yerleştirmiş, mallarını müsâdere etmiş, ticaretlerini bozmuş, onlardan çok büyük miktarlarda tazminat ve vergi almış, gençlerini asker etmiştir.⁹⁰ Fransız Devrimi, bütün kıtaya hükmetmeye çalışan militan bir sisteme yol açmıştır.⁹¹ Dolayısıyla, Fransız Devrimi'nin ruhuna başta Fransa uymamış, özgürlük, eşitlik ve kardeşliği kendisi yok etmiştir.

19. yüzyılda, Fransız Devrimi'nin yol açtığı Batı içi çekişmelerin ve çatışmaların somutlaştığı alanlar arasında Batılı milletlerin karşı karşıya gelmeleri ve birbirleriyle yoğun bir mücadele-

⁸⁷ TOCQUEVILLE, Alexis de; **Eski Rejim ve Devrim**, Çeviren: Turhan Ilgaz, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 47.

⁸⁸ SEZER ve Diğerleri, "XIX. Yüzyıl", s. 73.

⁸⁹ TILLY, Charles; **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu**, Çeviren: Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001, s. 193.

⁹⁰ KENNEDY, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askerî Çatışmalar**, s. 159.

⁹¹ SKOCPOL, **Devletler ve Toplumsal Devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi**, s. 350.

le içine girmeleri önemli bir yer tutmaktadır. 19. yüzyılda, Batı milletleri arasındaki savaşlar, çatışmalar ve kavgalar, Batı'nın yayılcı anlayışını ve Batı içi çekişmeleri su yüzüne çıkarmıştır.

19. yüzyılda, Batı'daki çekişmelerde ve çatışmalarda, Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan milli-devletlerin, milliyetçilik ideolojisinin ve milliyetçi hareketlerin payı büyüktür. 19. yüzyılda Batı'da Fransız Devrimi'nin etkisiyle meydana gelen değişmeler arasında birbirleriyle doğrudan ilişkili olan milli devletler, milliyetçilik ve milliyetçi hareketler göze çarpmaktadır. Meselâ, "milliyetçi hareketlerin dayanağı her zaman, Fransız Devrimi'yle ortaya çıkan, cumhuriyetçi biçimde yapılandırılmış ulus-devlet modeli örneği olmuştur."⁹² Kısaca, 19. yüzyılda milli devlet, milliyetçilik ideolojisi ve milliyetçi hareketler vitrine çıkmaya başlamıştır. Hobsbawm'ın da işaret ettiği gibi, milliyetçi hareketler, 19. yüzyılda yaygınlık kazanmıştır. 1830'lardaki "Genç" hareketler bunun en iyi örneğidir: Genç İtalya, Genç Polonya, Genç İsviçre, Genç Almanya, Genç Fransa (1831-1836) ve 1840'lardaki Genç İrlanda hareketi. Bunların etkisiyle ortaya çıkan "Genç Çekler" ve "Genç Türkler" gibi milliyetçi hareketler.⁹³

Batı tarihi açısından milliyetçiliğin ve milliyetçi hareketlerin temelinde burjuvazi vardır. Burjuvazi her alanda olduğu gibi milliyetçilik alanında da belirleyici öge olmuştur. Toplum içinde politika önerebilecek tek sınıf olması ve devlet kurumunu elinde tutması, burjuva sınıfına toplumsal iç çekişmelerde devletten daha geniş ölçüde yararlanma olanağı tanımıştır. Bir bakıma, burjuvazinin milli olma niteliği buradan kaynaklanmaktadır.⁹⁴ Velhasıl, Fransız Devrimi'nden sonra Batı'da devletleri ve toplumları yöneten burjuvazi, kendi sınıfsal çıkarları doğrultusunda milliyetçiliği ve milliyetçi hareketleri ön plana çıkarmıştır.

⁹² HABERMAS, Jürgen; "Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları, Çeviren: İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 120-121.

⁹³ HOBBSAWM, Devrim Çağı 1789-1848, s. 147.

⁹⁴ SEZER ve Diğerleri, "XIX. Yüzyıl", s. 100-101.

Sonuç olarak, 19. yüzyıl, dünyayı derinden etkilemiştir. Batı toplumları kendi içinde çeşitli çekişmeler ve çatışmalar yaşamıştır. Özellikle Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi'nin etkisiyle Batı toplumlarının yapısında ciddi kırılmalar gerçekleşmiştir. Tarım ve toprak ilişkilerinin yerini, endüstri ve fabrika ilişkileri almıştır. Tarım toplumu yerini endüstri toplumuna bırakmıştır. Bütün bunlarla Batı toplumları yeni bir biçim kazanmış ve yeni bir örgütlenme içine girmiştir. Batı'nın bu durumu, Doğu-Batı ilişkilerini yeniden şekillendirmiştir. Batı yayılcılığına ve Batı içi çekişmelere kaynaklık eden söz konusu devrimler, Batı'nın dünya üzerinde hükümlanlık kurmasına ve dünyayı bataklık haline getirmesine neden olmuştur. Batı, yayılcılığını, kendi iç çekişmelerini, yağmalama ve sömürgeleştirme ilişkilerini üzerinde egemenlik kurduğu Batı-dışı dünyaya *modernleşme projesi* (yani Batı sistemini, onun üstünlüğünü esas alan, kendi ilişkilerini Doğu toplumlarına dayatan, Doğu toplumlarının sistemini yok ederek onları Batı sistemine dahil etmeyi amaçlayan Batı aldatmacası) olarak ihraç etmiştir. Batı, bu alışkanlığını günümüzde de sürdürüyor. Doğu toplumlarının aymazlık içinde olan politik çevreleri ile aydın kesimi de bunu görmezlikten geliyor. Batı'nın Doğu toplumlarına modernleşme kisvesi altında dayattığı yayılcı ve çatışmacı ilişkiler, etkin bir biçimde dünyayı sarmalamaya devam ediyor. Batı, kendi yayılcı ilişki ağlarını ve çekişmelere dayalı sistemini dünyaya, özellikle de Doğu toplumlarına yaymayı sürdürüyor. Dünyayı büyük bir bataklığa dönüştürmeye âzâmî ölçüde gayret gösteriyor. Böylelikle inşa ettiği zalim dünya düzenini iyice sağlamlaştırıyor.

2. BÖLÜM

BATI BATAKLIĞININ TÜRKİYE'YE YAYILMASI VE ONDAN KURTULUŞ ÇARELERİ*

"Şarkla Garp arasına atılmış bir altın köprüdür İstanbul. Ve dünyayı fethetmiş olan Batı medeniyeti, tıpkı güneş gibi, bu köprü'nün üzerinden geçmeksizin edemez" [Karl MARX, *Türkiye Üzerine (Şark Meselesi)*, s. 87-88].

"Kaderimizi çizen Avrupa'nın siyasî ihtirasları; kullandığımız kelimeler onun emellerini dile getiriyor. Kulağımıza fısıldanan lâfızları hudut ve şumüllerinden habersiz fısıldayıp duruyoruz... Tefekkür vuzuhla başlar, 'kurtuluş şuurla' (Cemil MERİÇ, *Bu Ülke*, s. 52).

Batı, büyük bir bataklıktır. Fakat Türkiye'de Batı bataklığına, bilhassa da Avrupa Birliği (AB, ABi ABe) adı altında somutlaşan bataklığa ilişkin değerlendirmeler güncel alana hapsedildiği, yani tarihsel kavrayıştan mahrum olduğu için yanlış algılanıyor, ciddi eksiklikler içeriyor ve yeterince bilinmiyor. Dolayısıyla da, kötülüğün kalesi AB, Türk toplumunun problemlerini çözecek ve onu "çağ atlatacak" bir mercî/mekanizma olarak görülüyor. ABi, herkesin derdine derman olacak ve tüm tasaları

* **Edebi Düşünce**, Sayı: 5, Haziran-Temmuz 2005, s. 3-44'de yayımlanmış "Batı Bataklığından Kurtulmak" başlıklı makalemin bazı eklemeler yapılarak gözden geçirilmiş, oldukça fazla genişletilmiş ve bu kitaba uyarlanmış şeklidir.

azaltacak bir şeymiş gibi pazarlanıyor ve neyin oyu(nu) olduğu belli olmayan sözde kamuoyunun en hassas olduğu bir konu haline getiriliyor. Hatta birliğe girildiğinde, *herkesin işi, evi, arabası, bolca sevgilisi olacak, dileyen dilediği gibi yaşayacak, ülke demokrasi cenneti haline gelecek, cefasız sefa sürülecek...* diyenler sürüsüyle ortalıkta. Onlar ortalığa, ortaklığa, ortalamaya ve hiçkimseleşen herkese hâkim.

ABe gibi konu ya da problem alanlarını tahlil ederken, bugünün sınırlarına mahpus olmak, güncele tutunmak, doğru bir bakış açısı değildir. Henri Lefebvre'nin dediği gibi, "araştırmalarda, yalnız şimdiki zamana tutunmaktan daha kötü bir soyutlama olamaz."¹ Problemlerin üstesinden gelmenin yolu, tarihsel kavrayış genişliğine vakıf olmaktan, tarihin şantiyelerine uzun ve zahmetli seyahatler yapmaktan geçer. Yaşadığı ve mensubu olduğu toplumu incelemeyele vazifeli sosyolog da, var olan problemleri ancak onların art yöresini derinliğine tahlil ederek ve tarihi kazıyarak anlayabilir.

Sosyolojik incelemelerin belkemiği ve damarı, tarihtir. Sosyolog tarihle göbek bağınyı koparırsa, sosyolojik tahayyülden uzaklaşacağı için artık iflah olmaz ve bugünü de kavrayamaz. Charles W. Mills'in işaret ettiği üzere, eğer sosyolog tarihten kopmuşsa bugünün problemlerini gereği gibi temellendiremez. Gerek yaşadığı toplum gerekse dünya tarihi hakkında bilgi sahibi olmak sosyolog için elzemdir. Sosyolog bu bilgiden mahrum olduğu sürece başka neler bilirse bilsin yaptıklarıyla bilime zarar verir.² Öyleyse, tarih alanına yönelmeden bugünü anlamak mümkün değildir. Bugüne doğru bakmanın yolu, dünden dolaşmaktır. Bugünün omurgası tarih olduğu ve sosyal gerçekler tarihî gerçekler üzerine inşa edildiği için, Friedrich Nietzsche'nin çok güzel ifade ettiği gibi, "bizim yaşama ve eyleme

¹ ERGUN, Doğan; **Sosyoloji ve Tarih: Sosyolojide Yöntem Sorunu**, Der Yayınları, İstanbul, 1982, s. 13.

² MILLS, C. Wright; **Toplumbilimsel Düşün**, Çeviren: Ünsal Oskay, Der Yayınları, İstanbul, 2000, s. 235 ve 355.

için tarihe gereksinimimiz var.”³ Doğrusu, tarih, bizlere doğru bir bellek sunmak için vardır.⁴

Kuşkusuz, dün, bugünle de ilişkilidir. Fernand Braudel’e göre, geçmiş i idrak etmek için ona bugünün ışığını tutmak, bugünü aydınlatmak için ise ona geçmişin ışığını tutmak gerekir. Geçmiş, bugünün, bugün ise geçmişin ışığında anlaşılabilir.⁵ Bugün, dündür; dün de bugün. Sosyal konular ve problemler tarihten güncele, güncelden tarihe sürekli gidiş-gelişler yapılarak ve dünle bugün karşılaştırılarak açıklığa kavuşturulabilir. Öyleyse, *dün dündür, bugün bugündür*, söylemi yanlıştır.

Önemli olan sadece bugüne ya da geçmişe takılıp kalmak değil, geçmiş ile bugünü birlikte düşündürmektir. Böylece, gerçeklerin bir yanını değil, diğer yanını da görmüş oluruz. Hakikatlerin bir tarafına odaklaşma, onun çoğu yönünü ve boyutunu görmemize engel teşkil eder. Düşünce deryası Cemil Meriç’in bildirdiği gibi, “biz hakikatların sadece bir tarafını görmeye mahkûm edilmişizdir. Oysa yalnız bir tarafını görmek, hiçbir şeyi görmemektir.”⁶

Refâkate dayalı Batı’yla ilişkilerimizin üstesinden gelmek için doğru zeminlerde tartışmamız, onun soykütüğüne gitmemiz kaçınılmazdır. Türk toplumunun zaafalarına doğru teşhis koymak için, bir nehir gibi değişik kolları olan ve farklı yerlere akan Türk tarihine inilip her yeri irdelenmelidir. İşte, bu yüzden ben de, Türkiye’nin AB bataklığıyla ilişkilerini sadece bugüne bakarak değerlendirmenin doğru olmadığını, söz konusu ilişkinin 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nun Ba-

³ NIETZSCHE, Friedrich; **Tarih Üzerine (Çağa Aykırı Düşünceler’den)**, Çeviren: Nejat Bozkurt, Say Yayınları, İstanbul, 1994, s. 58.

⁴ LE GOFF, Jacques; **Gençlere Avrupa Tarihi**, Çeviren: Alp Tümertekin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 90.

⁵ BRAUDEL, Fernand; “Tarih ve Toplumsal Bilimler”, **Tarih ve Tarihçi: Annales Okulu İzinde** (iç.), Çeviren: Deniz Erksan, Derleyen: Ali Boratav, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985, s. 81.

⁶ MERİÇ, Cemil; **Sosyoloji Notları ve Konferanslar**, Yayına Hazırlayan: Ümit Meriç Yazan, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 195.

trıyla kurduğu temastan, ona öykünmesinden, yani modernleşmesinden hareketle tahlil edilebileceğini iddia ediyorum. Bu noktada, öncelikle, "Osmanlı neden modernleşme çabasına girişti?" sorusuna cevap vermeye çalışacağım.

Kendisini üç kıtaya ve üç çağa sığdıran Osmanlı İmparatorluğu, dünya ekonomisinin merkezinde durarak dünya egemenlik ilişkilerini elinde bulundurmuş ve Doğu-Batı ilişkilerini yönlendirmiştir. Kanunî Sultan Süleyman'ın Bender Kalesinde bulunan 1538 tarihli bir yazıtta dile getirdikleri, Osmanlı'nın bu durumunu, yani bütün dünyayı kapsayan gücünü, açıkça ortaya koyar: "Ben, Tanrı'nın kulu, bu dünyanın sultanıyım. Tanrı'nın inayetiyle ümmet-i Muhammed'in başındayım. Adına Mekke ve Medine'de hutbe okunan Süleyman'ım ben. Ben, Bağdat'ta şah, Bizans diyarlarında kayser, Mısır'da sultanım, donanmalarını Akdeniz, Mağrip ve Hind'e yollayan sultanım. Macar taht ve tacını alan ve onları bir kuluna bağışlayan sultan benim. Voyvoda Petru başkaldırdı, ancak atımın ayakları onu toz eyledi; Boğdan'ı da fethettim."⁷ Osmanlı'nın bu muhteşem konumu, 15. yüzyılın sonunda Batı'ya zenginlik sağlayan büyük keşiflerle yavaş yavaş sarsılmaya başlamıştır. Büyük keşifler, dönemin Doğu-Batı ilişkilerini denetleyen, Doğu'nun savunucusu konumundaki Osmanlı İmparatorluğu'nun dünyanın merkezindeki yerinin tartışılmasına yol açmış ve Doğu-Batı ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Amerika'nın keşfi/işgali olan "1492'ye gelindiğinde Avrupa gemileri artık geniş Osmanlı İmparatorluğu'nu durdurabiliyor ve Hint Okyanusu'nda Müslümanlara ait ticaret alanına giriyordu. ...Portekizli, ardından İspanyol, sonra da Felemenkli tüccarlar ve denizciler Avrupa dışındaki denizlerde hâkimiyet kurmaya başladılar."⁸ Adam Smith, Amerika'nın keşfiyle Batı Avrupa'nın büyük bir ilerleme gösterdiğini, Karl Marx ve Friedrich Engels ise, burjuvazinin palazlandığını, özellikle Doğu Hindistan ve Çin'de sömürgeleş-

⁷ Mihail Guboglu'dan aktaran; İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)**, Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 46.

⁸ TILLY, **Avrupa'da Devrimler: 1492-1992**, s. 46.

tirme girişimlerinin hızlandığını ileri sürmüşlerdir.⁹ Avrupa, farkında olmadan Amerika kıtasını bulmuş ve sömürgeleştirme politikalarının ivmesini artırmıştır. Avrupa'nın önde gelen halkları Amerika'yı fethedip kendi aralarında bölüşmüşler ve orayı yepyeni bir Avrupa haline sokmuşlardır:¹⁰ Yeni-İspanya, Yeni-Fransa, Yeni-Büyük Britanya, Yeni-Amsterdam, vb. ortaya çıkmıştır.

Avrupa'nın Amerika'yı keşfetmesi, talan etmesi ve yağmalaması, kapitalizmin yükselişine kaynaklık etmesi bakımından, insanlık tarihinde yeni bir dönemin başlangıcıdır. Böylece, 16. yüzyılda Batı, dünyanın egemen gücü olmaya doğru adımlar atmaya, yağmacı, soyguncu ve *yayılmacı*¹¹ yüzünü göstermeye başlamıştır.

Kısaca, büyük keşifler ve Batı'da inkişâf eden kapitalist üretim tarzı, Doğu-Batı ilişkilerine yeni bir biçim kazandırmış, Batı ilerlerken Doğu (Osmanlı İmparatorluğu) geri kalmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda büyük problem ve krizler zuhûr etmeye başlamıştır. Sözelimi Osmanlı İmparatorluğu'nda "onaltıncı yüzyıl sonları ile onyedinci yüzyıl başlarındaki krize yol açan etmenler arasında, nüfus artışının etkisini, Avrupa'nın yeni askerî teknolojisini ve mâli ve parasal bunalımı sayabili-

⁹ SMITH, *Milletlerin Zenginliği*, s. 226-228; MARX ve ENGELS, *Komünist Parti Manifestosu*, s. 10-11. Ancak, hemen belirtelim ki, Avrupa'nın sömürgeci olması, daha eskilere gider. Avrupa, var olduğundan bu yana sömürgecidir. Meselâ, "Eski Yunan ve Roma döneminde bile Avrupalılar, Yakındoğu ve Mağrip ülkelerinin pek çoğunu sömürgeleştirmişlerdi" (LE GOFF, *Gençlere Avrupa Tarihi*, s. 18).

¹⁰ LE GOFF, *Gençlere Avrupa Tarihi*, s. 43-45.

¹¹ Batı, yayılmacı yüzünü her vesileyle gündemde tutmaktadır. Meselâ, Malboro'nun ünlü reklamını ele alalım: Bronzlaşmış kovboy resmi, geniş kırılıklar, vb. Bütün bunların yan anlamı, sert, dürüst insanlar ve *sınırsız ufuklar ülkesi* olan (yayılmacı) Amerika imajını yaymaktır (ŽIŽEK, Slavoj; *İdeolojinin Yüce Nesnesi*, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 112).

riz.”¹² Batı sistemi nedeniyle Osmanlı İmparatorluğu tedricen toprak kaybetmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, 1811’de Mısır’ı, 1812’de Besarabya’yı, 1817’de Sırbistan’ı, 1828’de Yunanistan’ı, 1829’da Abhazya ve Mingrelya’yı, 1856’da Eflak ve Boğdan’ı, 1878’de Bosna-Hersek, Bulgaristan, Kars, Ardahan ve Kıbrıs’ı, 1908’de Girit’i, 1912’de Bingazi ve Trablus’u, 1913’de Makedonya ve Arnavutluk’u elinden çıkarmak zorunda kalmıştır.¹³ Bu bağlamda, 1774 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Ruslar arasında imzalanan *Küçük Kaynarca Antlaşması*, bir dönüm noktası olmuştur. “*Küçük Kaynarca* muahedesinin üçüncü maddesi Kırım Hanlığını müstakil yapmıştı.”¹⁴ Söz konusu anlaşmadan sonra “Avrupa kıtası muharebeler, siyasî ve ekonomik menfaatler sebebiyle bir buhran içinde bulunuyordu; bu çekişmeler arasında zayıf düşmüş olan Osmanlı devleti, askerlik ve teknik cihetinden üstün olan büyük devletlerin iştihasını celbedecek bir durumda bulunduğu için her devlet Osmanlı hükümetini kendi menfaatine alet yapmak istiyordu.”¹⁵ Batı’da *Küçük Kaynarca Antlaşması*’nın yarattığı cesaretle Osmanlı İmparatorluğu’na rağmen dünya egemenliğinin kurulabileceği inancı yaygınlaşmıştır. Söz konusu antlaşmayla Osmanlı’nın Müslümanları koruyamayarak Kırım’ı Ruslara terk etmesi, Batılıların Doğu’ya ulaşma konusundaki heveslerini arttırmıştır.¹⁶ Böylece, Osmanlı İmparatorluğu, Batı

¹² İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi Cilt 1: 1300-1600**, Çeviren: Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000, s. 58.

¹³ QUATAERT, Donald; “19. Yüzyıla Genel Bakış: Islahatlar Devri 1812-1914”, **Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi Cilt 2: 1600-1914** (iç.), Editör: Halil İncalick ve Donald Quataert, Çeviren: Süphan Andıç, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 892.

¹⁴ UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt: 5**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 443.

¹⁵ A.g.e., s. 465.

¹⁶ SEZER ve Diğerleri; “XIX. Yüzyıl”, s. 117; KAÇMAZOĞLU, H. Bayram; **Türk Sosyoloji Tarihine Giriş I -Ön Koşullar**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, s. 48.

için rakip bir seçenek olmaktan çıkmış ve onun çökmeye mah-kûm olduğu inancı 18. yüzyılda çok sayıda bölüşme tasarımlarına yol açmıştır.¹⁷

Bu olumsuz tablo karşısında, Osmanlı ilmiye ve kalemiye sınıfı, *Osmanlı nasıl kurtulur?*¹⁸ sorusu üzerinde düşünmüş ve onun kurtuluşunu *modernleşmede (Batı gibi olmada, aslında batmada)* görmüştür. Böylece, Osmanlı, *medeniyet dairesini değiştirerek*¹⁹ kendi sonunu yavaş yavaş hazırlamıştır. 18. yüzyılda başlayan ve 1920'lere kadar devam eden Osmanlı modernleşmesini çeşitli merhaleleri bağlamında değerlendirmek gerekir.

Batı'nın askeri sisteminin benimsenmesi olarak Osmanlı modernleşmesi: Osmanlı'nın kendine özgü sisteminden vazgeçerek Batı'nın kuyruğuna takılmasının ilk hamlelerine askeri alanda rastlıyoruz. Osmanlı'da modernleşme ilk önce askeri sistemde başlamıştır. Modernleşmenin askeriyede başlaması, rastlantısal değildir. Çünkü Osmanlı, askeri bir yapılanmadır. Özü ve temeli askeriyeye dayanır. Onu ayakta tutan güç, *askeri sınıftır*. Osmanlı'da askeriye, her şey demek olduğundan, Batı karşısında geri düşmesini, Batı'nın askeri alanda teknolojik bakımdan ilerlemesine bağlamıştır.

18. yüzyılın başında, Batı'nın askeri kurumlarının imparatorluğa nasıl getirilebileceği ciddi bir sorun olmuştur. Bu dü-

¹⁷ BERKES, Niyazi; *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, Tarihsiz, s. 43.

¹⁸ Bu soru, 18. yüzyıldan bugüne sorulmaya devam ediyor. 20. yüzyılın başında Prens Sabâhaddîn, *Türkiye Nasıl Kurtarılabılır? ve İzâh'lar* (Çeviriyazı: Fahri Unan, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999) adlı bir kitap yazmıştı. Gerçekte, *Türkiye nasıl kurtarılabılır?* sorusunun en doğru cevabını, Batı kapitalizmine ve emperyalizmine karşı ulusal bağımsızlık savaşımı yaparak, Mustafa Kemal Atatürk vermişti.

¹⁹ Her ne kadar, Ziya Gökalp, *Türk Medeniyeti Tarihi* (Sadeleştiren: Yalçın Toker, Toker Yayınları, İstanbul, 1995, s. 8) kitabında, "bir cemiyet, medeniyet dairesini değiştirebilir", demişse de, toplumlar ait olduğu medeniyet dairesinin dışına asla çıkmamalıdır. Bu bağlamda, Türk toplumu Doğu medeniyetine dâhildir, onun yörüngesinden çıkmaması gerekir.

şünceler, III. Ahmet döneminde (1703-1730), özellikle 1720'lerden sonra, Sadrazam Nevşehirli İbrahim Paşa'nın (1718-1730) katkılarıyla ilgi görmüştür.²⁰ Onun sadaretinde başını Batı'ya çeviren Osmanlı, Avrupa'dan istifade etmek üzere kendisine bir pencere açmaya muvaffak olmuştur. Çünkü 1683'te başlayıp on altı yıl süren büyük seferlerle 1716 Avusturya seferlerindeki mağlûbiyetler, Osmanlı ordularının Avrupa'daki yeni fen tekniğine vukufsuzluklarından ileri geldiğine bağlanmıştır.²¹ Böylece, Osmanlı'da askeriye'nin modernleşmesi gerektiği düşüncesi egemen olmaya başlamıştır. Osmanlı, aynı zamanda Batı dayatmasının da etkisiyle askeri sistemini modernleştirmek zorunda kalmıştır. Kemal Karpat'ın dediği gibi, Osmanlı modernleşmesi, dış askeri baskı ve ekonomik emperyalizmin bir ürünüdür.²² Meselâ, "Fransa kralı XV. Lui ve hükümeti Rusların tamamen *Karadeniz'e* inmek üzere olduklarını görerek Doğudaki geniş ekonomik durumlarını muhafaza ve Rusların *Karadeniz'e* ve *Akdeniz'e* inmek emellerini önlemek üzere Osmanlı ordusunda bir islahat yapmak istemiş ve bu hususta İstanbul'daki Fransa elçisi Sen Priest (Saint Priest) vasıtasıyla Osmanlı hükümetinden istimizacta bulunmuştu."²³

Avrupa'da 18. yüzyılda bilim ve sanayi ilerlediği, yeni usullere göre askeri kuruluşlar ve eğitim yayılmaya başladığı için Osmanlı İmparatorluğu'nda da karışmış olan nizamları düzene koyma noktasında yeni usullere göre eğitim yapılmaya baş-

²⁰ Osmanlı'nın Batı'ya yönelimi ve ilgisi, elbette ki, III. Ahmet dönemiyle sınırlı değildir. Batı'nın askeri sistemini örnek alma girişimleri, I. Mahmut (1730-1754), I. Abdülhamit (1774-1789) ve özellikle III. Selim döneminde (1789-1807) hızlanmıştır (MARDİN, Şerif; **Türk Modernleşmesi: Makaleler 4**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s. 12-13).

²¹ UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Büyük Osmanlı Tarihi**, Cilt: 6, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 313 ve 534.

²² KARPAT, Kemal H.; **Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus**, Çeviren: A. Z. Durukan ve K. Durukan, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002, s. 83.

²³ UZUNÇARŞILI, **Büyük Osmanlı Tarihi**, Cilt: 5, s. 479.

lanmıştır.²⁴ Osmanlı yöneticileri bununla da yetinmeyerek, askeri sistemini düzeltmek için Avrupa'dan uzman subaylar getirmiştir. "Avrupa Devletleri fen ve san'atta ilerlemekte olduğundan, Devletin hali değişik başka türlü bozulmuş ve günden güne gücü azalmış olup Üçüncü Sultan Mustafa muntazam asker kuruluş ve teşkilâtına büyük bir istekle sarılmış hatta Fransız subaylarından Macar Tot beyzade eliyle çabuk ateşli topları yaptırmış ve Tophanede birçok işlere girişmişti."²⁵ Osmanlı idarecileri, yeniçerileri kemiren bir yara/hastalık ve leke olarak gördükleri için askeri alanda yeni arayışlara girişmiş, Avrupa savaş silahları ve araçları tekniğini bilen uzmanları getirmiş, kalelerinin ne suretle tahkim ve müdafaa edilecekleri hakkında araştırma yapmak üzere İstanbul'a özellikle Fransız uzmanlar çağırmıştır.²⁶

Kısaca, Batı'nın Osmanlı üzerindeki etkisi, 18. yüzyılın başlarından itibaren artmaya başlamıştır. Bazı reform tohumları bu devirde ekilmiştir. *Nizam-ı Cedit* gibi yeni müesseseleri, bu gelişmelerin bir sonucu olarak görmek gerekir.²⁷ Özellikle, III. Selim, çok sayıda reform yapmıştır.²⁸ III. Selim, Fransa'nın etkisiyle, *Nizam-ı Cedit* yapılanmasına girişmiştir. "Fransa, ihtilalin getirdiği düzene 'Yeni Düzen' adını takmıştı. Selim'in kendi ıslahatı için aynı adı benimsemiş olması ilham kaynağını ve cesa-

²⁴ AHMED CEVDET PAŞA; *Tarih-i Cevdet, Birinci Cilt*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1976, s. 148.

²⁵ A.g.e., s. 153.

²⁶ AHMED CEVDET PAŞA; *Tarih-i Cevdet, Altıncı Cilt*, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1974, s. 99-100; UZUNÇARŞILI, *Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt: 5*, s. 497-486.

²⁷ HAMMER (Baron Joseph Von Hammer Purgstall); *Büyük Osmanlı Tarihi 8*, Çeviren: Vecdi Bürün ve Refik Özdek, Üçdal Hikmet Neşriyat, İstanbul, Tarihsiz, s. 538-539.

²⁸ Bunlar arasında *ilmiye ıslâhatı* da oldukça önemlidir (UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 255.)

retini göstermesi bakımından ilginçtir.”²⁹ III. Selim, Fransız siyasetini takip ettiğinden ordunun ıslahı için gerekli olan her şeyde Fransa’yı esas almıştır.³⁰ III. Selim’in vaziyeti düzeltmek için bir şeylerin yapılması gerektiğini düşünen babası Padişah III. Mustafa’dan da etkilendiği çok açıktır. Enver Ziya Karal’ın *Selim III’ün Hatt-ı Humayunları* kitabında anlattığına göre, Padişah III. Mustafa ile III. Selim arasında şöyle bir muhavere geçmiştir:

“Padişah- Yeni bir ordu hazırlamadıkça düşmanlarımızın hakkından gelmek imkânsızdır. Fakat yeni bir ordu nasıl hazırlamalı?

Selim- Yeniçeri Ocağını ıslah etmeli.

Padişah- Yeniçeri Ocağı kabili ıslah değildir.”³¹

Nitekim III. Selim, iktidara gelince, babasının ve Fransa’nın görüşleri doğrultusunda yeniçeriliği kaldırıp Nizam-ı Cedit yapılanmasını gerçekleştirmiştir.

Oysa Osmanlı’yı ayakta tutan güç odaklarının başında, yeniçeriler gelir. Osmanlı devlet adamları, yeniçerileri kırdırınca her şeyin düzeleceğini zannetmişler, hatta daha da ileri gidecek, “yeniçerileri yendik ya, artık her devleti yeneriz”³², demişlerdir. Yeniçerilerin tasfiye edilmesi, Osmanlı’nın modernleşme siyasetinin en büyük yanlışlıklarından birisidir. Yeniçerilerin etkisizleştirilmesi, yanlış Batıcılışma siyasetine karşı son gerçek barajın yıkılmasından başka bir şey değildir. Sınıflara da-

²⁹ AKŞİN, Sina; “Siyasal Tarih (1789-1908)”, **Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908** (iç.), Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 79.

³⁰ UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s. 104-105.

³¹ KARAL, Enver Ziya; **Selim III’ün Hatt-ı Humayunları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999, s. 7.

³² AHMED CEVDET PAŞA; **Tarih-i Cevdet, Onikinci Cilt**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1974, s. 247.

yanmayan ve sınıf idrakine varamamış Osmanlı, 1826'da yeniçeriliği ortadan kaldırmakla, ana düzeninin dayandığı üç ayak-tan birisini kesmiş ve böylelikle ayakta duramaz hale gelmiştir. Bundan sonra Batı'dan alınan tüm kurtuluş ilaçları, Batı bünye-si için hazırlandığından Osmanlı'yı iyileştirememiştir.³³

1793 fermanı ile başlanan Nizam-ı Cedit, yani Avrupalılaştı-mak siyaseti, Fransız adetleri, hayat tarzı ve modasına tutkun-luk, III. Selim'in İstanbul'da yaşayan Jacobinleri sarayına davet ederek yeni ihtilâl marş ve oyunları oynatması, Bonaparte'ın kahramanlıklarına gösterilen sempati ve duyulan hayranlık gibi olaylar, eski geleneğe göre yaşayanların tepkisine yol açmış-tır.³⁴ Batı hayranlığının ve taklitçiliğinin Osmanlı'nın sonu ola-cağını düşünenlerin başında yeniçeriler gelmekteydi. Yeniçeri-ler Osmanlı'nın modernleşmesine, özellikle askeri alanda Ba-tı'yı model almasına, yani Nizâm-ı Cedîd'e, Osmanlı'yı yok ede-ceğinden dolayı karşı çıkmışlardır. Hatta yeniçerilerden birine Nizâm-ı Cedîd askeri olur musun diye sorulduğunda, "asla! Moskov olurum, Nizâm-ı Cedîd olmam"³⁵, demiştir. Yaygın ka-nıya göre ise, Osmanlı tarihinde yeniçeriler "gerici", Nizâm-ı Cedîd "ilerici" olarak değerlendirilir. Yeniçerilerin feshedilmesi, tarihimizde en ilerici hareketlerden biri olarak gösterilir. Vel-hasil, "yeniçeriliğin kaldırılmasını bugünkü okul kitaplarımız çocuklara ilerilik olarak öğretir. Oysa yeniçeriliğin kaldırılması, Osmanlılık için ölüm vuruşu olmuştur."³⁶

Osmanlı'nın askeri sistemini Batılı tarza göre düzenleyen padişahlar, Batılı devlet adamlarının emirleri doğrultusunda

³³ KEMAL TAHİR, **Notlar/Çöküntü**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 203; KEMAL TAHİR, **Not-lar/Osmanlılık/Bizans**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Ya-yınları, İstanbul, 1992, s. 56.

³⁴ HAMMER (Baron Joseph Von Hammer Purgstall); **Büyük Osmanlı Ta-rihi 9**, Çeviren: B. Sıtkı Baykal, Üçdal Hikmet Neşriyat, İstanbul, Tarihsiz, s. 120.

³⁵ AHMED CEVDET PAŞA; **Tarih-i Cevdet, Sekizinci Cilt**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1974, s. 182.

³⁶ KEMAL TAHİR, **Notlar/Osmanlılık/Bizans**, s. 147.

imparatorluğu yönetmişlerdir. Meselâ, Napolyon, Sultan Selim'e gönderdiği mektubunda şu talimatları vermiştir: "Ey Sultan Selim! Hazreti Muhammed aleyhisselâmın hilâfetine şâyân olduğunu isbat et. İşte seni esir eden anlaşmalardan kurtaracak vakit şimdi gelmiştir. Sana yaklaştım. Eski dostun olan Lehistan devletinin genişletilmesiyle meşgulüm. Ordularımdan birisi Tuna yalısına inmek üzere hazırdır. Sen Moskofları cephelerinden vurduğun vakit benim ordum da arkalarını çevirecektir. Donanmalarımın bir fırkası da Tolon'dan çıkıp ve gidip payitahtını ve Karadenizi koruyacaktır. Artık cesaretlen. Zira bir daha devletini kuvvetlendirecek ve adını şöhretlendirecek böyle bir fırsat bulamazsın."³⁷

Kısaca, Osmanlı'nın askeri sisteminden vazgeçmesi, Batı askeri sistemini esas alması, yani askeri alandaki modernleşme girişimi, onun sonunu hazırlamış ve tarihsel misyonunu yok etmiştir.

Batı'nın ahvâlini öğrenmek olarak Osmanlı modernleşmesi: Osmanlı modernleşmesinin bir diğer merhalesini, Batı'yı tanımak, onun gibi olmak ve Batı'nın ahvâlini öğrenmek için oraya devlet görevlilerinin (elçilerin) gönderilmesi oluşturur. Osmanlı, içine düştüğü aciz durumdan kurtulmak için, Batı başkentlerine atadığı elçilere sığınmıştır. Osmanlı, kaderini olağanüstü yetkilerle donattığı elçilere bırakmış ve onların Batı'ya yönelik değerlendirmelerini esas almıştır. Osmanlı, "yabancı devletlere gönderdiği elçilerle siyâsî münâsebetleri geliştirmek istemiş ve onlardan aldığı raporlarla Avrupa cemiyet hayatını anlamaya çalışmıştır."³⁸ Fakat Batı'yı her yönüyle tanıyacak ve onu Osmanlı için model olarak sunacak olan elçilerin çoğu, gittikleri ülkelerin dilini dahi bilmiyorlardı. Bundan ötürü, onların bütün temasları, yanlarına verilen Rum tercümanların aracılığına bağlıydı.³⁹

³⁷ AHMED CEVDET PAŞA, *Tarih-i Cevdet*, Sekizinci Cilt, s. 146.

³⁸ AKSUN, Ziya Nur; *Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasî Târihi*, İkinci Cilt, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994, s. 334.

³⁹ BERKES, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 95-96.

Batılı ülkelere elçi gönderme III. Ahmet döneminde başlamıştır. Damad İbrahim Paşa, 1720'de Paris'te sefarete yolladığı Yirmisekiz Mehmet Çelebi'ye verdiği talimatta Fransa'nın "ve-sait'-i umran ve maarifine dahi lâ-yıkıyla kesb-i ıtıla ederek ka-bil-i tatbik olanlarının takrirı"⁴⁰ ifadesi vardır. Yirmisekiz Mehmet Çelebi'ye verilen talimatta sadece siyaset ve diplomasi ile değil, toplumsal ve kültürel hayatla da ilgilenmesi, gördüğü ilgi çekici gelenekleri ve yenilikleri bildirmesi istenmişti.⁴¹ O, her yönüyle Fransız uygarlığını tanıyacak ve ona ilişkin bilgi getirecekti. Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa'daki gözlemlerini anlattığı *Fransa Sefaretnamesi*, "Osmanlı tarihinde Batıya açılmış ilk pencere olarak önem taşımaktadır. *Sefaretname*'de yazılanlar, özellikle Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'yı etkilemiş, paşanın, başta İstanbul olmak üzere memlekette yapmak istediği yeniliklerin başlıca ilham kaynağı olmuştur."⁴² Yirmisekiz Mehmet Çelebi, Fransa'da gördüklerini, adeta yeni bir dünya keşfetmiş gibi takdirle ve hayranlıkla anlatmış, yeni teknikleri, bilim kurullarını, askeri okulları, hastaneleri, rasathaneyi, limanları, hayvanat bahçelerini, park, tiyatro ve opera gibi hiç bilinmeyen eğlence mekânlarını bahis konusu yapmıştır. O, bunlardan ve bunların yanı sıra acayip bulduğu şeylerden bile olumlu söz etmiştir.⁴³

Kısaca, Osmanlı İmparatorluğu, elçiler aracılığıyla Batı'yla ilişki kurmanın yollarını aramıştır. Bu elçiler, Batı'yı görüp, tanıyıp, öğrenip, bilgi ve görgülerini artıracak, geri döndüklerinde imparatorluğun yeniden yapılanmasına katkı sunacaklardı.

⁴⁰ KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi V. Cilt: Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1970, s. 56.

⁴¹ KUNT, Metin; "Siyasal Tarih (1600-1789)", **Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908** (iç.), Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 58.

⁴² YURDAYDIN, Hüseyin G.; "Düşünce ve Bilim Tarihi (1600-1839)", **Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908** (iç.), Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 301.

⁴³ BERKES, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, s. 57-58.

III. Ahmet dönemini izleyen dönemlerde de Batı başkentlerine elçiler gönderme anlayışı devam etmiştir. Ancak, Osmanlı'nın Batı'yı tanımaları için oraya atadığı elçiler/hariciye memurları, daha sonra onu dışardan yönetme çabasına girmişler ve onun düzeltilmesi talebinde bulunmuşlardır. Şerif Mardin'in ileri sürdüğü gibi, "Osmanlı İmparatorluğu için Batı'nın genel bir 'model' olarak kullanılmasına dayanan 'düzeltme' (tanzimat) teklifleri de buradan kaynaklanmıştır."⁴⁴ Tanzimat'ı böylesi bir sürecin ürünü olarak görmek gerekir.

Batı'nın ekonomik ve siyasal sisteminin tahakkümü altına girmek olarak Osmanlı modernleşmesi: Osmanlı modernleşmesinin bir diğer safhasını, onun ekonomik ve siyasal sistemini Batı'ya yamamak teşkil eder. Osmanlı İmparatorluğu, dünya pazarlarına açılarak ekonomik ve siyasal açmazlarından kurtulacağını düşünmüş, bunun için de Batı sistemine dâhil olmuş, yani kapitalizm ve emperyalizmin kanatları altına girmiştir. Bu durum, Tanzimat süreciyle doruğa çıkmıştır.

Tanzimatçılar (özellikle Mustafa Reşit Paşa) Osmanlı İmparatorluğu'ndaki ekonomik ve teknolojik geri kalmışlığı, liberal Batı kurumlarının olmamasına bağlamış ve bu sorunu liberalizm yoluyla aşmak istemişlerdir.⁴⁵ "Reşid Paşa takımının efkârı neşr-i ma'ârif ve ta'mîm-i terbiye ile devleti usûl-i cedîde-i Avrupa'ya tevffikan tanzîm etmek husûsu idi."⁴⁶ Tanzimat, temel kurumları bozulmuş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yepyeni bir uygarlıkla yükselen ve taarruza geçen bir Avrupa'nın ezici üstünlüğü karşısında yeniden teşkilâtlanma girişiminin kat'î aşamasıdır.⁴⁷ Dolayısıyla, kendimizden olan hiçbir şeyi beğen-

⁴⁴ MARDİN, *Türk Modernleşmesi: Makaleler* 4, s. 13.

⁴⁵ HAMMER, *Büyük Osmanlı Tarihi* 9, s. 396; ORTAYLI, İlber; "Tanzimat", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt: 6 (iç.), İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1546.

⁴⁶ AHMED CEVDET PAŞA; *Tezâkir*, Yayınlayan: Cavid Baysun, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 23.

⁴⁷ İNALCIK, Halil; *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1992, s. 2.

meyip Batılıların iyi kötü her şeyini beğenmek alışkanlığı, Tanzimat'la birlikte öne çıkmıştır.⁴⁸ Tanzimat'la, Batı'nın üstünlüğünü kabul eden Osmanlı İmparatorluğu, onun karşısında aşağılık kompleksine girmiştir. Bu kompleks sayesinde, "ecnebi devletler içinde kültür bakımından Fransa, siyaset bakımından İngiltere taklit membaı addedilmiştir."⁴⁹ Bu durumun en somut kanıtı, Osmanlı İmparatorluğu'nun Londra elçisi olan, daha sonra hariciye bakanlığı ve sadrazamlık yapan Mustafa Reşit Paşa'nın 3 Kasım 1839'da, "devlet anlayışımızda ve devlet idaresinde modernleşmenin hakiki başlangıcı ve temeli olduğu"⁵⁰ iddia edilen Gülhâne Hatt-ı Hümayunu (Tanzimat-ı Hayriyye), yani Tanzimat Fermanı'nı ilan etmesidir. Bu fermanla, Osmanlı İmparatorluğu'nda İngiliz yanlısı siyaset iyice ayyûka çıkmıştır. "Mustafa Reşit Paşa'nın İngiltere'de yetiştigi, İngiliz adamı olduğu bilindiği için, Abdülmecit'in 1839 Tanzimat Fermanının tipik bir İngiliz politikası olduğu artık tamamıyla anlaşılmıştır."⁵¹ Hatta "Tanzimat paşalarından bazıları, maalesef 'Devlet-i Aliyye'nin nâzırları oldukları kadar Avrupa'daki müteneffiz devletlerin de sefirleri olmuşlardır.'"⁵²

Ancak, ne gariptir ki, başta Mustafa Reşit Paşa olmak üzere, Ali Paşa ve Fuat Paşa gibi Tanzimatçılar, resmi tarihimizde Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük simaları arasında gösteriliyor. Sözelimi, Danişmend'e göre, "Koca-Reşid Paşa 58, Âli Paşa 57 ve Fuat Paşa da 54 yaşında ölmüştür; herhalde bu büyük adamların yirmişer sene fazla yaşamamış olmaları Osmanlı İmparatorluğu için tarihi mukadderatının en fecii demektir. Çünkü bir

⁴⁸ BAYUR, Yusuf Hikmet; **Türk İnkılâbı Tarihi, Cilt: 1- Kısım: 2**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s. 49.

⁴⁹ FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri; "Tanzimatta İçtimai Hayat", **Tanzimat 2** (iç.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 657.

⁵⁰ İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996, s. 343.

⁵¹ KEMAL TAHİR, **Notlar/Çöküntü**, s. 89.

⁵² AKSUN, Ziya Nur; **Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasî Târîhi, Üçüncü Cilt**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994, s. 269.

daha o ayarda adam yetiştiremeyen devlet artık hep orta adamlarla manevi cüceler elinde kalmıştır.”⁵³ Bizim ders kitaplarımızda büyük devlet adamları olarak geçen söz konusu paşaların tamamı hizmet ettikleri Osmanlı padişahına birer vasiyet yazmışlar ve bunlardan bir tanesi vasiyetinde padişaha, “İngiltere Devleti’yle aramızın bozulacağını görmektense, Osmanlı mülkünün bir vilayetini feda etmeyi tercih ederim”⁵⁴, demiştir.

İşte, söz konusu kişilerin öncülüğünde gerçekleşen Tanzimat, gayri millî bir harekettir. “Tanzimatçılık, 19’uncu yüzyılın ikinci yarısında, azgınlaşmış emperyalist dünya görüşünün Osmanlı İmparatorluğu idareciliğine yutturulmuş en tipik, en iğrenç şeklidir. Bunun ne biçim bir namussuzluk olduğunu anlamak için aynı tarih döneminde Hindistan’a ihraç edilen dünya görüşlerine bakmak lâzım gelse gerek... Bu sözü 19’uncu asır modern milliyetçilik anlayışı çağında emperyalistler, istismar edecekleri ya da paylaşmayı düşündükleri memleketler için, Osmanlılıkta şöyle özetlemişlerdir: ‘Siyasette millî duyguların yeri yoktur.’”⁵⁵

Tanzimat Fermanı, esas itibariyle ülke içindeki yabancıları korumaya dönüktü. Bu fermanla, onlara her türlü hak ve yetki verilmiş, “Osmanlı uyruğu Müslümanlarla, başka dinden ve milletten olan halk toplulukları; bu fermanla öngörülen haklar ve yetkilerden, hiçbir ayırım gözetilmeksizin eşit olarak yararlanırlar”⁵⁶, denilmiştir. Tanzimat Fermanı, Batı baskısı sonucu gerçekleştiği için ülkedeki ecnebilere ayrıcalıklar tanımış ve imparatorluğu Avrupa’nın sömürgesi haline getirmiştir. Hilmi Ziya Ülken, bu durumu şöyle izah etmiştir: “Tanzimat Fermanı’nın müsaadelerinden faydalanan azınlıklar, ekonomik alanda kuvvetlendiler. Yabancı sermayenin memlekete serbestçe gir-

⁵³ AKŞİN, “Siyasal Tarih (1789-1908)”, s. 148.

⁵⁴ İLHAN, Attilâ; “Çağdaşlık İle Batıcılık Birbirine Zıt Süreçler”, Söyleşi: Ender Helvacıoğlu, **Bilim ve Ütopya** (iç.), Sayı: 100, Ekim 2002, s. 30.

⁵⁵ KEMAL TAHİR, **Notlar/Osmanlılık/Bizans**, s. 132.

⁵⁶ TANZİMAT FERMANI (BUGÜNKÜ TÜRKÇE İLE); Turgut ÖZBAY, **Lozan’dan Sevr’e Türkiye** (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 245.

mesi ve onları koruması, ticaret işlerinin ellerine geçmesine sebep oldu. Ortaçağ Türk loncaları çözülüyor, Kapalıçarşı ve kabanlar zayıflıyor, hatta Tanzimat sırasında doğmaya başlayan Hayriye esnafı bile yabancı sermayeden yardım gören azınlık ticaretiyle rekabet edemiyordu. Bu hal, Tanzimat'tan sonra feodal Türk endüstrisinin birçok dallarının yıkılması, ticaretin kısmen azınlıklar eline geçmesi, azınlıkların asker olmamaları yüzünden Türk halkına göre nüfusça da çoğalması gibi, Türkiye'nin Türk halkı aleyhine sonuçlar doğurdu."⁵⁷

Tanzimat Fermanı ile Hristiyanlar etkili olmaya başlamış ve imparatorluğun Hristiyanlaştırılmasının yolu açılmıştır. "Avrupa ticaret pazarına açılmasının getirdiği büyük sorunlardan biri İslâm (Türk) halkının ulusal vatani sayılabilecek Anadolu'nun yalnız ekonomik değil, etnik açıdan da değişiklikler göstermeye başlamasıdır. Gidiş, bir gün Anadolu'nun bir Rum ve Ermeni vatani olması yönünde bir gidişti."⁵⁸

Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat Fermanı'yla ecnebinin ıskalanan taleplerinin temini için 1856 yılında "esasları Âli Paşa ile İstanbul'daki Fransız ve İngiliz Elçileri arasında kararlaştırılmış"⁵⁹ olan Islahat Fermanı'nı yayımlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu, bu fermanla, yabancılara her türlü imtiyazı elde etmelerinin kapısını aralamıştır. Hatta fermanı hazırlayanlardan Fransız elçisi, İngiliz elçisi Caning'in her dediğinin onaylandığını, bunun da kendisini çok şaşırttığını bildirmiş ve "Osmanlı Devleti'nin bu kadar fedakârlık edeceğini ummuyorduk, Caning ne dedi işe nazırlar kabul etti"⁶⁰, demiştir. Tanzimat Fermanı'nda olduğu gibi bu fermanla da, Batılı ülkeler ve ülke içindeki ecnebler tatmin edilmiştir. Bu da Batı uygarlığının gerektirdiği yenilikler olarak halka yutturulmuştur. Bu bağlamda,

⁵⁷ ÜLKEN, Hilmi Ziya; *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, Ülken Yayınları, İstanbul, 1992, s. 37.

⁵⁸ BERKES, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 222.

⁵⁹ KARAL, Enver Ziya; *Osmanlı Tarihi VI. Cilt: Islahat Fermanı Devri 1856-1861*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1976, s. 5.

⁶⁰ A.g.e., s. 11.

Islahat Fermanı'nda şu ifadelere yer verilmiştir: "Ülkemde bulunan Gayrimüslimlere yüce ecdadımın daha önce verdikleri haklar ve ruhani özgürlükler bir kere daha te'yid edilmiştir. ... Medeniyetin gerektirdiği yenilikleri yürürlüğe koydum. Sadrazamlığın gözetiminde özellikle patrikhanelerde oluşturulacak meclisler aracılığı ile sorunlar müzakere edilerek Sadrazamlığa arz edilecek. ... Sadrazamlık ile çeşitli cemaatlerin ruhani reisleri arasında, patrik, metropolit, murahhas aza, piskopos ve hahamların seçilip atanması kararlaştırılacaktır. ... Gayrimüslim cemaatlerin idaresi her bir cemaatin ruhban ve halkı arasından seçilmiş üyelerden meydana gelen bir meclis tarafından yapılacaktır. Ahalisinin tümü bir mezhepten olan şehir, kasaba ve köylerin ibadethane, mektep ve hastahane, mezarlık gibi yerlerinin tamirlerine engel çıkarılmayacaktır. Böyle yerlerin yeniden inşası gerektiğinde patrik veya cemaatin ileri gelenlerinin tasvibi halinde Sadrazamlığa müracaat edilerek benim onayım alınacaktır. ... Bir mezhebin cemaati diğerleri ile karışık olmayarak bir mahalde bulunursa o yerde ayinlerini açıkça hiçbir kısıtlamaya uğramadan icra edebilirler. ... Ülkemde bulunan her türlü din ve mezhebin ayini serbestçe icra olunduğundan halkımdan hiç kimse bulunduğu dinin ayinini icradan men olunmayacaktır, bundan dolayı baskı ve eziyet görmeyecek, din değiştirmeye kimse zorlanmayacaktır. ... Müslüman, Hristiyan ve diğer Gayrimüslimler arasında ticaret ve cinayete ait vuku bulacak davalar karışık bir komisyona havale olunup, davanın görülmesi için işbu divanlar tarafından oluşturulacak meclisler açık olarak davacı ve davalıyı sorgulayacaktır. Şahitlere kendi mezheplerine göre yemin ettirilecektir. ... Gayrimüslimlerden her iki kişi arasında irsiyet gibi özel davalarda, dava sahibi isterse bu davayı patrik ve reislerine meclisler kanalı ile götürebilecektir."⁶¹

Böylece, Hristiyanlar, Osmanlı İmparatorluğu'nda etkin bir konuma gelmişlerdir. Hristiyanların ekonomik ayrıcalık elde etmelerine paralel olarak kimliklerini öne çıkarmaları impara-

⁶¹ ISLAHAT FERMANI (BUGÜNKÜ TÜRKÇE İLE); Turgut ÖZBAY, *Lozan'dan Sevr'e Türkiye* (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 250-252.

torluğun parçalanmasına giden süreci iyice hızlandırmıştır. "Hristiyanlar, 1839 ve özellikle 1856 Fermanları ile Avrupa koruması sayesinde kapitalist ekonominin sınır tanımaz kanunlarına tabi, ayrı toplumsal gruplar olarak geliştiler. Bu süreçte ekonomik güç kazandılar ve zamanla bir milli kimlik duygusuna dönüşen etnik/dini hislerin yeniden canlanışını yaşadılar."⁶²

Gülhâne'de fermanı okuyanlar, *Tanzimat-ı Hayriyye* diye "hayırlı düzenlemelerin yapılacağı hayırlı bir devri"⁶³ açtıklarını ileri sürmüşlerdi. Fakat Tanzimat fermanı, pek de hayırlı olmadı. Çünkü Tanzimat tepeden tırnağa şerdi. Memleketin Batılı emperyalizme teslimi Tanzimat'la kesinleştiği için *Tanzimat-ı Hayriye*, *Tanzimat-ı Şerriye*'den ibarettir.⁶⁴ Son tahlilde, "Tanzimat, Osmanlılık için, ilerilik, kurtuluş değil, ölüm fermanı olmuştur."⁶⁵ Tanzimat'tan itibaren Batılaşma için yapılan her teşebbüs, Türk toplumunu çöküntüye biraz daha yaklaştırmıştır.⁶⁶

Tanzimat'la Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı emperyalizminin av sahası haline getirilmesi süreci, onun lider kadrosunun Avrupalılarla yaptığı antlaşmalarda açıkça görülür. "Tanzimat devrinde Osmanlı Devletinin haricî ticaret siyasetinin ne olduğu Osmanlı Devleti ile muhtelif devletler arasında aktedilmiş olan ticaret muahedelerinden çıkartılabilir."⁶⁷ Bu anlaşmalardan birisi, *Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi*'dir. *Balta Limanı Antlaşması* olarak da bilinen bu anlaşma, 16 Ağustos 1838'de Mustafa Reşit Paşa'nın Balta Limanı'nda bulunan yalisinde İn-

⁶² KARPAT, *Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus*, s. 92.

⁶³ ORTAYLI, İlber; *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 100.

⁶⁴ İLHAN, Attilâ; *Hangi Sağ*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996, s. 61; İLHAN, *Hangi Batı*, s. 203.

⁶⁵ KEMAL TAHİR, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, s. 230.

⁶⁶ KEMAL TAHİR, *Notlar/Çöküntü*, s. 167.

⁶⁷ TENGİRŞENK, Yusuf Kemal; "Tanzimat Devrinde Osmanlı Devletinin Haricî Ticaret Siyaseti", *Tanzimat 1* (iç.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 289.

giltere temsilcileriyle gizlice imzalanmıştır. Bu antlaşmayla ecnebler, Osmanlı İmparatorluğu'nda ticaret etkinliklerinde istedikleri her türlü olanağa kavuşmuşlar (istedikleri malları alıp satmışlar; mal alımı, satımı ve nakli için hükümetten alınan tezkereden kurtulmuşlar, gümrük engeline takılmamışlar vb.) ve ekonomiyi yönlendirmeye başlamışlardır. Namık Kemal'e göre, söz konusu antlaşmayla, "Reşid Paşa Avrupalılara Memâlik-i Osmaniyyede ticaret-i dahiliyye ruhsatını Avrupa'nın buralara menâfi'ini bir kat daha rabt etmek için vermişti."⁶⁸

Tanzimat döneminde Batılılarla imzalanan ticaret anlaşmaları neticesinde, Osmanlı İmparatorluğu'nun merkezi konumundaki İstanbul, ecnebi tüccar ve sanatkârlarının cenneti haline gelmiştir. Özellikle, Galata ve Beyoğlu semtleri, adeta bir Avrupa kolonisinin yaşadığı küçük şehirlere dönüşmüştür. İstanbul, Batı ürünlerinin satıldığı mağazalar, oteller ve eğlence yerleriyle dolup taşmıştır. İstanbul, baloları, tiyatro grupları ve konserleri ile Batı hayatının cazip ve canlı meşheri haline gelmiştir. Hatta Osmanlı padişahları bile sefâretlerin sık sık verdiği balolara gitmişlerdir.⁶⁹ Avrupa'nın hayat ve eğlence tarzının temel alınması, sadece üst kesimle sınırlı kalmamıştır. Halk da, Avrupaî hayat biçimine özendirilmiştir. 13 Aralık 1867 tarihli *Tasvir-i Ef-kâr Gazetesi*'ndeki şu haber bu durumun en somut kanıtıdır: "Gedikpaşa Tiyatrosu'nda her akşam Avrupa'nın meşhur rakkası ve diğer gösterileri ile beraber bazı değişik oyunların da sergilendiği ve Avrupa'dan birtakım oyuncuların da getirildiği bildirilerek, halkın teşrifi isteniyor."⁷⁰ Böylelikle, Osmanlı İmparatorluğu'nda, 18. yüzyılın ilk yarısından itibaren

⁶⁸ Namık Kemal'den aktaran; KAYNAR, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985, s. 128.

⁶⁹ AKSUN, **Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasi Târihi, Üçüncü Cilt**, s. 280.

⁷⁰ HAYTA, Necdet; **Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tasvir-i Ef-kâr Gazetesi (1278/1862-1286/1869)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 280.

yeni bir zihniyeti ve hayat biçimini yansıtan, ünlü şair Nedîm'in "Gülelim, oynyalım, kâm alalım dünyadan" mısraı ile gayet güzel özetlediği "Lâle Devri"nin etkisi iyice belirginleşmiştir.⁷¹ Batı gibi olma, Osmanlı için tarz-ı hayat, ihtişam ve hoşlanılan Batı musikîsiyle özdeş tutulmuştur. Osmanlılar, Batılıların çok şey bildiğine inanmış, onların tıp, astronomi ve mekanik gibi alanlarda bilgili olduklarını düşünmüştür. Ahmet Resmî Efendi'nin *Viyana Sefaretnamesi*, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin *Fransa Sefaretnamesi*, Ebubekir Ratıb Efendi'nin *Nemçe Sefaretnamesi* ve Nişli Mehmed Ağa'nın *Rusya Sefaretnamesi* bu tasavvuru yansıtan başlıca yapıtlardır.⁷²

Kısaca, Türk tarihinde Tanzimat bir ilerleme değil, bir ihanet dönemidir. Kemal Tahir'in bildirdiği gibi, "bizim Batı'ya yaranmak için batılaşmaya karar verdiğimiz dönem (Tanzimat) kendi soyulmamıza, gönüllü olarak yardımcı olmayı kurtuluş saydığımız namussuz dönemdir."⁷³ Osmanlı İmparatorluğu'nda 18. yüzyılın başında başlayan modernleşme çabaları, Tanzimat'la doruğa çıkmış ve Cumhuriyet'in kuruluşuna değin sürmüştür. Tanzimat'ın 1870'lerde sona erdiği, doğru değildir. II. Abdülhamit de Tanzimatçıdır. "Abdülhamit'in öncelikle Tanzimat'ın getirdiği anlayış karşısında bir tutum oluşturması gerekmiştir. Amcasının yanında Avrupa'yı gezerken, en az ilgi gören hanedan mensubu olarak daha rahatça Doğu-Batı karşılaş-tırması olanağını bulmuştu. Nitekim hükümdar olduktan sonra romanıyla, tiyatrosuyla, müziğiyle Avrupa kültürünü Saray'ın içine taşıdığı biliniyor. Dolayısıyla Batı'ya karşı önyargılı değildi. Bu noktada tarih araştırmacılığımızda yanlış değerlendirilen bir hususu ortaya koymamız gerekir. Genellikle Tanzimat'ın Âli Paşa'nın 1871'de ölümüyle sona erdiği ileri sürülür. Oysa Tan-

⁷¹ KARAL, *Osmanlı Tarihi V. Cilt: Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, s. 55.

⁷² ORTAYLI, İlber; "Osmanlı'da 18. Yüzyıl Düşünce Dünyasına Dair Notlar", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce, Cilt 1: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi* (iç.), Editör: Mehmet Ö. Alkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 40.

⁷³ KEMAL TAHİR, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, s. 440.

zimat Osmanlı'nın sonuna kadar hep devam eden bir yeniden yapılanma çabasıdır. Dolayısıyla Abdülhamit'in de bir Tanzimatçı sayılması gerekir."⁷⁴ Osmanlı'nın Batı'nın ekonomik, politik, kültürel ve eğitim sistemini model alarak onun gibi olmak istemesi, 33 yıl tahtta kalan II. Abdülhamit döneminde (1876-1909) de devam etmiştir. Tanzimat, Cumhuriyet'in kuruluşuna kadar sürmüştür. Hatta Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünden sonra yine Tanzimat zihniyetine geri dönmüştür. Sözün kısası, Osmanlı'da 1700'lerin başından 1920'lere kadar Batı taklit ve takip edilmiş, Batı gibi olmak ve onun bataklığına saplanmak bir saplantı haline gelmiştir.

Osmanlı modernleşmesinin karşıtı bir dönem olarak Atatürk dönemi: Osmanlı İmparatorluğu'nun 18. yüzyılın başlarından itibaren Batı'yı model almaya dayalı modernleşme tasarımı, yani Batı'ya kayıtsız şartsız teslim olma projesi, Mustafa Kemal Atatürk döneminde sona ermiştir.⁷⁵ Atatürk, Osmanlı'ya ve Osmanlılığa değil, yalnızca Osmanlı modernleşmesine, Tanzimat'a ve Batı sistemine radikal bir biçimde meydan okumuştur. Atatürk, Türkiye'nin başına musallat olan kapitalizm ve emperyalizm ile savaşmış, Batı bataklığının ülkeye yayılmasını engellemiş, Batı'yı üstün gören anlayışların karşısında yer almıştır. Atatürk döneminin Tanzimat'ın devamı olarak görmek ve Atatürk'ü de Avrupa yanlısı telâkkî etmek yanlıştır.

⁷⁴ KOLOĞLU, Orhan; "II. Abdülhamit'in Siyasal Düşüncesi", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce**, Cilt 1: **Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi** (iç.), Editör: Mehmet Ö. Alkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 273.

⁷⁵ Fakat yerli ve yabancı yazarların çoğu, çok yanlış bir biçimde, Mustafa Kemal Atatürk'ün uygar bir ulus yaratmak için Batı'yı model aldığına, yani onun modelinin "modern Batı stili" olduğuna ilişkin görüşler ileri sürmüşlerdir. Meselâ, bkz. LERNER, Daniel; **The Passing of Traditional Society: Modernizing The Middle East**, The Free Press, New York, 1966, s. 112; BAYKAN, Aysegul ve ROBERTSON, Roland; "Spatializing Turkey", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 177-192.

Atatürk, 6 Mart 1922’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde (TBMM) yaptığı konuşmada şöyle demiştir: “Artık hayat bulmak için, hali iyileştirmek için, insan olmak için mutlaka Avrupa’dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa’nın emellerine göre yürütmek, bütün dersleri Avrupa’dan almak gibi birtakım zihniyetler açılım buldu. Halbuki hangi bağımsızlık vardır ki, yabancılara nasihatleriyle, yabancılara planlarıyla yükselebilirsin. Tarih böyle bir hadise kaydetmemiştir. Tarihte böyle bir hadise kaydetmek teşebbüsünde bulunanlar acı neticelerle karşılaşmışlardır. İşte Türkiye’de, bu fikir yanlışıyla, bu zihniyet yanlışıyla malul olan birtakım ricalin yüzünden her saat, her gün, her asır biraz daha çok gerilemiş ve daha çok düşmüştür. Efendiler, bu düşüş, bu gerileme yalnız maddiyatta olsaydı hiçbir ehemmiyeti yoktu. Ne yazık ki, Türkiye ve Türkiye halkı ahlakken düşüyor. ... Efendiler, bu düşüşün ortaya çıkışı korku ile ve aciz ile başlamıştır. ... Türkiye mütefekkirleri adeta kendi kendilerine hakaret ediyorlardı. Diyorlardı ki, biz adam değiliz ve olamayız. Kendi kendimize adam olmamıza ihtimal yoktur. Bizi kayıtsız şartsız canımızı, tarihimizi, mevcudiyetimizi düşman olan ve düşman olduğuna hiç şüphe edilmeyen Avrupalılara vermek istiyorlardı. Onlar, bizi idare etsin diyorlardı.”⁷⁶ Atatürk’ün bu tezleri, Türkiye’nin AB bataklığıyla ilişkileri bakımından önemli ipuçları veriyor, Tanzimat dönemi ve bugün içinde bulunulan manzarayı gayet güzel izah ediyor.

Atatürk, Batı düşmanıdır. “Bizim ecnebi düşmanı olduğumuz söylenebilir”⁷⁷ sözü Atatürk’e aittir. Atatürk’ün Batı’yı hâsıl eden kapitalizme ve emperyalizme karşı tavrı nettir: “İstiklâlimizi emin bulundurabilmek için heyet-i umumiyemizce, heyet-i millîyemizce bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyet-i millîyece

⁷⁶ ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk’ün Bütün Eserleri**, Cilt: 12 (1921-1922), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 313.

⁷⁷ ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri III (1918-1937)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s. 91.

mücadeleyi caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.”⁷⁸ Atatürk, sadece teoride değil pratikte de Batı karşıtı olduğunu göstermiştir. Atatürk’ün öncülüğündeki Ulusal Kurtuluş Savaşı, Batılılara karşı yapılmıştır.

Atatürk, Batı’ya karşı olumsuz, Doğu’ya ise olumlu tavır takınmıştır. Atatürk, Doğu toplumlarını düşman değil, dost görmüş, onlarla savaşmamış ve yanlarında yer almıştır. Atatürk, Türkiye’nin geleceğini de Batı’da değil, Asya’da/Doğu’da görmüştür. Bunun için de İran, Irak, Suriye ve Afganistan gibi ülkelerle işbirliği yapmıştır. “Bizim milletimiz heyet-i umumiyesiyle mağdur ve mazlûmdur”⁷⁹ ve “Biz Türkiyeliler Asyai bir milletiz, Asyai bir devletiz”⁸⁰ sözleri Atatürk’e aittir.

Atatürk, Türkiye’yi Batı güdümüne sokmamış, hatta ondan uzak tutmuştur. Atatürk’ü kapitalizmin ve emperyalizmin yeni biçimi olan AB yanlısı olarak göstermek yanlıştır.⁸¹ Atatürk’ün düşünce sistemi, AB ile ilişkilerimizde ortaya çıkan durumla taban tabana zıttır. Bunun için yalnızca onun “*Yurtta barış, dünyada barış*” ilkesi üzerine kurulu dış politika anlayışına bakmak yeterli olur.

Atatürk’ün dış politika ilkeleri arasında, başka devletlerin içişlerine karışmamak, başka devletleri Türkiye’nin iç işlerine karıştırmamak ve hiçbir devletten yardım isteyecek duruma düşmemek⁸² önemli yer tutar. Oysa Türkiye, Atatürk’ün dış po-

⁷⁸ ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s. 211.

⁷⁹ A.g.e., s. 102.

⁸⁰ ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Resmi Yayınları Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşiler**, Derleyen: Sadi Borak, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 140.

⁸¹ KIZILÇELİK, **Atatürk’ü Doğru Anlamak**, s. 1-2.

⁸² IRMAK, Sadi; **Devrim Tarihi**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1967, s. 180. Ancak, ne var ki, Atatürk’ten sonra ülke, Batılı devletlere sürekli borçlanan bir duruma getirilmiştir. Atatürk’ün ölümünden sonra, Türkiye, başta Amerika olmak üzere Avrupa devletlerinden yardım talep eden antlaşmalar imzalamıştır. Bu bağlamda, 23 Şubat 1945’te, Türkiye’nin Ame-

litika anlayışından vazgeçtiği için ilk olarak, başka devletlerin içişlerine karışmıştır. Meselâ, Türkiye, haydut ABD'nin istekleri doğrultusunda 1950'lerde Kore'nin, 1990'lardan bu yana ise, başta Irak olmak üzere, Afganistan gibi ülkelerin iç işlerine müdahale etmiştir. Bugün de (2012 yılında) İran'ın ve Suriye'nin içişlerine karışıyoruz. İkinci olarak, Türkiye'nin ekonomisini Amerikan emperyalizminin yeni aleti IMF, iç politikasını AB, dış politikasını ise ABD ve AB birlikte belirliyor. Dolayısıyla, başka devletler doğrudan Türkiye'nin içişlerine karışıyorlar. Üçüncü olarak, Türkiye, Atatürk'ten sonra sürekli bir biçimde Batılı devletlerin eline bakıyor, ecnebi kapılarında dileniyor. Türkiye, Batı'dan yardım istiyor, medet umuyor, *medet ya Batı* diyor. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın "Almanya'larda Çöpçülerimiz" adlı şiirinde dediği gibi:⁸³

"Sığmazken Atalarım güne, yarına,

Düşmüşüm vay düşmüşüm ben el kapılarına."

Atatürk dönemi sonrası: Atatürk'ün düşünce sistemin-den kopma ve II. Tanzimat olarak Türkiye-Batı bataklığı (AB) ilişkileri: Bugünkü çoğu hastalığımızın menşei, Tanzimat'tadır. Gündemimizdeki AB hastalığı da Tanzimat süreciyle

rika ile imzaladığı ilk antlaşma olması bakımından "Amerika Birleşik Devletleri'nin Ödünç Verme ve Kiralama Yasası Uyarınca Türkiye'ye Yapacağı Yardımla İlgili Anlaşma"ya kısaca gönderme yapmak yerinde olacaktır. Bu anlaşmayla, Türkiye açıkça Amerika'nın savunmasını üstlenen bir karakol durumuna düşürülmüştür. Söz konusu anlaşmada, "Amerika Birleşik Devletleri Başkanının, Kongrece kabul edilmiş olan 11 Mart 1941 günlü yasa-ya dayanarak, Türkiye Cumhuriyetinin savunmasının Amerika Birleşik Devletleri savunması için yaşamsal önemde olduğunu 7 Kasım 1941'de saptamış bulunması" ifadesine yer verilmiştir [AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ÖDÜNÇ VERME VE KİRALAMA YASASI UYARINCA TÜRKİYE'YE YAPACAĞI YARDIMLA İLGİLİ ANTLAŞMA; Turgut ÖZBAY, **Lozan'dan Sevr'e Türkiye** (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 611].

⁸³ DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü; **Karşı Duvar Dergileri: 6, Horoz**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 21-23.

ilişkilidir. "Tanzimat bilinmeden AB kavranamaz."⁸⁴ Bugün, II. Tanzimat dönemindeyiz. Tanzimat kafası ve anlayışı günümüzde sürüyor. Zaten, "düşünce hayatımız, Tanzimat'tan bu yana, bir 'rüyada taaşşuk'."⁸⁵ Batı'nın dünya egemenliğini ele geçirmesiyle "biz Osmanlılar Doğu'nun ileri karakolluğunu, uç beyliğini yaptık. Bugün ise kendimize ne ad yakıştırırsak yakıştırırlım Anadolu'da yaptığımız Batı kapıcılığından başka bir şey değildir. Ve giriş ve çıkışlarda elimize sıkıştırılacak bahşişlerle yetinmek zorundayız."⁸⁶

Tarih, tekerrür ediyor. Türkiye-AB ilişkileri, Tanzimat döneminde Osmanlı İmparatorluğu-Avrupa ilişkileriyle örtüşüyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı karşısındaki teslimiyetçi tavrı, bugün Türkiye için de geçerlidir. Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'nun 25 Kasım 1838'de Fransızlarla imzaladığı *Osmanlı-Fransız Ticaret Antlaşması* ile Türkiye'nin tarihindeki kara günlerden biri olan⁸⁷ 12 Eylül 1963'te Avrupa Ekonomik Topluluğu'yla (AET) imzaladığı *Ankara Antlaşması*'nda, yabancılara eşit muamele, ihracat vergilerinin kaldırılması, ulus üstü denetleme ve hakların yaygınlaştırılması vb. esas alınmıştır.⁸⁸

Yine, Türkiye'nin AB ile 6 Mart 1995'te imzaladığı *Gümrük Birliği Antlaşması*, *Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi*'yle paralellikler göstermektedir. *Osmanlı-İngiliz Ticaret Sözleşmesi*'yle Osmanlı ekonomisinin kurtulacağı ileri sürülmüştü. Oysa,

⁸⁴ AYDOĞAN, Metin; *Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliğine*, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2002, s. 65.

⁸⁵ MERİÇ, Cemil; *Kırk Ambar*, Cilt 1: *Rûmuz-ül Edeb*, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 49.

⁸⁶ SEZER, Baykan; "Osmanlı'nın Batıcılışması", *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları* (iç.), Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1988, s. 191-192.

⁸⁷ 12 Eylül, Türkiye'nin tarihinde kara bir gündür. Türkiye hem 12 Eylül 1963'te Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile *Ankara Antlaşması*'nı imzalamış hem de 12 Eylül 1980'de ABD'nin güdümünde askeri darbeye maruz kalmıştır.

⁸⁸ KAZGAN, Gülten; *100 Soruda Ortak Pazar ve Türkiye*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1975, s. 99-102.

"*idam fermanımız*"⁸⁹ olan bu anlaşmanın imzalanmasından sonra Osmanlı ekonomisi çökmüştür. Nihayet, Osmanlı İmparatorluğu, 1881'de *Muharrem Kararnamesi* ile iflas ettiğini açıklamıştır. Ecnebler *Duyun-ı Umumiye İdaresi* vasıtasıyla, Osmanlı ekonomisini yönetmeye başlamış ve "devlet içinde devlet" denen durum ortaya çıkmıştır. Duyun-ı Umumiye, yani uluslararası haciz yönetimi, Osmanlı İmparatorluğu'nu perişan etmiştir. Batılı tahvil sahipleri, Osmanlı ekonomisi üzerinde her türlü işlemi yapmaya yetkili kılınmıştır. Bu bağlamda, 1856 yılında İngilizler tarafından kurulan Osmanlı Bankası, Osmanlı İmparatorluğu'nun borçlarını ödemek üzere işlevde bulunmuştur.⁹⁰ *Gümrük Birliği Antlaşması*'yla da kıratlı boğaziçili ekonomi profesörü ile karayağız aslan sosyal demokrat zat, Türkiye'nin ekonomisinin şahlanacağı, hatta AB'ye ihracatının artacağını iddia etmişlerdi. Oysa tam tersi gerçekleşti. Türk ekonomisi çöktü, ihracat değil, ithalat patlaması yaşandı. Erol Manisalı'nın bildirdiği gibi, söz konusu anlaşmadan bir yıl önce, Türkiye'nin AB'ye ihracatı 8.6 milyar dolar, ithalatı 10.3 milyar dolar iken, anlaşmadan beş yıl sonra ihracatı 14.5 milyar dolar, ithalatı 26.6 milyar dolar olmuştur. Türkiye pazarını, özellikle imalat sanayii alanında, AB ülkelerine karşı kayıtsız şartsız sıfır gümrükle açtığı için, 1996'dan itibaren Türkiye'nin AB ile dış ticaret açığı hızla büyümeye başlamıştır. Gümrük Birliği'nin uygulanması sonucu yüz binlerce işyeri üretim faaliyetini durdurmuştur. Bunun yanı sıra, krize giren ulusal sanayiciler tesislerini, çok düşük bedellerle çok uluslu şirketlere (çuş) satmak zorunda kalmışlardır. Türkiye, zikredilen antlaşmayla AB'nin pazarı durumuna gelmiş ve ekonomik bakımdan çok şeyini kaybetmiştir.⁹¹ *Gümrük Birliği Antlaşması*, tıpkı *Osmanlı-Ticaret Sözleşme-*

⁸⁹ AVCIOĞLU, Doğan; *Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın)*, Birinci Kitap, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 102.

⁹⁰ MUHARREM KARARNAMESİ; Turgut ÖZBAY, *Lozan'dan Sevr'e Türkiye* (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 260-285.

⁹¹ MANİSALI, Erol; *İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 141-150; MANİSALI, Erol; *Türkiye-Avrupa İlişkilerinde "Sessiz Darbe"*, Derin Yayınları, İstanbul, 2002, s. 175-176.

si gibi Türkiye'nin sömürgeleşmesini sağlamış, onu ecnebinin vesayeti altına sokmuştur.

Fakat ne gariptir ki, Türkiye'nin AB'ye girmesiyle her yö-
nüyle hızlıca kalkınacağı iddia ediliyor. Özellikle, 1960'lardan
bu yana cumhurbaşkanları, başbakanlar, bürokratlar, organik
aydınlar ve medyatik televoleci ekonomistler, AB'ye girmekle
Türkiye'nin sanayileşeceğini ve demokratikleşeceğini ileri sü-
rüyorlar. Hatta çoğu zaman AB'ye girmemiz, *insan olmamızın*
koşulu olarak görülüyor.

Bu çerçevede, 1990'lardan beri AB ile ilişkilerimizde gün-
demin ilk sırasında yer alan konu, *Kopenhag Kriterleri*'dir. Türk
halkı, son yıllarda adeta, Kopenhag Kriterleri ile yatıyor, onunla
kalkıyor. Bu kriterler sürekli bir biçimde anılıyor ve onların *bizi*
*adam edeceğ*⁹² iddia ediliyor. AB yanlıları, anılan kriterlerin
Türkiye'nin demokratikleşmesine ve çağdaşlaşmasına, kısaca
Avrupa standartlarını yakalamasına katkı sağlayacağını savu-
nuyorlar. O halde, söz konusu kriterlerin tahlili, Türkiye-AB
ilişkilerini anlamının en iyi yollarından birisidir.

Kopenhag Kriterleri, özü itibariyle siyasi kriterlerdir. Türki-
ye'yi Brüksel'in boyunduruğu altına almak amacı taşıyan siyasi
kriterler; 1) Türkiye'nin demokrasi, insan hakları ve hukuk
alanında zaafının olduğu, 2) Azınlık hakları konusunda
olumsuz tavır takındığına, 3) Kıbrıs konusunda sorun çıkardı-
ğına ilişkin iddialar içeriyor.

1) AB, söz konusu kriterlerle, Türkiye'nin demokrasi, insan
hakları ve hukuk alanında eksikliklerinin olduğu ve onların
düzeltilmesine dair dayatmalarda bulunuyor. Oysa söz konusu
alanlarda AB'nin Türkiye'ye söyleyeceği hiçbir şeyi yoktur.
Çünkü zikredilen mevzularda dünyanın sicili en bozuk yeri,
ABD ile birlikte, AB'dir. AB'nin hem tarihi hem de bugünü de-
mokrasi, insan hakları ve hukuk ihlalleriyle doludur.

⁹² Biz, adam gibi adamız. "Bu memlekette kömür madeni olduğu gibi,
adam madeni de vardır" (KEMAL TAHER, *Notlar/Sanat Edebiyat 3: Dil*
Dosyası, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul,
1989, s. 386).

AB'nin tarihi, katliamlar tarihidir. Örneğin, Amerika kıtasını işgal eden Avrupalıların yaptıkları ilk iş, yerlileri hunharca katletmek olmuştur. "...İrkçılık kurbanı olan insanlar, ilk önce kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, işgal edilen toprakların yerli halklarıdır (Amerika yerlileri, Abojinler vb.)"⁹³ Saldırgan Avrupalılar, Amerika'da toplu kıyımlar yapmışlar ve kıtanın tamamını yağmamışlardır. Avrupalılar tarafından yapılan fetihler, Aztek, Maya ve İnka gibi çok büyük uygarlıkları yıkmış ve Avrupa kültürünü yerlilere zorla kabul ettirmiştir. Avrupalılar, topraklarında çalıştırılmak üzere köleleştirilmiş zencileri yığınlar halinde Amerika'ya getirmiş, köle ticareti yapmış, yerlileri öldürmüş ve sömürgeleştirme hareketlerinin en muazzam örneklerini sergilemişlerdir.⁹⁴ "Dört yüzyıl boyunca -1490'lardan 1890'lara kadar- Avrupalılar Amerika'nın yerli halklarına karşı aralıksız bir dizi soykırım kampanyalarıyla meşgul oldular."⁹⁵ Amerika'nın keşfi sırasında ve sonrasında Avrupalılar, 15 milyondan fazla Kızılderili'yi öldürmüştür. "On iki milyondan daha fazla can telef edildi. Aslında yanıldığımı sanmıyorum: Bu rakam, on beş milyondan fazladır... Köpeklerini beslemek için, zincirlere vurulmuş Kızılderililer getiriyorlar... onları öldürüyorlar ve insan etinden gezici bir kasap dükkânı işletiyorlar."⁹⁶ Avrupalıların Amerikan yerlilerine yaptığı insanlık dışı katliamların tanığı Bartolomé de las Casas, *Yerlilerin Gözyaşları: Yerlilerin Yok Edilişinin Kısa Tarihi* isimli ünlü eserine şunları yazmıştır: "İspanyollar, karşılaştıkları koyun kadar uysal yerlilere kısa süre sonra açlıktan kudurmuş, insafsız kaplanlar, kurtlar ve aslanlar gibi saldırmaya başladılar. Bu zavallı, bahtsız insanlar kırk yıldan beri benzeri daha önce ne işitilmiş ne de görülmüş türde işkencelerle, merhametsizce ve insanlık dışı yöntemlerle kılıçtan geçirilerek öldürülmektedirler. Yerlilere işkence etmeyen, vahşi hayvanlar gibi saldırmayan, onları öldürmeyen

⁹³ ÖZBEK, Sinan; *İrkçılık*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2003, s. 138.

⁹⁴ LE GOFF, *Gençlere Avrupa Tarihi*, s. 45.

⁹⁵ STANNARD, David E.; *Amerika'nın Soykırım Tarihi*, Çeviren: Şaban Bıyıklı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 229.

⁹⁶ Bartolomé de las Casas'dan aktaran; GARAUDY, Roger; *İnsanlığın Medeniyet Destanı*, Çeviren: Cemal Aydın, Pınar Yayınları, İstanbul, 1995, s. 148.

tek bir İspanyol yoktur. İspanyollar Hispaniola Adası'nda o kadar büyük kıyımlar yaptılar ki benim tahminlerime göre bu adada eskiden 3 milyon yerli yaşamaktayken bugün sadece 300'ü hayatta kalmış bulunuyor. Onlar da öldürölme korkusu içinde yaşamaktadırlar.”⁹⁷

Batılıların, Amerikan yerlilerine yaptıkları işkenceler ve katliamlar saymakla ve yazmakla bitmez. “Bu adam (İspanyol komutanı) 1525 ile 1540 yılları arasındaki on beş yıl içinde emrindeki İspanyollarla en az 5 milyon yerli öldürdü ve hayatta kalanları da her gün öldürmeye devam etmektedir. Bu zorba, köylere ve başka yerlere savaşa giderken daha önce boyun eğdirdiği yerlilerden götürebildiği kadarını yanında götürdü ve onları diğer yerlilerle savaşmaya zorladı. Yanında götürdüğü 10.000 ya da 20.000 yerliye hiç yiyecek vermedi, savaşta yakaladığı yerlileri yedirdi. Ordusunda insan etlerinin parçalanıp derilerinin soyulduğu bir tür mezbaha vardı. Çocuklar bağırıla bağırıla bu adamın önünde öldürölüp kızartıldı. İnsanları sadece lezzetli elleri ve ayakları için öldürttü.”⁹⁸ Yine, yakın zamanlarda Amerikalılar Kızılderililere karşı giriştikleri katliamlarda küçük yaşlardaki çocukları ikiye ayırmış ve turnikelerle öldürmüşlerdir.⁹⁹ Batılıların, Kızılderililere atfen dedikleri “bu dünyada hem onlara hem bize yer yok” ya da “en iyi Kızılderili, ölü bir Kızılderili'dir”¹⁰⁰ sözleri, her şeyi apaçık gözler önüne seriyor.

Avrupalıların katliamlar yaptığı bir diğer kıta, Afrika kıtasıdır. Avrupa'nın kurbanları arasında Amerikan yerlileriyle birlikte Afrikalılar da vardır. 19. yüzyıldan itibaren Avrupalıların Afrika'da yaptığı katliamların haddi hesabı yoktur. Avrupalılar, “Afrikalıları özgürlüklerinden, daha da kötüsü onur ve kimliklerinden ettiler. Afrikalı çocuklar kullandıkları Fransız ders kitaplarındaki ‘Atalarımız Galyalılar...’ deyişini öğrendiler.”¹⁰¹

⁹⁷ CASAS, Bartolomé de las; **Yerlilerin Gözyaşları: Yerlilerin Yok Edilişinin Kısa Tarihi**, Çeviren: Oktay Etiman, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 33.

⁹⁸ A.g.e., s. 79-80.

⁹⁹ STANNARD, **Amerika'nın Soykırım Tarihi**, s. 17-18.

¹⁰⁰ BAUMAN, **Modernite ve Holocaust**, s. 124.

¹⁰¹ LE GOFF, **Gençlere Avrupa Tarihi**, s. 67.

AB'nin yaptığı kötülükler bunlarla sınırlı değildir. AB, bugün kötü işlerini kendisi yapmıyor, taşeronlarına yaptırıyor. AB'nin en büyük taşeronu, ABD'dir. William Blum'un *Haydut Devlet* kitabında bildirdiğine göre, dünyayı işgal eden ve bombalayan haydut ABD, sadece 1945'ten 2000 yılına kadar 40'ın üzerinde yabancı hükümeti devirmeye çalışmış, bu yüzden de milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Ayrıca, ABD, 2. Paylaşım Savaşı'ndan bu yana çok sayıda ülkenin lider kadrosuna ve önemli şahsiyetlerine suikast düzenlemiştir.¹⁰² ABD'nin dünya ölçeğinde yaptığı bu olumsuzluklardan AB de sorumludur. Çünkü AB, kendi dışındaki toplumlardan/kültürlerden nefret eder, onları aşağılar ve ortadan kaldırmak ister. Sözgelimi, beyaz adam için siyah adam kötüdür. Frantz Fanon'un deyişiyle, "Avrupa uygarlığı siyah dünyayla, vahşi halklarla temasa geçtiği zaman üzerinde herkesin hemfikir olduğu bir önyargı çıktı ortaya: Zenci kötülüğün anasıdır."¹⁰³ İşte, bunun için geçmişte "Güney Afrika, 2.530.300 Beyazın 13.000.000 Siyahı sopa zoruyla tıktığı bir kazan"¹⁰⁴ haline gelmişti.

AB, ırkçıdır. Irkçılık, onun yaşama iksiri ve ayrılmaz yönüdür. Irkçılık, orada kök salmış, doğup gelişmiştir. "Irkçılık, hem bir dizi ideolojik ve sahte bilimsel doktrini, hem de bir dizi şiddet, aşağılama ve ayrımcılık gösterisi olarak Rönesans'tan sonra Avrupa'nın merkez olduğu muazzam değişimler bağlamında gerçekten hız kazanmıştı."¹⁰⁵ Irkçılık ve ona bağlı olarak gelişen

¹⁰² BLUM, William; *Haydut Devlet: Dünyanın Tek Süper Gücü İçin Bir Rehber*, Çeviren: E. Yüzak, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul, 2003, s. 14 ve 55-57.

¹⁰³ FANON, Frantz; *Ezilenlerin Psikolojisi ve Yabancılaşma: Siyah Deri Beyaz Maskeler*, Çeviren: Mustafa Haksöz, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1996, s. 175.

¹⁰⁴ A.g.e., s. 85.

¹⁰⁵ WIEVIORKA, Michel; "Avrupa'da Irkçılık: Birlik ve Farklılık", *Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik* (iç.), Yayına Hazırlayan: Ali Rattansi ve Sallie Westwood, Çeviren: Seda Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 214. Irk fikri de, İngiliz dilinde 16. yüzyılın başında ortaya çıkmış, Avrupa tarihini ve ulusal oluşumunu açıklamak için kullanılmıştır

etniklik, AB'nin temellerini oluşturan kapitalizmin yaşaması için gereklidir. Irkçılığın yükselişi, etnik gerilimlerin artması ve tikelliğin saldırganca ortaya konmasını, Jacques Lacan, "kapitalist uygarlığımızın temelini oluşturan evrensellik arayışının öbür yüzü olarak görür."¹⁰⁶

ABi ve onun saldırgan biraderi (ABD), ırkçılığı bir saplantı haline getirdikleri için onu başka kavramlarla da sürekli bir biçimde zinde tutmaktadır. AB ve ABD, küresel kapitalist düzenden (küreselleşmeden) kaynaklı olarak ırkçılığı çokkültürcülük bağlamında yeniden gündeme getirmiştir. Slavoj Žižek'in bildirdiği gibi, "küresel kapitalizmin ideal ideoloji formu tabii ki çokkültürcülüktür; bir tür boş küresel konumdan *her* yerel kültüre, sömürgecinin sömürge halkına baktığı gibi -âdetlerini dikkatle araştırıp bunlara saygı göstermek gereken 'yerliler' olarak- bakar. Yani geleneksel emperyalist sömürgecilik ile küresel kapitalist kendi kendini sömürgeleştirme arasındaki ilişki, Batı kültürel emperyalizmi ile çokkültürcülük arasındaki ilişkinin aynısıdır: Küresel kapitalizm, nasıl ulus-devlet metropolünü sömürgeleştirmeden sömürgeleştirme paradoksunu içeriyorsa, çokkültürcülük de kendi tikel kültüründe kök salmadan yerel kültürlerle karşı tepeden bakan Avrupamerkezci mesafe ve/veya saygı tavrını içerir. Başka bir deyişle, çokkültürcülük tekzip edilmiş, tersine çevrilmiş, göndermesi kendinde bir ırkçılık biçimidir."¹⁰⁷ Demek ki, AB ve ABD, bilinçli bir biçimde, kendi ekonomi politiğine uygun olarak ırkçılık, etniklik, çokkültürcülük ve kimlik gibi konuları gündeme getirmektedir. "Kimlik edinme savaşları küreselleşme eğilimine ne ters düşer ne de ona engel olur: Onlar

(MILES, Robert; **İrkçılık**, Çeviren: Sibel Yaman, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 47).

¹⁰⁶ ŽIŽEK, Slavoj; **Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş**, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 216.

¹⁰⁷ ŽIŽEK, Slavoj; **Kırılğan Temas: Slavoj Žižek'ten Seçme Yazılar**, Hazırlayan: Bülent Somay ve Tuncay Birkan, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2002, s. 282.

küreselleşmenin meşru çocuğu ve doğal ortağıdır ve onu durdurmak şöyle dursun, çarklarını yağlarlar.”¹⁰⁸

AB, ırkçılık, kafatasçılık, savaş ve şiddet olmadan varlığını sürdüremez. Faşizm onun içindedir. Ruhunun tamamını sarmalamıştır. Şiddet ve öldürme, AB’nin temel şîarlarıdır. Winston Churchill, 1914 yılında bu gerçeği itiraf etmiştir: “Biz masum bir geçmişi ve az bir mirası olan genç bir halk değiliz. Biz kendimizi dünya zenginlikleri ve ticaretinin *tamamen oransız bir* paylaşımına kaptırdık... Topraktan istediğimiz her şeye sahibiz ve bizim iddiamız çok büyük ve muhteşem servetin rahatsız edilmemiş zevkinden kalmadır, *esas itibarıyla şiddet yoluyla elde edilmiştir, büyük ölçüde güçle korunmuştur*, çoğu zaman bizden başkalarına az mantıklı görünmektedir.”¹⁰⁹ Çağdaş dünya olarak sunulan AB, şiddet, yok etme ve katletme üzerine bina edilmiştir. Cemil Meriç’in deyişiyle, cinayet, çağdaş toplumun meyvesidir.¹¹⁰ Öldürmek ise, onun ruhudur. AB, öldürme maki-

¹⁰⁸ BAUMAN, Zygmunt; **Bireyselleşmiş Toplum**, Çeviren: Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005, s. 189.

¹⁰⁹ CHOMSKY, Noam; **Yeni Askeri Hümanizm**, Çeviren: Faruk Aydın, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002, s. 85.

¹¹⁰ MERİÇ, Cemil; **Mağaradakiler**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 174. Meselâ, ABD’nin Irak işgali, yani modern zamanların en aptalca ve en fütursuzca yürütülen savaşı gibi. Bu savaş, dünya bilgisinden nasibini alamamış ehliyetsizlerin, emperyalist saldırganların vahşi şiddeti ve gaddarlığıdır (SAID, Edward W.; **Oslo’dan Irak’a ve Yol Haritası**, Çeviren: Murat Uyrakulak, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 294). Ancak, ne yazık ki, Amerika, dünyaya yönelik saldırganlığını (sözelimi, 1999 yılında NATO vasıtasıyla Yugoslavya’yı bombalamasını) “*insani müdahale*” şeklinde nitelemiştir (SAID, Edward W.; **Hümanizm ve Demokratik Eleştiri**, Çeviren: Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005, s. 9). “*İnsani amaçlı müdahaleler*”, başarısız ve zayıf devletler uluslararası düzeni tehdit edeceğinden dolayı gereklidir (FUKUYAMA, Francis; **Devlet İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim**, Çeviren: Devrim Çetinkasap, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 117 ve 141). Huntington da ABD’nin demokrasi için savaştığını ileri sürmüştür: “Amerikan idealizmi, savaşları, ulusal güvenliğin belirli amaçları için değil, demokrasi, hür denizler, kendi kaderini tayin gibi evrensel ilkelere uğruna çarpışılan kutsal mücadelelere dönüştürme eğilimi ortaya

nesidir. ABİ'nin taşeronu ABD ise, "ölümün kuluçka makinesi haline getirdiği laboratuvarında küreyi uçuracak cehennem bombaları imal eden sadist"¹¹¹ bir ülkedir.

AB ve ABD, düşman üzerine kurulmuşlardır. Düşman olmazsa varlıklarını sürdüremezler. K. P. Kavafis'in antik İskenderiye kentiyle ilgili "Barbarları Beklerken" şiirinde anlattığı gibi:¹¹²

"İyi de barbarlar olmadan ne yaparız şimdi?

O insanlar bir tür çareydi derdimize."

AB ve ABD, düşmansız yaşayamazlar. Sovyetler Birliği Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov'un başdanışmanlarından Georgiy Arbatov 1987 yılında Amerikalılara şu uyarıda bulunmuştur: "Sizin için gerçekten korkunç bir şey yapıyoruz, sizi bir düşmandan yoksun bırakıyoruz."¹¹³ AB ve ABD, düşmanları olmadığı zaman ne yapacağını şaşırır ve aptallaşırlar. Çünkü sistemleri, düşman ve onu yok etmeye dönüktür. Onlar, düşmansız kendisini tanımlayamaz ve kim olduklarını anlayamazlar. Meselâ, Huntington, *Biz Kimiz?* kitabında, Amerika, "*kozmpolit mi, emperyalist mi, ulusal mı?*"¹¹⁴ biçiminde terâneler okumuştur. Cevabı biz verelim: ABD (AB'yle birlikte), dünyanın en büyük katilidir, işkencecisidir, katliamcısıdır, insan kasabıdır, haydududur, barbarıdır ve yamyamıdır.

koymuştur" (HUNTINGTON, Samuel P.; *Asker ve Devlet: Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti*, Çeviren: K. Uğur Kızılaslan, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2004, s. 214). ABD'nin başkanları, meselâ, Reagan, "A.B.D.'nin diğer ulusları da demokrasinin nimetlerinden faydalanır hale getirmenin kendilerine Tanrı tarafından verilmiş tarihi bir görev olduğu" inancındadır (CHOMSKY, A.B.D. Terörü: *Terörizm Kültürü*, s. 171). Fakat Batı'nın dünyanın her bölgesinde katliamlar ve insan kıyımları yapması, insani müdahaleyle ve özgürlükle hiçbir şekilde bağdaşmaz.

¹¹¹ MERİÇ, Cemil; *Jurnal, Cilt:1*, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 266.

¹¹² HUNTINGTON, Samuel P.; *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, Çeviren: Aytül Özer, CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004, s. 259-260.

¹¹³ A.g.e., s. 258.

¹¹⁴ A.g.e., s. 362.

Kısaca, AB'nin sistemi (kapitalizm ve emperyalizm olarak modernlik), özellikle de modern iktidar ırkçılıkla varlığını sürdürür. Michel Foucault'nun ileri sürdüğü gibi, ırkçılık, modern devletin ve iktidarın temel mekanizmasıdır. Foucault'ya göre, ırkçılıktan geçmemiş hiçbir modern devlet işleyişi yoktur.¹¹⁵

Modernlik, ırkçılığı olanaklı kılar ve ayrıca onun için talep de yaratır. Modernlik, yerlilere karşı yapılan soykırımlar, kölelik ve sömürge baskıları içerir ve hatta onları meşrulaştırır.¹¹⁶ Irkçı AB, kendi dışındaki coğrafyalardaki insanları insan olarak görmez. Her zaman kendisinin farklı ve üstün olduğunu dile getirir. Meselâ, ünlü Fransız filozof Voltaire, "zenci ırkı bizim ırkımızdan büsbütün başka olan insan türüdür, tıpkı spanyelin yaban köpeğinden farklı olması gibi"¹¹⁷, demiştir. Dolayısıyla, Avrupalılarca, "daha çok hayvana benzediği ve hayvanlara yakın davranışlarda bulunduğu varsayıldığı için, Afrikalılar daha az uygardı ve barbardı."¹¹⁸

O halde soruyoruz, yakın tarihinde milyonlarca insanı öldüren, Yahudileri fırınlayan ve faşizmlerin kol gezdiği, eş deyişle Hitler'li, Mussolini'li Avrupa bugün bize insan hakları konusunda nasıl oluyor da direktifler veriyor? Cezayir'de katliamlar yapan Fransa, İrlandalı'lara zulüm eden İngiltere ve genel olarak, kârı insandan önde tutan, *petrol*¹¹⁹ için azgınlaşıp masum Irak

¹¹⁵ FOUCAULT, Michel; **Toplumu Savunmak Gerekir**, Çeviren: Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 260.

¹¹⁶ WALLERSTEIN, Immanuel; **Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD**, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 67; BAUMAN, **Modernite ve Holocaust**, s. 90; RATTANSI, Ali ve WESTWOOD, Sallie; "Yeni Irkçılık ve Irkçı Kimlikler", **Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ali Rattansi ve Sallie Westwood, Çeviren: Seda Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 11.

¹¹⁷ Aktaran; ÖZBEK, **Irkçılık**, s. 57.

¹¹⁸ MILES, **Irkçılık**, s. 43.

¹¹⁹ Amerikan Savunma Bakanlığı'nda çalışmış olan Thomas P. M. Barnett, **Pentagon'un Yeni Haritası: 21. Yüzyılda Savaş ve Barış** (Çeviren: Cem Küçük, 1001 Kitap Yayınları, İstanbul, 2005, s. 259) adlı yapıtında, ABD'nin Irak işgaline dair şöyle diyor: "İzleyicilerden gelen 'petrol için

halkına saldıran, milyonlarca insanı öldüren ABD'yi gaza getiren ve onu taşeron olarak kullanan AB, nasıl oluyor da bize insanlık dersi vermeye kalkışıyor? AB, Türkiye ile ilişkilerinde, "Kürtlere yönelik uygulamalar dahil olmak üzere, insan hakları ihlallerinin devamı"nı¹²⁰ mevzuu bahis edebiliyor?

AB ve onun görünen kirli yüzü ABD'nin 1990'larda Balkanlarda, bugünlerde "*yasadışı*" bir ulus¹²¹ olarak değerlendirdikleri Irak'ta, Afganistan'da ve dünyanın daha birçok bölgesinde yaptığı insan hakları ihlalleri, hâlâ canlılığını koruyor.

Adam öldüren, adam olamaz. Kemal Tahir, *Devlet Ana*'da, haklı olarak "adam öldürmeyi zenaat edinmekte adamlık yok!"¹²², diyor. Bu bağlamda, Avrupalılar ve Amerikalılar adam değildirler. Sürekli insan öldürmeye dönük planlar yapmakta ve bundan büyük zevk almaktadırlar. Meselâ, Irak'taki çöl yaratıklarının generallerinden James Mattis adlı mahlûk, pekâlâ, çok rahatlıkla, "insan öldürmek çok eğlenceli"¹²³, diyebiliyor. Bunlar mı bize insan hakları dersi verecek(!)

Kısaca, Türkiye'nin insan hakları konusunda katil AB ve onun tetikçisi ABD'den alacağı ders yoktur. Türkiye'yi yönetenler, bu konuda onurlu tavır takınmalı, oralardan insan haklarına dair nasihat vermek için gelen mahlûkları sınırından dahi içeri almamalıdır. İnsan hakları konusunda AB'nin Türkiye'ye değil, tam tersine Türkiye'nin AB'ye vereceği dersler vardır. Çünkü "Atatürk devrini de kapsayan 1923'ten bu yana, tüm dünyada yapılan insan hakkı ihlalleriyle kıyaslandığında, bu

kan' sorusuyla karşılaştığımda tipik olarak şu cevabı veriyorum: Evet, tabii ki bu savaş petrol için."

¹²⁰ UÇUR, Mehmet; **Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi**, Everest Yayınları, İstanbul, 2000, s. xvii.

¹²¹ CHOMSKY, Noam; **Amerikan Müdahaleciliği**, Çeviren: Taylan Doğan ve Barış Zeren, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 11.

¹²² KEMAL TAHİR, *Devlet Ana*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 13.

¹²³ YENİ ŞAFAK GAZETESİ, 4 Şubat 2005, s. 1.

konuda sicili en temiz ülkenin Türkiye Cumhuriyeti olduğu"¹²⁴ açıktır. Bu bağlamda, Cevat Dursunoğlu'nun *Milli Mücadelede Erzurum* kitabında Erzurum Kongresi günlerine ilişkin olarak aşağıdaki pasajı ve o pasajda yer alan Atatürk'ün sözlerini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kapısına asmak gerekir. "Ajansta Erzurum'a yeni tayin edilmiş olan ve birkaç gün önce sarayda padişah tarafından kabul edilerek kendisine direktif verilen Reşit Paşa'nın İstanbul'dan hareket ettiği yazılıyordu. Bu haber Mustafa Kemal Paşa'yı düşündürdü. Biraz sonra oradaki arkadaşlara Reşit Paşa'yı tanıyıp tanımadıklarını ve nasıl bir adam olduğunu sordu. Yeni valiyi içimizden yalnız Süleyman Necati tanıyordu. Reşit Paşa'nın 1328'de (1912) Erzurum'da bulunduğunu ve o zaman bile tükenmiş bir ihtiyar olduğunu söyleyerek Paşa'dan niçin merak ettiğini öğrenmek istedi. Mustafa Kemal Paşa, kısaca '*Eğer işimize zarar verecek bir adamsa, Trabzon'dan İstanbul'a iade edelim, başımıza iş açmasın*' dedi. ...Rize üyesi Hoca Necati atılarak '*Paşam üzülmeyin, icap ederse Kop Dağı'nda temizlenir*' dedi. Mustafa Kemal Paşa acı bir güceniklikle '*Hocam ne diyorsun; haydutluk yaparak adam mı vurduracağız. Bu memlekette hükümsüz vatandaş öldürülmez. Vatandaş ancak mahkeme kararıyla cezalandırılır. Devlet adamının böyle düşünmesi lazımdır*' cevabını verdi."¹²⁵

2) AB, Kopenhag Kriterleri ile Türkiye'nin azınlık hakları konusunda olumsuz tavır takındığını iddia ediyor ve sürekli dayatmalarda bulunuyor. Oysa Türkiye'nin böyle bir problemi yoktur. Bu konu, Lozan Barış Konferansı'nda tartışılmış ve Türkiye'de kimlerin azınlık olduğu açıkça belirlenmiştir. Konunun AB tarafından yeniden gündeme getirilmesi düşündürücüdür. Batı, anti-empyralist sürecin önemli halkalarından Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye'ye yapamadıklarını, şimdilerde Kopenhag Kriterleri ile yapmaya çalışıyor. Bu kriterler, Batı'nın

¹²⁴ SAVAŞ, Vural; *Atatürk'ün Kemiklerini Sızlatan Parti: CHP*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003, s. 210.

¹²⁵ DURSUNOĞLU, Cevat; *Milli Mücadelede Erzurum*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000, s. 111-112.

Ulusal Kurtuluş Savaşı'yla kaybettiklerini geri istemesi, hatta Lozan'ın rövanşını alma çabasıdır.

Lozan Barış Konferansı'nda, Türkiye'de yalnızca *gayrimüslimler azınlık (Müslüman-olmayan azınlıklar)* olarak görülmüştür.¹²⁶ “Türkiye’de azınlıklar sorunu vardır” görüşü, Lozan görüşmelerinden bu yana Batılıların dilinden hiç düşmemiştir. Oysa Türkiye, kuruluşundan günümüze bütün yurttaşlarına eşit derecede yaklaşan bir yapıya sahiptir. Türkiye’de devletin ve kamusalın inşasında ayrımcılık söz konusu değildir. Zaten, Lozan Barış Antlaşması’nda da “Türk Hükümeti, Türkiye’de oturan herkesin, doğum, bir ulusal topluluktan olma (milliyet), dil, soy ya da din ayırımı yapmaksızın, hayatlarını ve özgürlüklerini korumayı tam ve eksiksiz olarak sağlamayı yükümlenir”¹²⁷, esasını kabul etmiştir.

Fakat AB, Türkiye’de azınlıklar sorunu olduğunu ileri sürüyor, Kürtleri ve Alevileri azınlık olarak göstermeye çalışıyor. Sözgelimi, 6 Ekim 2004’te Brüksel’de açıklanan “*Avrupa Toplulukları Komisyonu Türkiye’nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 yılı Düzenli Raporu*”nda, Türkiye’de azınlıklar öne çıkartılmıştır. Söz konusu raporda, “resmi makamlar tarafından genellikle Lozan Antlaşması çerçevesinde görülen azınlıklar Museviler, Ermeniler ve Rumlardır. Ancak, Türkiye’de Kürtler dahil olmak üzere başka topluluklar da vardır. ... Azınlıklar belirli ayrımcı uygulamalara tabi tutulmaya devam etmektedir”¹²⁸, denilmiştir. Türkiye’ye dönük AB İlerleme Raporları’nda (1998-2010), Lozan Antlaşması sürekli gündeme getiriliyor, “Lozan Antlaşması’nın kapsamına girsin ya da girmesin tüm gayrimüslimlerin talepleri karşılanmalıdır”¹²⁹, vurgusu yapılıyor.

¹²⁶ **LOZAN BARIŞ KONFERANSI TUTANAKLAR-BELGELER, İkinci Takım Cilt II**, Çeviren: Seha L. Meray, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001, s. 10-13.

¹²⁷ **A.g.e.**, s. 11.

¹²⁸ **AVRUPA TOPLULUKLARI KOMİSYONU TÜRKİYE’NİN KATILIM YÖNÜNDE İLERLEMESİ HAKKINDA 2004 YILI DÜZENLİ RAPORU**, Teori (iç.), Sayı: 179, Aralık 2004, s. 15.

¹²⁹ Aktaran; **ÖZENÇ, AB İlerleme Raporları’nda Türkiye’de Bir Türk’ün AB ile Güreşi**, s. 473.

Bunların yanı sıra, 22 Ekim 2004 tarihinde Başbakanlığa takdim edilen “Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Raporu”nu yazan Baskın Oran (ekibiyle), AB’nin istediği doğrultuda, çağdaş anlayış yutturması altında, gayrimüslimlerin dışında Alevileri, Kürtleri ve Çerkezleri azınlık olarak göstermek gayretindedir. Oran’a göre, “çoğunluktan farklı olan ve bu farklılığı korumak isteyen dominant-olmayan kişi’ azınlık mensubudur ve bir ülkede varsa vardır, yoksa yoktur. Azınlık ayrıca yaratılmaz. ... AB, ‘azınlık’ dediği zaman, yukarıda söylediğimi anlıyor çünkü çağdaş anlayış bu. ‘Azınlık hakları’ dediği zaman da, doğal olarak, ‘bir ülkede dominant olmayanların da, dominant olanlarla tamamen aynı haklara sahip olması’nı söylüyor.”¹³⁰ Oran, Türkiye’de asimilasyondan söz ediyor, Türk üst-kimliğinin birleştirici değil, parçalayıcı olduğunu iddia ediyor, “Türk” yerine “Türkiyeli” üst-kimliğini öneriyor.¹³¹ Söz konusu raporda, AB’nin Türkiye’ye yönelik oyunlarına (Türkiye’yi parçalama ve sömürgeleştirme çabalarına) direnç gösteren odaklar, “Sevr Sendromu”, “Paranoya”, “Sevr Paranoyası” ve “İrtica” ile suçlanıyor. AB’ye hazırlık süreci çerçevesinde yapılan sözde reformlar, Atatürk’ün düşünce sistemiyle ilişkilendiriliyor. Ayrıca 1920 ve 1930’larda geçerli olan Kemalist devrimin modasının geçtiği iddia ediliyor. Raporda şu ifadelerle yer veriliyor: “1990’ların başında Türkiye’nin parçalanma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu hususunda bir ‘Sevr Sendromu’nun yaşandığı bilinmektedir. Fakat böyle bir havanın bugün de ileri sürülmesi ve bir ‘paranoya’ haline gelmiş olması rahatsız edici ve milleti zayıflatıcı bir durumdur AB’ye hazırlık süreci, Türkiye’deki azınlık hakları ve kültürel haklar konusunu çok olumlu bir sürece sokmuştur. Bu süreç, 1920 ve 1930’larda Kemalizm’in ülkeyi çağdaşlaştırmak için ‘yukarıdan devrim’le yaptığı hukuk reformlarının doğrudan devamı niteliğindedir. Nasıl bu yıllarda Kemalist yukarıdan devrime aşağıdan yukarıya şiddetli tepkiler (‘irtica’) gelmişse, bugün de bu Uyum Paketlerine tepki gelmektedir. Bu ‘Sevr Paranoyası’nın beslediği zihniyet, reformlara

¹³⁰ ORAN, Baskın; “Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Raporu’nun Bütün Öyküsü”, **Birikim** (iç.), Sayı: 188, Aralık 2004, s. 23.

¹³¹ A.g.m., s. 24.

şiddetle direnmektedir.”¹³² Anılan raporda, AB'ye karşı çıkanlar, *irticacı* olarak nitelendiriliyor. Nereden nereye?

AB'ye muhalif olanları *irticacı* olarak değerlendirenler, aslında kim(ler)e hizmet ettiklerinin bilincindedirler. Ama bunların görüşleri zamanla etkisini yitirecek ve yönlendirilen insanımız her şeyin farkına varacaktır. Kemal Tahir'in ileri sürdüğü gibi, “gâvur ajanlığı bir toplumda alıp yürümüşse bu gidiş ömürlü olmaz. Toplum ne kadar şartlanmış, alıklaştırılmış görünürse görünsün, alçaklık bir yerde tekerlenecek, tuz-buz olacaktır.”¹³³

“Türkiye’de gayrimüslimlerin dışında Kürtler, Çerkezler ve Aleviler gibi azınlıklar vardır”, diyerek AB'nin adeta kölesi durumuna düşenler, acaba efendilerine *“Avrupa’da 3 milyondan fazla Türk var. Onları da azınlık olarak kabul edin”,* diye sorabiliyorlar mı? Tabii ki, köleler, efendilerine soru soramazlar. Onlar, sadece efendilerinden yaptıkları iş karşılığında bahşiş alırlar. “Kurt postunu getirene davar sahiplerinin az çok bahşiş vermesi”¹³⁴ misali.

AB, kendi emperyalist çıkarlarına uygun olarak Türkiye’de azınlıklar konusunu gündeme getirmiştir. Azınlıklar belirlemesi, emperyalistlerin bir tuzağıdır. Kapitalizmin ve emperyalizmin savunucusu olarak AB, “özgürlük, demokrasi ve insan hakları kavramlarını bayrak yaparak, Doğu Avrupa’ya ve Balkanlara yönelik ‘azınlıklar politikası’ ile bu bölgelerdeki ulus devletleri parçalayarak birer birer yutmuştur. AB’ye üyelik tuzağı ile şimdi sıra Türkiye’ye gelmiştir.”¹³⁵ Kendi sistemini (modernli-

¹³² BAŞBAKANLIK İNSAN HAKLARI DANIŞMA KURULU “AZINLIK HAKLARI VE KÜLTÜREL HAKLAR ÇALIŞMA GRUBU” RAPORU, *Birikim* (iç.), Sayı: 188, Aralık 2004, s. 29.

¹³³ KEMAL TAHİR, *Notlar/Çöküntü*, s. 173.

¹³⁴ KEMAL TAHİR, *Devlet Ana*, s. 89.

¹³⁵ TAŞDELEN, A. Rıza; “Fransa, AB ve Azınlıklar Sorunu”, *Teori* (iç.), Sayı: 182, Mart 2005, s. 61.

ği), “insan özgürlüklerinin genişlemesi”¹³⁶ olarak gören, özgürlük, demokrasi ve insan hakları sözcüklerinin arkasına gizlenen, bu sözcüklerin içeriğine, gereğine ve uygulamasına hiç önem vermeyen AB’nin etnik ve bölgesel azınlıklar tezi, büyük bir tuzaktır. Bu bağlamda, Oktay Taftalı’nın “Çoğul Kültürlü Toplum” makalesindeki şu saptaması ilgi çekicidir: “Batı’nın ne akıllı, ne de sezgisi çoğul kültürlü bir topluma müsait görünmüyor, onlar bu coğrafyayı anlayamazlar. Şimdi bugün, rasyonel AB teorisyenleri kalkmışlar, kendi ülkelerinde kırk yıldır beceremedikleri multi-kültürel yapıyı ve bu konuda kendi başarısızlıklarını bize projekte ediyorlar. Onların yerel sözcüleri de bir başka alem. Bu sosyal psikolojik bir vakadır. AB azınlık raporlarının ve raportörlerinin psikiyatrik bir incelemeye tabi tutulması gerekir. AB’nin iflas eden çoğul kültürlü toplum projesi, bize yansıtılıyor. Bizde olmayan bir problem, bizimmiş gibi gösteriliyor. Bu, AB’nin şizofrenisidir.”¹³⁷

3) AB’nin Türkiye’ye bir başka dayatması da, Kıbrıs’tır. Kıbrıs sorunu, Lozan Barış Konferansı’nda ele alınmış ve Türkiye’nin lehine bir çözüme kavuşmuştu. Fakat Avrupa, Lozan’da ulaşamadığı amaçlarına bugün ulaşmak istiyor.

AB’nin amacı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’ni yok etmek, onu güvence altında tutan Türkiye’nin adadaki askeri varlığını ortadan kaldırmaktır. Kıbrıs’ın AB’nin denetimine geçmesi, onların emperyalist hedefleri bakımından önemlidir. AB’nin Akdeniz, Orta Doğu ve Türkiye üzerindeki hegemonyasını arttırması, jeopolitik açıdan önem arz eden Kıbrıs’ı ele geçirmesine bağlıdır. AB, dünyadaki yayılmacı politikalarına imkân vereceği için stratejik bir kale konumundaki Kıbrıs’ı Türkiye ile ilişkilerinde zinde tutuyor ve dayatmalarda bulunuyor. Meselâ, AB, 17

¹³⁶ EICKELMAN, Dale F.; “Islam and Modernity”, **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 94.

¹³⁷ Oktay Taftalı’dan aktaran; KAYALI, Kurtuluş; “Bu Doğu Başka Doğu”, **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılirma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 24.

Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde, Türkiye'ye Kıbrıs Rum kesimini tanımasını, yani Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni Rumlara vermesini dayatmıştır. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti de Rum kesimini tanıma protokolünü imzalamayı taahhüt etmiş/imzalamıştır. Bu durum, 15 Aralık 2004'te Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda kabul edilen "*Avrupa Parlamentosu Türkiye Kararı*"nda açıkça izah edilmiştir.¹³⁸ Söz konusu kararın 44. maddesi şöyledir: "Kıbrıs Rum toplumunun demokratik iradesine saygı göstermekle birlikte Kıbrıs sorununda bir çözüme ulaşılamamasını üzüntü ile karşılamakta ve Kıbrıs sorununun Annan Planı ve AB'nin dayandığı ilkeler çerçevesinde hakkaniyete dayalı bir çözüme ulaştırılması yönündeki yapıcı yaklaşımını devam ettirmesi ve ilgili BM kararlarına uygun olarak ve kuvvetlerini belirli bir takvim çerçevesinde bir an önce geri çekmesi için Türk makamlarına çağrıda bulunmaktadır; böyle bir çekilmenin bölgedeki gerilimin daha da azaltılması, taraflar arasında diyalogun yeniden başlatılması ve kalıcı bir çözüme ulaşılması için gerekli bir adım olduğuna inanmaktadır; Türk makamlarının dikkatini müzakerelerin esasen bir tarafta Türkiye'nin diğer tarafta 25 AB üyesi ülkenin bulunduğu hükümetler arası bir müzakere olduğuna; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin bu üye ülkelerden birisi olduğuna; müzakerelerin açılmasının, açıkça Kıbrıs'ın Türkiye tarafından tanındığı anlamına geldiğine dikkat çekmektedir."¹³⁹ Bu maddede, Kuzey Kıbrıs Türkiye Cumhuriyeti'ndeki Türk askerinden işgalci güç olarak söz ediliyor, orayı terk etmesi isteniyor ve Türkiye'nin Kıbrıs Rum Kesimi'ni tanıdığı belirtiliyor. Çünkü AKP hükümeti, AB üyesi bütün devletlerle masaya oturmuştur. Bu devletlerden birisi de, Kıbrıs Rum Kesimi'dir. Tanımadığınızla aynı masaya oturmazsınız, eğer otursanız, tanışmış/tanımış olursunuz.

¹³⁸ Söz konusu karar, 17 Aralık 2004 *AB Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi*'nde esas alınmıştır. Zikredilen bildirgenin Türkiye ile ilgili bölümünün 21. maddesi şöyledir: "Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu tarafından 15 Aralık 2004 tarihinde kabul edilen kararı not etmektedir" [AVRUPA BİRLİĞİ'NİN 17 ARALIK 2004 ZİRVESİ'NİN SONUÇ BİLDİRGESİ (TÜRKİYE BÖLÜMÜ); *Jeopolitik* (iç.), Sayı: 13, Şubat 2005, s. 91].

¹³⁹ AVRUPA PARLAMENTOSU TÜRKİYE KARARI; *Jeopolitik* (iç.), Sayı: 13, Şubat 2005, s. 88.

Yine, 15 Aralık 2004'te Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda kabul edilen "*Avrupa Parlamentosu Türkiye Kararı*"nda, parlamento, "Ermenilere karşı yapılan soykırımı tanıyarak Ermeni halkıyla uzlaşma sürecini teşvik etmesi yönünde Türkiye'ye çağrıda bulunmaktadır" (39. madde).¹⁴⁰ Hatta söz konusu kararda, Türkiye'de Ermeni soykırımını kimin araştıracağı da bildirilmiş ve "Türk tarihçi Halil Berktaş tarafından soykırım konusuna dair önemli bir çalışma yürütülmesi"¹⁴¹ istenmiştir. Halil Berktaş, Türkiye'de Ermenilere yönelik olarak çıkarılan tehcir kanununun "etnik temizlik"¹⁴² olduğunu iddia eden bir zattır. AB'nden icazet alan yerli işbirlikçiler hemen harekete geçtiler bile. Batı'nın Türkiye'deki yıldızı, oryantalist, medyatik romancı Orhan Pamuk, gerçekleri çarpıtarak, Türkiye'de "1 milyon Ermeni öldürüldü", dedi.¹⁴³ Kemal Tahir, "emperyalizm o kadar açık bir namussuzluktur ki ancak yerli alçakların aldatma ve saklama ustalığıyla yutturulabilir. Bunu en iyi uygulayan emperyalist ajanlarının en yamanları da bizdedir diye haklı olarak öğünebiliriz"¹⁴⁴ derken, çok haklıydı.

Kısacası, AB sürekli olarak kendi çıkarları doğrultusunda Türkiye'den çeşitli taleplerde bulunuyor. Önemli ölçüde de amacına ulaşıyor.

Batı bataklığı olarak AB'nin Türkiye'ye yayılması: Türk insanına sürekli olarak Türkiye'nin AB'ye tam üye olacağı söyleniyor. Eninde sonunda ABe'li olacağı fikri enjekte ediliyor. Özellikle, 17 Aralık 2004 tarihinden bu yana Türkiye'nin AB'ne tam üye olduğuna ilişkin görüşler ortalıkta dolaşıyor. Buna gerekçe olarak da AB'nin Türkiye'ye tam üyelik için müzakere tarihi verdiği gösteriliyor. Zaten, medya, Türkiye'nin AB'ye girdiğini ilan etti bile. Bunun için sadece 18 Aralık 2004 tarihli gaze-

¹⁴⁰ AVRUPA PARLAMENTOSU TÜRKİYE KARARI, s. 87.

¹⁴¹ AVRUPA PARLAMENTOSU TÜRKİYE KARARI, s. 84.

¹⁴² BERKTAY, Halil; "Tehcir Kanunu Etnik Temizlik", Derya Sazak ile Söyleşi, *Milliyet Gazetesi* (iç.), 7 Mart 2005, s. 17.

¹⁴³ HALAÇOĞLU, Yusuf; "Ermenilerin Dönüşü İçin Kanun Çıkarıldı", Derya Sazak ile Söyleşi, *Milliyet Gazetesi* (iç.), 21 Mart 2005, s. 17.

¹⁴⁴ KEMAL TAHİR, *Notlar/Batılaşma*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992, s. 43.

telerin manşetlerine bakmak yeterli olur: “Yeni bir dünya”¹⁴⁵, “Yeni yıldız”¹⁴⁶, “Ucu açık bir yoldayız”¹⁴⁷, “Başardık”¹⁴⁸, “Biz de varız”¹⁴⁹, “Büyüksün Türkiye”¹⁵⁰, “Kolay gelsin Türkiye”¹⁵¹, “Başardık, asıl sınav şimdi”¹⁵², “Avrupa ihtilali”¹⁵³, “Bambaşka bir dönem”¹⁵⁴, “Türkiye istediğini aldı.”¹⁵⁵ Oysa bunlar gerçeği yansıtmıyor. 17 Aralık 2004 tarihli *AB Brüksel Zirvesi Sonuç Bildirgesi*’nde; “Müzakereler en erken, 2014’ten sonra tamamlanabilecek. Müzakerelerin sonucu önceden garanti edilemez. Müzakereler açık uçludur. Müzakereler her an askıya alınabilir”¹⁵⁶, ifadeleri yer almaktadır. Kaldı ki, AB’nin tam üyelik için Türkiye’ye müzakere tarihi vermesi, yeni bir olay değildir. 12 Eylül 1963’te AET ile imzalanan *Ankara Antlaşması*’na göre de “hazırlık”, “geçiş” ve “tam üyelik”ten söz edilmiş, Türkiye’nin yaklaşık 20 yıl içinde topluluğa girebileceği bildirilmişti. Yıl, 2012, Türkiye AB üyesi değil. Ama onurumuz, sürekli olarak zedeleniyor. ABi hayranları kendilerini beğendirmek için önce *tarama sürecinden* geçecekler, taranacaklar, süslenecekler. ABi’nin müfettişleri ve komiserleri, onun 120 bin sayfalık mevzuatına göre Türkiye’yi tarayacaklar, ne kadar mikroplu şey varsa öldürecekler. AB mevzuatlarına ve normlarına uygun olup olmadığımız denetlenecek. Meselâ, “Kurban Bayramı’nda kurbanlıkları ve diğer zamanlarda hayvanları kesme tarzı bu mevzuata uygun değil”, diyecekler... Bu kadarı da olmaz, demeyin. ABi çetesi, 14 Şubat 2005 sevgililer gününde mesaj gönde-

¹⁴⁵ AKŞAM GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁴⁶ DÜNDEN BUGÜNE TERCÜMAN GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁴⁷ GÜNEŞ GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁴⁸ HÜRRİYET GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁴⁹ MİLLİYET GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁵⁰ POSTA GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁵¹ RADİKAL GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁵² REFERANS GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁵³ SABAH GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁵⁴ VATAN GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁵⁵ ZAMAN GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

¹⁵⁶ AVRUPA BİRLİĞİ BRÜKSEL ZİRVESİ SONUÇ BİLDİRGESİ’NİN TAM METNİ; *Aydınlık* (iç.), Sayı: 910, 26 Aralık 2004, s. 27.

rerek “nüfus cüzdanlarından din hanesini kaldırın”, dediler bile. Türkiye’ye ilişkin AB İlerleme Raporları’nda (2005, 2006, 2007, 2009-2011 yıllarında yayımlanan) “nüfus cüzdanlarından din hanesinin kaldırılması ve uygulamada bu durumuna ilişkin problemler yaşanmaması” istenmiştir: “2005 İlerleme Raporu: Avrupa Konseyi, Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu (ECRI) tarafından Şubat 2005’te Türkiye’ye ilişkin olarak yayınlanan 3. raporda, nüfus cüzdanlarında din hanesinin boş bırakılması gerektiği ifade edilmiştir.”¹⁵⁷ Türkiye, hemen ev ödevini yapmış, Nisan 2006’da nüfus cüzdanında dini inanç belirtme zorunluluğunu kaldırmıştır. Buna rağmen AB’i memnun olmamıştır. AB’i’nin memnuniyetsizliği, 2006 İlerleme Raporu’na şöyle yansımıştır: “Nüfus cüzdanında dini inanç belirtme zorunluluğunun Nisan 2006’da kaldırılmış olmasına rağmen bu evrakın hâlâ din hanesini taşıması ayrımcı uygulamaların devam etmesi olasılığına zemin yaratmaktadır. Bu endişe verici bir durumdur.”¹⁵⁸ AB’nin “hassas kaygılarını” isteklerini ve yaptırımlarını saymakla/yazmakla bitiremeyiz.

AB’nin Türkiye’yi tam üye yapmayacağını nedenlerini şöyle sıralamak mümkündür:

1) AB, Hristiyanlık motifiyle şekillenmiş bir Avrupa dayanişması ve kulübüdür. AB yerine Avrupa Hristiyan Devletler Topluluğu, demek daha doğrudur. AB’nin temelleri, 396-430 yılları arasında yaşamış olan ve ilkçağ Hristiyanlığının büyük düşünürü olarak kabul edilen Saint-Augustinus’un Hristiyan öğretisine kadar geri gider.

AB’nin Hristiyanlığa dayalı olduğunun somut kanıtı, resmi olarak kuruluşunda kendisini açıkça gösterir. AB’nin Fransızlar ile Almanlar arasında kurulması, *Avrupa Çelik Birliği* sayesinde. Avrupa Çelik Birliği’ni kuran Alman Konrad Adenauer’in *Hristiyan Demokrat Partisi* ile Fransız Robert Schuman’ın

¹⁵⁷ Aktaran; ÖZENÇ, AB İlerleme Raporları’nda Türkiyem: Bir Türk’ün AB ile Güreşi, s. 558.

¹⁵⁸ Aktaran; ÖZENÇ, AB İlerleme Raporları’nda Türkiyem: Bir Türk’ün AB ile Güreşi, s. 558.

Hristiyan Demokrat Partisi'ydi ve her ikisi de Vatikan'ın talimatıyla Avrupa siyasi hayatındaki yerini almışlardı.¹⁵⁹

AB'nin Hristiyan kulübü olduğuna ilişkin işaretlerden biri de, bayrağıdır. AB'nin bayrağında on iki yıldız vardır. Bu, ilk etapta ABD'nin bayrağındaki yıldızlardan her birinin bir eyaleti temsil etmesine benzer bir şekilde yıldızlardan her birinin de bir üyeyi temsil ettiği biçiminde algılanabilir. Ama böyle değildir. Çünkü bugün (2012 yılı itibarıyla) AB'ye 27 devlet¹⁶⁰ üyesidir. Demek ki, AB'nin bayrağındaki 12 yıldızın üye devletlerin sayısı ile ilgisi yoktur. Bayraktaki 12 yıldız, Hz. İsa'nın 12 havarisini temsil etmektedir.¹⁶¹

Kısacası, "Avrupalı devletler 13. yüzyıldan beri birlik olmak için çalışmaktadırlar. Bu birliği oluşturacak temel yapı da Hristiyanlıktır. Hâlâ azımsanamayacak sayıda bir Avrupalı, Hristiyanlığın doğuşunun üzerinden 2000 yıl geçmesine rağmen, 21. yüzyılda AB'yi oluşturacak temel felsefenin Hristiyanlık olması gerektiğini savunmaktadır."¹⁶²

AB, kendi dışındaki toplumlara ve kültürlere pek olumlu bakmaz. Bu anlayış, *Roma Antlaşması* ve *Maastricht Antlaşması*'na yansımıştır. *Roma Antlaşması*'nda "her Avrupa devleti Câmiaya (Topluluğa) üye olmak için talepte bulunabilir"¹⁶³,

¹⁵⁹ İLHAN, "Çağdaşlık İle Batıcılık Birbirine Zıt Süreçler", s. 29.

¹⁶⁰ AB üyeleri (yıl itibarıyla): 1957 yılı: 1) Almanya, 2) Fransa, 3) İtalya, 4) Belçika, 5) Lüksemburg, 6) Hollanda; 1973 yılı: 7) İngiltere, 8) İrlanda, 9) Danimarka; 1981 yılı: 10) Yunanistan; 1986 yılı: 11) İspanya, 12) Portekiz; 1995 yılı: 13) Avusturya, 14) İsveç, 15) Finlandiya; 2004 yılı: 16) Çek Cumhuriyeti, 17) Estonya, 18) Kıbrıs (Rum Kesimi), 19) Letonya, 20) Litvanya, 21) Macaristan, 22) Malta, 23) Polonya, 24) Slovenya, 25) Slovakya (PALABİYİK, M. Serdar ve YILDIZ, Ali; *Avrupa Birliği*, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, Tarihsiz, s. 80); 2007 yılı: 26) Bulgaristan, 27) Romanya.

¹⁶¹ İLHAN, Suat; *Avrupa Birliği'ne Neden Hayır 2*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2002, s. 114-118.

¹⁶² ÇAKMAK, Haydar; *Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri*, Barış Kitap, Ankara, 2011, s. 1.

¹⁶³ ROMA ANTLAŞMASI; Ahmet ÇİFTÇİ, *Her Yönüyle Ortak Pazar* (iç.), Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1970, s. 287.

Maastricht Antlaşması'nda ise, "tüm Avrupalı devletler Birliğin üyesi olma talebinde bulunabilirler"¹⁶⁴, ifadeleri yer alır. Bunlar, Avrupa'da Asyalı ve Müslüman bir ülke olarak bilinen Türkiye'nin AB'ye tam üye olamayacağını bir işarettir.

Netice itibarıyla, AB'nin temelinde bir Hristiyanlık motifi vardır. AB, Türkiye ile ilişkilerinde Hristiyan haçlı zihniyeti ekleninde hareket etmektedir.

2) Avrupa'da Türk düşmanlığı yaygındır. Avrupalıların nazarında Türkler barbar, Türkiye ise Asyalıdır. Avrupalılar, Türklerle birlikte yaşamak istemiyor. Avrupa insanı Türk'ü düşman olarak görür. Türk, Avrupa'da hoşlanılmayan ötekidir. Avrupalı Türklerden nefret eder. "Türklerin Viyana'da yenilmesi, Avrupa'nın gelmiş geçmiş en büyük bayramlarından birisi"¹⁶⁵ olarak kabul edilir.

Avrupa'da Türk sözcüğü kötü şeyleri çağrıştırır. Marc Galle'in aktardığına göre, "sözlüklerimiz Türk kimliği ile ilgili olarak olumsuz çağrışımlar yapan, hatta çoğu zaman yanlış tanımlar içeren sözcük ve deyimlerle doludur: İspanyolca ve Fransızcada, işlenmiş bir '*kabahat*'in kolayca üstüne atılacağı el altında bulunan bir suçlu anlamına gelen 'Türk kafası' '*cabeza de turco*', '*tête de turc*' deymi vardır. Almandadaki '*türken*', sahtecilik yapmak anlamına gelir. İngilizcede '*türk*', aynı zamanda '*gaddar, vahşi, yönetilmesi zor insan*' için kullanılır."¹⁶⁶

Avrupalı düşünce adamlarınca da Türkler, aşağılanmış ve ikinci sınıf insanlar olarak görülmüştür. Meselâ, Cervantes, *Don Quijote*'da, "Türkler, güzel ve parlak oğlanlara, dünyanın en tatlı kızından daha çok değer verirler. ... Türkler, ...kürek çekmekten

¹⁶⁴ TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim; *Türkiye ve Avrupa Birliği-3: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı*, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000, s. 242.

¹⁶⁵ F. Schönhuber'den aktaran; İLHAN, Atilla; *Hangi Laiklik*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998, s. 27.

¹⁶⁶ GALLE, Marc; *Sevilmeyen Ülke Türkiye*, Çeviren: Kaya Türkmen, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 11.

başka bir işe yaramazlar"¹⁶⁷, demiştir. *Robinson Crusoe* için de Avrupa dışındaki her kültür ve millet sadık bir uşaktır. Crusoe, ilk olarak adaya gelen vahşileri öldürme planları yapmış, daha sonra dizginlenmesi zor olanları öldürmüş, geriye kalanları ise köle yapmıştır, tıpkı Irak işgali örneğinde olduğu üzere dünyada kendisine direnenleri yok eden Bush'un yaptıkları gibi.¹⁶⁸ Robinson Crusoe, İngiliz burjuvazisinin çocuğudur. O, İngiliz emperyalizmini izah etmiş ve yükselen burjuvazinin emellerine tercüman olmuştur.¹⁶⁹ *Kanunların Ruhü Üzerine*'yi yazan ruhsuz Montesquieu'da Türklere ilişkin olumsuz ve yanlış değerlendirmelere sahiptir. Onun Türkler hakkındaki türrehâtı şöyledir: "Türkler dünyanın en çirkin insanları idi. ... Türkler eşek olacak öbür dünyada. Yahudileri sırtlarında cehenneme taşıyacaktılar. Bütün kavimlerin en cahili..."¹⁷⁰ Montesquieu, *İran Mektupları*'nda Osmanlı paşalarının rüşvetçi ve soyguncu olduğunu ileri sürmüştür: "Paşalar ancak para kuvveti sayesinde bu mevkîlere tayin ediliyorlar. Bütün servetlerini bu uğurda harcamış ve çırılçıplak hale düşmüş olduklarından, tayin edildikleri vilâyetlere, işgal mıntıkasına giren birer fâtihtir edâsıyla geliyor ve işin başına geçer geçmez her tarafı soyup sömürmekten başka bir şey düşünmüyorlar."¹⁷¹ Arnold Toynbee'ye göre ise, "İngilizin kafasında Türke takılan sıfat 'konuşmaya lâayık olmayan adam'dır."¹⁷²

Entelektüelinden sıradan insanına Avrupalıların büyük çoğunluğu, Türklerle birlikte yaşamayı arzulamıyor. AB'nin Tür-

¹⁶⁷ CERVANTES, Miguel de; *Don Quijote, İkinci Cilt*, Çeviren: Bertan Onaran, Sosyal Yayınlar - Bilge Pazarlama, İstanbul, 1982, s. 524-525.

¹⁶⁸ EMRE, İsmet; "İlk Ada Romanı Örneği Olarak Hay Bin Yakzan İle Robinson Crusoe'nun Mukayesesi", *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri* (iç.), Sayı: 4, Sivas 2004, s. 191.

¹⁶⁹ MERİÇ, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, s. 359.

¹⁷⁰ MERİÇ, Cemil; *Bu Ülke*, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999, s. 192.

¹⁷¹ MONTESQUIEU, *İran Mektupları*, Çeviren: Muhiddin Göklü, Anka Yayınları, İstanbul, 2001, s. 88.

¹⁷² TOYNBEE, Arnold J.; *Türkiye ve Avrupa*, Çeviren: K. Yargıcı ve M. A. Yalman, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 11-12.

kiye'yi üye yapmaması sadece yöneticilerinin verdiği/vereceği bir karar değildir. Nihayet, 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nin hemen ardından Avusturya ve Fransa gibi ülkelerin yöneticileri Türkiye'nin tam üyeliğini referanduma götüreceklerini bildirmişlerdir.

Kısaca, Herodotos'tan bu yana Batılı kendisini üstün, diğer insanları barbar olarak görmüştür.¹⁷³ Avrupalının imgesinde Türk, barbardır. Avrupalı ile Türk'ün kültürel kodları, gelenekleri, inanç sistemleri, alışkanlıkları, eğlenceleri, kısaca hayat üslupları birbirinden farklılık arz ettiği için birlikte yaşamaları zordur. Orhan Veli'nin, ciğercinin kedisi ile sokak kedisini anlatan "Kuyruklu Şiiri" ne güzeldir: Sokak kedisi, karnı tok ciğercinin kedisine "*uyuşamayız, yollarımız ayrı*", der. Bizim Avrupalıyla, Avrupalının da bizimle yolları ayrı.¹⁷⁴ İkisinin uyuşması mümkün değildir.

3) Avrupalı, Türkiye'yi AB'ye tam üye yaparak kendini yönettirmek istemez. Türkiye'nin, nüfus¹⁷⁵ oranına göre siyasal, hukuksal ve ekonomik temsilin bulunduğu (Avrupa Parlamentosu gibi) AB piramidinde en üst konuma çıkacağından tam üye olarak kabul edilmesi güçtür. Türkiye'nin AB'ne alınması, politik dengeleri alt üst eder. AB'nin, geleceğin Avrupa Devleti'nde Türkiye'yi, yöneten büyük devletlerden biri olarak benimsemesi mümkün olmadığından onu tam üye yapması zordur. Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği, Türk işgücünün serbest dolaşımına

¹⁷³ HERODOTOS, **Herodot Tarihi**, Çeviren: Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973.

¹⁷⁴ VELİ, Orhan; **Bütün Şiirleri**, Adam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 120; PULUR, Hasan; "Uyuşamayız, Yollarımız Ayrı...", **Milliyet Gazetesi** (iç.), 2 Mart 2005, s. 3.

¹⁷⁵ AB ülkelerinde nüfus hızla azalırken Türkiye'de hızla artıyor. Türkiye'nin 1927 yılındaki ilk sayıma göre nüfusu, 13.648.000 iken, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK'in) verilerine göre, 31 Aralık 2011 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu, 74.724.269 kişidir. Demek ki, nüfusumuz (son yedi ayı ve sayılmayan insanları da göz önünde bulundurduğumuzda) 85 yılda yaklaşık olarak altı kat artmış. Yakın bir gelecekte 100 milyonu bulacak olan genç ağırlıklı nüfusumuz, yaşlı nüfusa sahip AB için büyük bir tehdit olarak görülmektedir.

yol açacak ve bu da Avrupa'nın ekonomik dengelerini bozacaktır. Türk insanının Avrupa içinde serbest dolaşımının olanaklı hale gelmesi, Avrupalılarca Avrupa'nın Türkiye tarafından işgali olarak algılanıyor. Avrupa'daki Türkleri geri gönderme peşinde olan AB'nin işgücünün serbest dolaşımı nedeniyle Türkiye'nin tam üyeliğini kabul etmesi olanaklı değildir.¹⁷⁶ Bugün, Türkiye'yi yönetip, *"şu yasayı, bu yasayı çıkarın"* diyen AB, Türklerin yönetimine girmeyi hayalinden bile geçirmez.

Türkiye'nin AB yolunda önündeki en büyük engel, onun tarihsel, kültürel ve dinsel dokusudur. Türkiye'nin AB'ye dâhil edilmemesinin gerisinde ekonomik etkenler olabilir. Ancak, salt ekonomik nedenler, onun AB'ye alınmamasına gerekçe oluşturamaz. Meselâ, Yunanistan, Portekiz, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Macaristan ve Polonya gibi ülkeler, AB'ye alınırken ekonomileri, Türk ekonomisinden iyi durumda değildi.

Açıkça görülüyor ki, AB, Türkiye'yi tam üye yapmayacaktır. Fakat AB, Türkiye ile ilişkilerini koparmak istemiyor. Arada sırada *"Türkiye, Avrupa'nın bir parçasıdır, Türkiye, AB'ye alınmalıdır, Türkiyesiz AB olmaz"*, biçiminde açıklamalar yapıp bizim aydın denen zevatı kandırıyor. Zaten, Batı hayranı Türk aydınının genel özelliği, kolayca kandırılması ve aynı zamanda kandıran olmasıdır. Cemil Meriç'in deyişiyle, *"Tanzimat'tan bu yana Türk aydınının alinyazısı iki kelimedede düğümleniyordu: Aldanmak ve aldatmak. Senaryoyu başkaları hazırlamıştı, biz sadece birer oyuncuyduk. Nesiller bir ütopyanın kurbanı olmuşlardı... Avrupa'yı tanımamak gaflet; Avrupa'yı tanıyan ülkesinden kopuyor."*¹⁷⁷

Kısaca, AB'nin Türkiye'ye karşı takındığı politik tavır, 1960'larda De Gaulle'ün geliştirdiği formüldür: *"Türkiye ne tamamen dışarı itilmeli ne de içeri alınmalıdır."*¹⁷⁸

¹⁷⁶ MANİSALI, Erol; *Türkiye-Avrupa İlişkileri*, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998, s. 27, 52-53, 60-61, 70, 83-84, 107, 121.

¹⁷⁷ MERİÇ, Bu Ülke, s. 51.

¹⁷⁸ AYDOĞAN, *Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliğine*, s. 120.

Türkiye AB'ye girmiyor, tam tersine AB Türkiye'ye giriyor. Türkiye, önemli kalelerini (gümrüklerini, tarımını, topraklarını, kıyılarını, limanlarını, askeri alanlarını, meclisini, mahkemelerini, dinini, dilini, bilimini, üniversitesini vb.) AB'nin egemenliğine bırakmıştır. Türkiye'nin bağımsızlığının kaleleri zaptedilmiştir. AB'nin Türkiye'ye girmesini, özellikle güncel olması bakımından **yabancılar toprak satışı** konusuyla sınırlandırarak izah etmek mümkündür. AB, Türkiye'de önce kafaları satın almıştı, şimdi de toprakları satın alıyor.

Bilindiği üzere, toprak, bir devletin temel unsurlarından birisidir. Devleti devlet yapan öğelerin başında toprak gelir. Toprak, devletin omurgasıdır. Devletler ve toplumlar onun üzerinde dik dururlar. Milliyetçilerin ve muhafazakârların düşman olarak gördükleri Marx bile, toprak konusunda onlardan daha milliyetçi ve muhafazakârdır. Marx, toprağın toplumlar için önemli olduğunu şöyle ifade etmiştir: "Toprağı, insan kuşakları zincirinin varolması ve kesintisiz sürmesi için vazgeçilmez bir koşul olarak kabul etmek gerekir. Bu temel koşulu dikkate almada başarısız kalırsak, sadece sosyal adalet yolunda değil, toprağa karşı borçlarımızı ödemek konusunda da başarısız kalırız. O toprak ki; biz ve bizi besleyen süreçler onun üzerinde oluşur. Bir şeyden çok eminim: Eğer kendimizi bu sisteme bırakırsak ve bu günkü gibi kapitalistlerin ilkesiyle gidersek gelecek kuşaklar bize iyi gözle bakmayacaklardır."¹⁷⁹ Çünkü kapitalistler, açgözlüdür. Hiçbir şeyle yetinmezler. Bütün toprakları satın almak ve ülkeleri bu yoldan ele geçirmek isterler. Marx'a göre, "her şeyden önce açgözlülük, her burjuvazinin yaşamsal ilkesidir ve yabancı toprakları almak, her şey bir yana 'kazanma'dır."¹⁸⁰

¹⁷⁹ Aktaran; DURNA, İsmail; "Sömürgeleşmenin Son Halkası: Yabancılar Toprak Satışı", *Teori* (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 42.

¹⁸⁰ MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; *Seçme Yazışmalar 2: 1870-1895*, Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1996, s. 32-33.

AB'ye uyum aldatmacası altında yabancılara toprak satışı, Türkiye'nin sömürgeleştirilmesinin ve yabancılardan eline geçmesinin kanallarını açmıştır.

Türkiye'de yabancılara toprak satışı, Tanzimat döneminde de vardı. Atatürk, Türkiye'nin tam bağımsızlığıyla bağdaşmayan yabancılara toprak satışını yasaklamıştır.¹⁸¹ Ancak, ne var ki, AB yanlıları yüzünden topraklarımız ve coğrafyamız satılıyor.

AKP hükümeti, 19 Şubat 2003 tarihinde 4919 sayılı kanunun 19. maddesi kapsamında, 2644 sayılı Tapu Kanunu'nun 35. ve 36. maddeleriyle, 442 sayılı Köy Kanunu'nun 87. maddesini değiştirerek yabancılara Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde toprak satışına izin vermiştir.¹⁸² Yabancılar, tarihi, turistik değeri olan ve yoksul halkın toprağını kolayca satacağı yerlerden arazi alıyorlar. İstanbul, İzmir, Muğla, Antalya, Alanya, Fethiye, Kuşadası, Trabzon, Niğde, Adana, Tarsus, Hatay, Nevşehir, Kapadokya, özellikle de GAP yöresinde, topraklar kapış kapış gidiyor. Bu durumun ilk sonuçları hemen gözüküyor: Fethiye, Datça, Ören, Bodrum, Antalya ve Alanya'da koylar tel örgülerle çevrildi. Buralardaki çoğu koya Türklerin girişi yasaklandı. Alanya'da Almanca resmi dil haline geldi. Orada adeta küçük bir Almanya yaratıldı. Alanya'da yaşayan binlerce Alman öncülüğünde yabancılar meclisi kuruldu. Almanlar, Alanya'da gazete çıkarmaya, oturdukları siteye bayraklarını asmaya ve Türk-

¹⁸¹ DİKBAŞ, Yılmaz; "Vatan Toprakları Satılıyor", *Teori* (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 36.

¹⁸² Hemen belirtelim ki, Turgut Özal döneminde de benzeri girişimler olmuş, yabancılara toprak satışını önleyen Tapu Kanunu ile Köy Kanunu değiştirilmek istenmiş, ancak Anayasa Mahkemesi buna izin vermemiştir (CENGİZ, Mehmet; "Hukuksal Boyutlarıyla Yabancılara Toprak Satışı", *Teori* (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 58).

leri oralara sokmamaya başladılar.¹⁸³ Goethe'nin *Doğu-Batı Divânı*'nda dile getirdiği gibi:¹⁸⁴

"Ve çoban koşdu, işte yaklaştı şehre!

Hayret! Kapılar, kuleler ve bekçiler yabancıydı!"

Aynı hataya Tanzimatçılar da düşmüştü. Yabancılar, gerek 1856 Islahat Fermanı gerekse 1867 yılında çıkarılan "Yabancı-lara Toprak Edindirme" kanunuyla Osmanlı İmparatorluğu'nda binlerce km kare toprak satın almışlardı. Osmanlı İmparatorlu-ğu'nda 1876 yılında çıkarılan kanunlarla neredeyse bazı şehir-ler tamamen yabancılar teslim edilmişti. Meselâ, 1895'te İz-mir'in %85'inin tapusu yabancıların eline geçmişti. 19. yüzyıl-da, Türk halkının İzmir'e "Gâvur İzmir" demesi boşuna de-ğildir.¹⁸⁵

Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde İsraililer toprakların bir kısmını parsellemiş durumda. GAP'ı İsraililere kaptırdık bile. Yabancılar toprak satışının mümkün olması, İs-rail'i kutsal kitapları *Tevrat*'taki büyük rüyaları "vaadedilmiş topraklar"a kavuşturdu. *Tevrat*'ta tanımlanan toprakların önemli bir kısmı Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndedir. *Tev-rat*'taki Göç Suresi (15-18), "O gün Tanrı, İbrahim'le bir anlaş-ma yaptı ve dedi ki: 'Senin çocuklarına şu toprakları veriyorum: Nil nehrinden Fırat nehrine kadar olan topraklar; Kenan, Hitit, Pers, Amori, Girgaşa ve Cebusite ülkelerinin toprakla-rı'"¹⁸⁶, şeklindedir.

¹⁸³ ÖZKAYA, Orhan; "Vatan Toprakları Yabancılar Satılamaz", *Teori* (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 26-28; DURNA, "Sömürgeleşmenin Son Halkası: Yabancılar Toprak Satışı", s. 51 ve 55.

¹⁸⁴ GOETHE, Johann Wolfgang von; *Doğu-Batı Divânı*, Çeviren: Bayram Yılmaz, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2005, s. 311.

¹⁸⁵ ÖZKAYA, "Vatan Toprakları Yabancılar Satılamaz", s. 29-32; DİKBAŞ, "Vatan Toprakları Satılıyor", s. 35.

¹⁸⁶ DİKBAŞ, "Vatan Toprakları Satılıyor", s. 33. Zaten, AB'nin yeni dayat-maları arasında Dicle ve Fırat'ın sularını uluslararası denetime (yani AB, ABD ve İsrail'in denetimine) açmak da vardır. Bu durum, 15 Aralık 2004'te Avrupa Parlamentosu Genel Kurulu'nda kabul edilen "*Avrupa*

Oysa, AB ülkelerinde bizdeki gibi toprak satışı mümkün değildir. Yine, Amerika'nın Florida, Oklohoma ve Mississippi gibi eyaletlerinde yabancılar toprak satın alamazlar. Türkiye'nin topraklarını ele geçiren İsrail'de toprakların yabancılara satışı olanaksızdır. Çünkü İsrail topraklarının %80.4'ü devlet malıdır.¹⁸⁷

AB'ye girme bahanesiyle topraklarımız, coğrafyamız ve ülkemiz ecnebilere satılıyor. Bu bir *paranoya*¹⁸⁸ değil(!) Böyle giderse, yakın bir gelecekte, Türkler Türkiye'de yabancı konumuna düşecekler. Tablo epey karamsar. Fakat Atatürk'ün "Türkiye Türklerindir"¹⁸⁹ sözünü bir an olsun bile aklımızdan çıkarmamamız gerekir. Ecnebilerin Türkiye'de toprak satın almaları, işgal anlamına gelir. Enver Gökçe'nin dediği gibi:¹⁹⁰

"Zalım!

Hemi de kötü dinli gâvur,

Nasıl da bağdaş kurmuş toprağıma

Gülümü harmanımı savurur!

Parlamentosu Türkiye Kararı"nda (42. madde), açıkça ifade edilmiştir: "Artan bölgesel istikrar ve komşu ülkelerle ilişkilerin iyileştirilmesi kapsamında, Türkiye'den Atatürk Barajı'nın yapılması nedeniyle su akışının azaldığı İran ve Irak'ta bulunan aşağı Mezopotamya gibi bölgelerin su ihtiyaçları konusunda daha hassas olmasını istemekte ve kaynağı Türkiye topraklarından olan akarsulardan gelen suyun adil ve eşit dağılımını sağlamak üzere Suriye de dahil olmak üzere komşularının yer alacağı bir çalışma grubu oluşturmasını talep etmektedir" (AVRUPA PARLAMENTOSU TÜRKİYE KARARI, s. 88). Artık, AB Türkiye'nin sularına da göz koymuştur.

¹⁸⁷ DİKBAŞ, "Vatan Toprakları Satılıyor", s. 37-38.

¹⁸⁸ Taha Akyol'a göre, yabancılara toprak satışı çerçevesinde, "'ülke satılıyor' paranoyası yersiz... Türkiye'nin kalkınma ve dış açılma araçlarından birini tıkayarak kalkınmamıza da zarar veriyor" [AKYOL, Taha; "Yabancılar Mülk Satışı", *Milliyet Gazetesi* (iç.), 16 Mart 2005, s. 15].

¹⁸⁹ ATATÜRK, Mustafa Kemal; *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, Cilt: 11 (1921), Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s. 362.

¹⁹⁰ GÖKÇE, Enver; *Bütün Şiirleri*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997, s. 65.

Kara gözlerini

Sevdiğim oğlan,

Bize oldu olan

Topla Antep'i, Çukurova'yı

İzmir'i, Urfa'yı, Konya'yı."

Yabancıların Türkiye'den istedikleri yerlerden istedikleri kadar toprak satın almaları, Türkiye'nin tam bağımsızlığıyla bağdaşmaz. Atatürk'ün bildirdiği gibi, "bağımsız bir devletin kendi arazisine haricin herhangi şekil ve suretle, isterse araştırma gayesiyle olsun, nüfuzu kabul edilemez."¹⁹¹ Bu memleket, ecnebilerin, yabancıların ve yerli işbirlikçilerin değil, bizim. Nâzım Hikmet'in dediği gibi:¹⁹²

"Dört nala gelip Uzak Asya'dan

Akdeniz'e bir kısırak başı gibi uzanan

bu memleket bizim."

Sonuç olarak, Batı gibi olmak arzusu ve Batıcılışma macerası, Osmanlı İmparatorluğu'nu tarih sahnesinden silmiştir. Batıcılışma projesinin Osmanlı'yı batırdığı tarihi bir gerçek. Batıcılışma, Osmanlı'nın özelliklerine göre kesin ölüm demektir.¹⁹³ Batıcılışma, Osmanlı için kıyametin kopmasıdır.¹⁹⁴ "Batılışma, Osmanlı tarihinde bir çeşit kıyamettir. Yaşayabilmek umuduyla verilmiş bir kendini öldürme kararıdır."¹⁹⁵ Nitekim biz Batıcılışma süreciyle koca bir imparatorluğu kaybettik. Bundan ders çıkarmak gerekmez mi? AB sistemini referans almamızda, AB'yle bütünleşme çabalarımızda, AB ile ilişkilerimizde bu ger-

¹⁹¹ ATATÜRK, Mustafa Kemal; *Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt: 13 (1922)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004, s. 207.

¹⁹² NÂZİM HİKMET; *Kuvâyi Milliye*, Adam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 90.

¹⁹³ KEMAL TAHİR, *Notlar/Roman Notları 2: Batı Çıkmazı*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1991, s. 105.

¹⁹⁴ KEMAL TAHİR, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, s. 518.

¹⁹⁵ KEMAL TAHİR, *Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, s. 390.

çeği neden ıskalıyoruz? Türkiye'nin AB ile ilişkileri, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batıcılışma zihniyeti çerçevesinde cereyan ediyor. Bunu hâlâ görmemekte neden ısrar ediyoruz? Emperyalizmin tahakkümü altına girmeyi niçin bu kadar arzuluyoruz? Yayılmacı, sömürgeci ve soykırımcı AB'nin peşine takılarak çözümler aramanın artık doğru olmadığını farkına varalım. Batı'nın gerçek yüzünü görelim. Batı'nın bir bataklık olduğunu anlayalım. Batı gibi olmaya çabalamakla, sahip olduğumuz her şeyi kaybedeceğimizi öğrenelim. Osmanlı'nın yaşadığı hezîmeti tekrar yaşamayalım. Batı maceramıza son verelim. Batı karanlığında kaybolmayalım. Özümüze dönelim. Kendi gerçeğimizin peşine düşelim. Çözümü Batılı da değil, kendimizde arayalım. Bunun için size bir şifre vereyim: Türk tarihini doğru okuyun. Bütün çözümler orada var. Ha bu arada Batılıdan sakın kopya çekmeyin.

3. BÖLÜM

BATI BATAKLIĞINI YAYAN BİR BİLİM OLARAK BATI SOSYOLOJİSİ VE ONU BERTARAF ETMENİN YOLLARI

"Eğer Kars Erzurum'un anahtarıysa, Anadolu'nun stratejik ve ticarî yollarının merkez noktası ve İstanbul'un anahtarı da Erzurum'dur" [Karl MARX, "Kars'ın Düşüşü", MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Doğu Sorunu (Türkiye)** (iç.), s. 595].

"Memleketim:

*Bedreddin, Sinan, Yunus Emre, Sakarya,
kurşun kubbeler ve fabrika bacaları
benim o kendi kendinden bile gizleyerek
sarkık bıyıkları altından gülen halkımın eseri-
ridir.*

Memleketim.

*Memleketim ne kadar geniş:
dolaşmakla bitemez, tükenmez gibi geliyor
insana.*

*Edirne, İzmir, Ulukışla, Maraş, Trabzon, Er-
zurum.*

*Erzurum yaylasını yalnız türkülerinden tanı-
yorum*

ve güneye

pamuk işleyenlere gitmek için

*Toroslardan bir kerre olsun geçemedim diye
utaniyorum"*

(NÂZİM HİKMET, **Kuvâyi Milliye**, s. 124).

Alman edebiyatının ve özellikle romantizm geleneğinin önemli isimlerinden biri olan ve Novalis lakâbıyla ünlenen Friedrich von Hardenberg, “bütün dönüşler yuvayadır”¹, demişti. Yuva, kendimiz olandır, burasıdır, ülkemizdir, coğrafyamızdır, memleketimizdir. Ben de bu yazımda, memlekete döneceğim. “Kuş yuvasından belli olur, insan vatanından.”² Biz uzun süredir evimizde değildik. Sıladan ayrıldığımız için hüznüydük, üzüntülüydük ve mutsuzduk. Gurbetten sılaya dönüyoruz, mutluyuz. Evimize gidiyoruz. Huzur, evimizdedir. Sorunlarımıza, artık evimizden bakalım. İdris Küçükömer’in dediği gibi, “bugün, mutlak yoksul evlerde milyonlarca çocuğun sinirli, hırçın, problemli yetiştiği bir ülkedeyiz. Ben geleceğe o evlerden de bakmaya çalışıyorum. Siz bakmıyor musunuz? ve Yakup Kadri üstadın ‘Sodom ve Gomore’sini tekrar okumaya gidiyorum.”³

Öncelikle gurbetteki serüvenimize ve maceramıza gidelim. Memleket hasretini birlikte düşünelim. Türkiye’deki çoğu entelektüel varlığıyla memlekette, ama düşünsel bakımdan yabancı ellerdedir. Düşünsel olarak bağımsız değildirler. Düşüncelerinde ele bağımlıdırlar. Bu durumun somut olduğu entelektüel kesimlerin başında, sosyologlar geliyor. Her alanda olduğu gibi sosyoloji alanında da Batı’ya bağımlıyız. Sosyologlarımızın büyük bir kısmı, Türk toplumunda yaşıyor, fakat Batı sosyolojisine göre düşünüyorlar. Bedenleri Türkiye’de, benlikleri ve bellekleri, Batı’da. Kalpleri, memleket için değil, Batı için atıyor. Batı’yı duyunca ve görünce heyecanlanıyorlar. Batı’yı kendile-

¹ Aktaran; ARSLAN, Hüsamettin; “Mütercimim Önsözü”, **İnsan Bilimleri-ne Prolegomena: Dil, Gelenek ve Yorum** (iç.), Derleyen ve Çeviren: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.

² MERİÇ, Cemil; **Umrandan Uygarlığa**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 243.

³ KÜÇÜKÖMER, İdris; **Sivil Toplum Yazıları**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 139. Küçükömer’in bu pasajı, diğer bir kitabı olan **Halk Demok-rasi İstiyor mu?** (Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 61) da şu şekildedir: “Geleceğe bakıyorum ama bugünden bakıyorum: Yoksul evlerde milyonlarca çocuğun sinirli, hırçın, problemli yetiştiği yurdumu görüyorum; ve Yakup Kadri üstadın **Soddom ve Gomore’sunu** okumaya gidiyorum.”

rine yakın hissediyorlar ve ülkelerine yabancılaşıyorlar. Batı severliği ve hayranlığı, almış başını gidiyor. Sosyologlarımızın çoğu bu kervana katılmış durumda.

Türkiye’de, Batı sosyolojisi severlerin önemli bir kısmı, “akıldan ve bilgiden yana, üstü kaval altı şişhane olduklarından”⁴ Türk toplumunu Batılı bir toplum gibi görüyor ve kendi kendilerini aldatıyorlar. Onlar, *Batı sosyolojisi bizi açıklar*, diye düşünüyor ve gamsız baykuşlar gibi hayatlarını devam ettiriyorlar. Batı sosyolojisini takip etmek ve orada meydana gelen değişimleri izlemek için amuda kalkıyor, hatta kırk takla bile atıyorlar.

Yalçın Küçük’ün “Türkiye aydınını sığ düşüncelerin tutkulu fedailerini olarak görüyorum”⁵ biçimindeki tespiti, Batı sosyolojisinin ülkemizdeki uydu sosyologları için tamamıyla geçerlidir. Ülkemizde, Batılı sosyologların yaman müritleri var. Onlara özenip, onların kavramlarıyla düşünüp, onlar gibi olmaya çalışanlar çok sayıda. Hatta sosyoloji meydanını kimseye kaptırmaya niyetleri de yok. Kendilerini sürekli yeniden üretiyor ve geometrik olarak da çoğalıyorlar. Onlar, taptıkları ve yolundan sapmadıkları Batı sosyolojisi tarikatının sürekli bir biçimde şubelerini ve acentelerini açarak, gözde mürit olmaya âzâmî gayret sarf ediyorlar. Hal böyle olunca da Türkiye’de Batılı sosyologların temsilcilerini bulmak zor olmuyor. “Türkiye’deki ‘aydınlar’ Batı yaşam biçimini ve düşünce tarzını seçtikleri için, Batılı gibi düşünmekte, Batı’da ortaya çıkan düşün ve sosyoloji akımlarını Türkiye’ye aktarıp onların temsilciliğini yapmaktadırlar.”⁶

Türkiye’deki çoğu sosyolog, Batılı sosyologların büyükelçileri gibi iş görüyor. İşin en tuhaf olan tarafı, Batılı bazı sosyologların kendi ülkelerinde şâkirtleri olmamasına karşın bizde olması. Meselâ, Cemil Meriç’in bildirdiğine göre, “vatanında

⁴ KEMAL TAHLİR, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, s. 217.

⁵ KÜÇÜK, Yalçın; *Aydın Üzerine Tezler 5, 1830-1980*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 14.

⁶ KAÇMAZOĞLU, *Türk Sosyoloji Tarihine Giriş I-Ön Koşullar*, s. 186.

pek az tanınan Le Bon, Osmanlı ülkesinde yaman bir mürit bulur, Abdullah Cevdet. ... A. Cevdet, 'O zekâ-ı feyyaz'ın Türkiye büyükelçisidir sanki. ... Zavallı A. Cevdet! Paris'e her gidişinde o 'büyük ve İslam'ın muhibbi hâkim'in ikametgâhını tavaf eder-miş."⁷

Batı taraftarı sosyologlarımız, Batı'nın her hastalığını ithale memur bir anonim şirket gibi çalışıyorlar.⁸ Batı sosyolojisinin emrine amade memur sosyologlarımız sürüsüyle ortalıkta. Batı'nın sözcülüğünü ve mümessilliğini yapanlar, çok sayıda. Ülkemiz, Batı sosyolojisinin yamaklarıyla dolu. Batı sosyolojisinin yandaşları, Batı sosyolojisi tarikatının istediği doğrultuda çalışmalar yapmakla kendilerini mükellef hissediyorlar. Bunlar, Batı çıkarları için seferber edilmişler ve gruplar halinde bir araya getirilmişlerdir. "Batılılar, sosyoloji ekolleri ile Türkiye'de kendi çıkarlarını savunacak ve 'bilimsel' düşünceden hareket edecek 'sağlam' sosyoloji grupları oluştur(muştur)."⁹ Bu "sağlam" sosyoloji grupları, sipariş üzerine çalışmalar yapan ve sosyoloji yapmayı, Batı sosyolojisinden tercümeler yapmak olarak algılayan kesimlerdir.

Türkiye'de, Batı'nın istediği konularda sipariş üzerine sosyolojik incelemeler gittikçe çoğalıyor. Tercüme sosyolojisinin uzantısı durumunda bulunan, daha çok Türkiye'nin Batı'ya tanıtılmasına yoğunlaşan ve oryantalist nitelikte olan araştırmalara karşı çıkılmıyor. Batı'da övgüyle karşılanan söz konusu çalışmalar ülkemizde teşvik ediliyor. Batı sosyoloji literatüründe *ben de varım* aldatmacına kapılmış bu çalışmalar, Türk sosyolojisini temsil etmekten uzaktırlar.¹⁰

⁷ MERİÇ, *Bu Ülke*, s. 160-161.

⁸ A.g.e., s. 168.

⁹ KAÇMAZOĞLU, H. Bayram; *Türk Sosyoloji Tarihi II: II. Meşrutiyetten Cumhuriyete*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 6.

¹⁰ SEZER, Baykan; EĞRİBEL, Ertan ve ÖZCAN, Ufuk; "Toplum Bilimleri ve Sosyolojinin Sonu Görüşleri Üzerine", *Sorgulanan Sosyoloji* (iç.), Editör: M. Çağatay Özdemir, Eylül Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 21.

Tercümeyle dayalı bir sosyoloji, bizi açıklamaz. Biz, Batı'dan ayrı bir uygarlığa mensubuz. Batı sosyolojisinin kavramları ve kuramları, ne derece doğru tercüme edilirse edilsin, Doğu uygarlığının kalesi konumundaki Türk toplumunu izah edemez. Cemil Meriç'in haklı olarak iddia ettiği gibi, "Batı ile Doğu birbirinden ayrı iki medeniyet. Orada söylenen kelimeler, burada tercüme edilemez."¹¹ Zaten, salt tercüme yapandan da sosyolog olmaz.

Batı sosyolojisi tarikatının yaman müritleri, Batı yolunda gitmeyi, Batı'yı takip etmeyi, tercüme yapmayı, kısaca takipçilik yapmayı, sosyolog yerine koymuyor, bilim adamı saymıyor, yazdıklarını okumuyor ve hiç değer vermiyorlar. Batı sosyolojisinin yılmaz/yorulmaz *repesantları*, Batı takipçiliği yapmayan özgün Türk sosyologlarına, "*Amerikan ya da İngiliz indesklerine giren kaç tane makalen var, "Kaç Amerikalı ya da İngiliz makaleye atıf yapmış?"* diye sorup duruyorlar. "*Niye İngilizce yazmıyorsun*", "*Senin İngilizce makalen yok mu*", "*Batılı efendilerimiz sana atıf yapmış mı, atıf?*" gibi sorular, sosyolog olmanın kriterleri olarak gösteriliyor. Bir de bunlar, "*Neden Batı sosyolojisiyle entegre olmuyorsun?*", "*Her şey küreselleşiyor, dünya küreselleşiyor, everybody kendi dilini terk ediyor, all of them İngilizce yazıyor, Türkçe out, İngilizce goal/gool*" şeklinde cümleler kurup, illet gibi insanın yakasına yapışıyorlar. Bu durum, özellikle son yıllarda oldukça fazla revaçta. Batı sosyolojisi tarikatının adamları yüzünden, sosyolojimiz, sadece teorik ve metodolojik bakımdan değil, dil yönünden de Batı'ya aşırı bağımlı hale gelmiştir. Temel sosyolojik görüşlerin ileri sürülmesi ve ana metinlerin yazılması Batılılardan, tercüme edilmeleri ve o eksende yazıların kaleme alınması bizdeki müritlerinden... Batı sosyoloji cemaatine sadık bir biçimde bağlanan sos-

¹¹ MERİÇ, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, s. 400. "Türk aydını mütercim olmak için yetiştirilmiştir. Tercümandan mütefekkir çıkmaz" (Yalçın Küçük'ten aktaran; MERİÇ, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, s. 347). "Türk aydını terceme odasında doğdu. Doğumunun izlerini taşıdı. Hâlâ taşıyor" (KÜÇÜK, Yalçın; *Aydın Üzerine Tezler 1, 1830-1980*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 429).

yolojik duruşlar neticesinde Türk toplum gerçeğinden uzaklaşmış, ona sırtını dönmüş, yüzünü Batı'ya çevirmiş bir sosyoloji cemaati zuhur etmiştir. Bu bağlamda, Kurtuluş Kayalı'nın tespitleri isabetlidir: "Geçmiş dönemde bir ölçüde özgür ve savruk sosyoloji yapmak söz konusuyken artık bağımlı bir sosyoloji yapmak gündeme gelmiştir. Türkiye'de sosyoloji yapmak Türkiye'nin koşullarını hesaba katmayı beraberinde getirmemiş; evrensel kategoriler çerçevesinde düşünmeye yol açmıştır. Bunun bir nokta ötesi de on yıllar çerçevesinde gelişmiş; Türkiye'de sosyoloji yapmak yerine dünya sosyolojisine entegre olmak yönelimini ortaya çıkarmıştır. Bu durum artık farklı bir aşamaya ulaşıldığının kanıtı olarak anlaşılmalıdır. Dünya-daki iş bölümü gereği Türk sosyoloğuna düşen farklı bir görev vardır: Daha ikincil mahiyette metinlerin yazılması. Daha ikincil mahiyette metinlerin de Türkçe değil, yabancı dilde yazılması. Bunun anlamı da Türkçenin bilim dili olmadığı ve Türkçede bilimsel mahiyette sosyolojik çalışmaların yapılmadığı, yapılamayacağı düşüncesidir."¹²

Batı sosyolojisini sorgulamaksızın kabullenmek, ona bu denli tapınmak, onu mürşit olarak görmek, onun tutsaklığını kabul etmektir. Bu durumda, çoğu şeyi fark etmek, bilhassa Türk toplumuna dair olaylara Batı sosyolojisinin penceresinin dışından bakabilmek, sorunlara ilişkin özgün sosyolojik yaklaşımlar geliştirebilmek ve Türkiye'nin gerçekliğini kavrayabilmek imkânı kendiliğinden yok olacaktır. Türkiye'ye Batılı sosyologların gözüyle bakmak, sorunları doğru görmemektir, miyopluktur, körlüktür. Çünkü Zygmunt Bauman'ın çok haklı bir biçimde "kusursuz ya da neredeyse kusursuz araştırma yöntemlerinin kerameti kendinden menkul ustaları"¹³ diye tanımladığı Batılı sosyologlar, kendi gerçeklerine düz/doğrusal bakarlarken, Doğu toplumlarına yamuk/yumuk bakmışlardır.

¹² KAYALI, Kurtuluş; "Sosyoloji Yapmak, Türkiye'de Sosyoloji Yapmak Ya da Türk Sosyolojisinin Yapı Taşlarını Oluşturmak", **Sorgulanan Sosyoloji** (iç.), Editör: M. Çağatay Özdemir, Eylül Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 13.

¹³ BAUMAN, Zygmunt; **Yaşam Sanatı**, Çeviren: Akın Sarı, Versus Kitap, İstanbul, 2011, s. 144.

Batılı sosyologların bilinciyle hareket edip, onların gözüyle görüp, onların adımlarıyla/adamlarıyla yürürsek, donup kalırız, köreliriz, körleşiriz, köleleşiriz, hakikatlerden uzaklaşırız, yanımızı, yöremizi, çehremizi ve yüzümüzü göremeyiz.

Çok öykünülen Batı, tarihinin büyük bölümü boyunca Aristoteles'in ara durumun olanaksızlığı ilkesinin tutsağı olmuştur: Bir şey ya A'dır, ya da A değildir.¹⁴ Bizde Batı sosyolojisinin taraftarlığını yapanların mantığı da budur. Yani, Batı sosyolojisi dışında başka bir sosyoloji olamaz.

Batı sosyolojisini bilmek ile ona göre düşünmek, ayrı şeylerdir. Batı sosyolojisine göre bir sosyoloji yapmak, bizi Batı takipçiliğinin ötesine götürmez ve her zaman için Türkiye gerçeğini anlamamızın önüne bent çeker.

Kendi gerçekliğimizi doğru tahlil etmek için, bağımsız ve özgün bir Türk sosyolojisi mücadelesi vermemiz gerekir. Bilinmelidir ki, bağımlılığın olduğu bir yerde hiçbir şey başarılamaz. Öncelikle, bağımlı kafaların yerini bağımsız kafaların alması şarttır. Kendimizi, kendimizin önünde engel olmaktan kurtarmak zorundayız. Çünkü "kendimiz kendi koşullarımızla kendimize karşıyız!"¹⁵ Öncelikle, bu durumun aşılması icap eder.

Sosyolojide bağımlı olduğumuz Batı sosyolojisinin gerçek doğası ve ana söylemleri nelerdir? sorusuna açıklık getirmemiz gerekir. Batı'nın hâlis eleştirmeni ve romantizm geleneğinin önemli ismi Jean-Jacques Rousseau, *Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev* metninde; "bilimleri ve sanatları doğuran bizim kötü yanlarımızdır"¹⁶, demişti. Bu, doğru bir saptamadır. Rousseau, bilimlerin doğuşlarındaki kötülüğün, onların amaçlarında daha

¹⁴ WALLERSTEIN, Immanuel; **21. Yüzyılda Siyaset**, Çeviren: Taylan Doğan ve Ender Abadoğlu, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 52.

¹⁵ KÜÇÜKÖMER, **Halk Demokrası İstiyor mu?**, s. 235.

¹⁶ ROUSSEAU, Jean-Jacques; **Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev: Seçme Düşünceler**, Çeviren: Sabahattin Eyuboğlu, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 36.

belirgin olarak karşımıza çıktığını bildirmiştir. Bu çerçevede, hem bireysel hem de toplumsal düzeydeki haksızlıklar ve olumsuzluklar olmasaydı hukuk bilimi; zalim hükümdarlar, krallar, savaşlar, isyanlar ve ayaklanmalar olmasaydı tarih bilimi olmazdı.¹⁷ Eleştirel yaklaştığım Batı sosyolojisini bu bağlam içinde düşünmemiz gerekir. Yani, zalim Batı toplumları 19. yüzyılda hem içsel hem de dışsal ciddi bir takım büyük problemlerle yüz yüze kalmamış olsaydı, sosyoloji bilimi (Batı sosyolojisi) olmazdı.

19. yüzyıl, Batı içi çekişmelerin yoğun olduğu bir yüzyıldır. Batı, bu yüzyılda dünya egemenliğini ele geçirmiş, Doğu toplumlarını hegemonyası altına almaya başlamıştır. Batı'nın dünya üzerinde hükümlanlık kurmasına ve çeşitli sorunlarla yüz yüze gelmesine kaynaklık eden oluşumların başında, Endüstri Devrimi ile Fransız Devrimi gelmektedir. Sosyolojinin bir bilim/ideoloji olarak zuhûr etmesini, 19. yüzyılın bu karmaşık atmosferi içinde ele almak gerekir. "Kuşkusuz sosyolojinin şekillendiği bağlamı, çoğu kez Fransız Devrimi'nin siyasal iklimini Sanayi Devrimi'nin yol açtığı ekonomik değişimlere bağlayan olaylar sağladı."¹⁸

Bir ideoloji olarak sosyoloji, Fransa'daki devrim ve kolektivizm, İngiltere'deki endüstrileşme ve yararcılık, Almanya'daki uyumsuzluk ve idealizm, Amerika'daki yayılma/genişleme ve iradecilikle yakın ilişkilidir.¹⁹

Sosyoloji, 19. yüzyılda Batı'nın Endüstri Devrimi ve Fransız Devrimi gibi devrimlerle karşı karşıya kaldığı içsel bunalımlarına ve onların yarattığı çelişkilere açıklık getirmek -aslında ortaya çıkan çelişkili durumun anlaşılmasını sağlamak ya da Immanuel Wallerstein'ın belirlemesiyle, *sosyal gerçekliğin an-*

¹⁷ A.g.e.

¹⁸ GIDDENS, Anthony; **Kapitalizm ve Modern Sosyal Teori: Marx, Durkheim ve Max Weber'in Çalışmalarının Bir Analizi**, Çeviren: Ümit Tatlıcan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 19.

¹⁹ ASHLEY, David ve ORENSTEIN, David M.; **Sociological Theory: Classical Statements**, Allyn and Bacon, Boston, 1990, s. 21-27.

*laşılmamasını sağlamak*²⁰- ve Batı'nın *Doğu toplumlarını denetim altına almasını kolaylaştırmak*²¹ için ortaya çıkmıştır. Kısaca, sosyoloji, endüstriyel toplumun çocuğu²² olarak doğmuştur.

Batı, 19. yüzyılda söz konusu devrimlerin etkisiyle sosyal çalkantılar içine girmiş, özellikle kapitalist üretim tarzının açmazlarıyla sıkıntılı bir süreç yaşamış, yoksulluk, işsizlik, sefalet, açlık, kıtlık, sömürü, baskı, mülksüzleştirme ve yabancılaşma gibi sorunlarla boğuşmuştur.

Batı, 19. yüzyılda kapitalizmin çelişkilerinin zirveye çıktığı bir coğrafyaydı. Batı, en büyük çelişki ve krizlerle bu yüzyılda karşılaşmıştır. Kapitalizmin yarattığı insanlık dışı manzaralar karşısında tepkiler de çoğalmıştır. 19. yüzyıl, kapitalizme yönelik muhalif tavırların doruğa çıktığı, sistem karşıtı hareket ve söylemlerin çoğaldığı bir dönemdir. Kapitalizmin çelişkilerine koşut, halk olarak işçi sınıfı, bilinçli/devrimci bir sınıf kimliğiyle kapitalist sistemin karşısına dikilen diri bir güç konumuna gelmiştir. İşçi sınıfının kapitalizmin ördüğü sömürü düzenine karşı amansız mücadelesi, ilk ve son kez, 19. yüzyılda olmuştur. 19. yüzyılda, işçi sınıfının bilinçli bir sınıf olduğu, Karl Marx'ın *Kapital*, Friedrich Engels'in *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu* ve Edward Thompson'ın *İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu* gibi metinlerden kolayca anlaşılabilir. Nitekim Marx'ın, yaşadığı yıllar-

²⁰ WALLERSTEIN, Immanuel; **Sosyal Bilimleri Düşünmemek: Ondokuzuncu Yüzyıl Paradigmasının Sınırları**, Çeviren: Taylan Doğan, Avesta Yayınları, İstanbul, 1999.

²¹ 19. yüzyılda Batı, Doğu karşısında elde etmiş olduğu üstünlüğünü sürdürebilme noktasında sosyal dünya üzerinde doğru bilgilere gereksinim duymuştur. Böylesi bir gereksinimin ürünü olarak sosyoloji adında yeni bir sosyal bilim disiplini üretilmiştir. 19. yüzyılda dünya egemenliğini ele geçiren Batı, bu egemenliğin sağladığı üstünlükten beklediğinin üzerinde sonuçlar almaya başlamıştır. "Bu durum, Batı'ya yeryüzündeki gelişmeler istediği yönü verebileceği inancını kazandırmış ve bu inancın sonucunda da doğa bilimleri örneğinde yeni bir bilim (sosyoloji) oluşturmaya koşulmuştur" [SEZER, Baykan; "Türk Sosyologları ve Eserleri 1", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi** (iç.), 3. Dizi- 1. Sayı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989, s. 4].

²² MERİÇ, **Sosyoloji Notları ve Konferanslar**, s. 193.

da İngiltere’de sosyalist devrimi beklemesi, sınıf bilinci gelişmiş bir işçi sınıfının varlığına delâlettir.

Batı’nın, 19. yüzyılda, burjuva devrimleri ve onunla bağlantılı kapitalizm nedeniyle sosyal uyumsuzlukları ve iç çelişkileri artmıştır. Batı, özellikle emek ve sermayenin geniş boyutlara varan çekişmesiyle karşı karşıya kalmıştır.²³ Bu durum karşısında halk, ilk kez doğrudan, aktif, bilinçli ve örgütlü olarak tarih sahnesinde yer edinmeye başlamış, sosyal yapı ve kamusal alanlara müdahale etmiştir. Halkın etkili bir özne olarak varoluşu ve oluşturduğu örgütlü güç cepheleri sosyalist eğilimlere doğru yönelim içine girince “sosyalizme karşı bir tepki olarak ve sosyal değişimin geniş kitlelere daha belirgin bir bilinçle yayılması karşısında sosyoloji sahneye koyulmuştur.”²⁴ Sosyoloji, burjuvazinin çıkarları doğrultusunda inşa edilmiş bir bilimdir. “‘Sosyoloji’ sırf işçi sınıfına karşı, dolayısıyla da tarihsel maddeciliğe karşı savaşmak için kurulmuştur.”²⁵ Sosyolojinin ana tasası, Marxizmi kötölemek ve diyalektik düşmanlığı yapmaktır.²⁶

Kısacası, sosyoloji, sosyalizme muhalif bir bilim olarak tarih sahnesinde yer edinmiştir.²⁷ Sosyoloji, sosyalizm karşıtı bir ideoloji olan liberalizmle iç içedir. Sosyolojinin politik kimliği liberalizmdir. Başlangıcından bugüne Batılı sosyologların çoğunluğu liberalizmin savunuculuğunu üstlenmişlerdir. “Son derece açıklıkla ortaya konmalıdır ki, Amerikalı olanlar da dahil olmak üzere, birçok Batılı toplumbilimci daha liberal bir po-

²³ SEZER, Baykan; **Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tarımı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1990, s. 34; SEZER, Baykan; **Sosyolojide Yöntem Tartışmaları**, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1993, s. 28.

²⁴ SEZER, Baykan; **Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981, s. 14.

²⁵ KIVILCIMLI, Hikmet; **Metafizik Sosyolojiler**, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, 2008, s. 28.

²⁶ A.g.e., s. 29.

²⁷ KORSCH, Karl; **Karl Marx: Marxist Kuram ve Sınıf Hareketi**, Çeviren: Mehmet Okyayuz, Doruk Yayınları, Ankara, 2000, s. 30.

litikadan yanadır.”²⁸ Bu nedenle, Batı, sosyolojiye büyük bir misyon yüklemiş, özellikle sosyalizme karşı ondan çok şey yapmasını beklemiş, onu sorunlarının üstesinden gelmekle görevlendirmiştir. “Sosyolojinin kapitalist sistemin yerleştiği ve Batı’nın dünya egemenliğini ele geçirdiği bir dönemde doğması rastlantı değildir. Batı’nın sosyolojiden beklentileri büyüktür. Sosyoloji, başta toplumların işleyiş kanunlarını bulacak ve sosyolojinin bulduğu bu kanunlara göre, yönetici sınıf toplumun yönünü kendi çıkarları (kapitalist sınıfın çıkarları) doğrultusunda belirleyecektir. Yine, yönetici sınıf, sosyoloji aracılığı ile mevcut toplumsal karmaşayı, ‘anomi’yi önleyecektir! Bir başka deyişle, sosyoloji, maymuncuk gibi her sorunlu kapıyı açacaktır. Nerede sorun varsa sosyoloji oraya koşacak ve sorunu halledecektir.”²⁹

Sosyolojinin sosyalizm karşıtı olarak inşa edildiğini net bir biçimde kanıtlayabilmek için Emile Durkheim ve Max Weber’in sosyolojik duruşlarına bakmak yeterli olur. Durkheim ve Weber’in sosyoloji görüşleri, Marx’ın sosyalizm söylemine muhalif olarak belirmiştir. Eğer Marx sosyalizm görüşünü ileri sürmemiş olsaydı, Durkheim ve Weber’in sosyolojide ön plana çıkmaları söz konusu olmazdı.³⁰ İşte, bu bağlamda, varoluş nedeni sosyalizm söylemini çürütmek ve onun kitleler üzerindeki derin tesirini sona erdirmek olan sosyolojiye kimlik kazandıran sosyologların Durkheim ile Weber³¹ olması, rastlantısal de-

²⁸ OSİPOV, G.; **Toplumbilim: Teori ve Yöntem Sorunları**, Çeviren: Ünsal Oskay, Sol Yayınları, Ankara, 1977, s. 61.

²⁹ KAÇMAZOĞLU, **Türk Sosyoloji Tarihine Giriş I-Ön Koşullar**, s. 15.

³⁰ Bu konuda detaylı bilgi için şu eserlerime bakılabilir: KIZILÇELİK, Sezgin; **Batı Sosyolojisini Yeniden Düşünmek Cilt 1: Marx’ın Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2007; KIZILÇELİK, Sezgin; **Batı Sosyolojisini Yeniden Düşünmek Cilt 2: Burjuva Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2007.

³¹ Meselâ, Batılı sosyologlar tarafından Weber’in günümüzde en önemli sosyolog olarak görülmesi ve sosyolojide 20. yüzyılın en iyi on kitabı içerisinde onun iki kitabının yer alması/seçilmesi (20. yüzyılın en iyi on kitabı içinde Weber’in **Economy and Society** kitabı 1. sırada, **The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism** kitabı ise, 4. sırada yer almıştır),

ğildir. Batı sosyolojisi içinde teorik ve metodoloji anlayışları bakımından birbirlerine taban tabana zıt olan Durkheim ile Weber'in ortak yönleri vardır. Her ikisi de din konusunu irdelemiştir. Onların din konusuna eğilmeleri, Marx'ın, dini altyapı tarafından belirlenen bir üstyapı kurumu ve *halkı uyuşturan bir afyon*³² olarak nitelemesiyle bağlantılıdır. Başka bir deyişle, Durkheim ile Weber, Marx'ın dine dair tezlerini çürütebilmek için din konusuna yönelmişlerdir. Durkheim ile Weber'in bir başka ortak yönü de, sosyolojinin yöntemi üzerinde durmalarıdır. Onların gayesi, Marx'ın diyalektik ve tarihsel materyalist yöntemini eleştirmektir.³³

19. yüzyılda, sosyoloji ile sosyalizm, aynı sorunları çözmeye yönelmiş ve aynı konuları ele almışlardır. Aralarındaki temel farklılık, sorunları ele alış tarzlarında ve buna bağlı olarak getirdikleri açıklamalardadır.³⁴ Gerek sosyoloji gerekse sosyalizm, 19. yüzyılda kapitalist üretim ilişkilerinin getirdiği açmazlara, yani Batı içi çekişmelere çözüm üretmek için çaba sarf etmişlerdir. Ama ikisinin getirdiği çözümler, birbirinden farklı-

elbette rastlantısal değildir [SCHEUCH, Erwin K.; "Sociology as the Heir of the Social Science", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 591].

³² Karl Marx, *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi* (Çeviren: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 192) metninde, "din, halkın *afyonu*nu oluşturuyor", demiştir. Ancak, Marx, durup dururken, dine dair böyle bir iddiada bulunmamıştır. 19. yüzyılda sosyalist ideolojiyle donanmış bilinçli bir işçi sınıfı vardı. Burjuvazi, işçi sınıfının bilincini kırmak ve işçi kitlesini yozlaştırmak için tekrar dini öne çıkarmıştır. Dinin hiçbir zaman Batı'nın gündeminden düşmediğini belirtmek gerekir. Aydınlanmayı, Rönesansı, Reformu yapmış, laikliği öne çıkarmış ve sözde din sorunsalını aşmış olan Batı, 19. yüzyılda, işçi sınıfının mabedi olan *sendikanın* yanına (ve ona muhalif olarak) tekrar *kilise* kurumunu koymuştur. Burjuvazi, kilise kurumu vasıtasıyla, özellikle de İngiltere'deki Metodist kilise hareketi aracılığıyla dini işçi sınıfını uyuşturmak için iktidarın aleti olarak kullanmıştır. Burjuvazi bunda da başarılı olmuştur. İşçiler sendikadan kiliseye çark etmişlerdir. Marx'ın dine ilişkin olumsuz duruşunu bu bağlam içinde düşünmek gerekir.

³³ SEZER, *Sosyolojinin Ana Başlıkları*, s. 69-112.

³⁴ SEZER, *Sosyolojide Yöntem Tartışmaları*, s. 31.

dır. Meselâ, sosyoloji, burjuva sınıfının çıkarları doğrultusunda Batı toplumlarına bir düzen getirme, sosyalizm ise burjuva sınıfının düşmanı olan işçi sınıfının çıkarları bağlamında toplumlara yön verme çabasıydı.

19. yüzyılda, sosyoloji burjuvazinin, sosyalizm ise işçi sınıfının bilimidir. Başka bir deyişle, sosyoloji, burjuva sınıfının, sosyalizm ise halk olarak işçi sınıfının çıkarlarının koruyuculuğunu üstlenmişti.

Sosyoloji, kapitalist dünya düzenini meşrulaştırma, egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda toplumlara yön verme ve ilişkileri örtbas etme noktasında burjuvazinin bilimidir. Jürgen Habermas'ın dediği gibi, "sosyoloji, burjuva toplumunun kuramı olarak doğmuştur."³⁵ Bundan dolayı Batılı sosyologlar, var olan eşitsizlikleri, bilhassa da kapitalist rejimdeki "sınıf" eşitsizliklerini gereğinden fazla savsaklamışlardır.³⁶ Sosyoloji, sosyal sınıflar ve eşitsizlikler yerine, insan grupları ve davranışlarını, insanların birbirleriyle ilişki ve etkileşimlerini, kısaca sosyal davranışı araştırmaya yönelmiştir.³⁷

Sosyoloji, liberalizmin bilimidir. Liberal ideolojinin ürünüdür. Onun eklentisi ve destekçisidir. Sosyolojinin görevi, Marxist düşüncenin önünü kesmektir. İşte, bu yüzden, Warshay'ın ileri sürdüğü gibi, dünyada sosyolojinin geliştiği

³⁵ HABERMAS, Jürgen; **İletişimsel Eylem Kuramı: 1. Cilt/Eylem Rasyonelliği ve Toplumsal Rasyonelleşme, 2. Cilt/İşlevselci Aklın Eleştirisi Üzerine**, Çeviren: Mustafa Tüzel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 29.

³⁶ MOORE, Wilbert E.; "Social Change", **The Future of Sociology** (iç.), Editör: Edgar F. Borgatta ve Karen S. Cook, Sage Publications, Inc., California, 1988, s. 338.

³⁷ COSER, Lewis A. ve Diğerleri; **Introduction to Sociology**, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1983, s. v; HORTON, Paul B. ve LUNT, Chester L.; **Sociology**, McGraw-Hill Kogakusha, Ltd., Tokyo, 1976, s. 3; FICHTER, Joseph; **Sosyoloji Nedir**, Çeviren: Nilgün Çelebi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 1-3; GIDDENS, Anthony; **Sosyoloji**, Yayına Hazırlayan: Hüseyin Özel ve Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s. 2; SPROTT, W. J. H.; **Sosyoloji**, Çeviren: Mehmet Karaoğlu ve Ülker Yükselbaba, Seyir Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 1.

yerlerde (meselâ, ABD), Marxist sosyoloji ihmal edilmiş, bilim dışı kabul edilmiş, tehlikeli ve yabancı olarak görülmüştür.³⁸

19. yüzyılın politik liderleri, liberalizmi tüm dünyaya yayarak dünyayı kontrol altına alma noktasında şimdi hakkında çok daha fazla bilgiye ihtiyaç duymuşlardır. Dolayısıyla da bu amaçla dönük olarak sosyoloji gibi yeni disiplinler gelişmiştir.³⁹ Sosyoloji, 19. yüzyılın ana ideolojilerinden sosyalizmi ve muhafazakârlığı reddeden, buna karşın liberalizmle uyum içinde olan yeni bir ideolojidir. Meselâ, Fransa'da sosyolojinin kurucularının tamamı, çeşitli manevralarla farklı noktalarda kapitalist düzenin bekçiliğini yapmışlardır. "Comte, ihtilalin ölüme mahkûm ettiği Katolikliği, 'insanlık dini' ismi altında hortlatan bir yarı deli. Le Play sürüyü şer kuvvetlerine kaptırmak istemeyen kiliseyi temsil eder; şer kuvvetlerine, yani sosyalizme. Durkheim, sarsılan düzeni rasyonalizm rayına oturtmaya çalışan bir haham torunu. Ortak vasıfları kötü birer nâsir olmak. Dâvâ: Hristiyan Batı toplumunu istikrara kavuşturmak, dördüncü sınıfın ataklarını önlemek. Bir Fransız yazarı 'çoban köpekleri' diyor üstatlara."⁴⁰

Sosyoloji, sol ve sosyalist ideolojiye cephe almış, her zaman için sağ ve liberal ideolojiyle kol kola girmiştir. Sosyoloji, ortaya çıkışından bugüne değin, hep sağın bilimi olmuştur. Bu durumu, sosyolojinin önemli simalarının politik duruşlarında görmek mümkündür. Gerisini, kendisi de liberal bir sosyolog olan Anthony Giddens'tan dinleyelim: "Sosyolojinin gelişimi bazı açılardan aslında sağla iç içe geçmiş uzun bir tarihe sahiptir. Sosyolojinin klasik kurucularından biri olduğu herkes tarafından kabul edilen Max Weber soldan çok sağa eğilim göstermiş ve zamanında kendilerini devrimci ilan edenleri amansızca

³⁸ WARSHAY, Leon H.; **The Current State of Sociological Theory: A Critical Interpretation**, David McKay Company, Inc., New York, 1975, s. 26.

³⁹ WALLERSTEIN, Immanuel; **Dünya-Sistemleri Analizi: Bir Giriş**, Çeviren: Ender Abadoğlu ve Nuri Ersoy, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 22.

⁴⁰ MERİÇ, **Bu Ülke**, s. 183.

eleştirmiştir. Vilfredo Pareto ve Robert Michels yaşamlarının sonuna doğru İtalyan faşizmiyle flört etmişlerdir. Çoğu sosyolog muhtemelen mizacı ve siyasi eğilimi gereği liberal olmuştur. Bu durum Emile Durkheim ve sonraki kuşaklardan R. K. Merton, Talcott Parsons, Erving Goffmann ve Ralf Dahrendorf gibi birçok önemli sosyoloji düşünürü için geçerlidir.”⁴¹

Sosyoloji, burjuva sisteminin koruyucu parçasıdır. Burjuva düzeninin arızasına göre sosyolojik kavram ve kuram üretilir. Sosyolojide sürekli bir biçimde farklı kuram ve yaklaşımların üretilmesini bu çerçevede değerlendirmek gerekir. Hikmet Kıvılcımlı’nın burjuva sosyolojisi ekollerinin tümünü içerecek anlamda kullanmış olduğu “metafizik sosyolojiler”⁴² sözcüğüne yönelik şu değerlendirmesi isabetlidir: “Metafizik sosyolojiler, burjuva toplumunun bunalımlı gidişi ve tertibi (düzeni) içinde resmi üniformalı olduklarından, moda gibi parlayıp çıkar, sonra batarlar. Burjuva hükümetlerinin kabineleri gibi bazen biri, bazen ötekisi ‘iktidar mevki-i’ne gelir. Sonra, saman alevi gibi sönüp gider. Gene de ortalıkta dolaşan hep onlardır.”⁴³

Sosyoloji ile burjuva sınıfının ideolojisi arasındaki bağlantı açıktır. Burjuvazinin egemen olduğu kapitalist sistemin özü, sermaye yaratmaya dayanır. Sermaye yaratmak için mal ve teknoloji yaratma, malların ve teknolojinin yaratılmasında etkin olmak için kapasitesi ve isteği olan uygun işgücü yaratma, sermaye birikiminin zorunlu kurumsal çerçevesi olarak devletler ve devletlerarası sistem yaratma ve bütün diğer etkinlikleri destekleyebilecek bilgi yapıları yaratma.⁴⁴ Sosyoloji biliminin var oluş gerekçesini, bu çerçevede tartışmak gerekir. Theodor W. Adorno’nun dediği gibi, sosyoloji, liberal iktidarın bilimidir

⁴¹ GIDDENS, *Sosyolojinin Savunusu: Makaleler, Yorumlar ve Yanıtlar*, s. 12.

⁴² KIVILCIMLI, *Metafizik Sosyolojiler*, s. 29.

⁴³ A.g.e., s. 63.

⁴⁴ WALLERSTEIN, Immanuel; *Yeni Bir Sosyal Bilim İçin*, Çeviren: Ender Abadoğlu, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 38-39.

ve onun “bahşişiyle yaşar.”⁴⁵ Sosyoloji, sosyalizm karşıtı bir söyleme sahiptir. Sosyolojinin ana fonksiyonu, dünyada sosyalizmin önünü kesmektir. Sosyoloji, bu işlevinde başarılı olmuştur. Bugün, sosyoloji bilimiyle burjuva sınıfı arasındaki organik bağ devam ederken, aynı şey, işçi sınıfıyla sosyalizm için söylemez. Dünyada, özellikle Batı’da işçi sınıfı sosyalizmden kopmuştur. Bunda elbette ki, sosyoloji gibi sosyalizm karşıtı ideolojilerin payı olmuştur.

Sosyoloji, sadece sosyalizme değil, aynı zamanda, teolojiye de karşıdır. Aydınlanmanın bilimi olan sosyolojinin kendini teoloji karşıtı olarak konumlandırması gayet doğaldır. Bu bağlamda, sosyolojinin öncelikle *dünya* kavramını ilgi odağı olarak seçmesi, rastlantısal değildir. Sosyolojinin asıl amacı, hem bu dünyayı hem de öteki dünyayı açıklama iddiası taşıyan *teoloji*’nin yerini almaktır. İşte, bu yüzden sosyoloji kendisini yeni bir din gibi görmüştür. Nitekim sosyolojinin isim babası Auguste Comte, sosyolojiyle iç içe gördüğü pozitivizmi *insanlık dini*⁴⁶ olarak düşünmüştür. Ancak bu *yeni dünya dininin* bilimi olan sosyoloji, epistemolojik ve metodolojik olarak, kutsal metinleri, aşkınsal, metafizik ve dogmatik olanı, sezgiyi ya da vahyi değil, doğa bilimlerinin metodunu referans almış, yani, akla, gözleme, deneye dayalı, somut, kesin, nesnel, genel geçer ve evrensel özellikler taşıyan bilgiyi önemsemiştir. Aydınlanma kaynaklı pozitivizmi kendisine düstur edinen sosyoloji, sosyal dünyayı, doğa-benzeri olarak kavramsallaştırmıştır. Comte ve Durkheim gibi sosyolojinin öncüleri, onu matematik ve fizik gibi bir bilim olarak görmüşler ve sosyal fenomenleri *sayılara*⁴⁷ indirgeyerek

⁴⁵ SOYKAN, Ömer Naci; **Müziksel Dünya Ütopyasında Adorno ile Bir Yolculuk**, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1991, s. 60.

⁴⁶ COMTE, Auguste; **Pozitivizm İlmihali**, Çeviren: Peyami Erman, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986.

⁴⁷ “Sayı Aydınlanmanın kanon’u haline gelmiştir” (HORKHEIMER, Max ve ADORNO, Theodor W.; **Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar I**, Çeviren: Oğuz Özgül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 23). Aydınlanmayla birlikte her şey sayıyla anlaşılmış, her şey sayısallaşmıştır. Sayı mitleşmiştir. Aydınlanmanın bilimi olan sosyolojinin sayılara yönelmesi

açıklamışlardır. Böylece, onlar, kendilerini söyledikleri pek fazla tartışma götürmeyen peygamberlerin ve doğa bilimcilerin yerine koymuşlar, dolayısıyla ileri sürdükleri argümanların ve ulaştıkları sonuçların benimsenmesini istemişlerdir.

Sosyoloji, başlangıcından bu yana doğayla toplumun aynı işlediğini, doğal dünyanın yasalarıyla sosyal dünyanın yasalarının aynı olduğunu ortaya koymak çabasındadır. Comte'un sosyolojiye *sosyal fizik* demesi ve sosyolojinin doğa bilimlerine öykünmesi, aslında toplumun yasalarının doğa yasaları gibi kolay kolay değişmeyeceğine, yani 19. yüzyılın kapitalist toplum düzeninin değişmezliğine yapılan bir göndermedir. "Comte'un anladığı anlamda pozitif sosyoloji, 'değişmez' olarak tasavvur edilen doğa yasalarını bulmayı kendine ödev edinmiştir."⁴⁸

Ayrıca Comte'un insanlığın evriminin son noktası olarak Avrupa toplumlarının ulaştığı toplum tipini (kapitalist toplumu) görmesi ve sosyolojinin Avrupa'yı incelemesi, şaşırtıcı değildir. Zaten, sosyal bilimler ve özellikle de sosyoloji, "modernliğin ve medeniyetin dünyası olarak görülen pan-Avrupa dünyasını analiz ediyorlardı."⁴⁹

Modernlik ve sosyal bilimler, birbirleriyle bağlantılıdır. Sosyal bilimler, modern dünyayı kavramaya dönüktürler.⁵⁰ Gelecekteki dünyanın sona ermesi, modernin sağlanmasına dönük bir bilim olan sosyoloji de, modernlik projesine bağlıdır,

üzerine düşünmek gerekir. Çünkü Baykan Sezer'in de belirttiği gibi, sayılar, yansız ve tarafsız değildir. Araştırmacı sayılara rahatça istediği yönü ve şekli verebilir (KIZILÇELİK, Sezgin; **Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 96).

⁴⁸ HORKHEIMER, Max ve ADORNO, Theodor W.; **Sosyolojik Açılımlar: Sunular ve Tartışmalar**, Çeviren: M. Sezai Durgun ve Adnan Gümüş, BilgeSu Yayıncılık, Ankara, 2011, s. 16-17.

⁴⁹ WALLERSTEIN, **Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD**, s. 87.

⁵⁰ WITTROCK, Björn; "Rethinking Modernity", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 52-55.

modernliğin bir ürünüdür.⁵¹ Mesela, 19. ve 20. yüzyıl sosyolojisi-
sinde başat olan klasik sosyoloji teorileri, tamamen Batı sosyal
deneyiminin bir sonucudur.⁵² Modernlik sorunu, onun geçmiş-
teki gelişimi ve şimdiki kurumsal formları, ana sosyolojik prob-
lemidir. Sosyoloji ile modern kurumların ortaya çıkışı arasında-
ki bağlantılar uzun zamandan beri kabul edilmektedir.⁵³ Mo-
dern yapı ve kurumlara ruhunu kazandıran ana unsur ise, akıl-
cılışmadır. İşte, bu nedenle, sosyoloji, modernliğin temelini
oluşturan akılcılığa söylemine dayalıdır. "Sosyoloji, modern-
liğin ve *akılcılığın bilimi* olarak ortaya çıkmıştır."⁵⁴

Kısaca, sosyoloji, modernlikle, yani modern ya da endüstri-
leşmiş toplumların dinamikleri ve karakterleriyle ilgilenen bir
disiplindir.⁵⁵ Sosyoloji, modern toplumların krizlerine çözüm
bulmanın bilimidir. Sosyolojik düşünce, dinamik Avrupalı top-
lumların krizlerine cevap olarak hâsıl olmuştur.⁵⁶

Batı dünyasını inceleyen sosyoloji, esasında fizik bilimi gibi
düşünülmüştür. Fakat sosyolojideki yasalarla (meselâ, toplum-
ların tarihsel ve toplumsal gerçekleri birbirlerinden farklıdır)
fizikteki yasalar (meselâ, atılan taş Konya'da da yere düşer
Kenya'da da) eş tutulamaz. O halde, sosyoloji, *evrensel-
liğin/evrensel süreçlerin bilimidir, onun ürettikleri evrensel/genel*

⁵¹ SCOTT, John; **Sociological Theory: Contemporary Debates**, Edward
Elgar Publishing Limited, Aldershot Hants, 1995, s. 1; GIDDENS, Anthony;
Social Theory and Modern Sociology, Polity Press, Cambridge, 1987, s.
15 ve 26.

⁵² ASHLEY ve ORENSTEIN, **Sociological Theory: Classical Statements**, s.
19.

⁵³ GIDDENS, Anthony; **Modernity and Self-Identity: Self and Society in
the Late Modern Age**, Polity Press, Cambridge, 1991, s. 1.

⁵⁴ RICHTER, Rudolf; **Sosyolojik Paradigmalar: Klasik ve Modern Sosyoloji
Anlayışlarına Giriş**, Çeviren: Necmeddin Doğan, Küre Yayınları, İstanbul,
2012, s. 39.

⁵⁵ GIDDENS, Anthony; **In Defence of Sociology: Essays, Interpretations
and Rejoinders**, Polity Press, Cambridge, 1996, s. 3.

⁵⁶ GERTH, Hans ve LANDAU, Saul; "The Relevance of History to the Socio-
logical Ethos", **Readings in Sociology** (iç.), Editör: Edgar A. Schuler ve
Diğerleri, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1967, s. 855.

geçerdir, söyleminden sakınmak icap eder. Sosyoloji, evrensel olamaz. Onun ürettiği teori ve terimlerin evrenselliğinden söz edilemez. Toplum farklılıkları esas olduğu ve evrensel denen şeyi Batı sistemi belirlemeye devam ettiği için sosyolojinin evrenselliği mümkün değildir.

Evrensel nelerden oluşuyor, evrensel olan kimindir, evrensel dedikleri şeye Doğu toplumlarının bir katkısı var mıdır, evrensellik denen yutturmaca, Batı sisteminden farklı bir şey midir? Bu ve benzeri soruların cevaplandırılması gerekir.

Batı, 19. yüzyıldan itibaren yapıp ettiklerini evrensel(lik) kılıfı altında tüm dünyaya dayatma arzusundadır. Geç 18. yüzyıl ile erken 19. yüzyılda Batı'da evrensele yönelik vurguların çoğaldığını görüyoruz. Sözgelimi, Immanuel Kant, *evrensel tarih*; G. W. Friedrich Hegel, *dünya tarihi* fikrini gündeme getirmişlerdir. Gerek Kant gerekse de Hegel, Batı-merkezli olarak dünya tarihini ele almışlardır. Her iki filozof da Batı tarihini dünya tarihi olarak okumuşlardır. Marx ve Engels de kapitalist üretim tarzının gelişmesine koşut olarak "tarih de, gittikçe dünya tarihi haline dönüşür"⁵⁷, demişlerdir. Meselâ, Marx'ın *Feuerbach Üzerine Tezler*'de ileri sürdüğü o ünlü 11. tez doğrudan evrensel/*dünya* kavramını içeriyor: "Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde yorumladılar, sorun onu değiştirmektir."⁵⁸ Aslında, burada, yorumlandığı ileri sürülen dünya, Doğu sosyal dünyası değil, Batı sosyal dünyasıdır.

O halde, Türk sosyolojisinin kurucu ismi Baykan Sezer'in dediği gibi, sosyal konularda bilimin evrenselliği bir kandırmacadır ve saçmalıktır.⁵⁹ Evrensellik söylemi, tam bir aldatmacadır. Evrensel denen gerçeklikler söz konusu değildir. Onları

⁵⁷ MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Alman İdeolojisi -Feuerbach**, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 59.

⁵⁸ A.g.e., s. 22.

⁵⁹ SEZER, Baykan; "Şarkiyatçılık Üzerine...", **Prof. Dr. Nihat Nirun'a Armağan** (iç.), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2001, s. 173.

karşıl原因an terimler de sahtedir. “Üniversel hakikatlar yoktur. Kelimeler hain ve yalancıdır.”⁶⁰

Sosyalizm ve teoloji karşıtı bir ideoloji olan sosyoloji, Batı düşünce sisteminin bir ürünü olup, onun hegemonyasını gerçekleştirme aracıdır. Bu saptamam sadece sosyoloji için değil, sosyal bilimlerin tümü için de geçerlidir.⁶¹ *Sosyal bilimlerin vâ-*

⁶⁰ MERİÇ, *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, s. 400.

⁶¹ Batı, sömürgeleştireceği coğrafyalara önce sosyal bilimleriyle gider. Gittiği yerler hakkında bilimsel istihbaratçılık yoluyla bilgi ve veri toplar. Daha sonra elde ettiği bilgiler ışığında politikalar geliştirir. Tarihin en acımasız emperyalist devleti, ABD’nin abisi İngiltere, Hindistan’ı sömürgeleştirmeden önce sosyal bilimcileri aracılığıyla Hindistan’ın sosyal, kültürel, dinsel ve dilsel yönünü araştırmış ve oraya ilişkin etraflıca bilgi toplamıştı. Sosyoloji, antropoloji ve oryantalizm gibi sosyal bilimler, Batı’nın Batı-dışı dünyayı kuşatmasının ve sömürmesinin kanallarını açarlar. Meselâ, antropolojinin bir bilim olarak ortaya çıkması, doğrudan Batı’nın sömürgecilik anlayışıyla bağlantılıdır: “1880’lerden sonra, emperyal bölgelerde yatırımlar hızlanmağa başladığında, koloni halklarını anlamak ve kontrol etmek için kullanılıyordu. Britanya Birliği, 1881’de antropoloji konusu ile ilgilenen ayrı bir bölüm kurduğu gibi, 1886’dan itibaren, Mısır, Hindistan, Avustralya ve diğer bölgelerin yerli kabileleri hakkındaki çalışmaları finanse etti” (MASON, Stephen F.; *Bilimler Tarihi*, Çeviren: Umur Daybelge, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 411). Antropoloji gibi bilimlerin kılıfı altında ülkeleri sömürgeleştirmek isteyen Batı’nın planlarına ilişkin bir başka örnek Türkiye bağlamında verilebilir. 1. Paylaşım Savaşı’nda müttefikimiz olan Almanya’nın Türkiye üzerindeki planlarına ilişkin Peter Hopkirk, *Bitmeyen Oyun* kitabında şöyle demiştir: “İngiltere 1895 yılında, Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması için bir teklif hazırladı ve Almanya’ya cömert bir parça sundu. Ancak Berlin buna şaşırtıcı bir ilgisizlik gösterdi. Almanya parçayı değil bütünü istiyordu. Sultan’ın onayı alınarak ülkenin iç bölgelerini araştırmak ve doğal kaynaklarının envanterini çıkarmak için Türkiye’ye Alman uzmanlar gönderildi. Alman ‘gezginleri’ ve ‘kaşifleri’, arkeolojik ve antropolojik araştırmalar yapma bahanesiyle tüm ülkeye yayıldılar. Haritalar çıkarıldı, her köy ve aşiretin sahip olduğu ev ve çadıra kadar her şey saptandı. Pan-Germen Birliği, geleceklerinin, zengin ve az kalabalık Osmanlı topraklarında yattığına inandılar. Geçmişte parlak uygarlıklar barındırmış olan verimli Mezopotamya topraklarının ‘çalışkan’ Almanların elinde büyük bir zenginlik kaynağı olacağına karar verildi. Kayzer II. Wilhelm, ‘Doğu birini bekliyor...’, Paul Rohrbach ‘Almanya’nın geleceği Doğu’dadır...’ Türki-

*risi olarak görülen*⁶², ancak *sosyal bilimlerin en sorunlu bir disiplini olan sosyoloji*⁶³, Batı'nın üstünlüğünü gündeme getirir, Batı sistemini tek ve en iyi/üstün bir sistem olarak görür ve onun çıkarlarını savunur.

ye'de... Mezopotamya'da, Suriye'dedir' diyorlardı" (Peter Hopkirk'ten aktaran; AYDOĞAN, Metin; **Bitmeyen Oyun ve Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler**, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 50). Antropolojinin, Batı'nın sömürgeci ilişkilerine teorik zemin oluşturduğunu, bu alanın önemli isimlerinden biri olan A. R. Radcliffe-Brown da dile getirmiştir. Radcliffe-Brown, "antropolojinin emperyalizm denilen toplumsal deneyimin kuramsal yanı olduğunu" itiraf etmiştir [ÖZBUDUN, Sibel; "Sosyal Bilimler: Nereden Nereye?", **İnsancıl** (iç.), Sayı: 157, Kasım 2003, s. 3]. Antropolojinin Doğu toplumlarında çok yaygın ve bilinen bir bilim olması boşuna değildir. Batı kendi emperyal ilişkileri ve çıkarları çerçevesinde, söz konusu toplumlarda antropolojik araştırmalar kılıf altında bilgi ve istihbarat toplayarak, oraları kolayca kontrol altına almanın peşindedir. Batı'nın Doğu fikri olan oryantalizm de, Filistin halkının/davasının Batı'daki yılmaz savunucusu Edward Said'in dediği gibi, *sömürgeciliğin keşif koludur* (SAID, Edward W.; **Oryantalizm Eleştirileri**, Çeviren: İslam Özkan ve Diğerleri, İlkbahar Yayınevi, İstanbul, 2000). Batılı sosyal bilimlerle Batı'nın ekonomi politliğini ve çıkarlarını birbirlerinden ayrı tutmamak gerekir. Sosyal bilimler, emperyalist Batı'nın ideolojik refleksidir. "Tarihsel sosyal bilimler kapitalist dünya-ekonomisinin ideolojik üstyapısının güncelleştirilmesini temsil ediyor, o tarihsel sistemi meşrulaştırmanın daha etkili bir mekanizması olacak bir üstyapı sunuyordu: dünyanın büyük nüfus kitlelerinden ziyade, büyük-ölçekli sermaye birikimcilerinin oluşturduğu ince tabakanın yanı sıra, ondan başlıca yararlananlar konumunda olan kendi kadroları için" (WALLERSTEIN, Immanuel; **Jeopolitik ve Jeokültür: Değişmekte Olan Dünya-Sistem Üzerine Denemeler**, Çeviren: Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 1993, s. 157-158). Sosyal bilimlerin kapitalizm ve emperyalizmle (küreselleşmeyle) olan derin bağlantılarını **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler** isimli eserimde ayrıntılı olarak analiz ettim.

⁶² SCHEUCH, "Sociology as the Heir of the Social Science", s. 589-610.

⁶³ KIZILÇELİK, Sezgin; **Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırmak**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 69-95. Sosyal bilimlerin en sorunlu üyesi olan sosyoloji günümüzde ciddi krizlerle karşı karşıyadır (GOULDNER, Alvin; **The Coming Crisis of Western Sociology**, Basic Books, New York, 1970; LEMERT, Charles C.; **Sociology After the Crisis**, Westview Press, Colorado, 1995; GIDDENS, **Social Theory and Modern Sociology**).

Sosyoloji, Batı-merkezcidir. Bütün toplumların Batı'nın izlediği yolu izlemesi gerektiğini savunur. Sosyoloji, "Avrupamerkezci kabule, yani Batı toplumunun en modern ya da en ileri toplum olduğu ve diğer toplumların da, aşamalı olarak aynı yol boyunca evrim geçirmesi gerektiği kabulüne dayandırılmıştır."⁶⁴

Sosyoloji, ortaya çıktığı 19. yüzyıldan bu yana Batı'nın çıkarlarını gözetken, Batı dünya egemenliğini meşrulaştıran ve Batı bataklığının yayılmasına aracı olan bir bilim olmuştur. Sosyolojinin temel görevi, Batı sistemini tüm dünyaya ihraç ederek, dünyanın Batıcılışmasına katkıda bulunmaktadır. Sosyoloji, Osmanlı İmparatorluğu'na da bu bağlamda girmiştir. Osmanlı'dan beri sosyolojinin ana işlevi, ülkeyi Batı(cılaştır)rmaktır.

Sosyoloji, Batı'nın istekleri ve çıkarları doğrultusunda Batı-dışı dünyanın *modernleşme/Batıcılışma* yoluyla yeniden yapılandırılmasının ideolojik kaynaklarından birisidir. Batıcılışma, Batı tarafından kapalı toplum oldukları için ilkel, barbar ve *az-gelişmiş*⁶⁵ olarak değerlendirilen Doğu toplumlarına Batı'nın bir dayatmasıdır. "Kapalı bir toplumun kendiliğinden bir başka toplumu örnek alması söz konusu değildir. Bu görevi Batı yüklenmektedir. Kapalı bir toplum olmaktan çıkmalarına yardımcı olacaktır. Bunun da bir yerde yine Batı ile kuracakları ilişki aracılığıyla gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Dünyada olup bitenleri, uygarlığın kişiye getirdiklerinin görülmesiyle benimzedikleri yaşam biçimlerini bırakacakları varsayılmaktadır. Bir yerde söz konusu yaklaşım Batı'nın söz konusu ülkelerdeki varlığını doğrulamaya yöneliktir. Batı'nın söz konusu ülkelere uygarlık taşıdığı savunulacaktır. Bu arada uzun bir süre ülke-

⁶⁴ WEST, David; **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel'den Foucault ve Derrida'ya**, Çeviren: Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1998, s. 287.

⁶⁵ Batılı sosyologlar tarafından azgelişmiş olarak kabul edilen yerler arasında, Asya, Afrika, Ortadoğu ve Latin Amerika başta gelmektedir (COCKCROFT, James D., FRANK, André Gunder ve JOHNSON, Dale L.; **Dependence and Underdevelopment: Latin America's Political Economy**, Anchor Books, New York, 1972, s. x).

nin Batılılaşmasından söz edilmeyecektir. Olay, Batı'nın vahşileri, barbarları uygarlaştırması olarak gösterilecektir. Batı kendisini bu görevle tanımlamaktadır. Kendisini insanlığın ve uygarlığın sözcüsü olarak görmektedir. Batı'nın varlığının olumlu yönleri üzerinde durulacaktır. Çok değişik yazarlarda ve bu arada sosyolojide de bunun örneklerini görmemiz mümkündür. Le Play ve onun yandaşlarının görüşlerini bu çerçevede anabiliriz. Karl Marx da İngiltere'nin Hindistan'daki sömürgeci varlığının ülkenin varlığı üzerine olumlu etkilerinden söz etmiştir."⁶⁶

Batı'nın *modernleşme/Batıcılılaşma* söylemi altında Batı-dışı dünyayı Batı tahakkümü altına alma girişimi, kendini en iyi bir biçimde 20. yüzyıl Batı sosyolojisinin hakim teorilerinin başında gelen işlevselcilikte açığa vurur. 19. yüzyıl Batı sosyolojisinin öncü isimlerinden Comte, Durkheim ve Spencer çizgisinin açılımı olan işlevselciliğin ve onun devamı olan modernleşme teorisinin temel amacı, Doğu toplumlarını Batı'nın (ABD ve AB'nin) sosyo-ekonomik ve politik (kapitalizm), kültürel sistemlerine (Hristiyanlığa dayalı oluşan değer sistemi) doğru değiştirmektir. Söz konusu teorik çabalarla, Batı-dışı dünyanın kapitalistleştirilmesi ve Hristiyanlaştırılması hedeflenmiştir. Kısaca, sosyoloji vasıtasıyla, Batı kendi emperyal ilişki ağlarını dünyaya, bilhassa da Doğu toplumlarına yaymak niyetinde olmuştur.

Batı sosyolojisi, Doğu toplumlarının sorunlarına çözüm üretmez. Yalnızca oralardaki sorunların ve çelişkilerin üstünü örtmeye çalışır. Gerçeklerle bireyler arasına tül çeker. Şeytana bile pabucunu ters giydiren medya belasının yaptığı gibi kitleleri gerçek sorunlarından uzaklaştırır. Onları sahte ve yapay şeylerin peşinde koşmaya sürükler. Halkı uyutmaya çalışır. Batı

⁶⁶ SEZER, Baykan; "Tarihte Doğu-Batı Çatışması, Ders Notları 1996-1997", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 109.

sistemini haklılaştırma görevini üstlenir. Kısacası Batı sosyolojisi, Doğu toplumlarının afyonudur.⁶⁷

Batı sosyolojisi, Türkiye gibi Doğu toplumlarını açıklama iddiasındadır. Batı sosyolojisinin bizim gibi ülkelere önerileri vardır. Batı sosyolojisi, sığındığı evrensellik aldatmacası, Batı dalkavukları, taparları ve işbirlikçileri nedeniyle söz konusu toplumların sosyolojileri üzerinde etkili olmuştur. Eş deyişle, Batı sosyolojisi, Batı'nın çıkarları doğrultusunda Doğu toplumlarını açıklamaya çalışmış ve bu ülkelerdeki sosyolojik anlayışları belirlemiştir.

Batı sosyolojisinin Doğu toplumlarını açıklamak için ürettiği terim ve teoriler, ön yargılarla doludur ve asla gerçeği yansıtmazlar. Doğu toplumlarını küçümseme ve aşağılama eğilimindedirler. Batı sosyolojisi, söz konusu toplumları, *kapalı, geri kalmış, durağan, ilkel ve barbar*⁶⁸ olarak değerlendirmiştir. Batı sosyolojisine göre, Doğu toplumlarındaki insanların çoğunun kafası çalışmaz, onlar akıllarını kullanmazlar, dolayısıyla bireysel özgürlüklere sahip olamazlar. Tüm bu iddiaların açığa kavuşması için Batı sosyolojisinin en zıt iki temel geleneğinin oluşmasına katkıda bulunan Marx ile Weber'e kısa bir gönderme yapmak yerinde olacaktır.

Bilindiği üzere, Marx, Doğu toplumlarına (özellikle de Türk toplumuna⁶⁹) ilgi duymuş bir sosyologdur. Marx'ın Doğu top-

⁶⁷ KIZILÇELİK, *Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırmak*, s. 69.

⁶⁸ Batılı sosyologlar, kendi toplumlarını ise *çağdaş toplum* olarak nitelemişler, Batı toplumlarına *"endüstriyel"*, *"kapitalist"*, *"modern"* ve *"medeni"* imajlarını yüklemişlerdir [STERNBERG, Yitzhak; "Modernity, Civilization and Globalization", *Identity, Culture and Globalization* (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzhak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 76].

⁶⁹ Marx'ın Doğu toplumlarına ve bilhassa da Türkiye'ye dönük ilgisi hususunda bkz. MARX, Karl; *Formen: Kapitalist Üretim Öncesi Biçimler*, Çeviren: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, Ankara, 1997; MARX, Karl; *Türkiye Üzerine (Şark Meselesi)*, Çeviren: Selâhattin Hilâv ve Attilâ Tokatlı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1974; MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; *Doğu Sorunu (Türkiye)*, Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 2008.

lumlarına ilgi göstermesi, onları açıklama kaygısından öte, onların Batı toplumlarının tarihsel gelişim sürecine/şemasına uymaması nedeniyledir. Marx'ın tasası, Batı'nın soykütüğünü açıklamaktır. Bu çabası sırasında o, Doğu toplumlarının Batı toplumlarından farklı bir üretim tarzına sahip olduğunu fark etmiştir. Marx'ın *Asya Tipi Üretim Tarzına* (ATÜT) ilişkin görüşlerini bu bağlamda değerlendirmek gerekir. Marx, "Hindistan'da İngiliz Egemenliği" başlıklı yazısında; Doğu toplumlarının *yağmaya dayalı toplumlar* olduğunu ve oralarda *uygarlığın çok düşük düzeyde kaldığını* iddia etmiştir: "Çok eski zamanlardan beri Asya'da, genellikle, üç hükümet bakanlığı olagelmıştır: maliye, ya da iç yağma; savaş, ya da dış yağma; ve en sonu, kamu hizmetleri bakanlığı. İklim ve coğrafi koşullar, özellikle Büyük Sahra'dan başlayıp, Arabistan'dan, İran'dan, Hindistan'dan ve Tartari'den geçip Asya'nın en yüksek dağlık yerlerine kadar uzananengin çöl alanları, kanallar ve su şebekeleri ile yapılan yapay sulamayı doğu tarımının temeli yapmıştır. Mısır'da ve Hindistan'da olduğu gibi, sel suları, Mezopotamya, İran, vb. topraklarının bereketini artırmakta kullanılmıştır; sulama kanallarını beslemekte bunlardan büyük çapta yararlanılmıştır. Flanderler'de ve İtalya'da olduğu gibi batıda da özel girişimi gönüllü işbirliğine itmiş bulunan suyun bu biçimde ekonomik ve ortaklaşa kullanılması zorunluluğu, gönüllü işbirliğini harekete geçirmekte uygarlığın çok düşük düzeyde kaldığı ve coğrafi boyutların çok geniş olduğu doğuda, hükümetin merkezî gücünün müdahalesini zorunlu kılmıştır."⁷⁰ Marx'ın, Doğu uygarlığını, Batı uygarlığına göre daha düşük seviyede görmesi, onun Doğu toplumlarına ne denli önyargılı yaklaştığının bir emâresi olarak görülebilir.

Batı'nın en radikal eleştirmeni olarak bilinen Marx dahi, onun savunuculuğunu üstlenmiştir. Marx'ın niyeti farklı da olsa, Hindistan örneği üzerinden ATÜT'ü tahlil etmesi, Batı'nın oraları sömürgeleştirmesini kolaylaştırmıştır. Yine, Marx, Batı sisteminin (kapitalizminin) en zayıf ve olumsuz yönlerini göz-

⁷⁰ MARX, "Hindistan'da İngiliz Egemenliği", s. 35-36.

ler önüne sermesinden kaynaklı olarak Batı'nın çıkarlarına hizmet etmiştir.

Sürekli bir biçimde, Doğu toplumlarını küçümseyen Marx'ın Fransa'daki küçük köylü sınıfına atfen söylediği "onlar, kendi kendilerini temsil edemezler, temsil edilmek zorundadırlar"⁷¹ sözü, Doğu toplumları için de geçerli olarak görülmüştür.

Marx'a göre, Doğu toplumları durağandır. Bu yapıları değişime açık hale getirecek ve değiştirecek, Batı'dır. "Marx ve Engels, Batı kapitalizminin tarihte, Çin ve Hindistan'ın durağan ekonomik sistemlerinin tasfiye edilmesine yol açan kaçınılmaz ve ilerlemeci bir güç olduğu görüşünü öne sürerler."⁷² Marx'a göre, Asya'nın tarihsel durağanlığı, Batı kapitalizminin toprakta özel mülkiyet, demiryolu sistemi ve modern ordu gibi dinamik unsurlarının girişiyle köklü bir biçimde dönüşmüştür. Bu anlayış, kapitalist sömürgeciliğin tarihsel bir zorunluluk olduğu düşüncesine kaynaklık etmiştir. Bu durumda Asya'nın ilerlemeye dönük bir tarihsel yola girmesini engelleyen ekonomik temellerini ancak kapitalizm parçalayabilir.⁷³

Batı sosyolojisinin ana isimlerinden bir diğeri olan Weber de Doğu toplumlarına ilgi duymuştur. İslam toplumlarını, Hindistan'ı ve Çin'i analiz etmiştir.⁷⁴ O da, Marx gibi, Doğu toplumlarına karşı önyargılıdır. Sözgelimi, Weber, *Şehir* kitabında, bir yerleşim yerinin şehir olabilmesi için *kale, pazar yeri, kendine ait bir mahkeme ve özerk bir hukuk, ilgili bir birlik biçimi, en azından kısmi bir özerklik ve kendi kendini yönetebilme ve seçilmelerinde şehir sakinlerinin katılımının gerçekleştiği yetkili-*

⁷¹ MARX, Louis Bonaperte'in 18 Brumaire'i, s. 139.

⁷² TURNER, Bryan S.; *Oryantalizm, Kapitalizm ve İslâm*, Çeviren: Ahmet Demirhan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997, s. 22.

⁷³ TURNER, Bryan S.; *Marx ve Oryantalizmin Sonu*, Çeviren: H. Çağatay Keskinok, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001, s. 30.

⁷⁴ WEBER, Max; *Sosyoloji Yazıları*, Yayına Hazırlayan: Hans H. Gerth ve C. Wright Mills, Çeviren: Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987, s. 328-372.

lerce yönetilme gibi temel ölçütler⁷⁵ geliştirmiş ve bu ölçütlere yalnızca Batı şehirlerinin uyduğunu iddia etmiştir: “Asya şehirleri, hepsinin pazarları ve kaleleri olmasına rağmen, hiçbir şekilde kentsel topluluklar değildi.”⁷⁶ Weber, söz konusu metninde, esrarengiz bir şekilde, Doğu’da kentsel gelişmenin önünde *esrarengiz engellerin* olduğunu ileri sürmüştür. Weber, Batı’da, “kardeşlik ilişkilerinin Asya’da kentsel bir birliğe yol açmasını engelleyen klan örgütlenmesinin totemizm, atalar kültü ve kast gibi esrarengiz destekçileri de yoktu”⁷⁷, demiş ve bunu da Hristiyanlık faktörüyle ilişkilendirmiştir.

Weber, Batı şehrinin temelindeki dinamiğin Hristiyanlık motifi olduğunu bildirmiş, Doğu’da şehirlerin gelişmemesinin faturasını ise onun kendi dinamiklerine ve özellikle de İslam’a çıkarmıştır. “Hristiyanlığın kendisi, klanların dinin öneminin tahrip olmasındaki nihai unsur idi. Orta Çağ şehrinin politik-idari örgütlenmesinde kilise camiasının oynadığı rol (ki genellikle olumlu bir roldü bu), klan birliklerini bozmakta (ki bunun sonucunda bizzat Orta Çağ şehrinin kuruluşunun temel bir önem kazanmasında) Hristiyanlığın karakteristik etkisinin pek çok belirtisinden sadece bir tanesidir. Buna karşılık hilafet konusundaki iç çatışmaların tüm bir tarihi, İslamın, Arap kabile ve klan birliklerinin kırsal bağlarından hiçbir zaman kurtulmadığını, fakat kabile ve klan koşullarında yapılanan fetihçi bir kolun dini olarak kaldığını göstermektedir.”⁷⁸ Weber, İslam dine eleştirel yaklaşmıştır. Weber, İslam’a dair *Din Sosyolojisi* metnine şunları yazmıştır: “İslam, gerçekte hiçbir zaman bir kurtuluş dini değildi; kurtuluşla ilgili ahlaki kavram gerçekte İslam’a yabancıydı. ... İslam’ın en önemli bütün emirlerine temelde siyasal bir karakter damga vuruyordu. ... İslam ayırt edici bir feodal ruhun başka niteliklerini de sergiler: Köleliğin,

⁷⁵ WEBER, Max; **Şehir: Modern Kentin Oluşumu**, Editör: Don Martindale ve Gertrud Neuwirht, Çeviren: Musa Ceylan, Bakış Yayınları, İstanbul, 2000, s. 91-92.

⁷⁶ A.g.e., s. 92.

⁷⁷ A.g.e., s. 114.

⁷⁸ A.g.e., s. 115-116.

serfliğin ve çok eşliliğin açık biçimde sorgusuz kabulü; kadınların hor görülmesi..."⁷⁹

Weber, kapitalizmin Batı'da gelişmesini Protestan ahlâkı-na⁸⁰ dayandırmış, Doğu toplumlarında ise feodalizmin farklı bir türünün olduğunu ve oralarda kapitalizmin gelişemeyeceğini ileri sürmüştür. "Weber, Abbasî, Memluklu ve Osmanlı hanedanlıklarının karakteristiği olan prebendel feodalizm ve patrimonial bürokrasi nedeniyle, rasyonel kapitalizmin önkoşullarının oluşmadığını gösterir. İslâm toplumunun askerî ve ekonomik koşulları kapitalizmin gelişmesine elverişli değildir."⁸¹

Weber, Batı rasyonalitesi bağlamında Doğu toplumlarını değerlendirmiş ve onun orada olmadığını ileri sürmüştür. "Weber'in Doğu toplumu sosyolojisinde, Doğu'nun, basit bir şekilde, Batı rasyonalitesinin pozitif unsurlarının eksikliğini hissettiği bir değerlendirme sistemi oluşturulur. Doğu toplumu -bağımsız şehirlerin, orta sınıfın, özerk şehire ait kurumların, yasal rasyonalitenin ve özel mülkiyetin eksikliği gibi- bir dizi eksiklikler sistemi olarak açıklanır."⁸²

Kısaca, sosyolojideki iki düşman Marx ile Weber, Doğu toplumları söz konusu olduğunda benzer tavır takınmışlar, anlaşmazlıklarını unutmışlar ve kardeş olmuşlardır. Marx, coğrafi kaderciliği bilimsel bir hakikat gibi sergilemiş ülkedaşlarının Doğu'yu sömürürken vicdan azabı duymamaları için ATÜT masalını uydurmuştur. Weber ise, Avrupa'yı dünyanın kalbgâhı olarak görmüştür. Ona göre, büyük fetihlerin tamamı, Avrupa'nın kılavuzluğunda gerçekleşmiştir. Öteki medeniyetler sadece birer müsveddedir. Çağdaş tarihin mimarı, burjuvazidir.

⁷⁹ WEBER, Max; **Din Sosyolojisi**, Çeviren: Latif Boyacı, Yarın Yayınları, İstanbul, 2012, s. 411-412.

⁸⁰ WEBER, Max; **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Çeviren: Zeynep Auroba, Hil Yayın, İstanbul, 1985.

⁸¹ TURNER, Bryan S.; **Max Weber ve İslâm: Eleştirel Bir Yaklaşım**, Çeviren: Yasin Aktay, Vadi Yayınları, Ankara, 1997, s. 38.

⁸² TURNER, **Oryantalizm, Kapitalizm ve İslâm**, s. 111.

Dünyanın başka toplumlarında burjuvazi olmadığı için, Batı'ninkine benzer uygarlıklar da yoktur. Sinaî kapitalizm, yalnızca Protestan ahlâkının eseridir.⁸³

Marx ile Weber, Doğu'da tarihin varlığını dahi yadsımışlardır. Onlar, Batı'da tarihin varlığını ve Doğu'da ise yokluğunu iddia etme telaşı içine girmişlerdir. Onlara göre, Doğu, boşluklardan ibarettir. Doğu, özel mülkiyetin, toplumsal sınıfların ve üretim tarzlarında tarihsel değişmelerin olmadığı bir sistemdir. Kısaca, Doğu, bir boşluklar ve eksiklikler listesidir.⁸⁴ Turner'ın işaret ettiği üzere, "Ortadoğu toplumları bir yokluklar kümesine gönderme yapılarak tanımlanmaktadır: Orta sınıfların yokluğu, kentlin bulunmayışı, siyasi hakların yokluğu, devrimlerin yokluğu."⁸⁵

Sonuçta, Doğu toplumlarına karşı sosyalist Marx'ın da liberal Weber'in de tutumları benzerlik göstermektedir. Çünkü "Doğu, kapitalist için de, sosyalist için de sömürülecek bir alandır. Doğulu ise, bir yarı insan, şüpheli bir yandaş, tek kelimayle düşmandır."⁸⁶

Doğu toplumlarına ön yargılı yaklaşımda, onları durağan ve barbar olarak değerlendirmede Marx ile Weber yalnız değildirler. Onların ağa babaları da aynı yaklaşım içindedirler. Meselâ, Hegel, Doğu devletlerinin tarihi "çoğunlukla gerçekten *tarih dışıdır (unhistorical)*, çünkü yalnızca aynı görkemli kalıntının yinelenmesidir"⁸⁷ görüşündedir. Nitekim Marx da ağa babasının izinden gitmiş, "Hindistan toplumunun bir tarihi, hiç değilse bilinen bir tarihi yoktur"⁸⁸, demiştir.

Batı sosyolojisinin en önemli isimlerinden Montesquieu da, *İran Mektupları*'nda, Doğuluların cahil, geri olduklarını, onları

⁸³ MERİÇ, *Bu Ülke*, s. 185.

⁸⁴ TURNER, *Oryantalizm, Kapitalizm ve İslâm*, s. 114.

⁸⁵ TURNER, *Marx ve Oryantalizmin Sonu*, s. 129.

⁸⁶ MERİÇ, *Mağaradakiler*, s. 231.

⁸⁷ Hegel'den aktaran; TURNER, *Marx ve Oryantalizmin Sonu*, s. 48.

⁸⁸ MARX, "Hindistan'da İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları", s. 87.

ancak Avrupalıların adam edebileceğini iddia etmiştir: “Avrupalılar, her gün daha büyük bir gayret ve ihtimamla nurlanıp yükselirken bunlar [Asyalılar/Doğulular], eski cehâlet devrinde bir türlü çıkmak istemiyorlar; hattâ, garbın ilmî ve fennî keşiflerini, ancak kendi aleyhlerine binlerce defa kullanmalarından sonra, benimsemek zahmetine katlanmaya râzî olabiliyorlar. Bu yer insanların ne deniz hakkında esaslı bir bilgileri, ne de deniz seyrü seferi üzerinde bir mahâretleri kalmış. Ticârete ise hiç akıl erdiremiyorlar. Bütün temennîleri, çalışkan ve becerikli Avrupalıların yurtlarına gelip yerleşmeleri ve kendilerine yardımda bulunmalarıdır. Bunlara tanıyacakları imtiyazlar sayesinde kendi keselerini de dolduracaklarını umuyorlar!... Bu derece geniş bir memleket sathı üzerinden geçtiğim halde, zengin ve müreffeh denebilecek bir şehir olarak yalnız İzmir’i bulabildim. Onu da Avrupalılar bu hâle getirebilmişler.”⁸⁹

Montesquieu, *İran Mektupları*’nda, cumhuriyet idaresinin Batı’ya, mutlakîyetçiliğin Doğu’ya özgü olduğunu, dolayısıyla Batılıların ileri, Doğuluların geri olduğunu iddia etmiştir: “Avrupa’ya geldiğim günden beri, merakımı en çok çeken şeylerden biri de, cumhuriyet idârelerinin tarihi ve köküdür. Bilirsiniz ki, Asyalıların çoğunun, ne bu hükümet şekli hakkında bir fikirleri vardır, ne de şu dünya yüzünde mutlakîyet tarzından başka bir idare tarzının var olabileceğini tasavvur edebilirler.”⁹⁰

Genel olarak sosyolojik düşüncede Batı gelişmenin ve ilerlemenin, Doğu geri kalmışlığın ve barbarlığın temsilcisi olarak tahayyül edilmiştir. “Avrupa doğal olarak ilerler ve modernleşir. Yani, Avrupa kesiminin doğal durumu icat etmek, yenilik yapmak, çevresini düzeltmektir. Avrupa değişir; Avrupa ‘tarihseldir.’ Avrupa-dışı duraklamaya, değişmezliğe, gelenekselliğe ve gerilemeye mahkûmdur. Bulmak, yenilik yapmak ve değişmek Avrupa-dışı ülkelerden beklenemeyecek, doğal durumlara

⁸⁹ MONTESQUIEU, *İran Mektupları*, s. 89.

⁹⁰ A.g.e., s. 346.

rında olmayan şeylerdir. Avrupa-dışı değişmez; Avrupa-dışı 'tarihsizdir.'"91 Kısacası, Batı yaratıcılık, akılcılık, yetişkinlik, akılı başındalık, bilim ve ilerlemeyle, Doğu ise taklitçilik, akıldışılık, çocukluk, akılı başında olmama durumu, büyücülük ve duraklamayla tanımlanmıştır.⁹²

Görüldüğü üzere, Batı sosyolojisinin öncüleri, Türkiye gibi Doğu toplumlarına karşı son derece önyargılıdır. Onlara göre, Doğu toplumları, *ilkel, barbar, vahşi, azgelişmiş ve uygar olamamış* toplumlardır. Baykan Sezer'in ifade ettiği gibi, Batı-merkezci olan Batı sosyolojisi, Doğu'yu küçümsemiş ve Türkiye gibi Doğu toplumlarına karşı önyargılı yaklaşmıştır.⁹³

Batı'nın düzenini, sistemini, gerçekliğini ve üstünlüğünü savunan, onun çıkarlarını koruyan ve ideolojisini yansıtan Batı sosyolojisinin terimleri, teorileri ve çözüm yolları, Türk toplumunun gerçekliğini izah edemez. Batı sosyolojisiyle, Türkiye açıklanamaz. Batı sosyolojisiyle, Türkiye'nin tarihsel gelişimini ve sorunlarının esasını kavrayamayız, olay ve olgularını derinliğine anlayamayız, sadece yüzeysellik ve görüntülerle uğraşıp dururuz. "Tarihsel gelişimin bütünü, yumağı içinde, çeşitli ilişkileri, çelişkileri ve uyumlulukları taşır, geliştirir. Ancak bunlardan hareket ettiğimizde, olayların görüntüsü yerine, esas olanı aramaya çalışabiliriz. Nasıl ki, duyu organlarımızla astronomide esas göremiyorsak, nükleer fiziği kavrayamıyorsak; toplumun esas ilişkilerini de yalnız görüntülerle kavrayamayız."⁹⁴

⁹¹ BLAUT, J. M.; **Sömürgeciliğin Dünya Modeli: Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa-merkezci Tarih**, Çeviren: Serbun Behçet, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012, s. 35.

⁹² A.g.e., s. 38-39.

⁹³ SEZER, Baykan; "Batı Sosyolojisinin Doğu Toplumlara Yaklaşımı", 75. **Yılında Türkiye'de Sosyoloji** (iç.), Yayına Hazırlayan: İsmail Coşkun, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1991, s. 39-47.

⁹⁴ KÜÇÜKÖMER, İdris; **İdris Küçükömer'le Türkiye Üstüne Tartışmalar**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 154.

O halde, *ne yapmalı?* Yanıt: Kemal Tahir-Baykan Sezer çizgisini sürdürüp, Türk sosyolojisi geleneğini geliştirmemiz gerekir. Sosyoloji alanında sözü başkasına, özellikle de Batılılara bırakmamalı ve Türkiye'yi tahlil etme işini yerli sosyologlar olarak bizler üstlenmeliyiz. Özgün ve yetkin bir Türk sosyolojisinin gerekliliği üzerine düşünmeli ve bu ekseninde çalışmalar yapmalıyız.⁹⁵

İdris Küçükömer, "Doğu'ya ait insan ve toplum tipolojisi Batı'ya ait olandan neden ve nerede ayrılmıştır? Bu sorunun üzerine gitmek bir kaderdi. Kendi kaderimizde buna çattık. Batı'ya benzeme, özenme böyle bir kaderi yok sayma ile eşdeğer göründü bana: İki tipoloji arasında yaşayageldiğimiz öylesine bir aykırılık var ki; sanki ona teslim olmuşuz da aykırılık ve gidecek eylemsel seviyede çelişkiye dönmüş de, onu anlamaksızın reddetmek kolayın da ötesindedir ve bu davranış da *aykırılığın içinde vardır*"⁹⁶ derken, çok haklıydı. Doğu insanı ve toplumu, Batı insanı ve toplumundan tamamen farklı bir yerdedir. Doğu ve Batı bireyi birbirinden farklıdır. Kemal Tahir, çok yerinde bir belirlemeyle, "Batılı insanla Doğulu insanın dış benzerlikten başka hiçbir başka benzerliği yoktur. (Birisi kuşsa birisi balıktır)"⁹⁷, demiştir.

Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal gerçeğiyle Batı toplumlarının tarihsel ve toplumsal gerçeği asla uyuşmaz. Türkiye'nin yapısı ve gerçeği Batı'ninkinden tamamen farklıdır. Türkiye'nin toplumsal, ekonomik, siyasal, kültürel ve tarihsel dokusu, Batı toplumlarından büyük farklılıklar gösterir. Türk insanının sorunları, dramları, tasaları, hüznleri, sevinçleri, düşünceleri, tavırları, tutumları, alışkanlıkları, eylemleri, davranışları, yaşama biçimleri, aile yapıları, sanatsal, eğitsel, bilimsel ilgileri ve siyasal yönelimleri kendine özgüdür. Meselâ, Türkler'de el öp-

⁹⁵ Bu konuda şu eserlerime bakılabilir: KIZILÇELİK, *Özgünlüğün Sosyolojisi*; KIZILÇELİK, *Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı*; KIZILÇELİK, *Sezgin; Özgün ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2012.

⁹⁶ KÜÇÜKÖMER, *Halk Demokrasi İstiyor mu?*, s. 73.

⁹⁷ KEMAL TAHİR, *Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, s. 391.

me geleneği vardır. Küçükler, büyüklerin elini öper. Bu, bize özgüdür. Bu bağlamda, Bernardo Bertolucci'ni şöyle diyor: "Avrupa'da Türkler gördüm, küçükler büyüklerin ellerinden öpüyorlardı. Türkiye'ye geldim, yine görüyorum ki, küçükler büyüklerin ellerinden öpüyorlar. Hayretler içinde kaldım; çünkü, ilk kez böyle bir el öpme görüyorum. Demek ki, Dünya'da bilmediğim daha ne ülkeler, ne insanlar varmış!"⁹⁸

Kendine ait özellikleri olan Türk toplumunu Batılı toplumlara benzetmenin hiçbir gereği yoktur. Zaten de benzemez. Çünkü "kimliğim beni başka hiç kimseye benzemez yapan şeydir."⁹⁹ Kimliğimiz Batı'dan farklı. Batılı olmak zorunda değiliz. Kendimiz, özümüz ve kendimize ait olma daha önemlidir. Ona dönelim.

Türk toplumunun kendine özel/özgü oluşma tarzı vardır. Onun herhangi bir toplumu taklit etmesine gerek yoktur. Türk toplumu Batı taklitçiliğinden vazgeçer, kendisine ait yolu ve güzergâhı izlerse, varlığını sürdürebilir ve bütün açmazlarından kurtulabilir.

Bu bağlamda, sosyolojimizin öncelikli sorunu, Türk toplumunun kimliğine, yani onun Batılı bir toplum mu, Doğulu bir toplum mu ya da *nev-i şahsına münhasır* bir toplum mu olduğu sorusuna açıklık getirmesidir. Türk toplumu, öncelikle Batılı bir toplum değildir. Türk toplumu, Doğu toplumlarından. Türk toplumu, Doğu'nun kalesi ve kilididir. Türkiye'nin kimliği, Avrupalı değil, Asyalıdır. Bu gerçeği, Atatürk, çok açık bir biçimde ifade etmiştir: "Biz Türkiyeliler Asyai bir milletiz, Asyai bir devletiz."¹⁰⁰ Nazım Hikmet'in

⁹⁸ Bernardo Bertolucci'den aktaran; ERGUN, Doğan, **Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000, s. 7.

⁹⁹ MAALOUF, Amin; **Ölümcül Kimlikler**, Çeviren: Aysel Bora, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002, s. 16.

¹⁰⁰ ATATÜRK, **Resmi Yayınları Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşiler**, s. 140. "Türk toplumu, Doğulu bir toplumdur" vurgumdan, Türk toplumunun tam anlamıyla Doğu toplumlarının bütün özelliklerini taşıdığını kastetmiyorum. Türk toplumu, Doğu toplumlarına yakın olmak-

"Kardeşlerim

bakmayın sarı saçlı olduğuma

ben Asyalıyım

bakmayın mavi gözlü olduğuma

ben Afrikalıyım"¹⁰¹ dizelerini bu bağlamda okumak gerekir.

Biz toplum olarak mazlumlara daha yakınız. Yüzümüz, Avrupa ve Amerika'dan ziyade Asya ve Afrika'ya dönüktür. Haydut Amerikalı ya da ondan farkı/farklı olmayan İngiliz'den ziyade Iraklıya ya da Tunusluya daha çok benziyoruz. Sosyolojik metinleri çok önemseyen *Edebî Düşünce* dergisindeki bir söyleşimde, "Amerika'nın Irak işgalinde bir Amerikalı, bir İngiliz ve bir Iraklının yer edindiği bir fotoğrafa baktığınızda, o fotoğraf karesindeki Amerikalı ya da İngiliz'in bize ne kadar uzak, buna karşın Iraklının ise ne kadar yakın- sanki köylümüz ve akrabamız- olduğu gözlerinizden kaçmayacaktır"¹⁰², demiştim. Aynı şekilde, soğuk, gaddar, acımasız, sömürgeci ve haydut Batılılardan ziyade Çinliler, Hintliler, Mısırlılar, İranlılar, Suriyeliler, Afganlılar, Pakistanlılar ve Koreliler, bize daha çok benziyor. Tunus ya da Irak pazarlarında dolaştığınızda sanki İstanbul pazarlarında dolaşmış olursunuz. Cezayirlielerin alışkanlıklarıyla bizim alışkanlıklarımızın çoğu kez örtüştüğü açıktır. Çünkü aynı köklerden geliyoruz. Cezayir de Osmanlıydı, biz de. Tarihten getirilen özellikler kolay kolay değişmiyor. *Yankeenin* tarihi yok. Sömürgeci İngiliz'in tarihi bozuk. Avrupa'nın tarihi

la birlikte kendine özgü bir toplumdur. Kemal Tahir'in belirlemesiyle, "Yani ne (Hitler) olacağız, ne de Hindistan'ın miskin (Gandi)'si. İkisinin arasında, hatta Refik Halit'le, filozof Rıza'yı affetmeyi düşünen bir Mustafa Kemal var ki, biz onun çocuklarıyız" (KEMAL TAHİR, *Notlar/1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan'a Mektuplar*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 146).

¹⁰¹ NÂZİM HİKMET; *Son Şiirleri (1959-1963)-Şiirler 7*, Adam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 114.

¹⁰² KIZILÇELİK, Sezgin; "Sezgin Kızılçelik ile Söyleşi", *Söyleşi: Özge Dikmen ve Selcen Kaya, Edebî Düşünce* (iç.), Sayı: 1, Haziran-Temmuz 2003, s. 14.

katliamlarla dolu. Onların tarihten getirdikleri bu özellikleri bugün aynen varlığını koruyor. Kısaca, tarihsel süreçte Batı'nın sicili kötüdür. Bugün, onların kötülükleri olanca hızıyla/çeşidiyle devam ediyor.

Batı toplum düzeneği, kültürü, yaşama biçimi ve kalıbı, bize uygun değildir. Onlar bizim dokumuzla uyuşmaz. Batı ile aramızda kan uyuşmazlığı söz konusudur. Meselâ, işsiz insanımıza maaş da versen pazar günleri TRT'deki klasik müzik konserlerini izlemez. Pazar konserine pazar kanseri demek daha doğru olur. Ama Batılılar bakımından kansere pazar konserleri iyi gelebilir. Batı insanı ayrı, biz ayrıyız. Onlarla çok fazla ortak paydamız yok. Bizi ve Batılıları insanlık şemsiyesi altında birleştirmek yanlış. Çünkü Batı'nın insanlıkla pek ilgisi kalmamış. Batı, insanlık-dışı bir coğrafyaya denk düşüyor. İnsanlıkla Batı arasında organik bir bağ kurmak, doğru değil. Batı insanı, kendi dışındaki insanları (ötekileri) yok etme misyonu ile donanmıştır. Batı insanının vazifesi, ilkel diye adlandırdıkları yaratıkları (insanları) zevk u safâ içinde yok etmektir. Batılıyı yok edici olarak değerlendirmek daha doğrudur. Bu, Batılı insanın temel özelliğidir ve bütün ilgileri/sohbetleri bunun üzerine kuruludur. Batılılar, silah, bomba, terör, katliam, öldürme ve yok etme üzerine konuşurlarken, bizlerin sohbetleri insani konulara (yoksulu düşünme, başkasının dertlerini, tasalarını paylaşma, insanlara yardım etme, yardımcı olma vb.) dönüktür. Bu bağlamda, Kemal Tahir'in söyledikleri ilgi çekicidir: "Hepimizin sohbetleri oluyor evimizde. Şöyle dört başı mamur bir atom sohbeti oldu mu sizin evinizde? Şahsen bizim evde olmuyor."¹⁰³ Kısaca, insanlık ana bileşeni ekseninde Batı toplumları ile Doğu toplumları ayrı yerdedirler. Bizim Batılı insan olmamız, insanlıktan çıkışımız/kaçışımız anlamına gelir. Batılı gibi olacağımıza var olmayalım, yok olalım daha iyi.

Türkiye'yi, Batı toplumu olarak görmek ve Batılı yapmaya gayret etmek, yanılıdır. Bu, Türk sosyologlarının en önemli

¹⁰³ KEMAL TAHİR, *Notlar/Sanat Edebiyat 4*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990, s. 472.

zaaflarından birisidir. Sosyologlarımızın çoğu, bilhassa da büyük sosyologlarımız(!), Türk toplumunu Batı toplumu olarak görüp kavramsallaştır(ama)dıkları için Batı sosyolojisinin teori ve terimleriyle onu açıklama(ma)kta herhangi bir sakınca görmemişlerdir.

Türkiye’de Batı sosyolojisini önemseyenler, Türk toplumuyla ve tarihiyle bağlantı kurma gereği duymamışlar ve onun nabzını tutmamışlardır. Oysa “sosyologdan bir şekilde toplumun nabzını tutması beklenir. Ama ne var ki toplumun nabzını tutacak ele o kadar kalın, geçirimsiz ve ithal kavram/kuram eldivenleri geçirenler, bu eldivenlerle toplumun bazen belli belirsiz atan nabzını nasıl tutacaklar, nasıl sayacaklar anlamak mümkün gözükmemektedir. Başka bir deyişle bu tür çalışma içinde olanlar, kullandıkları kavramlarla toplumsal özelliklere yakınlaşacaklarına, onları geçerli bir biçimde adlandırmayı ve ele almayı deneyeceklerine giderek onlardan uzaklaşan, gide-rek yabancılaşan ve karşılığını toplumda bulamadığımız adeta toplum dışı bir dil ve söylem sahibine dönüşmektedirler.”¹⁰⁴

Türkiye’deki Batı sosyolojisi hayranları, Batı’yı yüceltip, Doğu’yu küçümsemişlerdir. Zihnen Batılı olan Batı sosyolojisi tapanları, cahil ve geri kalmış olarak niteledikleri Doğu toplumları konusunda cahildirler. “Modern zihniyet tümüyle ‘Batılı’ olduğu için, bu zihniyetin etkisinde kalanlar, doğuştan Doğulu olsalar bile, zihnen Batılı sayılmalıdırlar; çünkü Doğu’ya özgü bütün düşünceler bunlara artık yabancıdır. Geleneksel öğretilere karşı düşmanca bir tavır takınmalarının tek mazereti de bu konudaki bilgisizlikleridir.”¹⁰⁵

Türk toplumunun yapısının Batı toplumlarından farklı olmadığı zihniyeti entelektüellerin farklı düşüncelere yönelmelerine kaynaklık etmiştir. Sosyal yapı tartışıldığında Batı toplumlarının gelişim doğrultusu evrensel olarak görülmüş,

¹⁰⁴ TUNA, Korkut; **Yeniden Sosyoloji**, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2002, s. 17.

¹⁰⁵ GUÉNON, René; **Modern Dünyanın Bunalımı**, Çeviren: Nabi Avcı, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1991, s. 124.

dolayısıyla Türkiye'nin de aynı gelişim seyrini sürdüreceği düşünülmüş, böylelikle yapı farklılığı üzerinde durulmamış, konu derinlemesine irdelenip gündeme getirilmemiştir.¹⁰⁶

Kısaca, Türk toplumunun kendine ait özellikleri vardır. Hiç bir topluma benzemez. Başka toplumlara hele hele Batı toplumlarına hiç benze(tile)mez. Onun tarihsel gelişme çizgisi, sosyal, ekonomik, kültürel ve politik yapısı, düşünce geleneği, kısacası, tarihi, yapısı, mayası, hamuru, dokusu, örgüsü, gerçeği, kurgusu, ütopyası, dünyası, kimliği ve iklimi biriciktir. Bizim bu kendine özgü biricik dünya üzerinde yoğunlaşmamız gerekir. Bunun için de onun tarihini iyi kazmamız, tarihinden (özellikle de Osmanlı'dan) dolaşmamız kaçınılmazdır. Ancak, Osmanlı'dan hareket edebilirsek, Türk toplumunun hem kendine ait özelliklerini ve biricikliğini ortaya koyabilir hem de onun Batı ile ilişkilerini koparabiliriz.

Sosyologlarımızın önemli bir kısmı -özellikle de Batı sosyolojisinin müritleri- tarafından Türk toplumu, sürekli ve yaygın bir biçimde, Batı toplumlarının izleyicisi ve devamcısı olarak addedilmektedir. Oysa Batı'dan ayrılıklar gösteren ve özgün bir toplum olan Türk toplumu, Batı'nın değil, Osmanlı'nın devamıdır. "Osmanlı İmparatorluğu'nun varisi olan Türkiye, alt yapı ve üst yapı bakımından nev-i şahsına münhasır bir ülkedir."¹⁰⁷ Osmanlı, esasında bugün her yönüyle ve boyutuyla yaşamaktadır. "Osmanlı yıkılmış olmasına karşılık ABD saldırganlığının arttığı günümüzde 'Osmanlı her yerdedir.' Osmanlı'nın varlığı, düşüncesi, hayali geçmişte Osmanlı'nın egemen olmadığı uzak ülkelerde de geziniyor. Osmanlı'nın tasfiyesi Osmanlı'nın temsil ettiği değerlerin ve siyasetin ortadan kalkması demek olmamıştır."¹⁰⁸

¹⁰⁶ KAYALI, Kurtuluş; **Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s. 101.

¹⁰⁷ MERİÇ, **Sosyoloji Notları ve Konferanslar**, s. 193.

¹⁰⁸ EĞRİBEL, Ertan; "Baykan Sezer: Yeni Dünya Düzeni Üzerinde Dolaşan Osmanlı Hayaleti", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 11: Baykan Sezer'e Armağan**,

Osmanlı, Türk toplumunun dokusunda, genlerinde, hücrelerinde ve kimyasında kendisini ağır bir biçimde hissettirmektedir. Bu gerçeği yadsımak mümkün değildir. "Yalnız sanatta, musikide, güzellik anlayışımızda, mutfağımızda değil, yaşam tarzı ve davranışlarımızda, hatta din anlayışımızda Osmanlı yaşamaktadır. Bu sosyolojik bir gerçektir."¹⁰⁹ Osmanlı araştırılmadan günümüz Türkiye'sinin problemlerini doğru analiz etme imkânı bulunmamaktadır. Kemal Tahir'in bildirdiği gibi, "Osmanlı kültürü ve Anadolu halklarının tarih içindeki özel durumu iyice anlaşılmadıkça zannediyorum ne kültürümüzü anlamaya imkân var, ne de eski kültürümüzden bugün için yararlanmaya imkân var."¹¹⁰ O halde, Türk sosyolojisi Osmanlı gerçekliğini göz ardı etmemeli ve Türk toplumunu tahlil ederken Osmanlı'dan çıkış bulmalıdır. Türk sosyolojisi kendisini Osmanlı ile temellendirebilirse, özgünlüğünü ortaya koyabilir ve yeni açılımlar getirebilir.

Osmanlı, dünya ve Doğu tarihi açısından büyük önem taşımaktadır. Bugün çoğu sorunumuzun kaynağında Osmanlı mirası bulunduğu gibi, bu sorunları aşabilmemiz için gerekli gücü bu mirasın dışında bulmamız da mümkün değildir. Bu yüzden, Osmanlı üzerinde yeniden durmamız gerekir.¹¹¹ Kemal Tahir'i örnek alarak, sorunlarımızın ve gücümüzün kaynağı olarak tarihimizi ve özellikle de Osmanlı'yı önemsemeliyiz.¹¹² Çünkü "Os-

Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılirma Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 147.

¹⁰⁹ İNALCIK, Halil; "Osmanlı Tarihi En Çok Saptırılmış, Tek Yanlı Yorumlanmış Tarihtir", Söyleşiyi Yapan: İlber Ortaylı, **Cogito-Osmanlılar Özel Sayısı** (iç.), 6. Baskı, Sayı: 19, Yaz 1999, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 40.

¹¹⁰ KEMAL TAHİR, **Notlar/Sanat Edebiyat 4**, s. 465.

¹¹¹ SEZER, "Tarihte Doğu-Batı Çatışması, Ders Notları-1996-1997", s. 88.

¹¹² YAZOĞLU, Cengiz ve SEZER, Baykan; "Önsöz", KEMAL TAHİR, **Notlar/Roman Notları 3: Patriyot Ömer, Gülen Azap Çıkmazı** (iç.), Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1991, s. 9. Kemal Tahir'in, Osmanlı İmparatorluğu'na özel bir önem vermiş olduğunu belirtmek gerekir. Osmanlı, onun ilgi alanını kaplayan ana konulardan biridir. Kemal Tahir, Osmanlı gerçeği üzerine sürekli kafa yormuş, onun üze-

manlı yıkılmış olmasına rağmen Türkiye bu mirasın sahibidir. Türk sosyolojisinin Doğu-Batı çatışmasında ve dünya tarihinde önemli bir rol üstlenmiş Osmanlı mirasına sırt çevirerek söyleyecek bir sözünün olması mümkün değildir. Türk sosyolojisinden söz etmenin temel koşulu Türk toplum ve tarihi ile bütünleşmesidir. Türk sosyolojisi bu sayede dünya tarihini ilgilendiren konularda söz sahibi olma imkânı bulacaktır.”¹¹³

Türk sosyolojisi, Doğu dünyasının yıldızı durumundaki Türk toplumunun dünyada çok ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu gerçeği üzerinde yoğunlaştığında kendisini ortaya koyabilecek, kurumsallaşacak ve yaygınlık/işlerlik kazanabilecektir. Türk sosyolojisi, bu eksenle hareket ettiği zaman, uygarlığın, özellikle de Doğu uygarlığının tüm birikimini kendisinde taşıyabilecek, Doğu dünyasının en mühim bir parçası konumundaki toplumumuzun, başka bir uygarlığa, yani Batı uygarlığına dâhil edilmesinin sıkıntılarını ve açmazlarını daha doğru izah edebilecektir. Böylece, Türk toplumunu Batı gibi yapma, Batı uygarlığına katma girişimleri, sonuçsuz kalacaktır.

Türk sosyolojisi yönünü Batı'ya, Türk toplumunu Batı toplumları gibi yapmaya değil, zengin bir tarihe sahip olan ve Doğu uygarlığının tüm özelliklerini ihtiva eden Türk toplumuna çevirdiğinde, her alanda söz sahibi olacak, daha doğrusu söyleyeceği sözü olacaktır. Bu bağlamda, Korkut Tuna'nın saptamaları ilgi çekicidir: “Türk toplumu olarak tarihin çok önemli anlarında ve yerlerinde yer almanın getirdiği bir birikime sahibiz. Bugün dünya tarihinin en önemli olaylarının yaşandığı, dönüşümlerin ve kırılmaların topyekün etkiler sağladığı bir bölgede

rine derinliğine düşünmüştür. Aşırı övgülere ve sövgülere maruz kalan Osmanlı'yı doğru kavrama çabasında olmuştur. Osmanlı'nın neliğini en önemli meselelerinden birisi görmüştür (KIZILÇELİK, Özgün ve Yetkin **Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir**, s. 173).

¹¹³ EĞRİBEL, Ertan ve ÖZCAN, Ufuk; “Baykan Sezer ve Tarihte Doğu-Batı Çatışması: ‘Türk Sosyolojisinin Dünyaya Söyleyecek Farklı Sözü Var’”, **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 8.

varolmanın getirdiği tecrübe, yerel olarak değerlendirilmek istenilen bir sosyolojinin, Türk sosyolojisinin bütünü kuşatmakta en geçerli donanımlara ve konuma sahip olduğunu kabul etmeliyiz. Uzun yıllar Bat(ılaş)ma, Bat(ılaş)ma, Bat(ılaş)ma ve hatta bunların sonucunda belki de Bat(...)ma süreçlerini yaşayan bizlerin, hem Batı hem de (ihmal edilmiş de olsa) Doğu bilgisine, donanımlarına ve hepsinden önemlisi ilişkilerine ve bu ilişkilerin getirdiği tarihî mirasa sahip ender toplumlardan biri olduğumuz unutulmamalıdır.”¹¹⁴

Türk toplumu, Doğuludur. Türk toplumu ve “Doğu kendi özellikleriyle tanımlanabilir.”¹¹⁵ Türk sosyolojisi bunun üzerinde durmalı, yapı farklılıklarını sürekli bir biçimde gündeme getirmeli ve gündemde tutmalıdır. Türk sosyolojisi, Türk toplumunun kendine özgülüğünü Batı toplumlarıyla temel farklılıklarını ortaya koyarak detaylandırmalıdır. Ben de Türk toplumuyla Batı toplumları arasındaki bazı temel farklılıklara kısaca vurgu yapacağım.

1) Sınıfsal yapı: Türk toplumuyla Batı toplumları arasındaki farklılıklardan ilki, sınıf yapılarıdır. Türk toplumu devlet merkezli bir toplumdur. Batı toplumları ise sınıf merkezli toplumlardır. Türk toplumunda “devletin dışında, devleti kuran veya güçletip ele geçiren -Batıdakilere benzer- şuurlu bir sınıf söz konusu olmadığı için batıdaki gibi, sınıf devleti söz konusu değildir.”¹¹⁶ Batı toplumları, sınıflı toplumlar olduğu için devletle iç içe olan egemen sınıf diğer sınıfları ezer. Türk toplumunda (genel olarak Doğu toplumlarında) ise devletin egemen sınıflarla bağı yoktur. Devlet, sınıflar üstüdür ve halkı korur. “Batıda devlet sırasında bir sınıfın öteki sınıfı ezmek için kullandığı araç olduğu halde, doğuda devlet, halka karşı sorumluluklar yüklenmiştir. Son hesaplaşmada ihya edicidir. ... Doğuda insanlar, zengin olsunlar, yoksul olsunlar, her tehlikeli dönemde, her zaman sıkıştıkça hemen devlete dönerler. Her şeyi

¹¹⁴ TUNA, *Yeniden Sosyoloji*, s. 19.

¹¹⁵ SEZER, “Tarihte Doğu-Batı Çatışması, Ders Notları-1996-1997”, s. 66.

¹¹⁶ KEMAL TAHİR, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, s. 305.

ondan beklerler. Buna karşı devlete kendiliklerinden bir şey vermeyi ödev saymazlar.”¹¹⁷ Bu bağlamda, Kemal Tahir’in *Yorgun Savaşçı* metninde ileri sürdükleri ilgi çekicidir: “Orhon yazıtlarında, Hakanın, ‘Seni aç buldum doyurmadım mı, çıplak buldum giydirmedim mi?’ dediğini de biliyoruz. Demek ki, bizde devlet, böyle sorumluluklar yükleniyor. Bunları başardığı sürece de, halkları, hadi despotluğa katlansınlar diyelim. Ya halkları yedirip giydirmekte, iç karışıklıklara, dış tehlikelere karşı korumada devlet ödevini yapamaz olunca, despotluğa insanlar niçin boyun eğsin?”¹¹⁸

Kısacası, Batı’da devletin olmadığı zamanlar, toplumlar var olmuşlardır. Fakat Doğu’da devletsiz toplum görülmemiştir. Batı’da devlet sınıfların temsilcisidir, Doğu’da ise bütün toplumun var olma ve yok olma şartıdır.¹¹⁹

Batı’nın tarihinde patrisyenler, plepler, köleler, feodal beyler, burjuvazi ve proletarya gibi sınıflar vardır. Oysa Türkiye’nin tarihinde söz konusu sınıflara rastlamak mümkün değildir. Örneğin, Türkiye’de Batı’daki gibi bir burjuva sınıfı yoktur. Zenginlerimiz çoktur, ama burjuvazimiz yoktur. “Millî zenginin adı, burjuvadır. Batıda derebeyliğin içinde yetişir bu hayvan... Bundan önce de tarihte zengin vardır ama hiç biri burjuva değildir. Hele Doğudakiler hiç değildir.”¹²⁰ Bizde burjuva sınıfı yoktur. Sadece Batı burjuvazisinin yaman işbirlikçileri vardır. Batı’da devlet burjuvaziyle iç içe iken, bizde ise kutsallık atfedilmiş olan ve daha çok iş kapısı olarak algılanan devletin sınıflar üstü bir konumu vardır.

Türk toplumunun bugününde ve dününde Batı toplumlarındaki gibi sınıfsal yapının oluşmamasında devletle üretim ilişkilerin kopukluğu belirleyici olmuştur. Meselâ, Baykan Sezer’in ileri sürdüğü üzere, Osmanlı’da devlet ile üretim ilişkile-

¹¹⁷ A.g.e., s. 318.

¹¹⁸ KEMAL TAHİR, *Yorgun Savaşçı*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 149.

¹¹⁹ KEMAL TAHİR, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, s. 317; KEMAL TAHİR, *Yorgun Savaşçı*, s. 147.

¹²⁰ KEMAL TAHİR, *Kurt Kanunu*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001, s. 101.

ri, kesinlikle birbirinden ayrılmıştır.¹²¹ Bu da Osmanlı İmparatorluğu'nda sınıflı bir yapının gelişmemesine yol açmıştır. Sözgelimi, Osmanlı İmparatorluğu'nda kapitalist ilişkiler gelişmemiştir. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'nda "para bir tahakküm vasıtası değildir, bir hizmet vesilesidir. Batıda maddî güç yani iktisat, ezilen sınıflar için bir kurtuluş imânıdır. Köleler (toprak köleleri) feodal beylerden para sayesinde hürriyetlerini satın alırlar. Osmanlı İlay-i Kelimetullah için hayatını seve seve verir. Yani bağlandığı dava uğrunda hayatını istihkar eder. Avrupalı ancak yakın ve elle tutulur çıkarlar uğruna fedakârlık yapabilir. ... Osmanlı kapitalizmin yamyamlığına hiçbir zaman iltifat etmemiştir. Osmanlı mizacı ile kapitalizm uyuşmaz. ... Kapitalizmin manivelası kârdır. Osmanlıda kâr diye bir mefhum yok."¹²² Osmanlı İmparatorluğu'nda ve onun devamı olan Türkiye'de başat faktör siyaset iken, Batı'da (hem tarihinde hem de bugünde) ekonomidir.

Batılı toplumlar, sınıflı toplum oldukları için orada kelimeler silahtır. Toplumların kaderi de, kavga ve öldürmek üzerine kurulmuştur. Cemil Meriç'in dediği gibi, "Batıda bir silâhtır kelime, bizde bir ses, yani bir nota. Batıda insan ezeli bir kavga içindedir. Ferdin fertle, ferdin toplumla ve tabiatla kavgası. Kelimeler ideolojilerin emrinde birer dinamit. Rahip, toprak kölelerini kelimelerle zincirler. Toprak köleleri şatoyu kelimelerle devirir. ... Sınıflı toplumların kaderi ölmek için öldürmektir. Topla, tüfekle veya kelimeyle, Goethe: Ya örs olacaksın, ya çekiç demiyor mu?"¹²³

Doğu toplumları sınıflı toplum olmadıkları için Batı'daki gibi sınıflar arası ezen ezilen ilişkisine sahne olmamışlardır. Doğu'da devlet, sınıfların ortaya çıkmasına müsaade etmediğinden sınıfsal bakımdan ezen ezilen ilişkisi gerçekleşmez. Doğu'da devlet, tüm kesimlere eşit mesafededir. Tüm halkı korur,

¹²¹ SEZER, "Tarihte Doğu-Batı Çatışması, Ders Notları-1996-1997", s. 89.

¹²² MERİÇ, Cemil; *Jurnal*, Cilt:2, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993, s. 204.

¹²³ MERİÇ, *Mağaradakiler*, s. 234.

gözetir ve özellikle ekonomik bakımdan egemen kesimlerle işbirliği yapmaz. Marx ve Engels'in "modern devlette yürütme, tüm burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değildir",¹²⁴ biçimindeki argümanları, sadece Batı toplumları için geçerlidir. Bu iddianın, bizim açımızdan herhangi bir değeri yoktur.

Türkiye'nin tarihsel ve toplumsal gerçeğine bakıldığında devlet, iktidarı kendisiyle paylaşacak olan ekonomi eksenli sınıfların ortaya çıkmasına izin vermemiştir. Meselâ, Osmanlı İmparatorluğu, üretici konumunda bulunan köylülerin (reayanın) kendisine muhalif bir sınıf olarak ortaya çıkmasına müsaade etmemiştir.

Doğu toplumlarında devletin kitleler üzerinde hâkimiyeti söz konusudur. Bu hâkimiyet, korkuyu da üretmiştir. Meselâ, Osmanlı İmparatorluğu'nda yeniçerilerin köy baskınlarını anlatan şu halk söyleyişi, devlet korkusunu ortaya koyması bakımından ilgi çekicidir:¹²⁵

Yeniçeri: Et lokması, sütle kaymak, bala bak.

Köylü: Acı soğan, kuru ekmek, şu hale bak.

Yeniçeri: Eğri kılıç, koca topuz, şu zora bak.

Köylü: İşte ev, işte ocak, ben giderken sen de arkamdan bak.

Osmanlı İmparatorluğu'nda köylerdeki jandarma korkusu Allah korkusu gibidir. Bu durumu en açık bir biçimde, Anadolu halkının duygularının, düşüncelerinin, sitemlerinin ve sıkıntılarının dışavurumu olan türkülerinde görmek mümkündür. Jandarmayla ilgili çok sayıda türkümüz vardır.

Doğu toplumları, despot toplumlardır, ancak onların despotluğu Batılılarındaki gibi zalim değil, aynı zamanda koruyucudur da. Kemal Tahir'in bildirdiği gibi, "doğu toplumları despotluğu, batıdaki namussuz despotluklara hiç benzemez. Batı des-

¹²⁴ MARX ve ENGELS, *Komünist Parti Manifestosu*, s. 12.

¹²⁵ ERGUN, *Kimlikler Kısacasında Ulusal Kişilik*, s. 182.

potlukları bir sınıfın öteki sınıfı soyma, ezme, gebertme işinde kanlı bir araç oldukları halde, doğu despotlukları, reaya fukarasının en bunalımlı, en yoksul sıralarında savunucusu, kurtarıcısı olmuşlardır.”¹²⁶ Osmanlı’da devletin başı olan padişah, despot olduğu kadar insanları koruyan/kollayan bir konumdadır. Devlet, adil, eşitlikçi olduğu ve bütün kitlelerin yararına dönük işlevlerde bulunduğu için genellikle eleştirilmez. Ayrıca, padişahın Allah’ın temsilcisi/elçisi olarak görülmesi, devletin kutsal ve eleştirilemez olmasına kaynaklık etmiştir. Tam aksine Batı’da devlet, kutsal değildir, eleştirilir, yerden yere vurulur. Çünkü Batı dünyasında devlet egemen sınıfın bir aracıdır ve sınıflı toplumun bir ürünüdür. Bu durumu, Engels çok açık bir biçimde izah etmiştir. Engels’in, devletin kökenine dair ileri sürdüğü tezler, Batı için geçerlidir: “Toplumun sınıflara bölünmesine zorunlu olarak bağlı bulunan belirli bir iktisadî gelişme aşamasında, bu bölünme, devleti bir zorunluluk durumuna getirdi.”¹²⁷

Batı’nın tarihsel sürecinde ortaya çıkan toplumlar (köleci toplumlar, feodal toplumlar, kapitalist toplumlar), sınıf savaşımının ürünüdürler. Batı’nın tarihini ve gelişmesini belirleyen köledir. Köle verdiği sınıf savaşımı sonucunda çeşitli kazanımlar elde etmiş, serfe ve köylüye dönüşmüştür. Köylü ise, önce işçi sonra yeni köle olan memur olmuştur. O halde, Batı tarihi, köleyle başlamış ve onunla devam etmektedir. Batı dünyası, bugün de köleciliğin egemen olduğu bir yerdir.

Daha geniş bir çerçeveden bakıldığında, bilhassa da Kemal Tahir ve Baykan Sezer’den hareket edildiğinde, insanlık tarihine ilişkin yapılan ve ilkokullarımızın duvarlarını süsleyen, ayrıca Tarih Bölümlerimizce önemsenen Eski Çağ, Orta Çağ ve Yeni Çağ dönemseleştirilmesinin Türk toplumunun tarihi için geçerli olmadığı ortaya çıkar. Türk tarihini, söz konusu dönemlere göre değerlendirmek, büyük bir hatadır. Türk toplum tarihiyle

¹²⁶ KEMAL TAHİR, *Notlar/Çöküntü*, s. 141.

¹²⁷ ENGELS, Friedrich; *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*, Çeviren: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1992, s. 178.

Batı toplum tarihinin kalıpları ve şemaları birbirleriyle uyuşmaz. Türk toplumu Batı'dan ayrı bir gelişme çizgisi izler. Türkiye'nin tarihinde, Batı tarihinde görülen Eski Çağ (kölelik), Orta Çağ (feodalizm) ve Yeni Çağ (kapitalizm) kesişmesi yoktur.¹²⁸

2) Sendika gerçeği: Batı tarihinin ana özneleri olan ve Batı'nın evrimsel sürecini yansıtan köle, serf, köylü, işçi ve memur sıralaması bizde yoktur. Bizde başat olan köylüdür. İşçimiz de memurumuz da köylüdür. O yüzden insanımız fazla ayaklanmaz ve sisteme başkaldırmaz. Daha itaatkârdır ve azla yetinendir. Bizim insan profilimiz Batılı insan profilinden farklıdır. İnsanımız, asi değil, mazlumdur. Atatürk'ün dediği gibi, "bizim milletimiz heyet-i umumiyesiyle mağdur ve mazlumdur."¹²⁹ Bu bağlamda, Türk toplumu ile Batı toplumlarının yapı farklılığına ilişkin en iyi örneklerden birisi kendini sendika gerçeğinde ortaya koyar. Bilindiği üzere, sendika, sınıflı toplumların ürünüdür. Batı toplumları sınıflı toplumlar oldukları için oralarda sendikaların doğması ve emekçi kesimin özlük haklarını iyileştirme noktasında sistem karşıtı tavırlar ve eylemler takınması, hatta sistemi değiştirme iddiasında olması doğaldır. Türk toplumu sınıflı toplum olmadığı için Batı'daki sendikal duruşları bizde görmek mümkün değildir. Sendikalar, Batı toplumlarında gördükleri işlevleri bizde görmezler. Türkiye'deki sendikal hareketlerle Batı toplumlarındaki sendikal hareketlerin birbirleriyle koşutluk gösterdikleri ileri sürülemez. Türkiye'de milliyetçi ve dinsel eğilimli sendikal bir yapılanma ağırlıktadır. Oysa

¹²⁸ KIZILÇELİK, *Özgün ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir*, s. 166-167. Türk toplumunu ve tarihini açıklamada iki temel olay vardır: *Anadolu'nun Türkleşmesi ve Osmanlı'nın Batıcılılaşması*. Söz konusu iki olayın tarihimizde ayrı bir yeri ve önemi vardır. Anadolu'nun Türkleşmesi olayında Türkler, kimlik değiştirmeksizin yurtlarını, Osmanlı'nın Batıcılılaşma olayında ise yurtlarını değiştirmeksizin kimliklerini değiştirmişlerdir [SEZER, Baykan; "Toplumumuz ve Sosyolojimiz", *Sosyoloji Konuşmaları* (iç.), Editör: Sadettin Elibol, Ecem Yayınları, Ankara, 1991, s. 9; SEZER, Baykan; *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1988, s. 127-133].

¹²⁹ ATATÜRK, *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938)*, s. 102.

Batı'da sendikaların ideolojik kaynağı Marxizmdir ve onlar genellikle kapitalist sistem karşıtıdır. Bu noktadan bakarak bizdeki sendikaları bir çırpıda "sarı sendika" olarak nitelen-dirmek doğru değildir.

3) Hemşerilik olgusu: Türk toplumunda sınıf dayanışma-sından ziyade tarihten, kültürden, dinden, değerden ve gele-nekten kaynaklanan dayanışma hâkimdir. Bunun en somut ka-nıtı, hemşerilik (hemşehrîlik) olgusudur. Hemşerilik, sosyal dayanışma tipidir. Hemşerilik, şehirlerde köylü insanımızın karşılaştığı bazı sorunlara (barınma, işsizlik, ekonomik sıkıntı, yabancılık ve yalnızlık problemi gibi) çözüm üreten bir meka-nizmadır. İnsanlarımız, Ankara, İstanbul ve İzmir'de yaşasa da, hemşerilerine hep sahip çıkarlar. Hemşerilik, kentlerimizde in-sanımızın birbirleriyle bir tanışma ve kaynaşma vesilesidir. Şe-hirlerimizde ilk kez tanışan insanlarımızın genellikle birbirle-rine sordukları ilk soru şudur: "Hemşerim memleket nere?"

Tarihten ve kültürden kaynaklanan sosyal dayanışmanın bir yönü olan hemşerilik, bizde çok yaygındır. Bugün, İstanbul, An-kara ve İzmir gibi büyük şehirlerimizde Türkiye'nin her ilçesi-nin ve neredeyse her köyünün bir hemşeri derneği vardır. Hemşeri derneklerinin tabelaları büyük şehirlerimizi kaplamış durumdadır. Fakat Batı toplumlarındaki şehirlerde ilçelerin, kasabaların ve köylerin *dayanışma ve hemşeri derneklerinin* ta-belalarını görmek mümkün değildir. Hemşeri olgusu, Türk top-lumuna özgüdür. Kısacası hemşerilik, Türk toplumuyla Batı toplumlarının yapı farklılığını ortaya koyan olgulardan bir di-ğерidir. Türkiye'deki bu hemşeri dernekleri, Batı'daki *sivil top-lum kuruluşları* (STK'lar) olarak değerlendirilmektedir. Bu ise, abesle iştigal etmekten başka bir şey değildir.

4) Sivil toplum kuruluşları: Türkiye'de sivil toplum kuru-luşları oluşturma ve Batılı sivil toplum söylemlerini yayma eği-limi söz konusudur. Bunu, Batıcılışma siyasetinin bir parçası olarak görmek gerekir. "Batılaşma, Batı toplumuna girme, 'Civîl Toplum' yaratma çabaları, kökü dışarda, yani batı kapitaliz-minde olan ve mevcut yerli üretim düzeninden kopuk ya da

onunla bir türlü tamamlanamayan sözde bir 'kültür devrimi' gözükmetedir."¹³⁰

Türkiye'de sivil toplum kuruluşları, özellikle hızlı Amerikanlaşmamızın ikinci ayağında (birinci ayağı, Demokrat Parti dönemidir), yani 1980 sonrasında yoğun bir biçimde gündeme getirildi. Gangster Amerikalıları bile şaşkına çeviren hızlı Amerikanlaşmamızın üçüncü ayağında (Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde) ise gittikçe yaygınlaştırıldı.

Türk toplumuyla Batı toplumlarının farklılığını anlamada *sivil toplum kuruluşları* önemli bir unsur olarak karşımıza çıkar. İnşa edilmeye çalışılan sivil toplum kuruluşlarının Türk toplum yapısıyla pek fazla ilgisi yoktur. Sivil toplum kuruluşları, Batı'ya özgüdür, Türk toplumunda (genel olarak Doğu toplumlarında) ise bunları yaratacak sosyo-ekonomik, kültürel ve politik koşullar mevcut değildir. İdris Küçükömer'in işaret ettiği gibi, Batı'da görülen sivil toplum kuruluşları Doğu toplumlarında oluşmamıştır. Çünkü Batı'da hem yatay hem de dikey ilişkilerle birlikte bir bütünlük belirirken, Doğu'da genel olarak dikey ilişkilerin derinliği söz konusudur.¹³¹

Sivil toplum kuruluşlarına dönük yapılar ve söylemler, Türkiye gerçeğinde tutmaz. Antonio Gramsci, *Hapishane Defterleri* metninde; "ekonomik yapı, yasaması ve zorlamasıyla birlikte devlet arasında, sivil toplum yer alır"¹³², demiştir. Sivil toplum kavramı, Batı'ya özgüdür. Doğu toplumlarında ondan söz etmek, gerçeklerle pek bağdaşmaz. Gramsci, "sivil topluma dayalı yaygın bir konsensusun bulunduğu Batı ile, devletin topluma hakim olduğu ve baskının konsensustan daha önemli olduğu

¹³⁰ KÜÇÜKÖMER, İdris; *Düzenin Yabancılaşması: Batılaşma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 83.

¹³¹ KÜÇÜKÖMER, *Sivil Toplum Yazıları*, s. 27.

¹³² GRAMSCI, Antonio; *Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler*, Çeviren: Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul, 1986, s. 175.

Doğu arasında temel bir ayrım yapmaktadır.”¹³³ Siyaset ve devlet Batı’da ayrı Türkiye’de ayrı işliyor. Batı’da devlet topluma tâbî iken Türkiye’de toplum devlete tâbîdir ve ona bağlı olarak işler/varlığını sürdürür.

5) Köy gerçeği: Türk toplumu ile Batı toplumları arasındaki yapı farklılığına dair en önemli yönlerden biri de, köy gerçeğidir. Fakat sosyologlarımızın çoğu, Türk toplumundaki köy gerçeğini Ferdinand Tönnies’in *Gemeinschaft* sözcüğüne göre açıklayarak, yani köylerimizde yüz yüze, senli-benli, samimi, duygusallığa ve akrabalığa dayalı ilişki biçimlerinin başat olduğunu ileri sürerek, büyük hata yapmışlardır. Tönnies’in, umuma açık olmayan, mahrem, samimi, rahatlatıcı ve teselli edici her türlü sosyal bir arada varoluşa vurgu yapan *Gemeinschaft*¹³⁴ kavramıyla Türkiye’deki köy gerçeği izah edilemez. Köy gerçeğimiz dikkatli incelendiğinde, köylerimizde esas olarak insanlar arasında kavganın, şiddetin, düşmansı ilişkilerin, duygusallıktan ziyade akla ve çıkara dayalı eylemlerin daha başat olduğu görülecektir.¹³⁵

Türkiye’deki köy gerçeği tartışılırken onun çeşitli bakımlardan feodalizmin kalıplarıyla uyduğu/örtüştüğü iddia edilir. Türkiye’de köy konusu ele alınırken, ağa/ağalık mekanizması, feodalizm ekseninde değerlendirilir. Fakat Türk köy gerçeğinde yaygın olan ağalık mekanizmasının Batı’daki feodalizm ile ilgisi yoktur, dolayısıyla da onun kalıplarıyla açıklanamaz. Çünkü her şeyden evvel, Kemal Tahir’in işaret ettiği gibi, Batı’da feodalizm, kent burjuvazisi ve asilzadelik varken, Türkiye’de yoktur.¹³⁶ Türkiye’nin bugününde ve tarihinde feodalizmin kalıntılarına rastlamak mümkün değildir. Türk köylerinde

¹³³ TURNER, Bryan S.; **Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm**, Çeviren: İbrahim Kapaklıkaya, Anka Yayınları, İstanbul, 2002, s. 49.

¹³⁴ TÖNNIES, Ferdinand; **Community and Civil Society**, Editör: Jose Harris, İngilizce’ye Çeviren: Jose Harris ve Margaret Hollis, Cambridge University Press, Cambridge, 2001, s. 18.

¹³⁵ KIZILÇELİK, Özgün ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir, s. 217-240.

¹³⁶ KEMAL TAHİR, **Notlar/Osmanlılık/Bizans**, s. 43.

feodalizmin izlerini sürenler, vaktiyle aynı şeyi Osmanlı'nın üretim tarzını açıklamak için yapmışlardı ve onu feodalizmin içine hapsedmişlerdi. Oysa Osmanlı İmparatorluğu, feodal değildir, "bünyesi itibariyle derebeyi olmadığı gibi, feodaliteye atılımı da yoktur. Tersine feodaliteye karşıdır."¹³⁷ Kemal Tahir, feodalizmin Osmanlı'da bulunmadığını, sadece Batı toplumlarına ait olduğunu anlamak için *Larousse Ansiklopedisi*'ne bakmanın yeterli olacağını söylemiştir: "Batı kalıplarının, bizim yerli meselelerimizi çözemeyeceğine kesinlikle inandığım o mutlu gün, ...hemen Larus'u çektim, Feodalite maddesine baktım. ... Tıpatıp şunları söylüyordu Larus: Ortaçağ'da, Batı Hristiyan toplumunu karakterize eden, politik ve sosyal rejimin adı. -Feodalite iki hür adam arasında hür anlaşmaya dayanır. Bunlardan biri senyör, öteki kendi isteğiyle onun vassalıdır. Yani tâbii'dir. Feodalizmin iki ana kanunu vardır: Feodal kanunlar, senyöriyal kanunlar."¹³⁸

Feodalizmin kavramsal haritasını ve onun yol izlerini Osmanlı İmparatorluğu'nda ya da bugün Türk köyünde görmek mümkün değildir. Feodalizmin temel örgüsü, bizde yoktur. Bizim ağamız senyörden; köylümüz, marabamız, hizmetkârimiz ve yaşmamız serften farklıdır. Senyör, soyludur, aristokratlık oradan gelir. Burjuva onun paltosundan çıkmıştır. Türk köyünde ağalar, marabadan çok farklı değildir, bazı durumlarda marabanın onlardan daha görgülü olduğu söylenebilir. Maraba, para kazanmak için şehre gitmiş, dolayısıyla şehir görmüş adamdır. Ağa ise para kazanma derdi olmadığı için çoğu kez şehir görmemiştir. Maraba, şehir gördüğü için şehir kültürü bakımından ağadan görgülüdür. Bu bağlamda, ağa-maraba ilişkisini anlamamız açısından anlatılan bir hikâye vardır: "*Bir ağayla marabası lokantada yemek yiyorlarmış. Yemek bittikten sonra maraba ağaya dönüp 'ağam kürdan ister misin' diye sorunca, ağa, 'yok, sağ ol. Ben daha yiyemeyeceğim' demiş.*" Bizim ağamızla marabamız aynı lokantada ve aynı masada birlikte

¹³⁷ A.g.e., s. 55.

¹³⁸ KEMAL TAHİR, *Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek*, s. 313.

yemek yiyebiliyor. Türk köyünü feodalizm kalıplarıyla açıklayan sosyologlarımıza soruyoruz: Batı'da senyörle serfin aynı masada yemek yediği görülmüş müdür? Tarih, acaba böyle bir olayı kaydetmiş midir?

Köylerimizin bir kısmında var olan ağalar, senyör gibi zalim değil, koruyucudur. Kemal Tahir'in dediği gibi, *ağalık vermekle* olur.¹³⁹ Ağalık, esas itibarıyla yedirmekle olur.¹⁴⁰ Oysa Batı'da durum farklıdır. "Batıda ağalık almakla olduğu halde doğuda ağalık vermekle olur."¹⁴¹ Bütün bunlar sonucunda aşiret yapılanması doğar. "Türk sosyolojisinde kabile-aşiret yapısı toplum dinamiklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır."¹⁴² Toplumumuza özgü bu dinamiğe Batı toplumlarında rastlamak mümkün değildir.

Türk köylüsü ile Batı köylüsü birbirlerinden tamamiyle farklıdır. Köylümüz, emperyalizm karşıtıdır, bilinçlidir, *Kuvâyi Milliyecidir*. Kuvâyi Milliye hareketi, özünde, Türk köylüsüne dayanan bir harekettir. Türk köylüsü, emperyalistlere karşı her zaman direnç göstermiş ve işgalci güçlere karşı Kuvâyi Milliye gibi direnme odakları oluşturmuştur. Batılı emperyalistlerin saldırılarına ve cinayetlerine karşı bir hareket olan Kuvâyi Milliye, esas olarak, köylü kesimine dayalıdır.

Türk köylüsü, onurludur. Batı köylüsünden daha bilinçlidir. Bu bağlamda, Mahmut Esat Bozkurt, *Atatürk İhtilali* yapıtında; Erzurum Kongresi sırasında Türk köylüsünün (Anadolu halkının) sergilediği tutumun, Fransız Devrimi'nde Fransız halkının tutumundan daha bilinçli olduğunu şöyle izah etmiştir: "Fran-

¹³⁹ KAYALI, Kurtuluş; "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük", *Sosyoloji Yıllığı-Kitap 10: Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına*, Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 43-44.

¹⁴⁰ KEMAL TAHİR, *Namuscular: Malatya Cezaevi Notları 1*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, s. 407.

¹⁴¹ KEMAL TAHİR, *Notlar/Osmanlılık/Bizans*, s. 318.

¹⁴² TÜRKDOĞAN, Orhan; *Çağdaş Türk Sosyolojisi*, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1995, s. 515.

sa'da, ihtilal patlak verdiği gün cumhuriyetten bahis bile yoktu. Böyle bir kelimeyi bilen yok gibiydi. Louis XVI adına madalyalar basıldı. Ve üzerlerine 'Kurtarıcı Kral' diye yazıldı. ... Versay sarayına giden halk kraldan ekmek istedi. 'Ekmek ver ve başımızda kal iyi Kral, iyi Kraliçe!' diye bağırdı. Bizde nasıl oldu? Erzurum Kongresi sıralarında, bir gün, Atatürk, Erzurum Millet bahçesinde gezinirken, millet, etrafını almaya başladı. Atatürk'ün yüzüne bakan halk, bir ağızdan bağırdı. 'Yaşasın Cumhuriyet!' ... Düşünelim bir kere, bunu bağırان kimdi? Türk halkı... hem de öz Türk halkı. Bu halk, arkası gelmeyen savaşlarda bunalmış, sırtında yırtık gömleğiyle, ayağında yarım çarığıyla, yeni kurtuluş savaşlarına girmek üzere bulunan bir halktı. Açtı, çıplaktı. Fakat açım, çıplağım! diye bağırmadı, ekmek dilenmedi. Fransız ihtilaliyle son Türk ihtilalinin başlangıcı arasında fark, psikolojik fark bu kadar büyüktür. Fransız ihtilali ekmekle başladı. Fransız Cumhuriyeti de bunun verimi oldu. *Türk ihtilali ve Türk Cumhuriyeti baylık davanın verimidir. Türk önce ekmeği değil, baylığı istedi ve aldı.*"¹⁴³ Bu da gösteriyor ki, Türk köylüsü, bilinçli bir kategoridir. Türk köylüsünü, düşünmeyen, bilinçsiz bir yığın y a da sürü olarak değerlendirmek yanlıştır. Sürü kavramı, Batı'yı işaret eder. Tarihte ilk sürü toplumu, Batı toplumudur. Friedrich Nietzsche'nin dediği gibi, *"bugünün Avrupasının ahlakı sürü hayvanı ahlakıdır."*¹⁴⁴ "Sürünün Ekonomi Politikası ya da Özgünlüğü Tahayyül Etmek"¹⁴⁵ adlı yazımda da izah ettiğim üzere, *sürü* ve *sürü toplumu* kavramları zalim Batı toplumları için geçerlidir ve onları ifade eder. Zaten Nietzsche de Batı'daki sosyolojiyi, sürü insanını ve toplumunu inceleyen bilim olarak tarif etmişti. Nietzsche, şöyle demişti: "Bü-

¹⁴³ BOZKURT, Mahmut Esat; *Atatürk İhtilali*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995, s. 153-154.

¹⁴⁴ NIETZSCHE, Friedrich; *İyinin ve Kötünün Ötesinde: Bir Gelecek Felsefesini Açış*, Çeviren: Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1997, s. 100.

¹⁴⁵ KIZILÇELİK, *Özgünlüğün Sosyolojisi*, s. 1-45.

tün sosyolojimiz sürü hayvanlarının, yani *toplanmış olan sıfırlarının içgüdüsünden* başka bir içgüdüğü tanımamaktadır.”¹⁴⁶

Türk köylüsünü, az gelişmişliğin, geri kalmışlığın ya da uygar olamamanın sorumlusu olarak görmek, doğru değildir. Türk köylüsü, ferâsetlidir, Nazım Hikmet’in “Türk Köylüsü” şiirinde dediği gibi, “toprakten öğrenip kitapsız bilendir.”¹⁴⁷ Oysa çağımız kitap çağı olmasına rağmen cehaletin en fazla olduğu çağdır da. Buna mukabil Türk köylüsü, cahil değil, bilgilidir. Reşat Nuri Güntekin’in *Kavak Yelleri* romanındaki şu saptaması, Türk köylüsünün zekiliğini ve bilgili oluşunu açıkça ortaya koyar: “Anadolu, asla tetik değildir. Öyleleri vardır ki, size henüz yaprağıyla, renk renk yemişleriyle dimdik karşımızda duran bir ağaçtan gayri hayır kalmadığını dudak ucuyla söyleyiverirler ve gerçekten dedikleri de çıkar.”¹⁴⁸ Kemal Tahir’e göre ise, “köylü kendisine göre malumatlıdır, fakat mahcubiyeti bu bilgisini meydana koymaya mani oluyor.”¹⁴⁹ Türk köylüsü, zekidir, bilendir, gururludur, onurludur. Atatürk’ün “Türkiye’nin hakiki efendisi, köylüdür”, “muhterem çiftçiler, sizler hepimizin babasıınız, hepimizin efendimizsiniz”¹⁵⁰ sözlerini doğru okumak gerekir.

6) Aile yapısı: Türk toplumu ile Batı toplumları arasındaki en bariz farklılıklardan biri diğeri, aile yapılarıdır. Türk aile yapısı, Batı toplumlarının aile yapısına benzemez. Fakat Daniel Lerner’in Mısır, İran, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Türkiye’yi kapsayan ve toplumları *geleneksel, geçişli ve modern* olarak üçe ayıran *The Passing of Traditional Society* adlı araştırmasından

¹⁴⁶ NIETZSCHE, Güç İstenci: Bütün Değerleri Değiştirir Denemesi, s. 46.

¹⁴⁷ NÂZİM HİKMET, *Kuvâyi Milliye*, s. 49 ve 136.

¹⁴⁸ GÜNTEKİN, Reşat Nuri; *Kavak Yelleri*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, Tarihsiz, s. 46.

¹⁴⁹ KEMAL TAHİR, *Üstadın Ölümü*, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006, s. 106.

¹⁵⁰ ATATÜRK, Mustafa Kemal; *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989, s. 129.

hareketle, Türk aile modeli için üçlü bir sınıflandırma esas alınmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT'nin) *Türk Aile Araştırması*'nda Lerner'in modeli -kırsal aile (*geleneksel*), gecekondu ailesi (*geçişli*) ve kentsel aile (*modern*)- aynen kullanılmıştır. Oysa Türk aile yapısını tahlil ederken Lerner'in modelinin geçerliliğini savunmak son derece aldatıcıdır.¹⁵¹

Sosyologlarımızın çoğu tarafından aile yapımızın hızlı kentleşmenin etkisiyle 1970'lerden itibaren değiştiği; geleneksel/ataerkil aile yapımızın yerini çekirdek aileye bıraktığı iddia edilmiştir. Bilindiği üzere, çekirdek aile kapitalist modernliğe uygun aile tipidir. Çok sayıda Batılı sosyolog, çekirdek ailenin ileri endüstri toplumlarının yapısına uygun bir aile olduğunu bildirmişler, çekirdek aile ile modern toplumlar arasında anlamlı bir bağ kurmuşlardır. Çünkü kapitalist gelişme geleneksel aile bağlarını yıkmış, aileyi niceliksel bakımdan küçültmüş ve çıkarılara dayalı bir aile inşa etmiştir. Türk aile yapısının çekirdek aile ilişkilerine göre örüldüğünü iddia etmek, Türkiye'yi Amerika ya da Norveç gibi bir ülke olarak görmek demektir. Türk aile yapısını çekirdek aile olarak kavramsallaştırmak, ciddi bir yanılgıdır. Türk aile yapısının niceliksel olarak küçülmeye başladığını (anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ailenin yaygınlaşmasını) gözlemleyerek onun çekirdek aile olduğunu ileri sürmek, doğru değildir. Anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ailelerimiz dikkatli tahlil edildiğinde, orada geleneksel ilişkilerin daha başat olduğu görülecektir. Bugün, Türkiye'de evine bir eşya alacağında dahi annesine danışan evli barklı, çocuk sahibi insanlarımız çoğunlukta değil mi? Altmış yaşına gelip de annesinin ve babasının sözünden çıkmayan insanlar çevrenizde yok mu? Soruları çoğaltabiliriz. Velhasıl bizim aile yapımız, Batı toplumlarındaki aile yapılarından farklıdır.

7) İntihar olgusu: Türk toplumunun Batı toplumlarına benzemezliğini intihar olgusu üzerinden tartışmak mümkün-

¹⁵¹ TÜRKDOĞAN, Orhan; *Bilimsel Araştırma Metodolojisi*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2000, s. 347.

dür. Türk toplumundaki intihar eylemlerinin nedenleri ile Batı toplumlarındaki intihar vakalarının sebepleri birbirinden farklıdır. İntihar teorileri arasında en bilineni, Emile Durkheim'ın teorisidir. Türkiye'deki intiharları, Durkheim'ın intihar teorisine göre izah edemeyiz. Çünkü Durkheim, Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, İngiltere, İsveç, İtalya ve Norveç gibi Batı toplumlarındaki intihar olgusunu analiz etmiştir. Durkheim, intihar olgusunu incelemekle, Batı toplumlarının sorunlarına ve sancılarına çözüm bulabileceğini iddia etmiştir: "Hatta incelememizden, günümüzde Avrupa toplumlarının acısını çektikleri genel huzursuzluğun nedenleri konusunda ve bu durumu hafifletebilecek çareler üzerine kimi uyarmalar da çıkmaktadır."¹⁵²

Durkheim'ın Batı toplumlarındaki intihar eylemlerini incelediğini açıkça bildirmesine karşın, Türkiye'deki intiharları onun teorisinden hareketle açıklamaya çalışmak, beyhude bir çabadır. Meselâ, Türkiye'de, Batman kentiyle birlikte medyatikleşen intiharların en önemli nedenlerinden birisi, genç kızların kendilerinden 30-40 yaş büyük erkeklerle (babaları ya da dedeleri yaştaki insanlarla) evlendirilmesidir. Batı toplumlarında böyle bir intihar tipine rastlanmaz. Batı'da da genç kızlar, yaşlı erkeklerle evlenebiliyor, ama istedikleri için. Dolayısıyla, zorla evlendirilmekten kaynaklı intiharlara Batı'da rastlamak mümkün değildir. Bunun yanı sıra bazı bölgelerimizde katı olan töreler yüzünden genç kızların intihar ettikleri bir gerçektir. Türkiye'de ekonomik dalgalanmalardan ötürü intihar olayları çok yaygın değilken, Batı toplumlarında intiharın temel sebebi, ekonomik problemlerdir. Türk toplum yapısı dayanışmacı olduğundan ekonomik varlığını yitiren birisi, bireyci Batı'daki gibi hemen intihar eylemine kalkışmaz. Netice itibarıyla, Türk toplumundaki intihar olaylarını Batı sosyolojisinde ön planda olan intihar teorileriyle açıklama olanağı yoktur.

¹⁵² DURKHEIM, Emile; **İntihar: Toplumbilimsel İnceleme**, Çeviren: Özer Ozankaya, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1992, s. 17.

Kısacası, sosyologlarımızın Batı toplumlarının ürünü olan Batı sosyolojisinin kavramları, kuramları, şemaları ve kalıplarından hareketle Türkiye gerçeğini açıklama eğilimlerinden vazgeçmeleri gerekir. İsrarla vurguladığımız gibi, Batı toplumlarıyla Türk toplumunun yapıları birbirlerinden tamamen farklı olduğu için, Batı sosyolojisinde çeşitli alanlara ilişkin geliştirilmiş sözcüklerle ve teorilerle Türk toplum gerçeği izah edilemez.¹⁵³

Türk toplumunu Batı sosyolojisinin terim ve teorileriyle değil, kendimize özgü terim ve teorilerle açıklamak durumundayız. Türkiye gerçekliğini açıklayacak yeni terimler, teoriler, şemalar ve kalıplar bulma çabasında olmalıyız. Baykan Sezer'in dediği gibi¹⁵⁴, soyut kavramlardan çıkarak Türk gerçeğini değerlendirmek yerine, Türk gerçeğinden çıkarak yeni kavramlar geliştirmek tek geçerli yoldur.

Sonuç olarak, sosyologlarımız, Osmanlı'dan bu yana Batılı sosyologların peşine takılmış, onların terim ve teorilerine sevdalanmışlardır. Bu durum, Batı yanlısı aydınımızın genel özelliğidir. Cemil Meriç'in yerinde vurgusuyla, Batı hayranı "Türk aydını her mevsim bir başka meçhulün sevdalısı."¹⁵⁵ Batı sever sosyologlarımızın çok önemseydiği teoriler, yaklaşımlar, şemalar, kalıplar ve "izm'ler idrakimize giydirilen deli gömlekleri. İtibarları menşe'lerinden geliyor. Hepsi de Avrupalı."¹⁵⁶ O halde, Batı toplumları gerçeğine dayalı şemalarla, izmlerle, model-

¹⁵³ Örneğin, şöhretli sosyologumuz Mübcecel B. Kıray, 1960'larda Türkiye'yi *işlev* kavramına göre açıklamaya çalışmıştır. Medyatik sosyologumuz Emre Kongar, 1970'lerde Batı sosyolojisinin *değişim teorileri*yle Türkiye gerçekliğini izah etmeye girişmiştir. 1980'li yılların *yükselen değeri* haline gelen popüler sosyologumuz Nilüfer Göle, Türkiye'yi *Batı-dışı modernlik* kavramıyla analiz etmiştir. Kıray'a, Kongar'a ve Göle'ye ilişkin ayrıntılı eleştirel değerlendirmelerim hususunda şu eserime bakılabilir: KIZILÇELİK, Sezgin; **Sosyolojinin Neliği**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.

¹⁵⁴ SEZER, Baykan; "Türk Gerçeğini Değerlendirmek", Röportaj: Aydı Erol, **Orkun** (iç.), Sayı: 45, Kasım 2001, s. 37.

¹⁵⁵ MERİÇ, **Mağaradakiler**, s. 111.

¹⁵⁶ MERİÇ, **Bu Ülke**, s. 90.

lerle, kalıplarla, yaklaşımlarla, çerçevelerle ve kuramlarla Türk toplum gerçeğini analiz etme imkânı yoktur. Türkiye'deki aktarmacı, tercümcü, taşeroncu ve icazetçi sosyoloji yanlılarının göremediği şey, tam da budur.

Batı sosyolojisinin peşine takılmak çıkarlarımıza terstir. Batı sosyolojisine göre Türk toplumunu izah etmeye kalkışmak doğru değildir. Batılı sosyologların Türkiye'yi *barbar*¹⁵⁷, *ilkel* ya da *azgelişmiş* olarak nitelendirmeleri ve *azgelişmişlik teorileri*¹⁵⁸ çerçevesinde açıklamaları yanlıştır. Türkiye'ye özgü konulara Batılı sosyologların gözüyle bakmak hastalığından bir an önce kurtulmamız gerekir. Bu çarpık zihniyet yüzünden sosyolojimiz, Batı sosyolojisinin tahakkümü altına girmiş, dolayısıyla özgür olamamıştır. Kaçmazoğlu'nun bildirdiği gibi, "dünya hakimiyetini elinde bulunduran Batılı ülkenin adına göre, sosyolojimiz de yönlendirilmiştir."¹⁵⁹

Türk toplumunu tahlil etmek için Batılı sözcükler, kelimeler, modeller, teoriler ve kalıplar bir çıkış yolu olamazlar. Batı sosyolojisi, Türk toplumunun önemini, gücünü, geçmişteki, günümüzdeki ve gelecekteki yerini saptayamaz ve açıklayamaz.

¹⁵⁷ Oysa dünyayı kana bulayan ve her tarafa saldıran Amerika'dan ya da farklı ırktan olanları fırınlayan Almanya'dan çok daha medeni olduğumuz açıktır.

¹⁵⁸ Türk toplumu, azgelişmişlik teorilerine göre açıklanamaz. Meselâ, *gelişmişliği azgelişmişlikten ayıran temel ölçütlerinden birisi, kentleşmedir. Gelişmiş* Batı toplumlarında nüfusun %90'ı kentlerde yaşıyor. *Azgelişmiş* ülkelerde ise, kentlerde oturanların oranı biraz düşük seviyededir. Şimdi, Türkiye'yi *azgelişmiş* olarak değerlendirenlere soruyoruz: Bugün, Türkiye'nin nüfusunun %75'i kentlerde oturuyor. Biz Batılı mı olduk? Yine, azgelişmişlik ölçütlerinden biri olarak da, gazete okuma oranının düşüklüğü gösteriliyor. Fakat bizde bir gazeteyi çok sayıda insan okuyor. Örneğin, kütüphaneye, kahveye ya da berbere alınan bir gazeteyi birden çok insan okuyor. Bu faktör göz önüne alındığında, gazete okuma oranı bakımından *gelişmiş* denen Batı toplumlarından geride olduğumuz söylenemez. Şimdi, biz gelişmiş Batılı toplum mu olduk?

¹⁵⁹ KAÇMAZOĞLU, H. Bayram; **Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 319.

Türk sosyolojisinin kaynağı, Türk toplumu ve tarihidir. Türk toplumunun dünyada ayrıcalıklı bir yeri vardır. Türk toplumu kendi dinamikleriyle ve özgün yapısıyla varlığını sürdürebilir. Mevlâna'nın işaret ettiği gibi, "her yıldızın da gökyüzünde bir yeri, bir tezgâhı vardır, ancak kendisine ait olan yerde, kendisine ait olan işi işler."¹⁶⁰

Batı taklitçiliğinden ve Batı sosyolojisi aktarmacılığından vazgeçmeli, Türk toplumuna ve tarihine ilişkin terim ve teori üretme görevini bizler üstlenmeliyiz. Doğu toplumlarının ahyonu olarak Batı sosyolojisine karşı özgün bir Türk sosyolojisi mücadelesi vermeliyiz. Türk toplumu ve sosyal dünyası üzerine düşünmemiz, yerli çözümler peşinde koşmamız, zengin Türk düşünce dünyasından dolaşmamız, *Türk tefekküründen*¹⁶¹ çıkış bulmamız, tarih hazinelerimizde gezintiler yapmamız, tarih ve toplum alanını şantiyeye çevirmemiz ve kendi geleneğimizin izlerini sürmemiz, bunun için de özgün ve yetkin Türk sosyolojisi mücadelesi vermeliyiz. Ertan Eğribel'in işaret ettiği gibi, "Türk sosyolojisi bizim için vazgeçilmez bir uğraş. Bu gereklilik sadece Türkiye'nin sorunlarından kaynaklanmamaktadır. Türkiye sorunları olan bir ülke. Ancak bu saptamada takılı kalmanın bir anlamı yok. Toplumumuza ait gibi görünen sorunlar bir yerde bütün insanlığın ve tarihin sorunlarıdır. Sorunların büyük olması çözümsüzlükle eş anlama gelmemelidir. Sorunların saptanması ve çözüm arasında bir ilişki kurulduğunda belli ortaklıklar sağlama imkanı bulacağız. Sorunların çözümünün toplum çapı ile sınırlı olmaması, toplumlar arası ilişki ve çatışmalar tarafından belirlenmesi Türk sosyolojisinin bakış açısını genişletmektedir. Sosyoloji açıklamalarında farklılaşma ve ortaklık toplum sorunlarının nasıl aşılacağı ve ne yönde bir çaba gösterileceği konusundadır. Toplum sorunlarına getireceğimiz çözüm hem dünya içinde kendi yerimizi bul-

¹⁶⁰ MEVLÂNA CELALEDDİN-İ RUMİ; *Mesnevi VI*, Çeviren: Veled İzbudak, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991 (Önsözden).

¹⁶¹ Bkz. ÜLKEN, Hilmi Ziya; *Türk Tefekkürü Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.

mamıza yardım edecek, hem de çözümün genişlemesini sağlayacaktır. Her değişim zorunlu olarak tarihi boyut içinde gerçekleşmek zorundadır. Gerçek açıklama ve çözümde ortaklık ancak bu düzeyde sağlanabilir. Farklılıklar da bu düzeyde ortaya çıkmaktadır. Türk sosyolojisinin Türk toplum ve tarihi ile ilişkili olması gerektiği görüşü buna tekabül etmektedir.”¹⁶²

Kendimizi anlayabilmek için kendimizin düşüncesini temele almak gerekir. Kendimizi, bize en iyi kendimiz anlatabiliriz. Olacaksak kendimiz olalım, kendi simamıza, çehremize, yüzümüze ve özümüze dönelim. Kendimizi, kendimizin dışındakiler, kendimiz-olmayanlar, kendimizin anladığı kadar anlayamayız. Kendimizi anlamak ve anlatabilmek, kendimizin dışındakinin yapacağı bir şey değildir. Kendimize yönelmeye başlar ve kendi içimize dönersek, zorunlu olarak, kendi düşünce üretimimize de başlamış oluruz. Kendimize bakmakla, kendimizdeki her şeyi görebiliriz. Kendimizi en iyi kendimiz görür ve anlarız. Kendi gözümüz en iyi gözdür. Kendi gözümüzle kendimiz görmeye başlarsak, kendimizin dışındakini fark etmeye başlarız. Kendimize dönmekle, kendimizi düşünmekle/anlamakla, kendi dünyamıza ve kendimiz-dışındaki dünyaya da doğru bakmış oluruz. Önümüzü iyi görmemiz gerekir. Yeter ki, kendimizi, kendimiz olmayanın uydusu olmaktan, kendimiz dışındakini efsaneleştirme zaafından ve kendimize ait olmayana tapınma alışkanlığından vazgeçelim.

Türk sosyolojisi yapmaya başlayınca, Türkiye’nin kendisi (gerçeği ve sorunları) üzerine kendimiz düşünmeye başlarız. Meselenin püf noktası buradadır. “Kendi kendimizi anlayınca dünyayı da anlarız.”¹⁶³ Kendi başımızın üstünde tırmanmayı öğrenmeliyiz.¹⁶⁴

¹⁶² EĞRİBEL, Ertan; “Sosyolojide Yöntem Sorunları: Türk Sosyolojisinin Arkeoloji ve Sanat Tarihi İle İlişkinin Gerekliliği Üzerine”, **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 131.

¹⁶³ NOVALIS (Friedrich von Hardenberg); **Fragmanlar**, Çeviren: Battal Arvasi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002, s. 90.

Dünya ve Türk toplumu olaylarına/gerçekliğine dair kendimize ait bakış açımızın olması gerekir. Türkiye'nin tarihine, bugününe ve yarınına kendi gözümüzle bakmalıyız. En iyi, bizim gözümüz görür. Batılı göz, miyopludur, hastalıklıdır, her şeyi net göremez. Mevlâna'nın ileri sürdüğü gibi, "herkes, âleme kendi görüş dairesinden bakar. Mavi cam, güneşi mavi gösterir; kırmızı cam kırmızı. Camların rengi olmazsa beyaz olurlar. Beyaz cam, öbür camların hepsinden daha doğru gösterir, hepsinin de başı, imamı odur."¹⁶⁵ Bunu da elbette ki, bağımsız ve özgün bir Türk sosyolojisiyle başarabiliriz.

Batı sosyolojisiyle hiçbir yere varamayız, olsa olsa onların taşeronluğunu yaparız. O halde, kendi tarihsel ve toplumsal dünyamızı merkeze alacak özgün bir Türk sosyolojisine gereksinimimiz var. Sosyolojide yerlilik kavgası vermek, yerli sosyolojinin yerleşmesine ve kurumsallaşmasına gayret etmek, bunun için de "romana sosyolojiyi, ekonomi politiği sokmuş"¹⁶⁶ Kemal Tahir ve onun devamcısı Baykan Sezer'in sosyolojik çizgisini önemsemek gerekir. Onlar, herkesin Batı'ya yöneldiği bir sosyolojik coğrafyada, tam tersini yapmışlar, kendilerini akıntıya kaptırmamışlar, yüzlerini Doğu toplumlarına dönmüşlerdir. Ümit Meriç'in çok güzel bir biçimde dile getirdiği gibi, "resmi ideolojinin icazetli sosyologları Batı şaşılığını sürdürmekte ve her türlü ameliyat teklifini teammüden reddetmekte iken, Baykan Sezer bu kişilerin sırtını döndüğü kıtaya kollarını açmıştır. Doğu'ya geçmiş, bugünü ve geleceğiyle sahip çıkmıştır. ... Kemal Tahir de Baykan Sezer gibi 'akıntıya karşı kürek çekmiştir.' 'Alabalıklar aykırı yüzer.'"¹⁶⁷

¹⁶⁴ NIETZSCHE, Friedrich; **Böyle Buyurdu Zerdüş**, Çeviren: A. Turan Of-lazoğlu, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998, s. 180.

¹⁶⁵ MEVLÂNA CELALEDDİN-İ RUMİ; **Mesnevi I**, Çeviren: Veled İzbudak, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995, s. 190.

¹⁶⁶ MERİÇ, **Sosyoloji Notları ve Konferanslar**, s. 341.

¹⁶⁷ MERİÇ, Ümit; "Baykan Sezer 'Farkı'nın Farkında Olmak", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 11: Baykan Sezer'e Armağan, Baykan Sezer ve Türk Sosyo-**

Kemal Tahir'in Türk sanatı için yaptığı şu tespiti birebir Türk sosyolojisi için çıkış yolu olarak kabul etmek, en doğru ve geçerli yoldur: "Türk Sanatı, ancak kendine özgü biçimler ve muhtevalarla varolabilir. Bunu başaran sanat kolları, dünyadaki yerlerini onurlu olarak kolayca alabilir. Batının yanı, önü, ardı yani sadece batı ölçüsü, burada artık söz konusu değildir. Kendi sanat çizgimizden başka bir çizgiyle hiçbir yere, hatta mahalle kahvesine bile gitmek mümkün olamaz. Bizce ulusal sanat, bizim, yani Anadolu Türkiye'sinin sanatı demektir. Böyle bir sanat, ancak Anadolu Türkiye'sinin tarih içinde olgunlaşmış, birikmiş insan özelliklerine dayanarak yapılabilir. Böyle bir sanatın gerekli olup olmadığı hatta sorulamaz bile."¹⁶⁸

Yukarıdaki pasajda sanat kavramı yerine sosyoloji kavramını koymak ve bunu benimsemek, bütün meseleyi çözer. Mesele, bu kadar basit. Fakat meselenin herkes tarafından kavranması, Batı hayranlığının olduğu ve Batı sosyolojisinin kutlandığı ülkemizde bir hayli zaman alacağına benzer. Behçet Necatigil'in dediği gibi,

"Geliriz de kendimize

*gelmemiz uzun sürer."*¹⁶⁹

lojisi (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 18.

¹⁶⁸ KEMAL TAHİR, *Notlar/Sanat Edebiyat 2*, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1989, s. 228-229.

¹⁶⁹ Aktaran; UZUNBAY, Zeynep; "Soruşturma Dosyası", *Varlık* (iç.), Sayı: 1173, Haziran 2005, s. 36.

“Kendi üretim, değişim ve mülkiyet ilişkileri ile modern burjuva toplum, böylesine devasa üretim ve değişim araçları yaratmış bulunan bir toplum, büyüleriyle harekete geçirdiği ölümler diyarının güçlerini artık denetleyemeyen büyücüye benziyor. Sanayinin ve ticaretin tarihi, on yıllardan beri, modern üretici güçlerin, modern üretim koşullarına karşı, burjuvazinin ve onun egemenliğinin varlık koşulu mülkiyet ilişkilerine karşı isyanının tarihinden başka bir şey değildir. Tüm burjuva toplumun varlığını dönemsel yinelenmeleriyle her kezinde daha tehdit edici bir biçimde sorguya çeken ticari bunalımların sözünü etmek yeterlidir. Bu bunalımlar sırasında yalnızca mevcut ürünlerin değil, daha önceden yaratılmış üretici güçlerin de büyük bir kısmı dönemsel olarak tahrip ediliyor. Bu bunalımlar sırasında, daha önceki bütün çağlarda saçmalık olarak görülecek bir salgın baş gösteriyor- aşırı-üretim salgını. Toplum kendisini birdenbire, gerisin geriye, anlık bir barbarlık durumuna sokulmuş buluyor; sanki bir kıtlık, genel bir yıkım savaşı, bütün geçim araçları ikmalini kesmiştir; sanki sanayi ve ticaret yok edilmiştir; peki ama neden? Çünkü çok fazla uygarlık, çok fazla geçim aracı, çok fazla sanayi, çok fazla ticaret vardır da ondan. Toplumun elindeki üretici güçler, burjuva mülkiyet koşullarının ilerlemesine artık hizmet etmiyor; tersine, bunlar, kendilerine ayakbağı olan bu koşullar için çok güçlü hale gelmişlerdir ve bu ayakbağlarından kurtuldukları anda, burjuva toplumun tamamına düzensizlik getiriyor, burjuva mülkiyetin varlığını tehlikeye sokuyorlar.

Burjuva toplumun koşulları, bu koşulların yarattığı zenginliği kucaklayamayacak denli dardır. Peki, burjuvazi bu bunalımların üstesinden nasıl geliyor? Bir yandan üretici güçlerin büyük kısmını zorla yok ederek, öte yandan yeni pazarlar ele geçirerek ve eskilerini de daha derinliğine sömürerek. Yani, daha yaygın ve daha yıkıcı bunalımlar hazırlayarak ve bunalımları önleyen araçları azaltarak. Burjuvazinin feodalizmi yerlebir ettiği silahlar, şimdi, burjuvazinin kendisine karşı çevrilmiştir" (Karl MARX ve Friedrich ENGELS, **Komünist Parti Manifestosu**, s. 16-18).

"Batının eteğine yapışmış olan, ayakta kalabilmek için etraflarına duvar çekmiş olan milletler, cömertçe kapılarını açmış olan, tepeden tırnağa kadar modern ve medeni olmak için gayret sarf eden milletler; sömürüye uğramış, yok olmuş, yıkılmış, kültürel ve iktisadi yapıları viran olmuş milletlerdir" (Ali ŞERİATİ, **Medeniyet Tarihi I**, s. 10-11).

Batı, deyince insanların aklına uygarlık geliyor. Batı, uygarlıkla özdeşleştiriliyor. Uygarlığın mekânı olarak gösteriliyor. Bu hususta Batı'ya toz dahi kondurulmuyor. Barbarlık, yayılcılık ve sömürgecilik gibi sistemler ona hiç yakıştırılmıyor. Batı, medeniyetin merkezi olarak takdim ediliyor. Oysa Batı uygarlığı, dünya tarihinin görmüş olduğu en büyük yayılcı ve sömürgeci barbar uygarlığıdır. Barbarlık, ne Doğu'ya aittir ne başka bir yere. Barbarlık, sadece Batı'ya aittir. Onu başka yerde aramaya lüzum yok. "Barbarlık Avrupa'dan gelmiştir."¹

¹ Bu görüş, Bartolome de las Casas'a aittir: GARAUDY, Roger; **Amerikan Efsanesi: ABD'nin Dünyayı Yönetme Felsefesi**, Çeviren: Cemal Aydın, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 15.

Batı uygarlığı, sömürgecidir. Batılı büyük *canavardır*², vampirdir. Sömürüle yaşar. Batı medeniyeti, insanlığın katledilmesine yol açan sömürgeciliğe dayalıdır. Büyük düşünür Jean Paul Sartre, Batı uygarlığının “katil” olduğunu iddia etmiş, katillerin sistemi olarak “sömürgecilik bizim utancımızdır”³, diye yazmıştır. Sömürgeci Batı uygarlığı, kendisine direneni zalimce yok eder. Karl Marx, Batı’nın bu çirkin yüzünü gören filozoflardan biridir. Marx, sadece kendi asrını değil, yaklaşık olarak 150 yıl öncesinden bugünü de gayet net görmüştür. Çünkü Marx’ın gözü bozuk değildir, çok uzağı bile görür: “Burjuva düzeninin uygarlık ve adaleti, bu düzenin köleleri ne zaman efendilerine karşı başkaldırsa, kendi korkunç yüzlerini açıkça gösterirler. O zaman bu uygarlık ve bu adalet, maskesiz yabanılık ve yasasız öç alma olarak, erekerini açığa vurur.”⁴ Gördüğünüz üzere, Marx hem 19. yüzyıldan hem de bugünden söz ediyor. Görmediyseniz, bir an 19. yüzyılda İngiltere’nin Hindistan işgalini ya da 21. yüzyılda AB ve ABD’nin Afganistan, Irak işgallerini anımsayın.

Batı uygarlığı, özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve barış gibi değerlere dayanmaz. Savaş ve sömürü karşıtı değildir. Köleliği reddetmez. Yok etme, onun ana karakteridir. “Uygarlık kölelik, savaşlar, sömürü ve ölüm kampları anlamına gelir... Uygarlıkla vahşi barbarlığın birbirinin antitezi olduğunu düşünmek yanlıştır. Günümüzde, dünyamızın diğer çoğu yönü gibi, barbarlık da eskisine göre çok daha etkili uygulanır bir hale geldi. Barbarlık ortadan kalmak zorunda değil ve kalkmayacak.

² Bu canavarın başı/beyni AB, karnı ise ABD’dir. Zaten, küreselleşmeye karşı çıkan bazı eylemciler de ABD’yi, “*canavarın karnı*” olarak nitelemişlerdir [HUNTER, James Davison ve YATES, Joshua; “Küreselleşmeye Öncülük: Küreselleştirici Amerikan Dünyası”, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* (iç.), Editör: Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, Çeviren: Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 332].

³ SARTRE, Jean Paul; *Hepimiz Katiliz: Sömürgecilik Bir Sistemdir*, Çeviren: Süheyla N. Kaya, Belge Yayınları, İstanbul, 1995, s. 30.

⁴ MARX, *Fransa’da İç Savaş ve Paris Komünü Üzerine Belgeler ve Mektuplar*, s. 75-76.

Yaratma ve yok etme, uygarlık dediğimiz şeyin birbirinden ayrılmaz yönleridir.”⁵

Batı uygarlığı, sürekli bir biçimde insanları ve toplumları hapsetmeye, denetim altına almaya çalışır. Disiplin ve cezalandırma onun özüdür. Batı uygarlığını özgürlüklerle değil, cezalandırmalarla zikretmek gerekir. Nerede disiplin ve cezalandırma varsa işte orası Batı uygarlığıdır. Disiplin merkezlerine (hapishane, tımarhane gibi) gidin orada Batı uygarlığıyla hemen karşılaşsınız. Sözü konunun uzmanı olan, Batı uygarlığını hapishanenin doğuşu olarak okuyan Michel Foucault’ya devredelim. Bakın Foucault, ne doğru bir teşhis de bulunmuş: “Özgürlükleri keşfeden ‘Aydınlanma Çağı’, disiplinleri de keşfetmiştir.”⁶ Foucault, Batı uygarlığıyla birlikte bir hapishane ve büyük kapatılma döneminin başladığını bize uzun uzun anlatmıştır.⁷ Batı uygarlığıyla insanlar özgürlüğünü elde etmemişler, tam tersine özgürlüklerini kaybetmişlerdir. Eric Fromm, Batı medeniyeti yüzünden insanların özgürlüğünü yitirdiğini, önemli eseri *Özgürlükten Kaçış*’ta şöyle açıklamıştır: “Çağdaş insan hâlâ kaygılı; özgürlüğünü çeşit çeşit diktatöre teslim etmeye doğru gidiyor; ya da kendisini makinenin küçük bir çarkına dönüştürmüş, karnı tok, sırtı pek, ama özgür bir insan değil de bir robot haline gelerek bu özgürlüğü yitirmek yönünde ilerletiliyor.”⁸ Batı uygarlığının özgürlük söylemi negatiftir. Bireye, akla ve insanlığa düşmandır. “Modern özgürlük aklın düşmanıdır; çünkü akıl onu doğanın fethi ve başkalarını boyunduruk altına alma sürecinde bir iktidar aracı olma işlevine indirger.”⁹

⁵ Richard L. Rubenstein’dan aktaran; BAUMAN, **Modernite ve Holocaust**, s. 27.

⁶ FOUCAULT, Michel; **Hapishanenin Doğuşu**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1992, s. 279.

⁷ A.g.e.; FOUCAULT, Michel; **Seçme Yazılar 3: Büyük Kapatılma**, Çeviren: Işık Ergüden ve Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.

⁸ FROMM, Erich; **Özgürlükten Kaçış**, Çeviren: Şemsa Yeğin, Payel Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 15.

⁹ EAGLETON, **Tatlı Şiddet: Trajik Kavramı**, s. 287.

Batı medeniyeti, olumsuzluklar üzerine bina edilmiştir. "Medeniyet iki sütun üzerinde yükselir: Süngü ve açlık. Dolandırıcılarla namussuzların gönlüne göre bir düzen. Hâkim-i mutlak: Para. Salnameleri kanla yazılı medeniyetin, münasebetleri yalan üzerine müesses: Yalan, kin ve kalleşlik. Medenî insan, içtimaî bir yılandır, nezaket ve terbiye icabı yalancı olmak zorunda. Medeniyet, masallarla beslenir. Şiir ile nesir fazilet ve mutluluğu terennüm etmeli. Oysa medeniyette âdet, boğazlaşmaktır, bir nas uğruna boğazlaşmak. Hem de mânâsını ve ne işe yaradığını anlamadan. Delil mi istersiniz? İnsan hakları ve hürriyetleri için yapılan katliamlar ortada. Medeniyet üçkâğıtçılara saraylar yaptırır, dâhilere kümes."¹⁰

Batı, büyük bir bataklıktır, enkazdır, hastalıktır, her şeyi yok eden bir virüstür. Kendi virüslerini her yere bulaştırmıştır. Immanuel Wallerstein'ın ileri sürdüğü gibi, Batı uygarlığının dayanağı kapitalist sistem, inanılmaz bir biçimde büyümüş, çığrından çıkmış ve her yeri saran kanserler yaratmıştır.¹¹ "Avrupa hastadır. Maddeci medeniyet önce Tanrı'yı öldürdü, sonra insanı."¹² Batı medeniyetiyle birlikte dünya yozlaşmıştır. "Yozlaşmış bir dünya bu. Kahramanları da yozlaşmış, değerleri de yoz."¹³ Batı, her şeyi tahrip etmiştir. Bugünkü sistemi (küreselleşme), "*kültürel Çernobil*"¹⁴ akla getiriyor. Dünya, Batı'yla kötüye gidiyor. Hegel, "*dünyanın karanlığı*" üzerine olan pasajında bu duruma işaret etmişti: "İnsanoğlu her şeyi onun yalınlığında içeren bu karanlık, bu boş hiçliktir - simgelemelerin, resimlerin bitimsiz zenginliği ki hiçbiri ona ait değildir- ya da mevcut değildir. Fantazmagoriksel simgelemeler içinde burada var olan -saf öz-, bu karanlık, doğanın içseli, içinde burasından kanlı bir kafanın fırladığı,

¹⁰ Fourier'den aktaran; MERİÇ, *Umrandan Uygarlığa*, s. 79.

¹¹ WALLERSTEIN, 21. *Yüzyılda Siyaset*, s. 180.

¹² MERİÇ, *Umrandan Uygarlığa*, s. 121.

¹³ MERİÇ, *Kırk Ambar*, Cilt 1: *Rümuz-ül Edeb*, s. 360.

¹⁴ BERGER, Peter L.; "Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri", *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik* (iç.), Editör: Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, Çeviren: Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 10.

orasından başka bir korkunç beyaz acayip görüntünün aniden belirdiği ve hemen ardından kaybolduğu, onun her tarafını sarmış karanlıktır. Kişi bu karanlığı insanoğlunun tam gözünün içine baktığında yakalar- dehşet verici hale gelen bir karanlığın içine.”¹⁵

Kısacası, saldırgan, tehditkâr, despot ve ilkel Batı medeniyeti, “süngü ve açlık” ¹⁶ üzerinde duruyor. Batı uygarlığının değerlerini sorgulamak gerekir. Sözü Wallerstein’a bırakalım: “İnsan hakları ve demokrasi kavramları, evrensel değerlere ve hakikatlere dayandığı için üstün olan Batı uygarlığı ve ‘piyasaya’ boyun eğmenin kaçınılmazlığı; bütün bunlar, bizlere doğruluğundan kuşku duyulmaz fikirler olarak sunulmaktadır. Fakat hiç de ileri sürüldüğü gibi aşikâr fikirler değildir.”¹⁷ Demokrasi ve insan hakları gibi sözcüklerin karanlık yüzleri de var. Irak’a insan hakları ve demokrasi götürülenlerin yapıp ettiği katliamlar, akıl almaz insanlık dışı uygulamalar ortada. Çünkü Batı uygarlığı, demokratik değil, totaliterdir. Batı totalitarizmin kaynağıdır.¹⁸ Batı totalitarizmi aramızda. Her yerde karşımıza çıkabilir. Dikkat! Totalitarizm var. Slavoj Žižek’in pek güzel ifade ettiği gibi, “kapitalizmin engel tanımayan kendini-kuruşunda ‘totaliter tehdit’ hayaleti varlığını sürdürüyor.”¹⁹

Batı uygarlığı, dünyanın dengesini bozmuş, insanları ve toplumları ezip geçmiştir. Her şeyi mahvetmiştir. “Yerkürenin

¹⁵ ŽIŽEK, Slavoj; **Kırılğan Mutfak ya da Hıristiyan Miras İçin Neden Mücadele Etmeye Değer?**, Çeviren: Mehmet Öznur, Encore Yayınları, İstanbul, 2003, s. 114.

¹⁶ MERİÇ, **Bu Ülke**, s. 216.

¹⁷ WALLERSTEIN, Immanuel; **Avrupa Evrenselciliği: İktidarın Retoriği**, Çeviren: Sinan Önal, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 13.

¹⁸ Bu bağlamda Hannah Arendt’in şu iki eseri mühimdir: ARENDT, Hannah; **Totalitarizmin Kaynakları-1: Antisemitizm**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996; ARENDT, **Totalitarizmin Kaynakları-2: Emperyalizm**.

¹⁹ ŽIŽEK, Slavoj; **Biri Totalitarizm mi Dedi? Bir Nosyonun (Kötüye) Kullanımına Beş Müdahale**, Çeviren: Halil Nalçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2006, s. 211.

fethini ve bütünsel tahakkümü amaçlayan totaliter girişim, bütün kördüğümünün en yıkıcısıdır. Onun zaferi, insanlığın yok olması demek olabilir ancak; egemen olduğu her yerde insanın özünü yıkmıştır. Yüzyılımızın bu yıkıcı güçlerine sırtımızı dönmenin hiçbir yararı yoktur.”²⁰

Övülen ve peşinden koşulan Batı medeniyetinin bakiyesine bir bakın. Dünyanın manzarasının içler acısı olduğunu hemen göreceksiniz. Her yerde katliam ve gözyaşı var. İnsanlar hunharca katlediliyor. Bu mu uygarlık? Batı uygarlığı, bomba uygarlığıdır. Onun yüzünden Doğu coğrafyası kırmızıya boyanmış halde. Barbarlığın en somut şekli olan savaşlar, her yerde yüzünü gösteriyor. Bu kadar çirkinliğin içinde nasıl oluyor da Batı’nın uygarlığından söz ediliyor? “...Gulag’a, Hiroşima’ya, Körfez Savaşı’na ve şimdilerde eski Yugoslavya’da devam eden vahşi savaş örneklerine bakıldığında sosyal bilimciler, artık daha ne kadar, insanlığın giderek barbarlıktan uzaklaştığını söyleyebilir?”²¹

Peki, Batı uygarlığı gitgide neden daha fazla barbarlaşıyor? Batı barbarlığının ve yağmacılığının ana nedeni nedir? Cevap kısa: Batı insanının doymak bilmez açgözlülüğü. Bu açgözlülük, onları her türlü yamyamlığa sevk etmiştir. Başka ülkelerdeki kaynaklar ve zenginlikler, açgözlü yamyamların inşa ettiği Batı uygarlığının hedefinde olan tek şeydir. Batı uygarlığının saldırganlığının kaynağını burada aramak gerekir.

Batı uygarlığının yok etmek istediği öncelikli olarak Doğu toplumlarıdır. 19. yüzyıldan itibaren kendisinde de olmayan süslü sözcüklerin (demokrasi, özgürlük, eşitlik, insan hakları ve reform gibi) arkasına gizlenerek bu amacına ulaşmaya çalışıyor. 19. yüzyılda Batı uygarlığının elde edeceği zafer, Osmanlı İmparatorluğu’nu ortadan kaldırmaktı. 19. yüzyılın en büyük sömürgeci gücü İngiltere ile Rusya arasındaki ortaklaşa plan Osmanlı İmparatorluğu’nu ele geçirmeye dayalıydı.

²⁰ ARENDT, **Totalitarizmin Kaynakları-1: Antisemitizm**, s. 11.

²¹ MESTROVIĆ, **Uygur Barbarlık: Bir Postmodern Eleştiri Teorisi**, s. 9-10.

Gerisini söz konusu asrın ve bugünün en büyük filozof sosyologu Marx'tan dinleyelim: "Osmanlı İmparatorluğu'nun ortadan kaldırılması için 'ileriye ait bir düzenleme' tasarlanması ve 'varolan düzenin yerini alması, düşünülen yeni bir düzenin kurulmasına ilişkin her şeyle ilgili olarak önceden bir uzlaşmaya girme' -işte çarın, üzerinde çalışması için İngiltere'ye verdiği tema budur. Öğrencisini, denklemi başarıyla çözerse neler kazanabileceğine dair bir söyleyle cesaretlendirir ve babaca bir öğütle uğurlar: 'Türkiye'nin kaderiyle en yakından ilgilenen belli başlı iki hükümet tarafından kabul edilecek önlemler sonucu, Avrupa'da müslüman yönetiminin ortadan kaldırılmasının yaratacağı boşluk, genel barışın kesintiye uğramasına yol açmaksızın doldurulabilirse, 19. yüzyıl uygarlığı, soylu bir zafer elde etmiş olacaktır.'"22

Batılılar, Osmanlı İmparatorluğu'na kendi sistemlerini ihraç ederek onu çökertmişlerdir. Batı'nın gerçek zaferi budur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Batıcılışma sürecine girmesi, Batı'nın işini kolaylaştırmıştır. Nitekim bir Batı projesi olan, Batıcılışma sürecimizin en önemli halkası konumunda bulunan Tanzimat'tan önce, "donanmasının teknelerini gümüşten, yelkenlerini atlastan, halatlarını ibrişimden" yapabileceğini söyleyen Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat'la "asılacaksa İngiliz sicimiyle asıl", diyecek kadar özgüvenini kaybetmiştir.²³ Dünyaya hükmeden, kimsenin karşısında eğilmeyen Osmanlı İmparatorluğu, Batı gibi olmaya çalışınca, Batılı çakalların maskarası haline gelmiş ve sonunda da "hasta adam" olarak görülmüştür: "Hey gidi kahpe dünya ve de arslanı çakala maskara eden kötü dünya."²⁴ Osmanlı'nın Batıcılışması, büyük bir hataydı. Batı sistemini model almak, sosyo-kültürel, politik

²² MARX, Karl; "Türkiye'nin Bölüşülmesine İlişkin Belgeler", MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Doğu Sorunu (Türkiye)** (iç.), Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 2008, s. 302-303.

²³ OZANKAYA, Özer; **Cumhuriyet Çınarı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994, s. 78.

²⁴ KEMAL TAHİR, **Devlet Ana**, s. 481.

ve ekonomik sahada Batı'da geliştirilmiş anlayışları ve yaklaşımları kabullenmek olan Batıcılışma, kurtarsaydı Osmanlı İmparatorluğu'nu kurtarırdı. Kemal Tahir'in dediği gibi, "Gâvur Avrupa'yla birlik olduk. Beraber Kırım'a çıktık. Borçlandık. Çöküntüye doğru giden kaymayı gene durduramadık."²⁵ Osmanlı'nın Batıcılışması, tarih sahnesindeki yerini kaybetmesine neden olmuştur.

Bugün Türkiye'nin AB ile ilişkileri, Osmanlı'nın Batıcılışma zihniyeti çerçevesinde cereyan ediyor. Türkiye-AB ilişkileri, 19. yüzyıldaki Osmanlı-Avrupa ilişkilerinden farklı değildir. Türkiye'nin bugünkü durumu Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine belirli ölçüde benziyor. Tanzimat yöneticileri ile AB'nin isteklerine göre Türkiye'yi yönetenler arasında benzerlikler var. Örneğin, Tanzimat sadrazamlarından birisi, "İngiliz Donanması varken, ayrıca donanma masarifi yapmaya ne ihtiyaç var", demişti. "Türkiye, 30 yıl sonra küçük Amerika olacaktır" sözünü söyleyen Celal Bayar da, "6. filo var, artık o kadar büyük gemilere ihtiyacımız yok", demişti.²⁶ Türkiye'nin dışa bağımlılık sürecinin en önemli halkalarından olan Tanzimat'la ülke, emperyalizmin tahakkümü altına girmişti. Tanzimat nasıl Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihsel misyonunu yok edip, onu bitirdiyse, AB süreci de Türkiye'yi mahvedecektir. AB'yle birlikte yok oluşumuzun resmi aslında bugünden görüldüğü.

Türkiye'nin AB hedefi, Osmanlı'nın Batıcılışma projesinin devamıdır. Bugün Türkiye siyasetinde etkili olan siyasal partiler (Adalet ve Kalkınma Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Milliyetçi Hareket Partisi), AB'yi Batıcılışma projesi olarak değerlendiriyor. Söz konusu "üç parti de AB üyeliğini, Türkiye'nin batılılaşma ve modernleşme ideali ile uyumlu bir devlet politikası olarak algılamaktadır. Hepsi de üyeliği Türkiye'nin batılılaşma serüveninde önemli bir aşama olarak

²⁵ KEMAL TAHİR, *Notlar/Çöküntü*, s. 24.

²⁶ İLHAN, "Çağdaşlık ile Batıcılık Birbirine Zıt Süreçler", s. 30.

görmektedir.”²⁷ Osmanlı deneyiminden ders almamız gerekmiyor mu, AB’nin peşine takılarak çözümler aramanın felaket olduğu görülüyor mu, AB’nin emperyalist bir yapılanma olduğu anlaşılmıyor mu, bu emperyalist belanın ülkemizi terk etmesi için yoğun bir direnç göstermemiz gerekmez mi? Kemal Tahir’i bir dinleyelim mi? “Hiçbir yabancı örgüt (ister açık olsun ister gizli) bizi kendiliğinden bırakıp gitmez. Kök saldığı yerden sökmemiz, tekmeleme tekmeleme sınırdan dışarı atmamız gerekir. Bunların kendiliklerinden gideceklerini ummak da, eğer hainlik değilse, düpedüz aptallıktır.”²⁸

Osmanlı İmparatorluğu’nu parçalayan Batı uygarlığı, 20. yüzyılda gözünü ondan kalan ya da ayrılan ülkelere dikmişti. Hedefine de büyük ölçüde ulaştı. Bugün Batı uygarlığının hedefindeki esas ülke, Türkiye’dir. Batı uygarlığı, 200 yıldan fazla bir süredir yürüttüğü Batıcılaştırma projesiyle Türk toplumunu yok etmeye çalışıyor. Bunu çeşitli aygıtlar kullanarak yapıyor. Önce aydınını ele geçiriyor. Entelektüelinin beynini ve kalbini fethediyor (aslında onları feshediyor). Sömürge aydını oluşturuyor. İmal edilen “sömürge aydın kendisini Batı kültürüne açgözlülükle atmış”²⁹ olarak karşımıza çıkıyor. Başlıyor, Batı’yı övmeye. “Reform” diye tutturuyor. Reform hastalığına yakalanıyor. Bu bağlamda Nihat Genç’in şu tespiti oldukça isabetlidir: “Batı karşısında yenildikçe ezildik, ezildikçe Avrupalı olalım diye çıldırdık, dünya üzerine indiğimiz günden beri en amansız hastalığa yakalandık: Reform.”³⁰ Reform peşinde koşan aydınımız, durmadan kendimizi küçümsüyor, Batı’yı ise yüceltiyor. Bu zamanla başka bir hastalığa dönüşüyor: Batı severlik/Batı hayranlık hastalığı. Bu hastalık herkese bulaşıyor. Attilâ İlhan, bu hastalığımızın semptomlarına ilişkin vaktiyle şunları yazmıştı: “Lisede

²⁷ BAŞKAN, Filiz; “Siyasi Partilerin Avrupa Birliği Söylemleri”, **Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri: Beklentiler ve Kaygılar** (iç.), Editör: Oğuz Esen ve Filiz Başkan, Eflatun Yayınevi, Ankara, 2009, s. 105.

²⁸ KEMAL TAHİR, **Notlar/Osmanlılık/Bizans**, s. 330.

²⁹ FANON, **Yeryüzünün Lanetileri**, s. 202.

³⁰ GENÇ, Nihat; **Modern Çağın Canileri**, Cade Yayınları, İstanbul, 2008, s. 368.

Sophokles okuduk, klasik Türk sanat musikisine sövmeyi, Divan şiirini hor görmeyi, buna karşılık devletin yayımladığı kötü çevrilmiş batı klasiklerine körü körüne hayranlık göstermeyi öğrendik. Sanki Sinan, Leonardo'dan önemsiz; Mevlâna, Dante'den küçüktü; İtrî ise Bach'ın eline su dökemezdi. Aslında kültür emperyalizminin ilmiğini kendi elimizle boynumuza geçiriyorduk, ulusal bileşim arama yerine hazır bileşimleri aktarmak hastalığımız tepmişti."³¹

Sömürge aydını, bugünlerde AB'yi övmekle bitiremiyor. AB' (leri)nin bizi kurtaracağını söylüyor. Ama AB bizi içine almak istemiyor. Bunda da haklı. Zaten sömürüyor. Kendisinin bir parçası yapıp bizi kendisiyle neden eşit hale getirsin ki? AB, bizi 50 yıldır kapısında bekletiyor. Oysa son yıllarda kendisine girmek isteyen bütün ülkeleri (1990'ların başında Balkanlarda ve Rusya'daki dağılma ile ortaya çıkan ve Türkiye ile kıyaslanması mümkün olmayan yoksul devletleri) kabul ediyor. Dinsel açıdan aynı olanı şartsız şurtsuz içeri alıyor. Demek ki, AB tam da İncil'in ilk Hristiyan baskısını yayımlayan Sebastian Münster'in (1489-1552) çizdiği şu Avrupa portresini esas alıyor: "Kafa İspanya, göbek Bohemya, göğüs Fransa ve Almanya, kollar ve eller İtalya ve Danimarka; ellerden birisi zenginlik elmasını, diğeri ise hükümdarlık esasını taşır. Rusya ve Balkan ülkeleri elbisenin kıvrımlarını oluştururlar."³² AB'nin temelinde dini motifler var. Sırf farklı dine mensup olmamız AB kapılarının kapalı olması için yeterli bir sebep. İstiyorsanız sizi Batı'nın önemli sosyologlarından Anthony Smith ile baş başa bırakayım: "Elbette Haçlı Seferlerine ve Osmanlı Türkleriyle girişilen uzun mücadelelere dek uzanan yaygın bir İslamiyet ve Müslümanlar stereotipi vardır. Bu Pan-Avrupalı stereotip, resmi laikliği ve günümüzdeki demokratik rejime rağmen Türkiye'nin 'Avrupalı' olma ve Avrupa Birliği'ne katılma iddialarını görmezden gelmektedir. Bu ülke nüfusunun

³¹ İLHAN, **Hangi Batı**, s. 15.

³² GEHLER, Michael; **Avrupa**, Çeviren: Özgür Pozan, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2005, s. 19.

çoğunluğunun Müslüman karakteri ve Türkiye'nin tarihsel düşman rolü onu 'Avrupalılar' için şüpheli kılıyor."³³

AB'nin bizi dışladığı gerçeği ortadayken AB ile bütünleşelim diye ortalıkta çığırtkanlık yapanlar çok. AB'ye girme noktasında "milli seferberlik"ten söz edenler var. Göğsünü gere gere, "ülkenin Avrupa Birliği (AB) adaylığı kriterlerini yerine getirip üyeliğe hazır olabilmesi için yapması gerekenlerin boyutu bunun ancak bir milli seferberlikle gerçekleştirilebileceğini gösteriyor"³⁴, diye yazarlar var.

AB ile ilişkiler konusunda her şeyi yaptık. Avrupa Birliği Bakanlığı bile kurduk. Artık bir AB bakanımız var. Aynı zamanda baş müzakereci. Daha ne olsun ki. AB'nin 2012 yılı itibarıyla 27 üyesi var. 2013'te Hırvatistan'da AB'ye katılıyor. AB, 28 ükeli bir devlet olacak. Biz hâlâ dışarıdayız. "AB üyesi olmak için herhalde bizim gibi iki kez (1959 ve 1987) müracaat eden ülke yoktur."³⁵ AB, bizi bünyesine katmadığı halde, hâlâ rüya görenler var. 2015 yılında Türkiye'nin AB üyesi olacağına inananlar, hatta "2015 yılında Türkiye'nin de dahil olduğu 28 üyeli"³⁶ Avrupa Birliği içerisinde ise Almanya'nın ağırlığı %14.5, Türkiye'ninki %14.4 ve Fransa ve İngiltere'ninki beheri için %11 düzeyinde olacaktır"³⁷, diye görüş belirtenler de var.

Bir de AB'yi halka soralım. Her konuda referandum yapıyoruz. AB konusunda neden yapmıyoruz. İnsanımız AB'yi

³³ SMITH, Anthony D.; *Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik*, Çeviren: Derya Kömürcü, Everest Yayınları, İstanbul, 2002, s. 154.

³⁴ AKTAR, Cengiz; *Avrupa Yol Ayrımında Türkiye*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 31.

³⁵ ÖZENÇ, *AB İlerleme Raporları'nda Türkiye: Bir Türk'ün AB ile Güreşi*, s. 972.

³⁶ Ancak hemen belirtelim ki, 2015 yılında Türkiye eğer AB'ye tam üye olursa, üye sayısı 28 değil, 29 olacak(!). Çünkü 2012 yılı itibarıyla AB'nin 27 üyesi var. Hırvatistan'ın 2013'te kesin üye olacağı açıklandı. Şayet Türkiye de tam üye olursa, üye sayısı 28 değil, 29 olacak(!).

³⁷ Örneğin bkz. ÜLGER, İrfan Kaya; "Avrupa Birliği'nde Gelecek Tartışmaları ve "Türkiye Sorunu", *Türkiye-AB İlişkileri: Avrupa'nın Genişlemesi, Müzakere Süreci ve Batılılaşma Sorunsalı* (iç.), Derleyen: Ertan Efegil ve Mehmet S. Erol, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s. 81.

istiyor mu? “Biz, toplumumuza nasıl bir gelecek istediğini ve Avrupa’da kendisine bir yer görüp görmediğini hiç sormadık.”³⁸

AB, bizi üye yapmamakla ilk defa doğru bir iş yapıyor. ABi “ben artık bittim”, diyor. Zaten onun tükenişini, bizimkiler hariç herkes görüyor. Nietzsche, bu durumu bize ta 125 yıl önce haber vermişti: “Benim burada anlatacaklarım, önümüzdeki iki yüzyılın tarihidir. Ben neyin geleceğini, neyin olacağını anlatacağım, başka türlü bir şekilde artık olup bitemeyeceğini: *Nihilizmin Yükselişini*. Bu tarih şimdi anlatılabilir, çünkü zorunluluğun kendisi burada harekete geçmiş durumdadır. Bu gelecek şimdiden yüzlerce işaretle dile gelmektedir, her yazgı her yerde kendini şimdiden haber vermektedir; geleceğin bu müziği için zaten bütün kulaklar dikkat kesilmiş bulunmaktadır. Bizim bütün Avrupa kültürümüz uzun süreden beri otuz yıldan otuz yıla büyüyen gerilimin bir işkencesiyle, tıpkı bir felaketin doğrultusunda son hızla yol almaktadır. Tedirgin, cebren ve güç kullanarak, aşırı bir acelelikte: Tıpkı, yolunun sonuna gelmek isteyen ve artık düşünmeyen ve kendi üzerine düşünmekten korkan bir ırmağa benzemektedir.”³⁹

Sonuç itibariyle, Batı (AB ve ABD), referans alınacak ve öykünülecek bir uygarlık değildir. Onun medeniyeti, olumsuzluklar üzerine bina edilmiştir. Biz, barbar, katil Batı ile niye bütünleşelim, insanları zenginlik için katleden Avrupalılarla neden birlikte hareket edelim, şu vahşete imza atanlarla niye aynı safta bulunalım? “İspanyollar savaş köpekleriyle Kızılderili erkek ve kadınları avlarken, köpeklerden kaçamayan, hasta bir Kızılderili kadının şu şekilde onlar tarafından parçalanmaktan kurtulmaya çalıştığı görüldü: Bir yaşındaki çocuğunu bir iple bacağına bağlamış, sonra da kendini kirişe asmıştı. Ama köpekler gelip çocuğu parçaladılar;

³⁸ ÇERÇİ, Tamer; *Avrupa Yalanı: Avrupa Birliği Virajında Türkiye*, Tez Yayınları, İstanbul, 2002, s. 10.

³⁹ NIETZSCHE, *Güç İstenci: Bütün Değerleri Değiştirme Denemesi*, s. 19.

ancak yaratık son nefesini vermeden önce bir rahip onu vaftiz etti.”⁴⁰ Dünyayı yaşanmaz kılan Batı uyarlığı, bir mutluluk havuzu değildir, problem ve çelişkiler yumağıdır. Onun içinde yüzenler/yüzmeyi öğrenenler, hemen batarlar. O, uygarlığın pınarı değil, barbarlığın bataklığıdır, mağdurların sığınağı değil, mağrurların kalesidir. Orası iyiliklerin uğrak alanına uzak olan kötülüklerin diyarısıdır. Orada insan yok, hakları da. Adalet ve hukuk, buharlaşıp uçmuş durumda. İnsandan kaçıp hayvanı önemseme, temel şiârları. Eş yok, eşitlik yok, kardeşlik yok, eşsizlik, eşitsizlik, düşmanlık çok. Hürriyet ve şahsiyet yok, tersi alabildiğince çok. Özgür değil, sömürgeci ve köleleştirici. Irkçılığa, savaşa ve şiddete karşı durmuyor, çünkü onlarla besleniyor, semirdikçe semiriyor. İnsanlığın aydınlık değil, karanlık yüzü orada. İyilik aklından geçmiyor, onu unutmuş. Parıltı/pırıltı bitmiş, erdem ve fazilet kaybolmuş. Despotluk, diktatörlük, zalimlik, faşizm, sömürü, soygunculuk, bozgunculuk, saldırganlık, haydutluk, yayılcılık, yağmacılık, talancılık, yamyamlık ve barbarlık almış başını gidiyor.

Kısaca, AB’yi olumluluklar, güzellikler ve mutluluklar yeri olarak görmeyin. Büyük bir hayal kırıklığı yaşarsınız. “AB kebab gibi bir yer” diye düşünüp oraya giderseniz hemen kötü bir manzarayla karşılaşacaksınız. Çocukluğumda gözlemlediğim bir olayı size anlatayım. Rahmetli babam Haziran ayında sürüyle birlikte yaylaya gidecek tosunlarımızın başkalarının tosunlarıyla karışmaması için onlara damga vururdu. Üzerinde kendi isminin baş harfi olan demiri ateşte nar gibi yaptıktan sonra tosunlarımızın kalçalarına basardı. Tosunların derisinin yanmasıyla köye et kokusu yayılırdı. Babamın kebab yaptığını sanan bazı köylüler hemen damamızın etrafına üşüşürlerdi. Kebab yeme umuduyla gelen köylüler, kebab yiyemedikleri gibi oldukça zahmetli ve zor olan tosunları dağlama işinde babama yardım ederlerdi. Köylüler gittikten sonra ilkokul tahsili olan rahmetli annem şöyle derdi: “Geldi kebab kokusuna

⁴⁰ STANNARD, *Amerika’nın Soykırım Tarihi*, s. 231.

baktı eşek dağlanıyor.” AB’ye kebab hayaliyle gidip dram yaşamamak istiyorsanız, bu söz kulağınıza küpe olsun.

Son tahlilde, Batı’dan insanlığa olumlu bir şey gelmez. Batı’dan gelse gelse bela, savaş ve şiddet gelir. Fikret Başkaya, ne güzel demiş: “Emperyalist Batı’dan F 16 gelir, Coca Cola gelir, Marlboro, işkence uzmanı ve işkence aleti, vb. gelir de özgürlük ve demokrasi asla gelmez.”⁴¹ Artık, Batı’nın gerçek yüzünü görmenin zamanı geldi: Batı gibi olmak, sahip olduğumuz ve bildiğimiz her şeyi yok etmektir. Onun gibi olursak, ondan beslenirsek, onunla gidersek, olduğumuzu da kaybeder, yok olup gider, hezîmete uğrar, zelzeleye dalar, tufana tutulur ve “*öğle vaktinde karanlık*”ta⁴² kalırız. Zaten, Türk halkı olarak ne çektiysek, ecnebilere, gâvurlardan, zalimlerden ve emperyalistlerden çektik. Bütün sorunlarımızın kaynağında onlar var. Türk tarihi doğru tahlil edilirse, yaşanan kötülüklerin menşei’nin zalim Batılılar olduğu görülecektir. Ecnebilere fazla samimiyet, sosyo-ekonomik, politik ve kültürel ilişki doğru değildir. Kemal Tahir, “yabancılarla içli dışlı oldun mu, sana, millî politika güttürmezler. Direnmeye başlarsan, birini musallat edip yenik düşürürler”⁴³ diyerek, çok doğru bir saptama yapmıştır. Onun için kendimiz gibi duralım, kendimiz olalım, kendimizce yaşayalım, varlığımızı var kılalım, bizde kalalım. Öze, özümüze, özümüzün özüne dönelim. Kötülükler diyarından uzaklaşalım. Bu kötü rüya bitsin, refâkatle Avrupalılaşmaktan ölümle değil, var olmakla kurtulalım. Kendimizi, tarihimizi doğru okuyalım.

O halde, o ünlü soruyu bizde soralım: *Ne yapmalı?* Buna soruyla cevap verelim: Kendimiz gibi neden olmayalım? Bunun

⁴¹ BAŞKAYA, Fikret; **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, Maki Basın Yayın, Ankara, 2009, s. 149.

⁴² Bu vurgu, Arthur Koestler’in Sovyet rejimini ve onun göstermelik mahkemelerini konu alan **Öğle Vaktinde Karanlık** adlı romanına dayanıyor. Wallerstein ise, bu vurguyu, sadece Sovyet rejimi için değil, AB ve ABD’nin biçimlendirdiği 20. yüzyılın tamamı için kullanıyor (WALLERSTEIN, 21. **Yüzyılda Siyaset**, s. 168).

⁴³ KEMAL TAHİR, **Kurt Kanunu**, s. 196.

için ilk olarak ülkemizde Batı bataklığını yayan çok sayıda unsur arasında önemli bir yer tutan Batı sosyolojisini sorgulayalım. Onun ifadesini alalım. Sosyolojinin Batı bilimi olduğunu unuttuk. Önce bir kaç kısa hatırlatma yapalım. "Sosyoloji, modernitenin ayrılmaz bir parçasıdır. O, moderniteyle doğmuş olup, misyonu moderniteyle ilgili kuramsallaştırmalarda bulunmaktadır."⁴⁴ Biz sosyolojinin hep masum bir bilim olduğunu düşündük. Çünkü Batılı sosyologların önemli bir kısmı, sosyolojinin sadece masumiyetinden söz etmişlerdir. Örneğin, "Berger ve Kellner, 'sosyolojinin bir bilim olduğu, bir dizi doktrin olmadığı' konusunda ısrar ederler."⁴⁵ Oysa bu gerçeği karşılamaz. Sosyoloji, dünyayı karanlığa götüren Batı burjuvazisinin bilimidir. "Batı toplumbilimi tekellerin hizmetinde *partizan* bir bilimdir."⁴⁶ Batı sosyolojisi, insanları burjuva sınıfının uysal bir yurttaşı haline getirmenin bilimidir. Başka bir deyişle, Batı sosyolojisi, bireyleri Batı burjuvazisine boyun eğdirmenin mücadelesini yürüten bir ideolojik araçtır. "Batı toplumbilimi, insancıl olmayan bir yola sapmış olmakta ve insanı egemen sınıfların uysal bir aletine dönüştürmeye hizmet etmektedir."⁴⁷ Kısacası sosyoloji, Batı uygarlığının uzun uzun bahsettiğim pisliklerini gizlemenin bilimidir. Bakalım bizim doktor Hikmet Kıvılcımlı, sosyolojiye nasıl bir teşhis koymuş: "Sosyoloji bir bilim olabilir. Ancak tipik burjuva bilimi olarak hasbî, objektif, tarafsız olamaz. Sosyologlar, önlerinde dört kat eğilinerek saygı gösterilen ve ünleri her gün yeryüzünün dört bucağında göklere çıkarılan kişilerdir. Hepsinin kullandığı gözlük, burjuvazinin dumanlı görüşüdür. 'Büyük sosyologların' göstermeye çalıştıkları gibi, sosyoloji, masum, saf ve ne olursa

⁴⁴ HOLLINGER, Robert; **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler: Tematik Bir Yaklaşım**, Çeviren: Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2005, s. 186-187.

⁴⁵ Aktaran; TRIGG, Roger; **Sosyal Bilimleri Anlamak: Sosyal Bilimlere Felsefî Bir Bakış**, Çeviren: Beyza Sümer ve Filiz Ülgüt, Babil Yayınları, İstanbul, 2005, s. 155.

⁴⁶ OSİPOV, **Toplumbilim: Teori ve Yöntem Sorunları**, s. 62.

⁴⁷ A.g.e., s. 64.

olsun ‘gerçek arayıcı’ bir bilim değildir. Sosyoloji, 19. yüzyılda serbest rekabetçi kapitalizmin, 20. yüzyılda tekelci finans-kapitalizmin emrindedir ve her ne pahasına olursa olsun, kapitalizmi haklı çıkarmak için kan teri dökenlerin uydurdıkları yığınla tarikatlar mahşerine bugün sosyoloji adı veriliyor.”⁴⁸ İşte, bizde yaygın olan bu Batı sosyolojisinin maksadı, toplumumuza Batı kimliği kazandırmak, insanımızı Batılı yapmak ve insanımıza sömürgeci Batı uygarlığını önemsetmektir. Bizim yapmamız gereken ilk şey şudur. Batı bataklığını gözler önüne seren, bizi bataklığa saplanmaktan kurtaran, bizi kendimizle baş başa bırakan, kendi insanımızı ve gerçeğimizi açıklayan, temelleri Kemal Tahir ile Baykan Sezer tarafından atılmış Türk sosyolojisi geleneğini geliştirmektir.

Batı bataklığından kurtulmak için yapmamız gereken bir diğer şey ise, Batı uygarlığına göre reformlar yapma hastalığını bir kenara bırakıp, sistemimizin arızalarını ve tıkanıklıklarını açmak için tarihimize yönelmek, kendimize özgü modelleri referans almaktır. Çünkü “tarihimiz mührü sökülmemiş bir hazine(dir).”⁴⁹ Mustafa Kemal Atatürk, 14 Ağustos 1920’de TBMM’nde, “Bolşevik mi oluyoruz?” sorusuna şu cevabı vermiştir: “Efendiler, her münasebet düştükçe arzetmiştim ve bu münasebetle bir defa daha tekrar ve teyit etmek isterim ki biz memleket ve milletimizin mevcudiyetini ve istiklâlimizi kurtarmak için karar verdiğimiz zaman kendi görüşlerimize tabi bulunuyorduk ve kendi kuvvetimize istinat ediyorduk. Hiç kimseden ders almadık, hiç kimsenin iğfalkâr vaadlerine aldanarak işe girişmedik. Bizim görüşlerimiz, bizim prensiplerimiz cümlece malûmdur ki bolşevik prensipleri değildir ve bolşevik prensiplerini milletimize kabul ettirmek için de şimdiye kadar hiç düşünmedik ve teşebbüste bulunmadık. Bizim itikadımıza göre, milletimizin hayatını temin etmesi ve yükselmesi kendi hazım kabiliyetiyle mütenasip olan noktai nazarlardır. Fakat esas itibariyle tetkik olunursa bizim noktai nazarlarımız -ki halkçılıktır- kuvvetin,

⁴⁸ KIVILCIMLI, *Metafizik Sosyolojiler*, s. 26.

⁴⁹ MERİÇ, *Bu Ülke*, s. 106.

kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır.”⁵⁰ Türkiye’nin geleceğini AB’de ve ABD’de görmeyen Atatürk, 29 Ekim 1930 tarihinde Türkiye’nin nasıl bir yol izlemesi gerektiğini açıkça bildirmiştir: “Türkiye bir maymun değildir ve hiçbir milleti taklit etmeyecektir. Türkiye, ne Amerikanlaşacak ne de batılılaşacaktır; O sadece özleşecektir.”⁵¹ Atatürk, her fırsatta kendi özümüze dönmemiz gerektiğinin altını çizmiştir. Atatürk, 1 Aralık 1921’de Bakanlar Kuruluna hitaben yaptığı konuşmada benimsediği hükümet biçimine ilişkin, “fakat ne yapalım ki demokrasiye benzemiyormuş, sosyalizme benzemiyormuş, hiçbir şeye benzemiyormuş! Efendiler biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar etmeliyiz! Çünkü biz bize benziyoruz”⁵², demiştir. Atatürk, bir toplumun başka bir toplumu taklit etmesiyle hiçbir yere varamayacağını bildirmiş ve Türk toplumunun Batı’ya öykünmesine karşı çıkmıştır. Türkiye’nin kurtuluşu, Atatürk döneminde olduğu gibi, kendi özüne, dinamiklerine ve deneyimlerine dönmekle olanaklıdır. Atatürk, Türkiye’nin tam bağımsız bir ülke olması gerektiğini, bunun için de Batı’yla ilişkilerin sonlandırılmasını esas almıştı. Atatürk, Batı’nın amacının Türkiye’yi sömürgeleştirmek olduğunu çok iyi biliyordu. Onun için de Türkiye’yi Batı ile hiçbir ittifaka sokmamıştır. Atatürk, 1921 yılının sonlarında şöyle demiştir: “*Biliyorum ki Batı ile uyuşma Türkiye’nin kaçınılmaz olarak köleleştirilmesi anlamına gelecektir.*”⁵³ O halde, Batı bataklığına girmeyelim, yuvamıza dönelim ve kendi semalarımızda kanatlarımızı açalım. Batı batıyor, dağılıyor, onunla birlikte batmayalım, dağılmayalım, yeniden rüzgârımızı estirelim, fırtınalarımızı koparalım, tozu dumana katıp,

⁵⁰ Atatürk’ten aktaran; BORAK, Sadi; **Atatürk Gençlik ve Hürriyet**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998, s. 40-41.

⁵¹ Atatürk’ten aktaran; PERİNÇEK, Doğu; “Kemalist Devrim’in Stratejik Kimlik Beyanı: Asyalıyız”, **Teori** (iç.), Sayı: 140, Eylül 2001, s. 20.

⁵² ATATÜRK, **Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938)**, s. 211-212.

⁵³ AYDOĞAN, **Avrupa Birliği’nin Neresindeyiz? Tanzimattan Gümrük Birliğine**, s. 401.

bataklığı kurutalım. *Dede Korkut Hikâyeleri*'ndeki şu dizelerle hep birlikte coşalım:

*"Salkım salkım tan yelleri esince,
Sakallı, boz çayırkuşu ötünce,
Sakallı uzun müezzin banlayınca,
Bedevî atlar sahibini görüp kişneyince,
Aklı karalı seçildiği sırada,
Göğsü güzel kaba dağlara gün deyince,
Bey yiğitlerle kahramanların birbirine karıştığı sırada."*⁵⁴

⁵⁴ DEDE KORKUT HİKÂYELERİ (Bugünkü Türkçemizle), Hazırlayan: Cevdet Kudret, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1970, s. 9.

KAYNAKÇA

- ACHCAR, Gilbert; **Barbarlıklar Çatışması**, Çeviren: Ateş Uslu, İthaki Yayınları, İstanbul, 2012.
- ADORNO, Theodor W.; **Otoritaryen Kişilik Üstüne: Niteliksel İdeoloji İncelemeleri**, Çeviren: Doğan Şahiner, Om Yayınevi, İstanbul, 2003.
- ADORNO, Theodor W. ve Diğerleri; **Authoritarian Personality**, Harper, New York, 1950.
- AHMED CEVDET PAŞA; **Tarih-i Cevdet, Birinci Cilt**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1976.
- AHMED CEVDET PAŞA; **Tarih-i Cevdet, Altıncı Cilt**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1974.
- AHMED CEVDET PAŞA; **Tarih-i Cevdet, Sekizinci Cilt**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1974.
- AHMED CEVDET PAŞA; **Tarih-i Cevdet, Onikinci Cilt**, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1974.
- AHMED CEVDET PAŞA; **Tezâkir**, Yayınlayan: Cavid Baysun, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- AKSUN, Ziya Nur; **Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasî Târîhi, İkinci Cilt**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.
- AKSUN, Ziya Nur; **Osmanlı Tarihi: Osmanlı Devleti'nin Tahlili, Tenkidli Siyasî Târîhi, Üçüncü Cilt**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1994.
- AKŞAM GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- AKŞİN, Sina; "Siyasal Tarih (1789-1908)", **Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908** (iç.), Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 75-188.
- AKYOL, Taha; "Yabancılar Mülk Satışı", **Milliyet Gazetesi** (iç.), 16 Mart 2005, s. 15.

- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NİN ÖDÜNC VERME VE KİRALAMA YASASI UYARINCA TÜRKİYE'YE YAPACAĞI YARDIMLA İLGİLİ ANTLAŞMA; Turgut ÖZBAY, **Lozan'dan Sevr'e Türkiye** (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 611-613.
- AKTAR, Cengiz; **Avrupa Yol Ayrımında Türkiye**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.
- ARENDT, Hannah; **Totalitarizmin Kaynakları-1: Antisemitizm**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1996.
- ARENDT, Hannah; **Totalitarizmin Kaynakları-2: Emperyalizm**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- ARRIGHI, Giovanni, HOPKINS, Terence K. ve WALLERSTEIN, Immanuel; **Sistem Karşıtı Hareketler**, Çeviren: C. Kanat ve Diğerleri, Metis Yayınları, İstanbul, 1995.
- ARSLAN, Hüsamettin; "Mütercimin Önsözü", **İnsan Bilimlerine Prolegomena: Dil, Gelenek ve Yorum** (iç.), Derleyen ve Çeviren: Hüsamettin Arslan, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2002.
- ASHLEY, David ve ORENSTEIN, David M.; **Sociological Theory: Classical Statements**, Allyn and Bacon, Boston, 1990.
- AŞIK, Melih; **Anadolu'nun sesi- Milliyet**, www.milliyet.com.tr/anadolunun_sesi/melih-asik/..16 Nisan 2006.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I (1919-1938)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II (1906-1938)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989.

- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III (1918-1937)**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1989.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev, Demeç, Yazışma ve Söyleşiler**, Derleyen: Sadi Borak, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt: 11 (1921)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt: 12 (1921-1922)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal; **Atatürk'ün Bütün Eserleri, Cilt: 13 (1922)**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004.
- AVCIOĞLU, Doğan; **Türkiye'nin Düzeni (Dün-Bugün-Yarın), Birinci Kitap**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990.
- AVRUPA BİRLİĞİ BRÜKSEL ZİRVESİ SONUÇ BİLDİRGESİ'NİN TAM METNİ; **Aydınlık** (iç.), Sayı: 910, 26 Aralık 2004, s. 26-27.
- AVRUPA BİRLİĞİ'NİN 17 ARALIK 2004 ZİRVESİ'NİN SONUÇ BİLDİRGESİ (TÜRKİYE BÖLÜMÜ); **Jeopolitik** (iç.), Sayı: 13, Şubat 2005, s. 91-92.
- AVRUPA PARLAMENTOSU TÜRKİYE KARARI; **Jeopolitik** (iç.), Sayı: 13, Şubat 2005, s. 82-90.
- AVRUPA TOPLULUKLARI KOMİSYONU TÜRKİYE'NİN KATILIM YÖNÜNDE İLERLEMESİ HAKKINDA 2004 YILI DÜZENLİ RAPORU, **Teori** (iç.), Sayı: 179, Aralık 2004, s. 3-17.
- AYDOĞAN, Metin; **Bitmeyen Oyun ve Türkiye'yi Bekleyen Tehlikeler**, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2001.
- AYDOĞAN, Metin; **Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz? Tanzimat'tan Gümrük Birliğine**, Kum Saati Yayınları, İstanbul, 2002.
- BARNETT, Thomas P. M.; **Pentagon'un Yeni Haritası: 21. Yüzyılda Savaş ve Barış**, Çeviren: Cem Küçük, 1001 Kitap Yayınları, İstanbul, 2005.

- BAŞBAKANLIK İNSAN HAKLARI DANIŞMA KURULU “AZINLIK HAKLARI VE KÜLTÜREL HAKLAR ÇALIŞMA GRUBU” RAPORU, **Birikim** (iç.), Sayı: 188, Aralık 2004, s. 26-30.
- BAŞKAN, Filiz; “Siyasi Partilerin Avrupa Birliği Söylemleri”, **Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri: Beklentiler ve Kaygılar** (iç.), Editör: Oğuz Esen ve Filiz Başkan, Eflatun Yayınevi, Ankara, 2009, s. 91-108.
- BAŞKAYA, Fikret; **Küreselleşmenin Karanlık Bilançosu**, Maki Basın Yayın, Ankara, 2009.
- BAUMAN, Zygmunt; **Modernite ve Holocaust**, Çeviren: Süha Sertabiboğlu, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997.
- BAUMAN, Zygmunt; **Sosyolojik Düşünmek**, Çeviren: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998.
- BAUMAN, Zygmunt; **Postmodernlik ve Hoşnutsuzlukları**, Çeviren: İsmail Türkmen, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- BAUMAN, Zygmunt; **Bireyselleşmiş Toplum**, Çeviren: Yavuz Alogan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2005.
- BAUMAN, Zygmunt; **Akışkan Aşk: İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair**, Çeviren: Işık Ergüden, Versus Kitap, İstanbul, 2009.
- BAUMAN, Zygmunt; **Yaşam Sanatı**, Çeviren: Akın Sarı, Versus Kitap, İstanbul, 2011.
- BAYKAN, Aysegül ve ROBERTSON, Roland; “Spatializing Turkey”, **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 177-192.
- BAYUR, Yusuf Hikmet; **Türk İnkılâbı Tarihi, Cilt: 1- Kısım: 2**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.
- BEAUD, Michel; **Kapitalizmin Tarihi**, Çeviren: Fikret Başkaya, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.
- BECK, Ulrich; **Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru**, Çeviren: Kâzım Özdoğan ve Bülent Doğan, İthaki Yayınları, İstanbul, 2011.

- BEER, Max; **Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Tarihi**, Çeviren: Galip Üstün, May Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.
- BERCÉ, Yves-Marie; **Modern Avrupa'da Ayaklanmalar ve Devrimler, XVI.-XVIII. Yüzyıllar**, Çeviren: Muna Cedden, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.
- BERGER, Peter L.; "Küreselleşmenin Kültürel Dinamikleri", **Bir Küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik** (iç.), Editör: Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, Çeviren: Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 9-26.
- BERKES, Niyazi; **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu-Batı Yayınları, İstanbul, Tarihsiz.
- BERKTAY, Halil; "Tehcir Kanunu Etnik Temizlik", Derya Sazak ile Söyleşi, **Milliyet Gazetesi** (iç.), 7 Mart 2005, s. 17.
- BLAUT, J. M.; **Sömürgeciliğin Dünya Modeli: Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa-merkezci Tarih**, Çeviren: Serbun Behçet, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2012.
- BLUM, William; **Haydut Devlet: Dünyanın Tek Süper Gücü İçin Bir Rehber**, Çeviren: E. Yüzak, Yenihayat Kütüphanesi, İstanbul, 2003.
- BORAK, Sadi; **Atatürk Gençlik ve Hürriyet**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1998.
- BOZKURT, Mahmut Esat; **Atatürk İhtilali**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1995.
- BOZTEMUR, Recep; "Avrupa'nın Uzun Ondokuzuncu Yüzyılı", **Doğu-Batı** (iç.), Sayı: 14, Şubat-Mart-Nisan 2001, s. 53-68.
- BRAUDEL, Fernand; "Tarih ve Toplumsal Bilimler", **Tarih ve Tarihçi: Annales Okulu İzinde** (iç.), Çeviren: Deniz Erksan, Derleyen: Ali Boratav, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1985, s. 69-96.
- BRAUDEL, Fernand; **Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm-XV-XVIII. Yüzyıllar, Cilt I: Gündelik Hayatın Yapıları**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1993.

- BRAUDEL, Fernand; **Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm-XV-XVIII. Yüzyıllar, Cilt II: Mübadele Oyunları**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1993.
- BRAUDEL, Fernand; **Maddi Uygarlık, Ekonomi ve Kapitalizm-XV-XVIII. Yüzyıllar, Cilt III: Dünyanın Zamanları**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara, 1993.
- CANGIZBAY, Kadir; **Globalleş(tir)me Terörü**, Odak Yayın Evi, Ankara, 2003.
- CARPENTER, Edward; **Batı Uygarlığının Krizi**, Çeviren: Orhan Düz, Külliyyat Yayınları, İstanbul, 2008.
- CASAS, Bartolomé de las; **Yerlilerin Gözyaşları: Yerlilerin Yok Edilişinin Kısa Tarihi**, Çeviren: Oktay Etiman, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2009.
- CENGİZ, Mehmet; "Hukuksal Boyutlarıyla Yabancılar Toprak Satışı", **Teori** (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 57-71.
- CERVANTES, Miguel de; **Don Quijote, İkinci Cilt**, Çeviren: Bertan Onaran, Sosyal Yayınlar ·Bilge Pazarlama, İstanbul, 1982.
- CÉSAIRE, Aimé; **Barbar Batı: Sömürgecilik Üzerine Söylev**, Derleyen ve Çeviren: Güneş Ayas, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2007.
- CHOMSKY, Noam; **A.B.D. Terörü: Terörizm Kültürü**, Çeviren: Taha Cevdet, Pınar Yayınları, İstanbul, 1991.
- CHOMSKY, Noam; **Amerikan Müdahaleciliği**, Çeviren: Taylan Doğan ve Barış Zeren, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- CHOMSKY, Noam; **Yeni Askeri Hümanizm**, Çeviren: Faruk Aydın, Pınar Yayınları, İstanbul, 2002.
- COCKCROFT, James D., FRANK, André Gunder ve JOHNSON, Dale L.; **Dependence and Underdevelopment: Latin America's Political Economy**, Anchor Books, New York, 1972.
- COMTE, Auguste; **Pozitivizm İlmihali**, Çeviren: Peyami Erman, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1986.
- COSER, Lewis A. ve Diğerleri; **Introduction to Sociology**, Harcourt Brace Jovanovich, Inc., New York, 1983.

- ÇAKMAK, Haydar; **Avrupa Birliği-Türkiye İlişkileri**, Barış Kitap, Ankara, 2011.
- ÇERÇİ, Tamer; **Avrupa Yalanı: Avrupa Birliği Virajında Türkiye**, Tez Yayınları, İstanbul, 2002.
- DAĞLARCA, Fazıl Hüsnü; **Karşı Duvar Dergileri: 6, Horoz**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977.
- DEANE, Phyllis; **İlk Sanayi İnkılabı**, Çeviren: Tevfik Güran, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.
- DEDE KORKUT HİKÂYESLERİ (Bugünkü Türkçemizle), Hazırlayan: Cevdet Kudret, Varlık Yayınevi, İstanbul, 1970.
- DİKBAŞ, Yılmaz; "Vatan Toprakları Satılıyor", **Teori** (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 33-41.
- DİKBAŞ, Yılmaz; **Avrupa Birliği: Tabuta Çakılan Son Çivi**, Asya Şafak Yayınları, İstanbul, 2007.
- DURKHEIM, Emile; **İntihar: Toplumbilimsel İnceleme**, Çeviren: Özer Ozankaya, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1992.
- DURNA, İsmail; "Sömürgeleşmenin Son Halkası: Yabancılar Toprak Satışı", **Teori** (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 42-56.
- DURSUNOĞLU, Cevat; **Milli Mücadelede Erzurum**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2000.
- DÜNDEN BUGÜNE TERCÜMAN GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- EAGLETON, Terry; **Tatlı Şiddet: Trajik Kavramı**, Çeviren: Kutlu Tunca, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012.
- EĞRİBEL, Ertan; "Amerikan Kimliği", **500. Yılında Amerika** (iç.), Yayına Hazırlayan: Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 147-154.
- EĞRİBEL, Ertan; "Baykan Sezer: Yeni Dünya Düzeni Üzerinde Dolaşan Osmanlı Hayaleti", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 11: Baykan Sezer'e Armağan, Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 131-147.

- EĞRİBEL, Ertan; "Sosyolojide Yöntem Sorunları: Türk Sosyolojisinin Arkeoloji ve Sanat Tarihi İle İlişkisinin Gerekliliği Üzerine", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 131-148.
- EĞRİBEL, Ertan; "Yeni Dünya Düzeninde Avrupa Kimliği: Avrupa-Merkezciliğin Reddi ve Rönesansın Yeniden Yorumlanması", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 395-418.
- EĞRİBEL, Ertan ve ÖZCAN, Ufuk; "Baykan Sezer ve Tarihte Doğu-Batı Çatışması: 'Türk Sosyolojisinin Dünyaya Söyleyecek Farklı Sözü Var'", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 7-17.
- EICKELMAN, Dale F.; "Islam and Modernity", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 93-103.
- EMRE, İsmet; "İlk Ada Romanı Örneği Olarak Hay Bin Yakzan İle Robinson Crusoe'nun Mukayesesi", **Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri** (iç.), Sayı: 4, Sivas 2004, s. 187-233.
- ENGELS, Friedrich; **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Çeviren: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1992.
- ENGELS, Friedrich; **Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm**, Çeviren: Kemal Savaş, Yorum Yayınları, İstanbul, 1993.
- ENGELS, Friedrich; **İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu**, Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1997.
- ERGUN, Doğan; **Sosyoloji ve Tarih: Sosyolojide Yöntem Sorunu**, Der Yayınları, İstanbul, 1982.
- ERGUN, Doğan, **Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2000.

- FANON, Frantz; **Ezilenlerin Psikolojisi ve Yabancılaşma: Siyah Deri Beyaz Maskeler**, Çeviren: Mustafa Haksöz, Sosyalist Yayınlar, İstanbul, 1996.
- FANON, Frantz; **Yeryüzünün Lanetlileri**, Çeviren: Lütfi Fevzi Topaçoğlu, Avesta Yayınları, İstanbul, 2001.
- FERRO, Marc; **Sömürgecilik Tarihi: Fetihlerden Bağımsızlık Hareketlerine 13. Yüzyıl-20. Yüzyıl**, Çeviren: Muna Cedden, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2011.
- FICHTER, Joseph; **Sosyoloji Nedir**, Çeviren: Nilgün Çelebi, Anı Yayıncılık, Ankara, 2002.
- FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri; "Tanzimatta İçtimaî Hayat", **Tanzimat 2** (iç.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 619-659.
- FOUCAULT, Michel; **Hapishanenin Doğuşu**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 1992.
- FOUCAULT, Michel; **Seçme Yazılar 3: Büyük Kapatılma**, Çeviren: Işık Ergüden ve Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- FOUCAULT, Michel; **Toplumu Savunmak Gerekir**, Çeviren: Şehsuvar Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- FRANKL, George; **Batı Uygarlığı: Ütopya ve Trajedi**, Çeviren: Yusuf Kaplan, Açılım Kitap, İstanbul, 2003.
- FREUD, Sigmund; **Uygarlığın Huzursuzluğu**, Çeviren: Haluk Barışcan, Metis Yayınları, İstanbul, 1999.
- FROMM, Erich; **Özgürlükten Kaçış**, Çeviren: Şemsa Yeğin, Payel Yayınevi, İstanbul, 1996.
- FUKUYAMA, Francis; **Devlet İnşası: 21. Yüzyılda Dünya Düzeni ve Yönetişim**, Çeviren: Devrim Çetinkasap, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2005.
- GALLE, Marc; **Sevilmeyen Ülke Türkiye**, Çeviren: Kaya Türkmen, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1995.
- GALTUNG, Johan; "Americanization Versus Globalization", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 277-289.

- GARAUDY, Roger; **İnsanlığın Medeniyet Destanı**, Çeviren: Cemal Aydın, Pınar Yayınları, İstanbul, 1995.
- GARAUDY, Roger; **Batı Terörü**, Çeviren: Ayşe Meral, Pınar Yayınları, İstanbul, 2007.
- GARAUDY, Roger; **Amerikan Efsanesi: ABD'nin Dünyayı Yönetme Felsefesi**, Çeviren: Cemal Aydın, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul, 2007.
- GEHLER, Michael; **Avrupa**, Çeviren: Özgür Pozan, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2005.
- GENÇ, Nihat; **Amerikan Köpekleri**, Cadde Yayınları, İstanbul, 2008.
- GENÇ, Nihat; **Modern Çağın Canileri**, Cadde Yayınları, İstanbul, 2008.
- GEORGE, Susan; **Başka Bir Dünya Mümkün, Eğer...**, Çeviren: Ali Tonak, Metis Yayınları, İstanbul, 2005.
- GERGER, M. Emin; **Tanzimat'tan Avrupa Topluluğu'na Türkiye: Konuşmalar**, İnkılâp Yayınları, İstanbul, 1989.
- GERTH, Hans ve LANDAU, Saul; "The Relevance of History to the Sociological Ethos", **Readings in Sociology** (iç.), Editör: Edgar A. Schuler ve Diğerleri, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1967, s. 854-861.
- GIDDENS, Anthony; **Social Theory and Modern Sociology**, Polity Press, Cambridge, 1987.
- GIDDENS, Anthony; **Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age**, Polity Press, Cambridge, 1991.
- GIDDENS, Anthony; **In Defence of Sociology: Essays, Interpretations and Rejoinders**, Polity Press, Cambridge, 1996.
- GIDDENS, Anthony; **Sosyoloji**, Yayına Hazırlayan: Hüseyin Özel ve Çemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.
- GIDDENS, Anthony; **Sosyolojinin Savunusu: Makaleler, Yorumlar ve Yanıtlar**, Çeviren: İbrahim Kaya, Say Yayınları, İstanbul, 2011.

- GILLS, Barry K. ve FRANK, Andre Gunder; **"Kümülatif Birikim", Dünya Sistemi: Beş Yüzyıllık mı, Beş Binyıllık mı?** (iç.), Derleyen: Andre Gunder Frank ve Barry K. Gills, Çeviren: Esin Soğancılar, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003, s. 175-233.
- GOETHE, Johann Wolfgang von; **Doğu-Batı Divanı**, Çeviren: Bayram Yılmaz, Okumuş Adam Yayınları, İstanbul, 2005.
- GOULDNER, Alvin; **The Coming Crisis of Western Sociology**, Basic Books, New York, 1970.
- GÖKALP, Ziya; **Türk Medeniyeti Tarihi**, Sadeleştiren: Yalçın Toker, Toker Yayınları, İstanbul, 1995.
- GÖKÇE, Enver; **Bütün Şiirleri**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul, 1997.
- GRAMSCI, Antonio; **Hapishane Defterleri: Tarih, Politika, Felsefe ve Kültür Sorunları Üzerine Seçme Metinler**, Çeviren: Kenan Somer, Onur Yayınları, İstanbul, 1986.
- GUÉNON, René; **Modern Dünyanın Bunalımı**, Çeviren: Nabi Avcı, Ağaç Yayıncılık, İstanbul, 1991.
- GÜNEŞ GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- GÜNTEKİN, Reşat Nuri; **Kavak Yelleri**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, Tarihsiz.
- HABERMAS, Jürgen; **İletişimsel Eylem Kuramı: 1. Cilt/Eylem Rasyonelliği ve Toplumsal Rasyonelleşme, 2. Cilt/İşlevselci Aklın Eleştirisi Üzerine**, Çeviren: Mustafa Tüzel, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2001.
- HABERMAS, Jürgen; **"Öteki" Olmak, "Öteki"yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları**, Çeviren: İlknur Aka, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.
- HABERMAS, Jürgen; **Bölünmüş Batı**, Çeviren: Dilman Muradoğlu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007.
- HALAÇOĞLU, Yusuf; **"Ermenilerin Dönüşü İçin Kanun Çıkarıldı"**, Derya Sazak ile Söyleşi, **Milliyet Gazetesi** (iç.), 21 Mart 2005, s. 17.

- HAMMER (Baron Joseph Von Hammer Purgstall); **Büyük Osmanlı Tarihi 8**, Çeviren: Vecdi Bürün ve Refik Özdek, Üçdal Hikmet Neşriyat, İstanbul, Tarihsiz.
- HAMMER (Baron Joseph Von Hammer Purgstall); **Büyük Osmanlı Tarihi 9**, Çeviren: B. Sıtkı Baykal, Üçdal Hikmet Neşriyat, İstanbul, Tarihsiz.
- HARVEY, David; **Yeni Emperyalizm**, Çeviren: Hür Güldü, Everest Yayınları, İstanbul, 2008.
- HAYTA, Necdet; **Tarih Araştırmalarına Kaynak Olarak Tasvir-İ Efkâr Gazetesi (1278/1862-1286/1869)**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- HEATON, Herbert; **Avrupa İktisat Tarihi, Cilt: II**, Çeviren: Mehmet Ali Kılıçbay ve Osman Aydoğuş, Teori Yayınları, Ankara, 1985.
- HENRY, Michel; **Barbarlık**, Çeviren: Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1996.
- HERODOTOS, **Herodot Tarihi**, Çeviren: Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973.
- HOLLINGER, Robert; **Postmodernizm ve Sosyal Bilimler: Tematik Bir Yaklaşım**, Çeviren: Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2005.
- HOBSBAWM, Eric J.; **Devrim Çağı 1789-1848**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998.
- HOBSBAWM, Eric; **Sermaye Çağı 1848-1875**, Çeviren: Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1998.
- HOBSBAWM, Eric J.; **Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm**, Çeviren: Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.
- HORKHEIMER, Max; **Geleneksel ve Eleştirel Kuram**, Çeviren: Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2005.
- HORKHEIMER, Max ve ADORNO, Theodor W.; **Aydınlanmanın Diyalektiği Felsefi Fragmanlar I**, Çeviren: Oğuz Özügül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1995.

- HORKHEIMER, Max ve ADORNO, Theodor W.; **Sosyolojik Açılımlar: Sunular ve Tartışmalar**, Çeviren: M. Sezai Durgun ve Adnan Gümüş, BilgeSu Yayıncılık, Ankara, 2011.
- HORTON, Paul B. ve LUNT, Chester L.; **Sociology**, McGraw-Hill Kogakusha, Ltd., Tokyo, 1976.
- HUNTER, James Davison ve YATES, Joshua; "Küreselleşmeye Öncülük: Küreselleştirici Amerikan Dünyası", **Bir Küre Bin Bir Küreselleşme: Çağdaş Dünyada Kültürel Çeşitlilik** (iç.), Editör: Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, Çeviren: Ayla Ortaç, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s. 328-365.
- HUNTINGTON, Samuel P.; **Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması**, Çeviren: Mehmet Turan ve Cem Soydemir, Okuyan Us Yayınları, İstanbul, 2002.
- HUNTINGTON, Samuel P.; **Asker ve Devlet: Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti**, Çeviren: K. Uğur Kızılaslan, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2004.
- HUNTINGTON, Samuel P.; **Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı**, Çeviren: Aytül Özer, CSA Global Yayın Ajansı, İstanbul, 2004.
- HUSSERL, Edmund; **Avrupa İnsanlığının Krizi ve Felsefe**, Çeviren: Ayşe Sabuncuoğlu ve Önay Sözer, Afa Yayınları, İstanbul, 1994.
- HÜRRİYET GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- IRMAK, Sadi; **Devrim Tarihi**, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul, 1967.
- İSLÂHAT FERMANI (BUGÜNKÜ TÜRKÇE İLE); Turgut ÖZBAY, **Lozan'dan Sevr'e Türkiye** (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 250-253.
- İLHAN, Attilâ; **Hangi Sağ**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1996.
- İLHAN, Attilâ; **Hangi Küreselleşme**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1997.
- İLHAN, Attilâ; **Hangi Laiklik**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1998.
- İLHAN, Attilâ; **Hangi Batı**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2001.

- İLHAN, Attilâ; “Çağdaşlık İle Batıcılık Birbirine Zıt Süreçler”, Söyleşi: Ender Helvacıoğlu, **Bilim ve Ütopya** (iç.), Sayı: 100, Ekim 2002, s. 26-31.
- İLHAN, Suat; **Avrupa Birliği'ne Neden Hayır 2**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2002.
- İNALCIK, Halil; **Tanzimat ve Bulgar Meselesi**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1992.
- İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi**, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1996.
- İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi Cilt 1: 1300-1600**, Çeviren: Halil Berktaş, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- İNALCIK, Halil; “Avrupa Devletler Sistemi, Fransa ve Osmanlı: Avrupa'da 'Geleneksel Dostumuz' Fransa Tarihine Ait Bir Olay”, **Doğu-Batı** (iç.), Sayı: 14, Şubat-Mart-Nisan 2001, s. 122-142.
- İNALCIK, Halil; **Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)**, Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- İNALCIK, Halil; “Osmanlı Tarihi En Çok Saptırılmış, Tek Yanlı Yorumlanmış Tarihtir”, Söyleşiyi Yapan: İlber Ortaylı, **Cogito-Osmanlılar Özel Sayısı** (iç.), 6. Baskı, Sayı: 19, Yaz 1999, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004, s. 25-40.
- KAÇMAZOĞLU, H. Bayram; **Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- KAÇMAZOĞLU, H. Bayram; **Türk Sosyoloji Tarihine Giriş I -Ön Koşullar**, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001.
- KAÇMAZOĞLU, H. Bayram; **Türk Sosyoloji Tarihi II: II. Meşrutiyetten Cumhuriyete**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2003.
- KARAKUL, Ulaş; “Oryantalizme Verilecek En İyi Yanıt 'Doğuculuk' mu?”, **Bilim ve Gelecek** (iç.), Sayı: 22, Aralık 2005, s. 78-79.
- KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi V. Cilt: Nizam-ı Cedit ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1970.

- KARAL, Enver Ziya; **Osmanlı Tarihi VI. Cilt: Islahat Fermanı Devri 1856-1861**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1976.
- KARAL, Enver Ziya; **Selim III'ün Hatt-ı Humayunları**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.
- KARPAT, Kemal H.; **Osmanlı Modernleşmesi: Toplum, Kurumsal Değişim ve Nüfus**, Çeviren: A. Z. Durukan ve K. Durukan, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2002.
- KAYALI, Kurtuluş; **Türk Düşünce Dünyasının Bunalımı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000.
- KAYALI, Kurtuluş; "Sosyoloji Yapmak, Türkiye'de Sosyoloji Yapmak Ya da Türk Sosyolojisinin Yapı Taşlarını Oluşturmak", **Sorgulanan Sosyoloji** (iç.), Editör: M. Çağatay Özdemir, Eylül Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 11-17.
- KAYALI, Kurtuluş; "Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 10: Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına**, Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 41-52.
- KAYALI, Kurtuluş; "Bu Doğu Başka Doğu", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 18-24.
- KAYNAR, Reşat; **Mustafa Reşit Paşa ve Tanzimat**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1985.
- KAZGAN, Gülten; **100 Soruda Ortak Pazar ve Türkiye**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1975.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Sanat Edebiyat 2**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1989.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Sanat Edebiyat 3: Dil Dosyası**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1989.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Sanat Edebiyat 4**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990.

- KEMAL TAHİR, **Notlar/1950 Öncesi Şiirler ve Ziya İlhan'a Mektuplar**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1990.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Roman Notları 2: Batı Çıkmazı**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1991.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Batılaşma**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Osmanlılık/Bizans**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Çöküntü**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.
- KEMAL TAHİR, **Notlar/Sosyalizm, Toplum ve Gerçek**, Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1992.
- KEMAL TAHİR, **Kurt Kanunu**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2001.
- KEMAL TAHİR, **Yorgun Savaşçı**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2003.
- KEMAL TAHİR, **Devlet Ana**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2003.
- KEMAL TAHİR, **Namuscular: Malatya Cezaevi Notları 1**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006.
- KEMAL TAHİR, **Üstadın Ölümü**, İthaki Yayınları, İstanbul, 2006.
- KENNEDY, Paul; **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri: 1500'den 2000'e Ekonomik Değişme ve Askerî Çatışmalar**, Çeviren: Birtane Karanakçı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1990.
- KIVILCIMLI, Hikmet; **Metafizik Sosyolojiler**, Sosyal İnsan Yayınları, İstanbul, 2008.
- KIZILÇELİK, Sezgin; "Sezgin Kızılçelik ile Söyleşi", Söyleşi: Özge Dikmen ve Selcen Kaya, **Edebî Düşünce** (iç.), Sayı: 1, Haziran-Temmuz 2003, s. 12-17.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Atatürk'ü Doğru Anlamak**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.

- KIZILÇELİK, Sezgin; **Özgünlüğün Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Sosyal Bilimleri Yeniden Yapılandırmak**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Zalimler ve Mazlumlar: Küreselleşmenin İnsanı Olmayan Doğası**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2004.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Batı Sosyolojisini Yeniden Düşünmek Cilt 1: Marx'ın Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2007.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Batı Sosyolojisini Yeniden Düşünmek Cilt 2: Burjuva Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2007.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Baykan Sezer'in Sosyoloji Anlayışı**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Frankfurt Okulu**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2008.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Sosyolojinin Neliği**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2009.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Batı Barbarlığı 1: Rousseau, Marx ve Nietzsche Üzerine**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2011.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Özgün ve Yetkin Bir Sosyal Teorisyen Olarak Kemal Tahir**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2012.
- KIZILÇELİK, Sezgin; **Küreselleşme ve Sosyal Bilimler**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2012.
- KOLOĞLU, Orhan; "II. Abdülhamit'in Siyasal Düşüncesi", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Cilt: 1: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi** (iç.), Editör: Mehmet Ö. Alkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 273-276.
- KORSCH, Karl; **Karl Marx: Marxist Kuram ve Sınıf Hareketi**, Çeviren: Mehmet Okyayuz, Doruk Yayınları, Ankara, 2000.
- KRISTEVA, Julia; **Korkunun Güçleri: İğrençlik Üzerine Deneme**, Çeviren: Nilgün Tural, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2004.
- KUNT, Metin; "Siyasal Tarih (1600-1789)", **Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908** (iç.), Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 19-73.

- KÜÇÜK, Yalçın; **Aydın Üzerine Tezler 1, 1830-1980**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1990.
- KÜÇÜK, Yalçın; **Aydın Üzerine Tezler 5, 1830-1980**, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1997.
- KÜÇÜKÖMER, İdris; **Düzenin Yabancılaşması: Batılaşma**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.
- KÜÇÜKÖMER, İdris; **Halk Demokrasi İstiyor mu?**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.
- KÜÇÜKÖMER, İdris; **Sivil Toplum Yazıları**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.
- KÜÇÜKÖMER, İdris; **İdris Küçükömer'le Türkiye Üstüne Tartışmalar**, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994.
- LE GOFF, Jacques; **Gençlere Avrupa Tarihi**, Çeviren: Alp Tümertekin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997.
- LEMERT, Charles C.; **Sociology After the Crisis**, Westview Press, Colorado, 1995.
- LENİN, Vladimir İliç; **Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması**, Çeviren: Cemal Süreya, Sol Yayınları, Ankara, 1998.
- LERNER, Daniel; **The Passing of Traditional Society: Modernizing The Middle East**, The Free Press, New York, 1966.
- LÉVI-STRAUSS, Claude; **Modern Dünyanın Sorunları Karşısında Antropoloji**, Çeviren: Akın Terzi, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.
- LOZAN BARIŞ KONFERANSI TUTANAKLAR-BELGELER, **İkinci Takım Cilt II**, Çeviren: Seha L. Meray, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001.
- LURAGHI, Raimondo; **Sömürgecilik Tarihi**, Çeviren: Halim İnal, E Yayınları, İstanbul, 2000.
- MAALOUF, Amin; **Ölümcül Kimlikler**, Çeviren: Aysel Bora, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2002.

- MANİSALI, Erol; **Türkiye-Avrupa İlişkileri**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1998.
- MANİSALI, Erol; **İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkamaz: Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, Otopsi Yayınevi, İstanbul, 2001.
- MANİSALI, Erol; **Türkiye-Avrupa İlişkilerinde "Sessiz Darbe"**, Derin Yayınları, İstanbul, 2002.
- MARDİN, Şerif; **Türk Modernleşmesi: Makaleler 4**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.
- MARX, Karl; **Türkiye Üzerine (Şark Meselesi)**, Çeviren: Selâhattin Hilâv ve Attilâ Tokatlı, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1974.
- MARX, Karl; **1844 Felsefe Yazıları**, Çeviren: Murat Belge, V Yayınları, Ankara, 1986.
- MARX, Karl; **Kapital, Kapitalist Üretimin Eleştirel Bir Tahlili, Birinci Cilt**, Çeviren: Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, Ankara, 1986.
- MARX, Karl; **Kapital, Ekonomi Politikasının Eleştirisi, Üçüncü Cilt**, Yayıma Hazırlayan: Friedrich Engels, Çeviren: Alaattin Bilgi, Sol Yayınları, Ankara, 1990.
- MARX, Karl; **Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i**, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1990.
- MARX, Karl; **Fransa'da İç Savaş ve Paris Komünü Üzerine Belgeler ve Mektuplar**, Çeviren: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1991.
- MARX, Karl; **Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi**, Çeviren: Kenan Somer, Sol Yayınları, Ankara, 1997.
- MARX, Karl; "Çin'de ve Avrupa'da Devrim", Karl Marx ve Friedrich Engels, **Sömürgecilik Üzerine** (iç.), Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 16-24.
- MARX, Karl; "Hindistan'da İngiliz Egemenliği", Karl Marx ve Friedrich Engels, **Sömürgecilik Üzerine** (iç.), Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 33-40.

- MARX, Karl; "Doğu Hindistan Sorunu", Karl Marx ve Friedrich Engels, **Sömürgecilik Üzerine** (iç.), Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 73-78.
- MARX, Karl; "Hindistan'da İngiliz Egemenliğinin Gelecekteki Sonuçları", Karl Marx ve Friedrich Engels, **Sömürgecilik Üzerine** (iç.), Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997, s. 86-93.
- MARX, Karl; **Formen: Kapitalist Üretim Öncesi Biçimler**, Çeviren: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, Ankara, 1997.
- MARX, Karl; **Fransa'da Sınıf Savaşları 1848-1850**, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1998.
- MARX, Karl; "Türkiye'nin Bölüşülmesine İlişkin Belgeler", MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Doğu Sorunu (Türkiye)** (iç.), Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 2008, s. 296-307.
- MARX, Karl; "Kars'ın Düşüşü", MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Doğu Sorunu (Türkiye)** (iç.), Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 2008, s. 593-623.
- MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Alman İdeolojisi -Feuerbach**, Çeviren: Sevim Belli, Sol Yayınları, Ankara, 1992.
- MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Seçme Yazışmalar 2: 1870-1895**, Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 1996.
- MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Sömürgecilik Üzerine**, Çeviren: Muzaffer Erdost, Sol Yayınları, Ankara, 1997.
- MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Komünist Parti Manifestosu**, Çeviren: Sol Yayınları Yayın Kurulu, Sol Yayınları, Ankara, 1998.
- MARX, Karl ve ENGELS, Friedrich; **Doğu Sorunu (Türkiye)**, Çeviren: Yurdakul Fincancı, Sol Yayınları, Ankara, 2008.
- MASON, Stephen F.; **Bilimler Tarihi**, Çeviren: Umur Daybelge, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

- MATHIEU, Jean-Luc; **Avrupa Birliği**, Çeviren: İsmail Yerguz, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2006.
- McNEILL, William H.; **Dünya Tarihi**, Çeviren: Alâeddin Şenel, Verso-İmge, Ankara, 1989.
- MERİÇ, Cemil; **Sosyoloji Notları ve Konferanslar**, Yayına Hazırlayan: Ümit Meriç Yazan, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- MERİÇ, Cemil; **Umrandan Uygarlığa**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- MERİÇ, Cemil; **Mağaradakiler**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- MERİÇ, Cemil; **Kırk Ambar, Cilt 1: Rûmuz-ül Edeb**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- MERİÇ, Cemil; **Jurnal, Cilt:1**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.
- MERİÇ, Cemil; **Jurnal, Cilt:2**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1993.
- MERİÇ, Cemil; **Bu Ülke**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- MERİÇ, Ümit; "Baykan Sezer 'Farkı'nın Farkında Olmak", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 11: Baykan Sezer'e Armağan, Baykan Sezer ve Türk Sosyolojisi** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 18-19.
- MESTROVIĆ, Stjepan G.; **Uygar Barbarlık: Bir Postmodern Eleştiri Teorisi**, Çeviren: Mehmet Özay, Açılım Kitap, İstanbul, 2004.
- MEVLÂNA CELALEDDİN-İ RUMÎ; **Mesnevi I**, Çeviren: Veled İzbudak, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1995.
- MEVLÂNA CELALEDDİN-İ RUMÎ; **Mesnevi VI**, Çeviren: Veled İzbudak, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991.
- MEVLÂNA CELALEDDİN-İ RUMÎ; **Hız. Mevlânâ'nın Rubaileri**, Yayına Hazırlayan: Şefik Can, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001.

- MILES, Robert; **İrkçilik**, Çeviren: Sibel Yaman, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 2000.
- MILLS, C. Wright; **Toplumbilimsel Düşün**, Çeviren: Ünsal Oskay, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- MİLLİYET GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- MONTESQUIEU, **İran Mektupları**, Çeviren: Muhiddin Göklü, Anka Yayınları, İstanbul, 2001.
- MOORE, Wilbert E.; "Social Change", **The Future of Sociology** (iç.), Editör: Edgar F. Borgatta ve Karen S. Cook, Sage Publications, Inc., California, 1988, s. 333-344.
- MUHARREM KARARNAMESİ; Turgut ÖZBAY, **Lozan'dan Sevr'e Türkiye** (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 260-285.
- NÂZİM HİKMET, **Kuvâyi Milliye**, Adam Yayınları, İstanbul, 1994.
- NÂZİM HİKMET; **Son Şiirleri (1959-1963)-Şiirler 7**, Adam Yayınları, İstanbul, 1994.
- NIETZSCHE, Friedrich; **Tarih Üzerine (Çağa Aykırı Düşünceler'den)**, Çeviren: Nejat Bozkurt, Say Yayınları, İstanbul, 1994.
- NIETZSCHE, Friedrich; **İyinin ve Kötünün Ötesinde: Bir Gelecek Felsefesini Açış**, Çeviren: Ahmet İnam, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1997.
- NIETZSCHE, Friedrich; **Böyle Buyurdu Zerdüşt**, Çeviren: A. Turan Oflazoğlu, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998.
- NIETZSCHE, Friedrich; **Güç İstenci: Bütün Değerleri Değiştiriş Denemesi**, Çeviren: Sedat Umran, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- NOVALIS (Friedrich von Hardenberg); **Fragmanlar**, Çeviren: Battal Arvasi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- ONARAN, Bertan; "Batı Bataklığı", **Cumhuriyet Gazetesi**, 2 Kasım 2005, s. 15.
- ORAN, Baskın; "Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Raporu'nun Bütün Öyküsü", **Birikim** (iç.), Sayı: 188, Aralık 2004, s. 17-25.

- ORTAYLI, İlber; **"Tanzimat", Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 6** (iç.), İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, s. 1545-1547.
- ORTAYLI, İlber; **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.
- ORTAYLI, İlber; "Osmanlı'da 18. Yüzyıl Düşünce Dünyasına Dair Notlar", **Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Cilt: 1: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutîyet'in Birikimi** (iç.), Editör: Mehmet Ö. Alkan, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, s. 37-41.
- OSİPOV, G.; **Toplumbilim: Teori ve Yöntem Sorunları**, Çeviren: Ünsal Oskay, Sol Yayınları, Ankara, 1977.
- OZANKAYA, Özer; **Cumhuriyet Çınarı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- ÖLÇEN, Ali Nejat; **Karl Marx ve İngiliz Emperyalizmi: XIX. Yüzyıl Çin'de ve Osmanlıda İngiliz Emperyalizminin İki Yüzü**, Ekin Yayınları, Ankara, 1992.
- ÖZBEK, Sinan; **İrkçılık**, Bulut Yayınları, İstanbul, 2003.
- ÖZBUDUN, Sibel; "Sosyal Bilimler: Nereden Nereye?", **İnsancıl** (iç.), Sayı: 157, Kasım 2003, s. 2-8.
- ÖZCAN, Ufuk; "Endüstri Devriminin Doğu Toplumlari Üzerindeki Etkileri", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 8: XIX. Yüzyıl-Türkiye Sosyolojisi 2** (iç.), Kardeşler Matbaası, İstanbul, 2001, s. 174-187.
- ÖZENÇ, Köksal; **AB İlerleme Raporları'nda Türkiye: Bir Türk'ün AB ile Güreşi**, SAGE Yayıncılık Reklam Matbaacılık San. ve Tic. Şti., Ankara, 2012.
- ÖZKAYA, Orhan; "Vatan Toprakları Yabancılarla Satılamaz", **Teori** (iç.), Sayı: 177, Ekim 2004, s. 26-32.
- PALABIYIK, M. Serdar ve YILDIZ, Ali; **Avrupa Birliği**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, Tarihsiz.
- PERİNÇEK, Doğu; "Kemalist Devrim'in Stratejik Kimlik Beyanı: Asyalyız", **Teori** (iç.), Sayı: 140, Eylül 2001, s. 5-24.
- POSTA GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.

- PULUR, Hasan; "Uyuşamayız, Yollarımız Ayrı...", **Milliyet Gazetesi** (iç.), 2 Mart 2005, s. 3.
- QUATAERT, Donald; "19. Yüzyıla Genel Bakış: Islahatlar Devri 1812-1914", **Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi Cilt 2: 1600-1914** (iç.), Editör: Halil İnalçık ve Donald Quataert, Çeviren: Süphan Andıç, Eren Yayıncılık, İstanbul, 2004, s. 887-1051.
- RADİKAL GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- RATTANSI, Ali ve WESTWOOD, Sallie; "Yeni Irkçılık ve Irkçı Kimlikler", **Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ali Rattansi ve Sallie Westwood, Çeviren: Seda Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 9-22.
- REFERANS GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- RICHTER, Rudolf; **Sosyolojik Paradigmalar: Klasik ve Modern Sosyoloji Anlayışlarına Giriş**, Çeviren: Necmeddin Doğan, Küre Yayınları, İstanbul, 2012.
- ROMA ANTLAŞMASI; Ahmet ÇİFTÇİ, **Her Yönüyle Ortak Pazar** (iç.), Yaylacık Matbaası, İstanbul, 1970, s. 87-295.
- ROUSSEAU, Jean-Jacques; **Bilimler ve Sanatlar Üstüne Söylev: Seçme Düşünceler**, Çeviren: Sabahattin Eyuboğlu, Cem Yayınevi, İstanbul, 1998.
- SABAH GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- SABÂHADDÎN, Prens; **Türkiye Nasıl Kurtarılabılır? ve İzâh'lar**, Çeviriyazı: Fahri Unan, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999.
- SAID, Edward W.; **Oryantalizm Eleştirileri**, Çeviren: İslam Özkan ve Diğerleri, İlkbahar Yayınevi, İstanbul, 2000.
- SAID, Edward W.; **Oslo'dan Irak'a ve Yol Haritası**, Çeviren: Murat Uyrakulak, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005.
- SAID, Edward W.; **Hümanizm ve Demokratik Eleştiri**, Çeviren: Osman Akınhay, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2005.
- SARTRE, Jean Paul; **Hepimiz Katiliz: Sömürgecilik Bir Sistemdir**, Çeviren: Süheyla N. Kaya, Belge Yayınları, İstanbul, 1995.

- SAVAŞ, Vural; **Atatürk'ün Kemiklerini Sızlatan Parti: CHP**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2003.
- SCOTT, John; **Sociological Theory: Contemporary Debates**, Edward Elgar Publishing Limited, Aldershot Hants, 1995.
- SCHEUCH, Erwin K.; "Sociology as the Heir of the Social Science", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 589-610.
- SEMPRUN, Jorge ve VILLEPIN, Dominique de; **Avrupa İnsanı**, Çeviren: Aydın Cıngı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2006.
- SEZER, Baykan; **Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.
- SEZER, Baykan; **Sosyolojinin Ana Başlıkları**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985.
- SEZER, Baykan; **Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları**, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1988.
- SEZER, Baykan; "Osmanlının Batıcılılaşması", **Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları** (iç.&"ek"), Sümer Kitabevi, İstanbul, 1988, s. 157-192.
- SEZER, Baykan; "Türk Sosyologları ve Eserleri 1", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi** (iç.), 3. Dizi- 1. Sayı, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1989, s. 1-96.
- SEZER, Baykan; **Doğu-Batı İlişkileri Açısından Batı Tarımı**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1990.
- SEZER, Baykan; "Doğu-Batı Çatışması ve Marxisme", **Türkiye Günlüğü** (iç.), Sayı: 15, Yaz 1991, s. 10-16.
- SEZER, Baykan; "Toplumumuz ve Sosyolojimiz", **Sosyoloji Konuşmaları** (iç.), Editör: Sadettin Elibol, Ecem Yayınları, Ankara, 1991, s. 3-10.
- SEZER, Baykan; "Batı Sosyolojisinin Doğu Toplamlarına Yaklaşımı", **75. Yılında Türkiye'de Sosyoloji** (iç.), Yayına Hazırlayan: İsmail Coşkun, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1991, s. 39-47.

- SEZER, Baykan; **Sosyolojide Yöntem Tartışmaları**, Sümer Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1993.
- SEZER, Baykan; "Amerika'nın Bulunuşu ve Endüstri Devrimi", **500. Yılında Amerika** (iç.), Yayına Hazırlayan: Recep Ertürk ve Hayati Tüfekcioğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1994, s. 131-138.
- SEZER, Baykan; **Batı Dünya Egemenliği ve Endüstri Devrimi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1997.
- SEZER, Baykan; "Türk Gerçeğini Değerlendirmek", Röportaj: Aydil Erol, **Orkun** (iç.), Sayı: 45, Kasım 2001, s. 33-37.
- SEZER, Baykan; "Şarkiyatçılık Üzerine...", **Prof. Dr. Nihat Nirun'a Armağan** (iç.), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 2001, s. 167-173.
- SEZER, Baykan; "Tarihte Doğu-Batı Çatışması, Ders Notları 1996-1997", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 12: Tarihte Doğu-Batı Çatışması** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ertan Eğribel ve Ufuk Özcan, Kızılelma Yayıncılık, İstanbul, 2005, s. 45-119.
- SEZER, Baykan ve Diğerleri; "Batı Yayılmacılığı", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 3, Prof. Dr. Nihat Nirun İçin: Batı Yayılmacılığı** (iç.), Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Basımevi, Erzurum, 1998, s. 15-59.
- SEZER, Baykan ve Diğerleri; "XIX. Yüzyıl", **Sosyoloji Yıllığı-Kitap 8: XIX. Yüzyıl-Türkiye Sosyolojisi 2** (iç.), Kardeşler Matbaası, İstanbul, 2001, s. 19-130.
- SEZER, Baykan; EĞRİBEL, Ertan ve ÖZCAN, Ufuk; "Toplum Bilimleri ve Sosyolojinin Sonu Görüşleri Üzerine", **Sorgulanan Sosyoloji** (iç.), Editör: M. Çağatay Özdemir, Eylül Yayınları, Ankara, Tarihsiz, s. 19-26.
- SKOCPOL, Theda; **Devletler ve Toplumsal Devrimler: Fransa, Rusya ve Çin'in Karşılaştırmalı Bir Çözümlemesi**, Çeviren: S. Erdem Türközü, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2004.
- SMITH, Adam; **Milletlerin Zenginliği**, Çeviren: Haldun Derin, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

- SMITH, Anthony D.; **Küresel Çağda Milletler ve Milliyetçilik**, Çeviren: Derya Kömürcü, Everest Yayınları, İstanbul, 2002.
- SOYKAN, Ömer Naci; **Müziksel Dünya Ütopyasında Adorno ile Bir Yolculuk**, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1991.
- SPROTT, W. J. H.; **Sosyoloji**, Çeviren: Mehmet Karaoğlu ve Ülker Yükselbaba, Seyir Yayıncılık, İstanbul, 2002.
- STANNARD, David E.; **Amerika'nın Soykırım Tarihi**, Çeviren: Şaban Bıyıklı, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- STERNBERG, Yitzhak; "Modernity, Civilization and Globalization", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 75-92.
- ŞERİATİ, Ali; **Medeniyet Tarihi I**, Çeviren: İbrahim Keskin, Fecr Yayınevi, Ankara, 1998.
- ŞERİATİ, Ali; **Medeniyet Tarihi II**, Çeviren: İbrahim Keskin, Fecr Yayınevi, Ankara, 1998.
- TANZİMAT FERMANI (BUGÜNKÜ TÜRKÇE İLE); Turgut ÖZBAY, **Lozan'dan Sevr'e Türkiye** (iç.), Anı Yayıncılık, Ankara, 2004, s. 243-246.
- TAŞDELEN, A. Rıza; "Fransa, AB ve Azınlıklar Sorunu", **Teori** (iç.), Sayı: 182, Mart 2005, s. 46-61.
- TATÇI, Mustafa; **Yunus Emre Divânı II Tenkitli Metin**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.
- TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim; **Türkiye ve Avrupa Birliği-3: Ulus Devletini Aşma Çabasındaki Avrupa'ya Türkiye'nin Yaklaşımı**, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2000.
- TENGİRŞENK, Yusuf Kemal; "Tanzimat Devrinde Osmanlı Devletinin Haricî Ticaret Siyaseti", **Tanzimat 1** (iç.), Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 289-320.
- THOMPSON, E. P.; **İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu**, Çeviren: Uygur Kocabaşoğlu, Birikim Yayınları, İstanbul, 2004.
- TILLY, Charles; **Avrupa'da Devrimler: 1492-1992**, Çeviren: Özden Arıkan, Medya Ofset, İstanbul, Tarihsiz.

- TILLY, Charles; **Zor, Sermaye ve Avrupa Devletlerinin Oluşumu**, Çeviren: Kudret Emiroğlu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2001.
- TOQUEVILLE, Alexis de; **Amerika'da Demokrasi**, Çeviren: İhsan Sezal ve Fatoş Dilber, Yetkin Yayınları, Ankara, 1994.
- TOCQUEVILLE, Alexis de; **Eski Rejim ve Devrim**, Çeviren: Turhan Ilgaz, Kesit Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- TOYNBEE, Arnold J.; **Uygarlık Yargılanıyor**, Çeviren: Kasım Yargıcı ve Mehmet Ali Yalman, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2011.
- TOYNBEE, Arnold J.; **Türkiye ve Avrupa**, Çeviren: K. Yargıcı ve M. A. Yalman, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2002.
- TÖNNIES, Ferdinand; **Community and Civil Society**, Editör: Jose Harris, İngilizce'ye Çeviren: Jose Harris ve Margaret Hollis, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.
- TRIGG, Roger; **Sosyal Bilimleri Anlamak: Sosyal Bilimlere Felsefi Bir Bakış**, Çeviren: Beyza Sümer ve Filiz Ülgüt, Babil Yayınları, İstanbul, 2005.
- TUNA, Korkut; **Yeniden Sosyoloji**, Karakutu Yayınları, İstanbul, 2002.
- TURNER, Bryan S.; **Max Weber ve İslâm: Eleştirel Bir Yaklaşım**, Çeviren: Yasin Aktay, Vadi Yayınları, Ankara, 1997.
- TURNER, Bryan S.; **Oryantalizm, Kapitalizm ve İslâm**, Çeviren: Ahmet Demirhan, İnsan Yayınları, İstanbul, 1997.
- TURNER, Bryan S.; **Marx ve Oryantalizmin Sonu**, Çeviren: H. Çağatay Keskinok, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2001.
- TURNER, Bryan S.; **Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm**, Çeviren: İbrahim Kapaklıkaya, Anka Yayınları, İstanbul, 2002.
- TÜRKDOĞAN, Orhan; **Çağdaş Türk Sosyolojisi**, Turan Yayıncılık, İstanbul, 1995.
- TÜRKDOĞAN, Orhan; **Bilimsel Araştırma Metodolojisi**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2000.

- UĞUR, Mehmet; **Avrupa Birliği ve Türkiye: Bir Dayanak/İnandırıcılık İkilemi**, Everest Yayınları, İstanbul, 2000.
- UZUNBAY, Zeynep; "Soruşturma Dosyası", **Varlık** (iç.), Sayı: 1173, Haziran 2005, s. 36.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt: 5**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Tarihsiz.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Büyük Osmanlı Tarihi, Cilt: 6**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, Tarihsiz.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı; **Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.
- ÜLGER, İrfan Kaya; "Avrupa Birliği'nde Gelecek Tartışmaları ve 'Türkiye Sorunu'", **Türkiye-AB İlişkileri: Avrupa'nın Genişlemesi, Müzakere Süreci ve Batılılaşma Sorunsalı** (iç.), Derleyen: Ertan Efegil ve Mehmet S. Erol, Orion Yayınevi, Ankara, 2007, s. 71-121.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya; **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Ülken Yayınları, İstanbul, 1992.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya; **Türk Tefekkürü Tarihi**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2004.
- VATAN GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- VELİ, Orhan; **Bütün Şiirleri**, Adam Yayınları, İstanbul, 1994.
- YAZOĞLU, Cengiz ve SEZER, Baykan; "Önsöz", **KEMAL TAHİR, Notlar/Roman Notları 3: Patriyot Ömer, Gülen Azap Çıkmazı** (iç.), Yayına Hazırlayan: Cengiz Yazoğlu, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1991, s. 5-10.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **Tarihsel Kapitalizm**, Çeviren: Necmiye Alpay, Metis Yayınları, İstanbul, 1992.

- WALLERSTEIN, Immanuel; **Jeopolitik ve Jeokültür: Değişmekte Olan Dünya-Sistem Üzerine Denemeler**, Çeviren: Mustafa Özel, İz Yayıncılık, İstanbul, 1993.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **Sosyal Bilimleri Düşünmemek: Ondokuzuncu Yüzyıl Paradigmasının Sınırları**, Çeviren: Taylan Doğan, Avesta Yayınları, İstanbul, 1999.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **Yeni Bir Sosyal Bilim İçin**, Çeviren: Ender Abadoğlu, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada ABD**, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **21. Yüzyılda Siyaset**, Çeviren: Taylan Doğan ve Ender Abadoğlu, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **Dünya-Sistemleri Analizi: Bir Giriş**, Çeviren: Ender Abadoğlu ve Nuri Ersoy, Aram Yayıncılık, İstanbul, 2004.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **Modern Dünya-Sistemi: Kapitalist Tarım ve 16. Yüzyılda Avrupa Dünya-Ekonomisinin Kökenleri, 1. Cilt**, Çeviren: Latif Boyacı, Bakış Yayınları, İstanbul, 2004.
- WALLERSTEIN, Immanuel; **Modern Dünya-Sistemi: Kapitalist Dünya-Ekonomisinin Büyük Yayılımının İkinci Evresi, 1730-1840, 3. Cilt**, Çeviren: Latif Boyacı, Yarı Yayınları, İstanbul, 2011.
- WARSHAY, Leon H.; **The Current State of Sociological Theory: A Critical Interpretation**, David McKay Company, Inc., New York, 1975.
- WEBER, Max; **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, Çeviren: Zeynep Auroba, Hil Yayın, İstanbul, 1985.
- WEBER, Max; **Sosyoloji Yazıları**, Yayına Hazırlayan: Hans H. Gerth ve C. Wright Mills, Çeviren: Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1987.

- WEBER, Max; **Şehir: Modern Kentin Oluşumu**, Editör: Don Martindale ve Gertrud Neuwirht, Çeviren: Musa Ceylan, Bakış Yayınları, İstanbul, 2000.
- WEBER, Max; **Din Sosyolojisi**, Çeviren: Latif Boyacı, Yarın Yayınları, İstanbul, 2012.
- WEST, David; **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş: Rousseau, Kant, Hegel'den Foucault ve Derrida'ya**, Çeviren: Ahmet Cevizci, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1998.
- WIEVIORKA, Michel; "Avrupa'da Irkçılık: Birlik ve Farklılık", **Batı Cephesinde Irkçılık, Modernite ve Kimlik** (iç.), Yayına Hazırlayan: Ali Rattansi ve Sallie Westwood, Çeviren: Seda Akyüz, Sarmal Yayınevi, İstanbul, 1997, s. 213-230.
- WITTROCK, Björn; "Rethinking Modernity", **Identity, Culture and Globalization** (iç.), Editör: Eliezer Ben-Rafael ve Yitzak Sternberg, Brill, Boston, 2001, s. 49-73.
- YURDAYDIN, Hüseyin G.; "Düşünce ve Bilim Tarihi (1600-1839)", **Türkiye Tarihi 3: Osmanlı Devleti 1600-1908** (iç.), Yayın Yönetmeni: Sina Akşin, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 275-341.
- ZAMAN GAZETESİ, 18 Aralık 2004, s. 1.
- ŽIŽEK, Slavoj; **Kırılğan Temas: Slavoj Žižek'ten Seçme Yazılar**, Hazırlayan: Bülent Somay ve Tuncay Birkan, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2002.
- ŽIŽEK, Slavoj; **Kırılğan Mutfak ya da, Hristiyan Miras İçin Neden Mücadele Etmeye Değer?**, Çeviren: Mehmet Öznur, Encore Yayınları, İstanbul, 2003.
- ŽIŽEK, Slavoj; **İdeolojinin Yüce Nesnesi**, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- ŽIŽEK, Slavoj; **Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan'a Giriş**, Çeviren: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.
- ŽIŽEK, Slavoj; **Biri Totalitarizm mi Dedi? Bir Nosyonun (Kötüye) Kullanımına Beş Müdahale**, Çeviren: Halil Nalçaoğlu, Epos Yayınları, Ankara, 2006.